a. p a p a d i a m a n t h s

t r i a c r i s t o u g e n n i a t i k a d i h g h m a t a

— s t o c r i s t o s t o k a s t r o ἐάόῶ

— h s t a c o m a z w c t r a

— t o c r i s t o y w m o

Ἐπιμέλεια - Φιλολογικὰ σχόλια:
Γ. Σ. Ζάρβανος

©2017 by www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ-

www.odeiosibelius.gr

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως e-book, δακτυλογράφησις-σελιδοποίησις, σχεδιασμὸς ἐξωφύλλου:

Ζάρβανος Σ. Γεώργιος

Πρώτη ἔκδοσις: Ἀπρίλιος 2017

Copyright©: www.odeiosibelius.gr

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ-

ΔΙΗΓΗΜΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ

Ἔκδοσις ἐπιμελείᾳ καὶ φιλολογικῷ σχολιασμῷ

ΖΑΡΒΑΝΟΥ Σ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

www.odeiosibelius.gr

Ἐν Ἀθήναις
2017

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

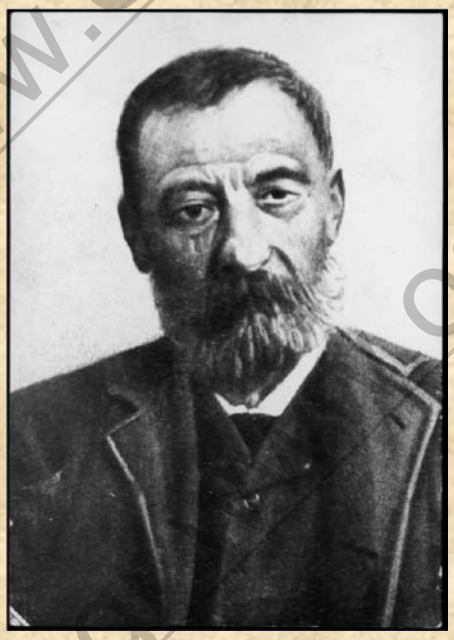

Αὐτοβιογραφικὸν σημείωμα

Ἐγεννήθην ἐν Σκιάθῳ τῇ 4ῃ Μαρτίου 1851. Ἐβγῆκα ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον εἰς τὰ 1863, ἀλλὰ μόνον τῷ 1867 ἐστάλην εἰς τὸ Γυμνάσιον Χαλκίδος, ὅπου ἤκουσα τὴν Α΄ καὶ Β΄ τάξιν. Τῇ Γ΄ ἐμαθήτευσα εἰς Πειραιᾶ, εἶτα διέκοψα τὰς σπουδάς μου καὶ ἔμεινα εἰς τὴν πατρίδα. Κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1872 ἐπῆγα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος χάριν προσκυνήσεως, ὅπου ἔμεινα ὀλίγους μῆνας. Τῷ 1873 ἦλθα εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφοίτησα εἰς τὴν Δ΄ τοῦ Βαρβακείου. Τῷ 1874 ἐνεγράφην εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν ὅπου ἤκουσα κατ᾽ ἐκλογὴν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικά, κατ᾽ ἰδίαν δὲ ἠσχολούμην εἰς τὰς ξένας γλώσσας.

Μικρὸς ἐζωγράφιζα Ἁγίους, εἶτα ἔγραφα στίχους, κι ἐδοκίμαζα νὰ συντάξω κωμῳδίας. Τῷ 1868 ἐπεχείρησα νὰ γράψω μυθιστόρημα. Τῷ 1879 ἐδημοσιεύθη ἡ «Μετανάστις», ἔργον μου, εἰς τὸν «Νεολόγον» Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1881 ἓν θρησκευτικὸν ποιημάτιον εἰς τὸ περιοδικὸν «Σωτῆρα». Τῷ 1882 ἐδημοσιεύθησαν «Οἱ Ἔμποροι τῶν ἐθνῶν» εἰς τὸ «Μὴ χάνεσαι». Ἀργότερα ἔγραψα περὶ τὰ ἑκατὸν διηγήματα, δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

www.odeiosibelius.gr

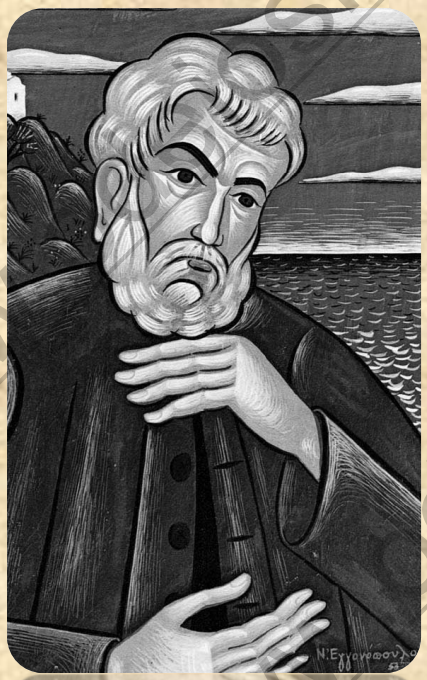

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ὡς οὗτος εἰκονίζεται εἰς πίνακα τοῦ περιφήμου Ἕλληνος ζωγράφου Νικολάου Ἐγγονοπούλου (1910–1985), ἐν ἔτει 1953.

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ, ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ

— Τὸ Γιάννη τὸ Νυφιώτη καὶ τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς, τοὺς ἔκλεισε τὸ χιόνι ἀπάν᾽ στὸ Κάστρο, τ᾽μ πέρα πάντα, στὸ Στοιβωτὸ τὸν ἀνήφορο· τ᾽ ἀκούσατε;

Οὕτως ὡμίλησεν ὁ παπα-Φραγκούλης ὁ Σακελλάριος, ἀφοῦ ἔκαμε τὴν εὐχαριστίαν τοῦ ἐξ ὀσπρίων κ᾽ ἐλαιῶν οἰκογενειακοῦ δείπνου, τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 186… Παρόντες ἦσαν, πλὴν τῆς παπαδιᾶς, τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων καὶ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ, ὁ γείτονας ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, πεντηκοντούτης, οἰκογενειάρχης,

www.odeiosibelius.gr

ἀναβὰς διὰ νὰ εἴπῃ μίαν καλησπέραν καὶ νὰ πίῃ μίαν ρακιά, κατὰ τὸ σύνηθες, εἰς τὸ παπαδόσπιτο· κ᾽ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἡ Καναλάκαινα, μεμακρυσμένη συγγενής, ἐλθοῦσα διὰ νὰ φέρῃ τὴν προσφοράν της, χήρα ἑξηκοντοῦτις, εὐλαβής, πρόθυμος νὰ τρέχῃ εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας καὶ νὰ ὑπηρετῇ δωρεὰν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἐξωκκλήσια.

—Τ᾽ ἀκούσαμε κ᾽ ἡμεῖς, παπά, ἀπήντησεν ὁ γείτονας ὁ Πανάγος· ἔτσ᾽ εἶπανε.

—Τί, εἶπανε; Εἶναι σίγουρο, σᾶς λέω, ἐπανέλαβεν ὁ παπα-Φραγκούλης. Οἱ βλοημένοι, δὲ θὰ βάλουν ποτὲ γνώση. Ἐπῆγαν μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ κατεβάσουν ξύλα, ἀπάν᾽ ἀπ᾽ τοῦ Κουρούπη τὰ κατσάβραχα, στὸ Στοιβωτό, ἐκεῖ ποὺ δὲν μπορεῖ γίδι νὰ πατήση. Καλὰ νὰ τὰ παθαίνουν!

—Μυαλὸ δὲν ἔχουν, αὐτὸς οὐ κόσμους, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ. Τώρα οἱ ἀθρῶποι γινῆκαν ἀπόκοτοι.

—Νὰ εἴχανε τάχα τίποτα κ᾽μπάνια[1] μαζί τς; εἶπεν ἡ παπαδιά.

—Ποιὸς τοὺ ξέρ᾽; εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ.

—Θὰ εἴχανε, θὰ εἴχανε κουμπάνια, ὑπέλαβεν[2] ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἀλλιῶς δὲ γένεται. Πήγανε μὲ τὰ ζεμπίλια τους γεμᾶτα. Καὶ τουφέκι θὰ εἶχαν, καὶ θηλειὲς σταίνουν γιὰ τὰ κοτσύφια. Εἶχαν πάρει κι ἁλάτι μπόλικο μαζί τους, γιὰ νὰ τ᾽ ἁλατίσουν γιὰ τὰ Χριστούγεννα.

—Τώρα Χριστούγεννα θὰ κάμουν ἀπάν᾽ στὸ Στοιβωτὸ τάχα[ἄραγε][3]; εἶπε μετ᾽ οἴκτου ἡ παπαδιά.

—Νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἔφερνε βοήθεια; ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐφαίνετο κάτι μελετῶν[*ἐφαίνετο ὅτι κάτι ἐμελέτα*] μέσα του.

---

[1] **κουμπάνια** (ἡ) [οὐσ. ἐκ τῆς ἰταλικῆς λέξεως **compagna**]· τὸ ἐφοδιάζεσθαι ταῖς ἀναγκαίαις πρὸς θρέψιν καὶ θεραπείαν τοῦ σώματος τροφαῖς, ἡ παροχή, ἡ προμήθεια τῶν ἀναγκαίων τροφῶν, ὁ ἐφοδιασμός· ὡσαύτως καὶ τὰ ἴδια τὰ *τρόφιμα, τὰ ἐφόδια*. «***Κουμπάνια***» λέγονται παρὰ τοῖς Κρησὶν τὰ νηστίσιμα γλυκά, τὰ λουκούμια, τὰ «***κουμπανάκια***».

[2] ΄***Υπολαμβάνω*** *ἀποκρίνομαι* (εἰς δὲ τὸν ἀόριστον ὧδε σχηματίζεται: *ἀπεκρίνατο*, ἢ καὶ *ἀπεκρίθη*), ἀπαντῶ (ὡσαύτως· *ἀπήντησε*). Περὶ τῆς συντάξεως τοῦ ῥήματος «*ἀποκρίνομαι*» ἰδὲ και τὸ χωρίον **1.28.4** εἰς τὸ Α΄ κεφάλαιον τῆς *Θουκυδίδου΄Ιστορίας*·«[...] *οἱ δὲ Κορίνθιοι* ***ἀπεκρίναντο αὐτοῖς***, *ἢν τάς τε ναῦς καὶ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ᾽Επιδαύρου ἀπαγάγωσι, βουλεύσεσθαι* [...]».

[3] Λαμβανόμενον ἐνταῦθα ὡς ἐρωτηματικὸν μόριον, τὸ **τάχα** σημαίνει « *ἄραγε* », «*ποῖος ἐξεύρει ἄν...*».

Ἦτον ἕως πενηνταπέντε ἐτῶν ὁ ἱερεύς, μεσαιπόλιος[4], ὑψηλός, ἀκμαῖος καὶ μὲ ἀγαθωτάτην φυσιογνωμίαν. Εἰς τὴν νεότητά του ὑπῆρξε ναυτικός, κ᾽ ἐφαίνετο διατηρῶν ἀκόμη λανθανούσας δυνάμεις, ἦτο δὲ τολμηρὸς καὶ ἀκάματος.

— Τί βοήθεια νὰ τοὺς κάμουνε; εἶπεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἀπ᾽ τὴ στεριὰ ὁ τόπος δὲν πατιέται. Ἔρριξε, ἔρριξε χιόνι κι ἀκόμα ρίχνει. Χρόνια εἶχε νὰ κάμῃ τέτοια βαρυχειμωνιά. Ὁ Ἅις Θανάσης ἔγιν᾽ ἕνα μὲ τὰ Καμπιά. Ἡ Μυγδαλιὰ δὲν ξεχωρίζει ἀπ᾽ τοῦ Κουρούπη.

Ὁ Πανάγος ὠνόμαζε τέσσαρας ἀπεχούσας ἀλλήλων[5] κορυφὰς τῆς νήσου. Ὁ παπα-Φραγκούλης ἐπανέλαβεν ἐρωτηματικῶς:

— Κι ἀπ᾽ τὴ θάλασσα, μαστρο-Πανάγο;

— Ἀπ᾽ τὴ θάλασσα, παπά, τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Γραιολεβάντες[6] δυνατός, φουρτούνα, κιαμέτ[*χαλασμός*][7]. Ὅλο καὶ φρεσκάρει[8]. Ξίδι μοναχό. Ποῦ μπορεῖς νὰ ξεμυτίσης ὄξ᾽ ἀπ᾽ τὸ λιμάνι, κατὰ τ᾽ Ἀσπρόνησο!

— Ἀπὸ *Σοφρὰν* τὸ ξέρω, Πανάγο, μὰ ἀπὸ *Σταβέτ*;

Ὁ ἱερεὺς ἐπρόφερεν οὕτω τοὺς ὅρους Sopra vento καὶ Sotto vento, ἤτοι τὸ ὑπερήνεμον καὶ ὑπήνεμον, ἐννοῶν εἰδικώτερον τὸ βορειανατολικὸν καὶ τὸ μεσημβρινοδυτικόν.

---

[4] ***Μεσαιπόλιος*** [*μέσος* +*πολιός*(=«*ψαρός*», «*ἀσπρομάλλης*», «*λευκόθριξ*»)], *-ον*· ποιητικὸς τύπος τοῦ «***μεσοπόλιος***», ἀπαντῶν ἐν πλείστοις ὅσοις ἐπικοῖς κειμένοις· ὁ κατὰ τὸ ἥμισυ πολιός, «ψαρός». Λεγόμενον δὲ ἐπὶ ἡλικίας, ***μεσαιπόλιός*** ἐστιν «***ὁ οὐ σφόδρα πεπολιωμένος, ἀλλὰ μέσος, οὔπω γέρων...***», καθά φησιν Ἡσύχιος ὁ λεξικογράφος ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ — (Ἡσυχίου *Λεξικόν*, λῆμμα «μεσαιπόλιος», στ. 893)· ὁ ὢν ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ, ἤγουν, ὁ «μεσῆλιξ», ἢ κοινῶς, «ὁ μεσόκοπος».

[5] Ἤγουν· «*ὠνόμαζε τέσσαρας κορυφὰς τῆς νήσου, αἵτινες ἀπέχουσιν ἡ μία τῆς ἄλλης...*»

[6] ***Γραιγολεβάντες***· ὁ μεταξὺ βορειοανατολικοῦ καὶ ἀνατολικοῦ πνέων ἄνεμος, μεσαπηλιώτης.

[7] ἤτοι, «**χαλασμός**». Ἡ παρὰ τοῖς μωαμεθανοῖς καλουμένη «**ἀνάστασις τῶν νεκρῶν**». || Πολὺς θόρυβος· ὅρα ἐπὶ παραδείγματι τήνδε τὴν ἔκφρασιν· «*Ἔγειν κιαμέτι*», δηλονότι, «*ἔγειν χαλασμὸς κυρίου*».

[8] Λαμβανόμενον ἐνταῦθα ὡς ἀμετάβατον, τὸ ῥῆμα «*φρεσκάρω*» λέγεται ἐπὶ τοῦ ἀνέμου, καὶ καθόλου ἐπὶ τῆς καιρικῆς καταστάσεως· γίνομαι πλέον δροσερός, ψυχρότερος· ὡσεὶ λέγων ὁ μαστρο-Πανάγος, ὡς «***ὁλονὲν καὶ ψυχρότερος φυσᾷ ὁ Γραιολεβάντες...***». Περὶ τῆς τοιαύτης τοῦ ῥήματος σημασίας ὅρα ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ διήγημα τοῦ᾽ Α. Μωραϊτίδου, τὸ ἐπιγραφόμενον «*Ὁ Δεκατιστής*»:

«Κι ἰδὼν ὅτι ὁ ἥλιος ἔκλινε πολὺ πρὸς δύσιν, ἐνθυμήθη τὸν σκοπὸν τοῦ ταξειδίου του, τὰ δέκατα·
— Νὰ μὴ φρεσκάρῃ ὁ μαΐστρος καὶ κλεισθοῦμε...»

—Ἀπὸ Σταβέτ, παπὰ… μὰ εἶναι φόβος μήν τονε γυρίση στὸ μαϊστρο.

—Μὰ… τότε πρέπει νὰ πέσουμε νὰ πεθάνουμε, εἶπεν ὡς ἐν συμπεράσματι ὁ ἱερεύς. Δὲν εἶναι λόγια αὐτά, Πανάγο.

—Ἔ! παπά μ᾽, ὁ καθένας τώρα ἔχει τὸ λογαριασμό τ᾽. Δὲν πάει ἄλλος νὰ βάλη τὸ κεφάλι του στὸν τρουβά, κατάλαβες, γιὰ νὰ γλυτώσ᾽ ἐσένα.

Ὁ παπα-Φραγκούλης ἐστέναξεν, ὡς νὰ ᾤκτειρε[9] τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ μικροψυχίαν, ἧς ζῶσα ἠχὼ ἐγίνετο ὁ Πανάγος.

—Καὶ τί θὰ πάθουνε, τὸ κάτω κάτω; ἐπανέλαβεν, ὡς διὰ ν᾽ ἀναπαύση τὴν συνείδησίν του ὁ μαραγκός. Νά, θὰ εἶναι χωμένοι σὲ καμμιὰ σπηλιά, τσακμάκι θά ᾽χουν μαζί τους, ξύλα μπόλικα. Μακάρι νὰ μοῦ ᾽χε κ᾽ ἐμὲ ἡ Πανάγαινα ἀπόψε στὴν παραστιά μου τὴ φωτιὰ ποὺ θέν᾽ ἔχουν αὐτοί[10]. Γιὰ μιὰ βδομάδα, πάντα[11] θὰ εἴχανε κουμπάνια, καὶ δὲν εἶναι παραπάν᾽ ἀπὸ πέντε μέρες ποὺ ἀγρίεψε ὁ χειμώνας.

—Νὰ πήγαινε τώρα κανένας νὰ λειτουργήση τὸ Χριστό, στὸ Κάστρο, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεύς, θὰ εἶχε διπλὸ μισθό, ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε κι αὐτοὺς βοήθεια. Πέρσι ποὺ ἦταν ἐλαφρότερος ὁ χειμώνας, δὲν πήγαμε… Φέτος ποὺ εἶναι βαρὺς…

Καὶ διεκόπη, ὡς νὰ εἶπε πολλά[12]. Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς εἶχεν ἦθος ἀνθρώπου λέγοντος οἱονεὶ κατὰ δόσεις ὅ,τι εἶχε νὰ εἴπη. Ἐκ τῶν ὑστέρων θὰ φανῇ ὅτι εἶχε τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅτι ὅλα τὰ προοίμια ταῦτα ἦσαν μεμελετημένα.

—Καὶ γιατί δὲν κάνει καλὸν καιρὸ ὁ Χριστός, παπά, ἂν θέλη νὰ πᾶνε νὰ τὸν λειτουργήσουνε στὴν ἑορτή του; εἶπεν αὐθαδῶς ὁ μαστρο-Πανάγος.[13]

---

[9] Ὡς νὰ ἐλυπήθη. Ὡσεὶ οἰκτείρας.

[10] Ἤτοι, «*τὴν φωτιὰν ποὺ **θὰ ἔχουν**...*». Ἅπασα ἡ φράσις ἁπλῆν ὑπόθεσιν δηλοῖ.

[11] Πάντως, ὁπωσδήποτε.

[12] ***ὡς εἰ πολλὰ εἰπών...***, τοῦτ᾽ ἔστι «***σὰν νὰ*** *εἶπε πολλά...*». ***Διεκόπη***, ἤγουν «*ἐσιώπησεν*», «*ἔμεινεν ἄλαλος*» ὁ θεοσεβὴς οὗτος ἱερεύς, καθάπερ ἄνθρωπός τις οἰόμενος πολλὰ εἰπεῖν.

[13] Ἡ ὀλιγοπιστία αὕτη, (ἥτις τείνει μᾶλλον πρὸς τὴν αὐθάδειαν, ἢ καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν ὕβριν), ἣν ἐκφράζει ὁ Μαστρο-Πανάγος ἀμφισβητῶν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν᾽Ιησοῦ Χριστοῦ, —καὶ ἰδίᾳ, τὴν κυριαρχίαν Αὐτοῦ ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως—, φέρει εἰς τὸν νόον ἡμῶν τὴν ὀλιγοπιστίαν ἐκείνην τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων. Οὗτοι, καθ᾽ ἅ φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἐν τῷ ὁμωνύμῳ αὐτοῦ᾽Ευαγγελίῳ, θελήσαντες πειράσαι τὸν᾽Ιησοῦν Χριστόν, (διατρίβοντα τότε ἐν τῇ περιοχῇ τῆς *Μαγδαλᾶ*), ἠξίωσαν παρ᾽ Αὐτοῦ

«*σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς*», ἤτοι, ἐζήτησαν «*νὰ τοῖς καταδείξῃ τι ἐκ τῶν θαυμασίων τοῦ οὐρανοῦ*»· τοιαύτη γὰρ ἡ οἴησις καὶ τοσοῦτος ὁ κόμπος τῶν Φαρισσαίων, ὥστε, οὗτοι καίπερ δυνάμενοι λίαν ἀκριβῶς διακρίνειν τοὺς ἀστέρας ἀπ᾽ ἀλλήλων, κατιδεῖν δὲ τὴν θειότητα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οὐδαμῶς ἠδυνήθησαν, ὅτι ὅσῳ μᾶλλον ἦσαν ἰσχυροὶ τὸ λογίζεσθαι οἱ Φαρισσαῖοι, τοσούτῳ μᾶλλον ἦσαν ἀσθενεῖς τὸ πιστεύειν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων·

«*Οψίας γενομένης λέγετε "Εὐδία"· πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανος. Καὶ πρωί, "Σήμερον χειμών"· πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός...*» (*Κατὰ Ματθαῖον 16.1-16.4*),

δηλονότι:

«*Εσπέρας γιγνομένης λέγετε, ''Καιρὸς εὔδιος· πυρρόχρους γάρ ἐστιν ὁ οὐρανός''. Τῆς δ᾽ ἕω, "Ὕσει σήμερον"· πυρρόχρους γὰρ καὶ νεφελώδης ὁ οὐρανός*" ».

Καὶ ἐμμένει ὁ Ἰησοῦς λέγων αὐτοῖς:

«*Υποκριταί, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ εἰξεύρετε νὰ διακρίνητε, τὰ δὲ συμπτώματα ἧς διανύομεν "ἐποχῆς" δὲν δύνασθε*».

Καθὼς οἱ Σαδδουκαῖοι καὶ οἱ Φαρισσαῖοι, οὕτω καὶ ὁ Μαστρο-Πανάγος ***κατὰ τὴν σάρκα κρίνει*** (Κατὰ Ἰωάννην 8.15), μὴ δυνάμενος κατανοῆσαι οὔτε τὸ *φῶς τοῦ Κόσμου*, —ὅπερ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός—, οὐδὲ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Πρόνοιαν, ἥτις, —ὡς ὀψόμεθα περαιτέρω—, ἀπὸ βεβαίου πνιγμοῦ μέλλει σῶσαι τοὺς ἥρωας τοῦ παρόντος διηγήματος. Ὁ Μαστρο-Πανάγος τυγχάνει ἐνταῦθα ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ *Πνεύματος τοῦ κακοῦ*, ὅπερ ἀεὶ μετέρχεται πᾶν μέσον, τρόπον, καὶ καθόλου πᾶσαν ἐπιτηδειότητα καὶ πανουργίαν, ὅπως τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ Κυρίου ἀπερύκῃ· καὶ καθά φησι **Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος** (περίφημος ἀσκητὴς καὶ ἀναχωρητής, ζήσας ἐπὶ βασιλείας Θεοδοσίου Α΄ τοῦ *Μεγάλου* [379-395], οὗπερ ἡ μνήμη κατ᾽ ἔτος ἑορτάζεται τῇ 19η Ἰανουαρίου:

«*Ὅλος ὁ ἀγὼν τοῦ ἀντικειμένου οὗτός ἐστιν, ἵνα δυνηθῇ τὸν νοῦν ἡμῶν ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν μνήμης καὶ ἀγάπης ἐκσπᾶσαι, δελεάσμασι γηΐνοις χρώμενος, καὶ ἀπὸ τοῦ ὄντος καλοῦ παρεκτρέπων ἐπὶ τὰ δοκήσει, ἀλλ᾽ οὐκ ὄντως καλά...*»
[Μακαρίου τοῦ μεγάλου "*Περὶ φυλακῆς καρδίας*", λόγος Γ΄, χωρίον 34.261, Ψευδο-Μακαρίου, Ἀποφθέγματα, Klostermann, E. *Neue Homilien des Macarius-Symeon*, Akademie Verlag, Berlin, 1961].

Ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑποτίθησι τὴν ὑπέρβασιν τῶν ὑλικῶν ὅρων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως καὶ τὴν καθυπόταξιν τοῦ *Ἐγώ*· ὑποτίθησι τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ὁριακὸν ἐκεῖνο σημεῖον, τὸ κείμενον μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, ἔνθα δεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐλθεῖν, ἵνα ἡ εἰς Θεὸν πίστις αὐτοῦ ἐπιρρωσθῇ. Ὁ Παπα-Φραγκούλης συναναχωρεῖ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ συντρόφων εἰς τὸ Κάστρον, ὡς ἄλλοτε ὁ ὁμηρικὸς Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Ἰθάκην· αἱ διάφοροι δοκιμασίαι καὶ κίνδυνοι, —οὕς, ὡς εἰκός, ἐνέχει τὸ ταξείδιον τοῦτο—, ποιήσουσι πιστοὺς καὶ τοὺς πλέον ἀπιστοῦντας τὴν τοῦ Θεοῦ Πρόνοιαν. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὐκ ἐννοεῖ ὁπόσον μόνος ὑπάρχει ἄνευ τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως, ἐὰν μὴ τύχῃ κινδυνεύων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν ἀπολέσαι! Τότε δὲ εἰς ἔλεος Θεοῦ ἀφίησιν ἑαυτόν!... Τῷ

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξε μὲ λοξὸν βλέμμα, καὶ εἶτα ἠπίως τοῦ εἶπε:

—Ἔ! Πανάγο, γείτονα, δὲν ξέρουμε, βλέπω, τί λέμε... Ποῦ εἴμαστε ἡμεῖς ἱκανοὶ νὰ τὰ καταλάβουμε αὐτά!... Ἄλλο τὸ γενικὸ καὶ ἄλλο τὸ μερικὸ καὶ τὸ τοπικό, Πανάγο... Ἡ βαρυχειμωνιὰ γίνεται γιὰ καλό, καὶ γιὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ γιὰ τὴν ὑγείαν ἀκόμα[14]. Ἀνάγκη ὁ Χριστὸς

ὄντι! **Ἐν ταῖς τοιαῖσδε μόνον τύχαις προσκυνεῖ τὸν Θεὸν πᾶς ὁ μὴ τὸ πρὶν πιστεύσας Αὐτῷ!...**

Σημειωθήτω δὲ ὅτι καὶ τοῖς Πέρσαις ἄλλοτέ ποτε συνέβη τοῦ τοιούτου κινδύνου τυχεῖν, ὅτε βαρὺς χειμὼν ἐνέσκηψεν εἰς τοὺς τελευταίους ἐναπομείναντας θυλάκους τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἦν ἡττημένος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 480-479 π.Χ, κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι γενομένην ναυμαχίαν. Ὅλως δὲ κατεθλίβησαν τότε αἱ ψυχαὶ καὶ τὸ ἠθικὸν τῶν Περσῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἔβλεπον πάντας τοὺς σφετέρους αὐτῶν συστρατιώτας ἀποθνῄσκοντας —τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον— ὑπὸ δίψης καὶ πείνης εἰς τὴν χιονώδη τότε —ἕνεκα τοῦ δριμέος χειμῶνος— Ἠδωνίδα γαῖαν· χώραν κειμένην μεταξὺ Νέστου ποταμοῦ καὶ Στρυμόνος. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ *Πέρσαι*, ὁ μέγας Αἰσχύλος παριστᾷ τὸν τοῦ στρατεύματος ἀγγελιαφόρον ἄρτι ἀφιγμένον εἰς Σοῦσα καὶ ἀναγγέλλοντα τὰς θλιβερὰς ταύτας εἰδήσεις εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Κύρου **Ἄτοσσαν**. Εἶτα δὲ ὁ ἀγγελιαφόρος οὗτος ἀναγγελεῖ μεταξὺ ἄλλων καὶ τήνδε τὴν εἴδησιν —ἐνδεικτικὴν τῆς ψυχικῆς συντριβῆς, ἣν ᾔσθοντο οἱ λοιποὶ ἐπιζήσαντες στρατιῶται ὡς ἐκ τῶν τραγικῶν τούτων γεγονότων, ὧν πεῖραν πικροτάτην ἔλαβον:

«*Θεοὺς δέ τις τὸ πρὶν νομίζων οὐδαμοῦ*», ἦ δ' ὅς, «*τότ' ηὔχετο λιταῖσι, γαῖαν οὐρανόν τε προσκυνῶν...*»
(Αἰσχύλου Πέρσαι, στ. 496),

ὅ ἐστιν:

«*Θεοῖς δέ τις τὸ πάλαι μηδαμῶς πιστεύων, τότε προσέπιπτε τοῖς γόνασι, γαῖαν καὶ οὐρανὸν προσκυνῶν*».

Ὁ ἀτομικισμός, ἡ ἰδιοτέλεια καὶ ἡ μικροψυχία, ἧς,—καθὰ ὁ συγγραφεὺς ἐπιφέρει—, «*ζῶσα ἠχὼ ἐγίνετο ὁ Πανάγος...*», φαίνεται εἰς τόδε τὸ χωρίον·

«—Ἔ! παπά μ', ὁ καθένας τώρα ἔχει τὸ λογαριασμό τ'. Δὲν πάει ἄλλος νὰ βάλῃ τὸ κεφάλι του στὸν τρουβά, κατάλαβες, γιὰ νὰ γλυτώσ' ἐσένα...»

Ἡ Φαρισαϊκὴ αὐτοῦ ὀλιγοπιστία ἐνθαδί·

«— Καὶ γιατί δὲν κάνει καλὸν καιρὸ ὁ Χριστός, παπά, ἂν θέλῃ νὰ πᾶνε νὰ τὸν λειτουργήσουνε στὴν ἑορτή του;»

Πρὸς δὲ καὶ ἡ εἰρωνεία αὐτοῦ·

«αἱ ὕελοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ. — Νά! ἀκοῦς; καλωσύνεψε! εἶπε καγχάζων θριαμβευτικῶς ὁ μαστρο-Πανάγος....»

[14] Γνωσταὶ ἡμῖν αἱ δεήσεις τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων εἰς τὸν Δία τὸν Ὑέτιον ἢ Ὄμβριον, ὅπως οὗτος τὴν χώραν ὕσῃ, ὥστε καταστῆναι αὐτὴν εὔφορον·

δὲν ἔχει νὰ πᾶνε νὰ τὸν λειτουργήσουνε... Μὰ ὅπου εἶναι μία μερικὴ προαίρεσις καλή, κ᾽ ἔχει κανεὶς καὶ χρέος νὰ πληρώση, ἂς εἶναι καὶ τόλμη ἀκόμα, καὶ ὅπου πρόκειται νὰ βοηθήση κανεὶς ἀνθρώπους, καθὼς ἐδῶ, ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔρχεται βοηθός, καὶ ἐναντίον τοῦ καιροῦ, καὶ μὲ χίλια ἐμπόδια...[15] Ἐκεῖ ὁ Θεὸς συντρέχει καὶ μὲ εὐκολίας πολλὰς καὶ μὲ θαῦμα ἀκόμα, τί νομίζεις, Πανάγο;...[16] Ἔπειτα, πῶς θέλεις νὰ κάμη ὁ Χριστὸς

Εὐχὴ Ἀθηναίων·

ὗσον, ὗσον, ὦ φίλε Ζεῦ,

κατὰ τῆς ἀρούρας

τῆς Ἀθηναίων καὶ τῶν πεδίων.

Ἐν δὲ τῇ Ἀθηναίων Ἀκροπόλει ἦν ποθ᾽ ἱδρυμένον Γῆς ἄγαλμα ἱκετευούσης τὸν Δία ὕσαι, οὗπερ ὁ ὑετὸς—ὡς πάλαι ποτ᾽ ᾤοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι— ἡδύνατο γόνιμα ποιῆσαι πάντα τὰ σπέρματα τὰ εὑρισκόμενα ἐν τοῖς κόλποις τῆς Γῆς. Περὶ τοῦ ὡς εἴρηται ἀγάλματος διαλαμβάνει Παυσανίας ὁ *Περιηγητής* (2ος αἰὼν μ.Χ.), ἐν τῷ 24ῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν *Περιηγητικῶν* (*Παυσανίου Ἑλλάδος περιήγησις*, βιβλίον 1ον-*ΑΤΤΙΚΑ*, κεφάλαιον 24ον, πργφ. 3η), ἔνθα τάδε ἡμῖν παρατίθησιν·

«...ἔστι δὲ καὶ Γῆς ἄγαλμα ἱκετευούσης ὗσαί οἱ τὸν Δία,
εἴτε αὐτοῖς ὄμβρου δεῆσαν Ἀθηναίοις
εἴτε καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι συμβὰς αὐχμός.»

Γνωσταὶ ὡσαύτως καὶ αἱ ἐπικλήσεις τῶν χριστιανῶν Πατέρων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, αἵτινες ἐγίνοντο τὸ πάλαι (καθάπερ καὶ σήμερον) ὑπὲρ εὐφορίας τῆς γῆς· τοιαύτη δ᾽ ἐστὶ καὶ ἡ δέησις, ἡ ἀπαντῶσα ἐν τῷ λειτουργικῷ ἔργῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Θεία Λειτουργία,* τοῦ ἐκ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἀντιοχείας Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (περὶ τὸ 354 μ.Χ.-†407), μαθητοῦ τοῦ ἐξ᾽ Ἀντιοχείας ἐπίσης καταγομένου ῥητοροδιδασκάλου Λιβανίου τοῦ ἐθνικοῦ (314-393μ.Χ.):

«...Ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης, πάσης πόλεως καὶ χώρας
καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς
γῆς, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.»

[15] ἐνταῦθα ἐμφαίνεται τὸ στοιχεῖον τῆς Θείας Προνοίας.

[16] «*Καὶ μὲ θαῦμα ἀκόμα...*» Ὑπομνηστέον δὲ ὅτι καλεῖται *θαῦμα* ἡ στιγμιαία ἐπίσχεσις τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κοινῶν τῆς φύσεως νόμων ἡ γιγνομένη τῇ ἐπεμβάσει τῆς Θείας βουλήσεως· καὶ καθὰ γράφει περὶ τοῦ ὅρου τούτου ὁ μέγας Διδάσκαλος τοῦ ἡμετέρου γένους καὶ Φιλικὸς ἐκ τοῦ Πηλίου Ἄνθιμος ὁ Γαζῆς (1758-1828) εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἀνθίμου Γαζῆ Λεξικὸν Ἑλληνικόν», «***θαῦμα***» ὁρίζεται «***Πρᾶξις ἢ ἔργον τῆς θείας δυνάμεως, ἐναντίον εἰς τοὺς κοινοὺς νόμους τῆς φύσεως...***» (βλέπε τόμον 1ον, ἐν τῇ σελίδι ὑπ᾽ ἀριθμὸν 1920).

Ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ σκέψει, καὶ δὴ ἐν τῇ Ὁμηρείῳ, ἅπαντες κατέχονται ὑπὸ τῆς *πεπρωμένης μοίρας*, μηδενὸς ἐξαιρουμένου καὶ θεοῦ τινος ἢ δαίμονος:

«Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστιν ἀποφυγεῖν καὶ θεῷ...»,

ἔφη λέγουσα ἡ Πυθία τοῖς ἐκ Λυδίας ἀπεσταλμένοις πρέσβεσιν περὶ τοῦ Κροίσου, ὅστις τῶν ἑαυτοῦ προγόνων ἐκπληροῖ τὰς *ἁμαρτάδας* (κοινῶς "*ἁμαρτίας*", τὰς ὑπὸ τῶν θείων *Μοιρῶν* αὐτῷ ἐπιβεβλημένας ("*Κροῖσος δὲ πέμπτου γονέος ἁμαρτάδα ἐξέπλησε..*"; Ηροδότου Ιστορία, βιβλίον 1ον, κεφάλαιον 91ον), ὧν τὰς ἐπιγεγενημένας συνεπείας οὐκ ἂν ἀποτρέψειεν οὐδείς, «οὐδὲ καὶ ὁ Λοξίας Απόλλων!...», ὥς φησι καὐτὴ αὕτη ἡ Πυθία:

«*Προθυμεομένου δὲ Λοξίεω ὅκως ἂν κατὰ τοὺς παῖδας τοῦ Κροίσου γένοιτο τὸ Σαρδίων πάθος καὶ μὴ κατ᾽ αὐτὸν Κροῖσον,* ***<u>οὐκ οἷός τε ἐγένετο παραγαγεῖν Μοίρας</u>***»

(= "*οὐκ ἠδυνήθη —ὑπενν. ὁ Λοξίας— ἀποτρέψαι τὰς Μοίρας*", αὐτόθι)

Εἰ δέ τις ἐθέλοι διερευνᾶσθαι οἷόν ἐστι *Μοῖρα*, εὑρήσει αὐτὴν ἄλλο οὐδὲν οὖσαν ἢ τὸ σύνολον τῶν νόμων, καθ᾽ οὕσπερ διεξάγεται πᾶσα ἀνθρωπίνη ὕπαρξις, καὶ καθόλου πᾶσα οὐσία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὀργανικὴ καὶ ἀνόργανος. Καὶ ἐννοητέον ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς Μοίρας συνᾴδει τῇ τῆς φυσικῆς τάξεως, ἣν διασαλεῦσαι οὐδεὶς ἄνθρωπος δύναται, οὐδὲ καὶ θεός. Τεκμήριον δέ· ὁ γὰρ Ζεὺς ἰδὼν τὸν Σαρπηδόνα κινδυνεύοντα ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης θλίβεται καὶ ἀγωνιᾷ, καὶ ἐπὶ μικρὸν ἐσκέψατο ἀποσπᾶσαι αὐτὸν ἐκ χειρῶν Πατρόκλου, ἀλλ᾽ αἴφνης ἐνθυμεῖται τὴν ἑαυτοῦ θείαν φύσιν καὶ μεταβάλλει γνώμην, ὑπείκων οὕτω τοῖς νόμοις τῆς *Μοίρας* καὶ τοῦ πεπρωμένου, καθ᾽ οὕσπερ, **οὐδενὶ θεῷ ἔξεστιν ἀπαλλάττειν θνητὸν τῆς μοῖρας αὐτοῦ**.

Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι οὔπω ὑπῆρχε τότε τὸ ὕστερον λεγόμενον παρὰ τῶν χριστιανῶν «θαῦμα», ἤτοι ἡ θεία ἐκείνη παρέμβασις εἰς τὰς λειτουργίας τῶν φυσικῶν νόμων (ἓν εἶδος, δυναίμεθ᾽ ἂν εἰπεῖν, «θεϊκοῦ παρεμβατισμοῦ» εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως...). Ὧν λίαν τεθλιμμένος, ὁ Ζεὺς καταλείπει εἰς διάθεσιν τοῦ πεπρωμένου τὸν φίλιστον αὐτοῦ υἱόν, τὸν πολυαγαπημένον Σαρπηδόνα, διότι οὕτως ἐπιτάττουσιν οἱ ἀδυσώπητοι καὶ ἀνηλεεῖς τῆς φύσεως νόμοι, ὧν ἀεί ποτε ὑπακούει τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς· καὶ ὁ Σαρπηδὼν ἀποθνήσκει ἐπὶ τέλους φονευόμενος ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου:

«*τοὺς δὲ ἰδὼν ἐλέησε Κρόνου πάϊς ἀγκυλομήτεω,*
Ἥρην δὲ προσέειπε κασιγνήτην ἄλοχόν τε·
ὤ μοι ἐγών, ὅ τέ μοι Σαρπηδόνα, φίλτατον ἀνδρῶν
μοῖρ ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο δαμῆναι.
διχθὰ δέ μοι κραδίη μέμονε φρεσὶν ὁρμαίνοντι,
ἤ μιν ζωὸν μάχης ἄπο δακρυοέσσης
θείω ἀναρπάξας Λυκίης ἐν πίονι δήμῳ,
ἦ ἤδη ὑπὸ χερσὶ Μενοιτιάδαο δαμάσσω.
Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη·
"αἰνότατε Κρονίδη, ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες.
<u>ἄνδρα θνητὸν ἐόντα, πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ,</u>
<u>ἂψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέος ἐξαναλῦσαι;</u>"»
[= *Εἶδε κ' ἐπόνεσ' ὁ υἱὸς τοῦ πρωτοβούλου Κρόνου*
κ' εἶπε στὴν Ἥραν σύγκλινην ὁμοῦ κι αὐτάδελφήν του
ἄχ! τῶν θνητῶν ὁ Σαρπηδὼν ὁ περιπόθητός μου,
νὰ μοῦ τὸν σβύσῃ ὁ Πάτροκλος διώρισεν ἡ μοῖρα:
κ' εἰς δύο τώρα στοχασμοὺς χωρίζεται ἡ ψυχή μου.

θὰ τὸν σηκώσω ζωντανὸν ἀπ τὸν φρικτὸν ἀγῶνα
καὶ θὰ τὸν θέσω εἰς τὸν λαὸν τῆς κάρπιμης Λυκίας,
ἢ θὲ ν' ἀφήσ' ὁ Πάτροκλος νὰ σβύσῃ τὴν ζωήν του.
Κ' ἡ Ἥρα ἡ μεγαλόφθαλμη τοῦ ἀντεῖπε ἡ σεβασμία·
"ποιὸν λόγον τώρα ἐπρόφερες, ὁ φοβερὲ Κρονίδη!
ἄνδρα θνητὸν ποὺ ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἔχει δέσ' ἡ μοῖρα
ἀπ' τὰ δεσμὰ τοῦ ἄχαρου θανάτου θ' ἀπολύσῃς;"

[ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀρχαίου κειμένου εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν ἐγένετο ὑπὸ του κατ' ἐξοχὴν κριτικοῦ τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς, λογίου καὶ πολιτικοῦ Ἰακώβου Πολυλᾶ (1825-1896)].

Ἐν τῇ χριστιανικῇ ὡστόσον θεολογίᾳ, ὁ Θεός ἐστιν ὁ Ποιήσας τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὰς ἀγγελικὰς τάξεις· τὰς θαλάσσας, τὸν ἥλιον καὶ ἐν γένει τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας· τὴν βλάστησιν, τὰ ζῷα, τὸν ἄνθρωπον καὶ καθόλου τὴν φύσιν ἅπασαν (Βιβλίον τῆς *Γενέσεως*, 1.1-2.3). Διὸ ὁ Θεός, ἅτε *Δημιουργὸς* ὢν καὶ *Κύριος τῶν πάντων*, διὰ ταῦτα κεῖται ὑπεράνω καὶ τῆς Φύσεως, ὥστε, φυσικῷ τῷ λόγῳ, κέκτηται τὴν δύναμιν τοῦ παρεμβαίνειν εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου (ἀεί γε ἀκολούθως τοῖς παρὰ τῆς Ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θεολογίας παραδεδεγμένοις τε καὶ καθόλου διδασκομένοις ὑπὸ τῶν θεολόγων), ἡ δὲ παρέμβασις αὕτη καλεῖται «***θαῦμα***» παρὰ τῶν χριστιανῶν. Διὸ καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης, πειρώμενος δεῖξαι εἰς τὸν εἴρωνα μαστρο-Πανάγον ὁπόσον ἀσεβὴς ὑπῆρξεν ἐκεῖνος, ὅτε ἐξέφρασε τὸ ὑβριστικὸν ἐρώτημα «***Καὶ γιατὶ δὲν κάνει καλὸν καιρὸν ὁ Χριστός, παπα;...***», ἀπεκρίνατο αὐτῷ λέγων:

«ὅπου πρόκειται νὰ βοηθήσῃ κανεὶς ἀνθρώπους, καθὼς ἐδῶ, ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔρχεται βοηθός, καὶ ἐναντίον τοῦ καιροῦ, καὶ μὲ χίλια ἐμπόδια... Ἐκεῖ ὁ Θεὸς συντρέχει καὶ μὲ εὐκολίας πολλὰς καὶ μὲ θαῦμα ἀκόμα...»

Ο' Αλέξανδρος Παπα-Αδαμαντίου, ὁ ἀδαμάντινος οὗτος νοῦς καὶ πνεῦμα (ὡς καὶ αὐτὸ τοῦτο τοὔνομα δηλοῖ: «ἀδάμας»= ἀδάμαστος, ἀκαταπόνητος, ὥσπερ ὁ ὀρυκτὸς *ἀδάμας*, ἤγουν τὸ κοινῶς λεγόμενον «διαμάντι», ἐξ' οὗ καὶ τὸ τοῦ *Πρωτοπλάστου* ὄνομα· *Ἀδάμ*), οὗτος οὖν ὁ ἀμετάβλητος μὲν τῇ ψυχῇ καὶ ἰσχυρὸς τῷ τε πνεύματι καὶ νῷ, μειλίχιος δὲ τῇ κραδίᾳ καὶ θεοσεβὴς κοινωνὸς τῆς ζωῆς τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, ἀποστρέφεται τὴν ἀδυσώπητον καὶ ἀνάλγητον αὐτὴν *Μοῖραν*·

«Μανοῦλά μου, ἤθελα νὰ πάω, νὰ φύγω, νὰ μισέψω,
τοῦ ῥοιζικοῦ μου ἀπὸ μακρυὰ τὴ θύρα ν' ἀγναντέψω.

Στὸ θλιβερὸ βασίλειο τῆς Μοίρας νὰ πατήσω,
κ' ἐκεῖ νἀβρῶ τὴ μοῖρά μου καὶ νὰ τὴν ἐρωτήσω.
Νὰ τῆς εἰπῶ· εἶναι πολλά, σκληρὰ τὰ βάσανά μου,
ὡσὰν τὸ δίχτυ ποῦ σφαλνᾷ θάλασσα φύκια κι' ἄμμο·
εἶναι κ' ἡ τύχη μου σκληρή, σὰν τὴ ψυχὴ τὴ μαύρη,
π' ἀρνήσθηκε τὴν Παναγιά, κι' ὀπῶλεος δὲν θαὔρῃ.

Κ' ἐκείνη μ' ἀποκρίθηκε κι' ἐκείνη ἀπελογήθη·
"ἦτον ἀνήλιαστη, ἄτυχε, ἡ μέρα ποῦ γεννήθης·
ἄλλοι ἐπῆραν τὸν ἀνθὸ καὶ σὺ τὴ ῥίζα πῆρες·
ὄντας σὲ ἔπλασ' ὁ θεὸς δὲν εἶχεν ἄλλαις μοίραις".»

καλὸν καιρό, ἀφοῦ ἄλλες χρονιὲς ἔκαμε κ᾽ ἡμεῖς ἀπὸ ἀμέλεια δὲν πήγαμε νὰ τὸν λειτουργήσουμε;

Ὅλοι οἱ παρόντες ἠκροάσθησαν ἐν σιωπῇ τὴν σύντομον καὶ αὐτοσχέδιον ταύτην διδαχὴν τοῦ παπᾶ. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἔσπευσε νὰ εἴπῃ:

— Ἀλήθεια, παπά μ᾽, δὲν εἶναι καλὸ πρᾶμα αὐτοδά, θὰ πῶ, ν᾽ ἀφήνουν τόσα χρόνια τώρα τὸ Χριστὸ ἀλειτούργητο, τὴν ἡμέρα τῆς Γέννας του... Γιὰ ταῦτο θὰ μᾶς χαλάσ᾽ κι οὐ Θεός!

— Κ᾽ εἴχαμε κάμει κ᾽ ἕνα τάξιμο πέρυσι τὸ Δωδεκάμερο, ἀλήθεια, παπαδιά; εἶπεν αἴφνης στραφεὶς πρὸς τὴν συμβίαν του ὁ ἱερεύς.

Ἡ παπαδιὰ τὸν ἐκοίταξεν ὡς νὰ μὴν ἐνόει.

— Ὁποὺ ἦταν ἄρρωστος αὐτὸς ὁ Λαμπράκης, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεὺς δεικνύων τὸν δωδεκαετῆ υἱόν του. Θυμᾶσαι τὸ τάμα ποὺ κάμαμε;

Ἡ παπαδιὰ ἐσιώπα.

— Ἔταξες, ἂν γλυτώση, νὰ πᾶμε, σὰ-μπροστά, νὰ λειτουργήσουμε τὸ Χριστό, τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς του.

— Τὸ θυμοῦμαι, εἶπε σείουσα τὴν κεφαλὴν ἡ παπαδιά.

Τῷ ὄντι, ὁ μόνος υἱὸς τοῦ παπᾶ, ὁ δωδεκαετὴς Σπύρος, ὃν αὐτὸς ἀπεκάλει εἰρωνικῶς καὶ θωπευτικῶς Λαμπράκην, ἕνεκα τῆς ἄκρας ἰσχνότητος καὶ ἀδυναμίας, ἐξ ἧς ἔφεγγεν οἱονεὶ τὸ προσωπάκι του, εἶχε κινδυνεύσει ν᾽ ἀποθάνῃ πέρυσι τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Ἡ παπαδιά, ἥτις ἤγγιζεν ἤδη τὸ πεντηκοστόν, καὶ τὸν εἶχε μόνον καὶ ὑστερόγονον[17], κατόπιν τεσσάρων ἐπιζώντων κορασίων, ὧν αἱ δύο πρῶται ἦσαν ὑπανδρευμέναι ἤδη, καὶ μετὰ ὀκτὼ γέννας, ὧν αἱ δύο διδύμων, καὶ πέντε θανάτους, ἡ παπαδιὰ εἶχε τάξει, ἂν ἐγλύτωνε τὸ ἀγόρι της, νὰ ὑπάγῃ τοῦ χρόνου νὰ λειτουργήσῃ τὸν Χριστόν.

Τὸ ἐνθυμεῖτο καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο πρὸ ἡμερῶν, καὶ ἀπ᾽ ἀρχῆς τῆς ὁμιλίας τοῦ παπᾶ αὐτὸ μόνον ἐσκέπτετο. Ἀλλ᾽ ἔβλεπεν ὅτι ἐφέτος θὰ ἦτο δυσκολώτατον, φοβερόν, ἀνήκουστον τόλμημα, ἕνεκα τοῦ βαρέος

(Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ὑπ᾽ ἀριθμ. 27 ἐπιστολῆς τοῦ᾽ Α. Παπαδιαμάντη πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, ἐν ᾽Αθήναις, τῇ 18η ᾽Απριλίου 1874).

[17] Ὁ ὕστερον γεννώμενος, ἐν προκειμένῳ «*ὁ μετὰ τὰ τέσσαρα κοράσια γεννηθείς*».

χειμῶνος, καὶ ἐφρόνει ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἦτο συγγνώμων καὶ θὰ παρεχώρει νέαν προθεσμίαν.

Ἐν τούτοις, γνωρίζουσα τὴν συνήθη τακτικὴν τοῦ παπᾶ, ὡς καὶ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην του, ἀπεφάσισεν ἐνδομύχως νὰ μὴ ἀντιλέξῃ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἡρωικώτερον καὶ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον·[18] ὅπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπάς, νὰ ὑπάγῃ κι αὐτὴ μαζί του.

Ἦτο γυνὴ δειλοτάτη, ἀλλὰ μόνον ἐνόσῳ εὑρίσκετο μακρὰν τοῦ παπᾶ. Ὅταν ἦτο πλησίον τοῦ παπᾶ της, ἐλάμβανε θάρρος, ἡ καρδία της ἐζεσταίνετο, καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους. Ἐὰν τυχὸν ἀνεχώρει ὁ παπάς, χωρὶς αὐτῆς, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον, ἡ καρδούλα της θὰ ἔτρεμεν ὡς τὸ πουλάκι τὸ κυνηγημένον. Ἀλλ᾽ ἐὰν τὴν ἔπαιρνε μαζί του, θὰ ἦτο ἡσυχωτάτη.

Ἡ μεγάλη κόρη, ἡ εἰκοσαέτις τὸ Μυγδαλιώ, ἐνόησεν ἀμέσως τὰ τρέχοντα, καὶ ἤρχισε, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς μητρός της καθημένη, πλησίον τῆς ἑστίας, νὰ ὀλολύζῃ ταπεινῇ τῇ φωνῇ[19] εἰς τὸ οὖς τῆς μητρός της:

---

[18] Ἐπὶ τοῦ παρόντος τόπου σημειοῦται συμπλοκὴ τῶν ὅρων «***τοῦτο***» —ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἡγουμένην πρότασιν (***Ἐν τούτοις... νὰ μὴ ἀντιλέξῃ***)— καὶ «***ἄλλο τι ἡρωικώτερον***», γιγνομένη διὰ τῶν ***οὐ μόνον— ἀλλὰ καί...*** (**συμπλοκὴ ἐπιδοτική**, περὶ ἧς βλέπε εἰς τὸ ὑπ᾽ ἀριθμ. **38** ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως τοῦ διηγήματος «*Τὸ Χριστόψωμο*» τοῦ Α. Παπαδιαμάντη), ἔνθα ἀμφότερα τὰ συμπλεκόμενα καταφάσκονται, ἐνῷ αἱ λέξεις «***ἡρωικώτερον*** καὶ «***ἀπίστευτον***», ὁμοῦ τοῖς διορισμοῖς (*ἄλλο τι...- εἰς πολλούς...*), λαμβάνονται ὡς **προεξαγγελτικαὶ παραθέσεις** εἰς τὴν ἑπομένην πρότασιν ἀποδιδόμεναι:

«**Ὅπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπάς, νὰ ὑπάγῃ κι αὐτὴ μαζί του**».

—**Αἱ προεξαγγελτικαὶ παρεθέσεις ἐν γένει**—

►Εν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ συχνότατα λαμβάνονται ὡς προεξαγγελτικαὶ παραθέσεις αἵδε αἱ λέξεις ἢ φράσεις:

«***Τὸ μέγιστον***» ἢ «***Τὸ πάντων μέγιστον***», «***Τὸ λεγόμενον***, *κατόπιν ἑορτῆς ἥκομεν*», (Πλάτωνος διάλογος *Γοργίας*, 447α3), «***Τὸ τῆς παροιμίας***», «***Τὸ τοῦ Ὁμήρου***», «***Τὸ δεινότατον***» ἢ «***Τὸ πάντων δεινότατον***», «***Τὸ ἔσχατον***», «***Τεκμήριον δὲ***» (=ἀπόδειξις), «***Σημεῖον δέ***» (=ἀπόδειξις), «***Τὸ θαυμαστότατον***», «***Τοῦτο ὃ ἐρωτᾷς***», «***Τοῦτο ὃ λέγεις***», «***Τοὐναντίον***» κ.ἄ..

[19] Θρηνοῦσα **χαμηλῇ τῇ φωνῇ (σιγῇ, ἐν σιγῇ) εἰς τὸ οὖς τῆς μητρός της.**

—Ποῦ θὰ πᾶτε, θὰ πῶ; Παλαβώσατε, θὰ πῶ;... Μὲ τέτοιον καιρό!... Νὰ πᾶτε στὸ Κάστρο! Ὤχ! καημένη... Τί νὰ γίνω;[20]

---

[20] Ἡ φράσις «θὰ πῶ» δηλοῖ μετριασμὸν ἰσχυρισμοῦ, ὡς ἐκ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν αἱ νεαραὶ γυναῖκες τότε ἀπέδιδον τοῖς ἑαυτῶν γονεῦσιν. Ἔστι δὲ ἡ φράσις «*θὰ πῶ*» οὐδὲν ἄλλο ἢ **σύντμησις** τῆς φράσεως «**θέλω νὰ᾽πῶ**», ἅτε γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ μέλλοντος χρόνου τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς σύγκειται ἐκ τοῦ ἀκλίτου «**θε**» —ὅπερ λογίζεται ὡς ἀποκοπὴ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος τῆς ὁριστικῆς τοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος «(ἐ)**θέλω**»— καὶ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ κλινομένου ῥήματος, ἀμφοτέρων δὲ τούτων ἡνωμένων διὰ τοῦ μορίου «**να**»· παραδείγματος ἕνεκα, ἡ φράσις

«**θέλω νὰ εἰπῶ...**»

τρέπεται εἰς

«**θὲ νὰ εἰπῶ**»

—κατ᾽ ἀποκοπὴν τοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος «(ἐ)**θέλω**»—,

ἥτις τρέπεται ἀκολούθως εἰς

«**θὰ εἰπῶ**»,

—ἕνεκα τῆς κράσεως τοῦ «**θὲ**» καὶ τοῦ «**νά**»—,

καὶ ἐν τέλει,

«**θὰ᾽πῶ**».

Ἐκ πάντων δὲ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὁ φόβος τοῦ Μυγαδαλιοῦ διὰ τὸ παράτολμον τῆς τοιαύτης ἐπιδιώξεως· καὶ τοῦτο φαίνεται ἰδίᾳ:

1) Ἐκ τῶν ἐρωτημάτων αὐτῆς, τῶν δηλούντων ἔκπληξιν καὶ ἀνησυχίαν, οἷον·

—Ποῦ θὰ πᾶτε, θὰ πῶ; Παλαβώσατε, θὰ πῶ;...

2) Ἐκ τῶν ἀναφωνήσεων αὐτῆς·

—Μὲ τέτοιον καιρό!... Νὰ πᾶτε στὸ Κάστρο!

3) Ἐκ τοῦ σχετλιαστικοῦ αὐτῆς ἐπιφωνήματος·

—Ὤχ!

Καὶ ἐν τέλει,

4) Ἐκ τοῦ ἐρωτήματος:

—καημένη... Τί νὰ γίνω;

Ἡ νεωτέρα κόρη, ἡ δεκαεξαέτις τὸ Βασώ, ἀρχίσασα καὶ αὐτὴ νὰ ἐννοῇ ὑπεψιθύρισε:

—Τί λέει;... Θὰ πᾶνε στὸ Κάστρο;... Κι ἄρχισες τὰ κλάματα! Μουρλάθηκες! Σιώπα, θὰ μὲ πάρουν κ᾽ ἐμὲ μαζί... Θὰ μὲ πάρετε, μᾶ;

—Σούτ! Λ᾽φάξτε! εἶπεν αὐστηρῶς ἡ παπαδιά.

—Τί τρέχει; εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ἀκούσασα τοὺς ψιθυρισμοὺς ἐκεῖθεν τῆς ἑστίας.

—Τίποτε, Μαλαμώ, εἶπε μὲ αὐστηρὸν βλέμμα ὁ παπάς· ἡσύχασε. Πανάγο, εἶπε στραφεὶς πρὸς τὸν γείτονα τὸν μαραγκόν, εὑρὼν εὔσχημον τρόπον νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, δὲν πᾷς, νά ᾽χῃς τὴν εὐχή, νὰ πῇς τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ τοῦ Μπέρκα νὰ ᾽ρθῇ ἀπὸ δῶ, τόνε θέλω νὰ τ᾽ πῶ;...

Ὁ Πανάγος ὁ μαραγκὸς ἠγέρθη ὑψηλός, μεγαλόσωμος, ὀλίγον κυρτός, τινάξας τὰ σκέλη του.

—Πηγαίνω, παπά, εἶπε. Θέλω κ᾽ ἐγὼ νὰ πάω νὰ ἰδῶ μὴ μόχῃ τίποτα ἡ Πανάγαινα γιὰ νὰ φᾶμ᾽ ἀπόψε.

—Πήγαινε νὰ τοῦ πῇς πρῶτα κ᾽ ὕστερα γυρίζεις καὶ τρῶτε.

—Ἡ εὐχή σας. Καληνύχτα, παπαδιά.

Κ᾽ ἐξῆλθε.

* * *

—Τί λέει, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πανάγου, θὰ πᾷς στὸ Κάστρο, παπά;

Πάντα ταῦτα δεικνύουσι τῷ ἀναγνώστῃ τὴν ἔντονον ἀνησυχίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὸν τρόμον, ὃν ᾐσθάνθη ἡ Μυγδαλιὼ ἅμα νοήσασα τὴν εἰς τὸ *Κάστρον* ἐνδεχομένην ἀναχώρησιν τοῦ παπα-Φραγκούλη. Ἡ ὡς εἴρηται φράσις «*θὰ πῶ*» χαρακτῆρά τινα εὐσεβείας προσδίδωσι τῷ λόγῳ· καὶ τοῦτο, διότι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ γυνή, καὶ δὴ ἡ ἐν ἡλικίᾳ γάμου —καθὰ ἐνταυθὶ τὸ *Μυγδαλιώ*—τὴν ἑαυτῆς γνώμην οὐκ ἂν ἐδύνατο φράζειν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί, εἰ μὴ διετέλει οὖσα ἔν συστολῇ, αἰδημοσύνῃ ἢ ἐντροπῇ (ἢ καὶ ἐνοχῇ), ὡς ἐκ τῶν εἰωθότων τῆς ἐποχῆς. Ἡ γυνή,—καθά γε ὁ Παπαδιαμάντης παρίστησιν αὐτὴν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ διηγήμασι (καὶ ὡς τῷ ὄντι εἴθιστο τότε)—, ἐν θαλπωρῇ διάγει καὶ ἀσφαλείᾳ, ἐν τοῖς στενωτάτοις ὁρίοις τῆς πατρικῆς ἑστίας καὶ τῆς ἐν οἴκῳ εὐδαιμονίας, ὁρίοις ἀκριβῶς κεχαραγμένοις καὶ λίαν αὐστηρῶς ἐπιτετηρημένοις ὑπὸ τῶν γονέων.

— Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῇ κι ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς ὁ Μπέρκας.

— Ἰγώ, ἕνας-ιμ*, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ἂ θὲ πᾷς, ἔρχουμι.

— Κ᾽ ἰγώ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Δὲν εἶναι γιὰ νὰ ᾽ρθῇς ἐσύ, παπαδιά, εἶπεν ὁ ἱερεύς. Φτάνει ποὺ θὰ κακοπαθήσω ἐγώ… Δὲν πρέπει νὰ λείψουμε κ᾽ οἱ δύο ἀπ᾽ τὸ σπίτι.

— Ἰγὼ τό ᾽καμα τοὺ τάμα, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μὰ ἂν πάω ἐγὼ τὸ ἴδιο εἶναι.

— Δὲν εἶμαι ἥσυχη, ἂν δὲν εἶμαι κουντά σου, παπά μ᾽, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Κ᾽ ἡμᾶς ποῦ θὰ μᾶς ἀφήσετε! ἔκραξε μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ Μυγδαλιώ.

— Σιώπα, καημένη, εἶπε τὸ Βασώ. Θὰ μὲ πάρ᾽νε κ᾽ ἐμένα μαζί, σιώπα!

— Ναί, ἐσένα σ᾽ φαίνεται πὼς εἶσ᾽ ἀκόμα μικρή, χαδούλα μ᾽! Γιατὶ ἔτσ᾽ σ᾽ ἐμάθανε. Δὲν φταῖς ἐσύ! εἶπε τὸ Μυγδαλιώ, ἐκχύνουσα τὴν ἐνδόμυχον ζήλειαν της ἐπὶ τῇ τύχῃ τῆς ἀδελφῆς της, ἥτις, ὡς μικροτέρα, δὲν εἶχε *κρυφθῆ* ἀκόμη, ἤτοι δὲν ἀπείργετο τῆς κοινωνίας ὡς αἱ πρὸς γάμον ὥριμοι[21], καὶ ἀπέλαυε σχετικῆς τινος ἐλευθερίας[22].

---

[21] Τὸ Βασὼ οὐκ ἀπείργετο τῆς κοινωνίας μετὰ τῶν ὁμηλίκων αὐτῆς (ὥσπερ ἦν ποτ᾽ ἐν ἔθει ταῖς πρὸς γάμον ὡρίμοις γυναιξίν), ἤτοι οὐδόλως ἐκωλύετο τῆς συναναστροφῆς μετ᾽ ἄλλων ἴσην αὐτῇ ἡλικίαν ἐχόντων, ἔξω τῆς πατρικῆς οἰκίας (ἔθος γὰρ ἦν τοῖς πάλαι τὰς πρὸς γάμον ὡρίμους νεάνιδας ἀπείργειν ἀπὸ πάσης ὁμιλίας ἔξω τοῦ οἴκου γιγνομένης).

Τὸ παπαδιαμάντειον διήγημα προδίδωσι καθ᾽ ἑαυτὴν τὴν πραγματικότητα τοῦ τραγικοῦ βίου τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἀεὶ κακῶς πάσχουσιν ὑπὸ τῆς *πεπρωμένης* [ἣν, ὡς γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῆς μυθολογίας, οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι εἰς τὸ τῶν *Μοιρῶν* πρόσωπον ἐτίμων, εἰς τὰς τρεῖς *Μοίρας*· τὴν ***Κλωθώ***, τὴν ***Ἄτροπον*** καὶ τὴν ***Λάχεσιν*** (ὅρα εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον «*Περὶ εἱμαρμένης*» σύγγραμμα Πλουτάρχου τοῦ Χαιρωνέως, *568 E*)], γνωστοῦ ἡμῖν ὄντος, ὅτι αἱ *Μοῖραι* ἀιεὶ ἦσαν, εἰσὶ καὶ ἔσονται αἱ διεξάγουσαι πάντα τὰ ἀνθρώπινα (ἀείποτε κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν πατράσιν). Ὁ Παπαδιαμάντης λίαν πιστῶς εἰκονίζει ἐν τοῖς ἑαυτοῦ διηγήμασι τὴν κατάστασιν τοῦ κοινωνικοῦ *γίγνεσθαι* τῆς ἐποχῆς, ἔνθα ἡ θέσις τῆς γυναικὸς λίαν δυσμενὴς ἦν ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. (Περὶ τούτου ὅρα εἰς τὸ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 32 ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως τοῦ διηγήματος τοῦ Παπαδιαμάντη, τοῦ ἐπιγραφομένου «*Τὸ Χριστόψωμο*»).

[22] ***Ἀπολαύω τινός*** **μέλλ.** ***ἀπολαύσομαι*** **παρατατ.** ***ἀπέλαυον***, **ἀόρ. α΄** ***ἀπέλαυσα***· ἔν τισιν ὅμως κειμένοις εὕρηνται καὶ οἱ τύποι ***ἀπήλαυον*** καὶ ***ἀπήλαυσα*** · οἷον εὐθέως, «*οὐ γὰρ ὠλιγώρουν τῶν κοινῶν, οὐδ᾽ ἀπέλαυον μὲν ὡς ἰδίων*»

Ὁ μικρὸς Λαμπράκης εἶχε πέσει ἐπὶ τὸν τράχηλον τῆς μητρός του[23].

—Θὰ μὲ πάρετε κ᾽ ἐμένα μαζί, μάννα; ἐψιθύρισε περιπτυσσόμενος[24] τὸν λαιμόν της.

Ἰσοκράτους *Πανηγυρικός*, 75.8)· ὡσαύτως εὕρηται καὶ ὁ μεταγενέστερος τύπος ***ἀπήλαυσα*** καὶ ἐς τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν, «*ἀπήλαυσά σου τῶν ἀγαθῶν*», (Θεοδώρου Στουδίτου Ἐπιστολὴ 2α). Ἀπολαμβάνω τινός, οἷον, «*ἀπολαύει ἐξαιρετικῆς τιμῆς*»· ὁμοίως καί, «*ἀπολαύων ἀμερίστου τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ*» (Κ. Παπαρρηγόπουλος)· ὠφελοῦμαί τινος || ὡσαύτως καί, ὠφελοῦμαί τί τινος, παραδείγματος χάριν, «*ὅπως καὶ τοῦτό σου ἀπολαύσω*».

[23] ***ἔπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον*** (**Ἐπι + αἰτιατική**)· λεγόμενον ἐπὶ κινήσεως τὸ ἐμπρόθετον τοῦτο σημαίνει τόδε· «*Εἶχε πέσει ἐπάνω εἰς τὸν τράχηλον τῆς μητρός του*».|| Το ῥῆμα ***ἔπεσε*** ἀόριστος β΄ ἐστὶ τοῦ *πίπτω* (κοινῶς, **πέφτω**).
Καὶ κατὰ μὲν τοὺς ἀρκτικοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα κανονίζεται οὕτως:

Ἐνεστὼς πίπτω, μέλλων (ἐκφερόμενος δωριστὶ) *πεσοῦμαι*, *παρακ. πέπτωκα*·

Κατὰ δὲ τοὺς παραγομένους ὡς ἀκολούθως:

Παρατατ. ἔπιπτον, *ἀόρ. β΄ ἔπεσον* καὶ *ὑπερσυντέλικος ἐπεπτώκειν*.

Καὶ ἥδε ἐστὶν ἡ κατ᾽ ἀόριστον β΄ γιγνομένη ἐγκλιτικὴ τοῦ ῥήματος ἀντικατάστασις:

Ὁριστ. ἔπεσον, *ὑποτακτ. πέσω*, *εὐκτικὴ πέσοιμι*, *προστακτικὴ πέσε*, *ἀπαρέμφατον πεσεῖν*, *μετοχὴ πεσών*.

[24] ***περιπτύσσω*** *μέλλων* ***-ξω*** ἀόριστος α΄ ***περιέπτυξα***· περιβάλλω διὰ τῶν βραχιόνων μου, διὰ τῶν χειρῶν μου, ἐναγκαλίζομαί τινα. Λαμβανόμενον ὑπὸ τοιαύτην σημασίαν, τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἀρχαίοις κειμένοις κατὰ βάσιν ὡς ἐνεργητικόν· καὶ ὡς ἐν παραδείγματι εἰπεῖν, «[...]*ὤμωξε δ᾽ εὐθὺς καὶ περιπτύξας χέρας κυνεῖ προσαυδῶν τοιάδ᾽...*» (*Εὐριπίδου «Μήδεια», στ. 1204*)· ὡσαύτως ὅρα καὶ ἀλλαχοῦ· οἷον εὐθέως, «[...]*καὶ τοὺς μὲν δεξιούμενος, τοὺς δὲ καὶ περιπτύσσων* (ἤτοι, «*τοὺς δὲ καὶ ἐναγκαλιζόμενος*») *παρεκάλει φέρειν αὐτῷ τὴν ψῆφον...*» (Πολυβίου Μεγαλοπολίτου Ἱστορία 3ος-2ον π.Χ. αἰ., βιβλ. 26, κεφ. 1, πργφ. 5.). Ὁ μέσος ὅμως τύπος τοῦ ῥήματος λογίζεται μεταγενέστερος τοῦ ἐνεργητικοῦ, καὶ ἐς τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν, ἰδὲ εἰς τὰ κατωτέρω χωρία:

►«*τοῦ Δεσπότου τριήμερον ἀνάστασιν, ἣν φαιδρῶς οἱ πιστοὶ ὑποδεξώμεθα καὶ ὀψώμεθα καὶ περιπτυξώμεθα...*»
[Ἁγίου Ἐπιφανίου *Ὁμιλίαι*, (4ος μ.Χ. αἰών), τόμος 43ος, σελ. 464, στ. 45ος]·

καὶ εἰς τάδε ὁμοίως:

►«*καὶ ἦλθον πρὸς τὸ πλάσμα προτείνων τὰς παλάμας ἵνα περιπτύξωμαί σε...*»
[Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ Ὕμνος 16ος, 6ος μ.Χ. αἰών],

►«*καὶ ἀλλήλους περιπτυξώμεθα...*»

—Τί λές, χαδούλη μ᾽! τί λές, πιδί μ᾽; ἀπήντησε φιλοῦσα αὐτὸν ἡ παπαδιά. Ἐγώ, ἂν πάω, γιὰ σένα θὰ πάω, γυιέ μ᾽· κι ἂν ἀπομείνω, γιὰ σένα θ᾽ ἀπομείνω, γυιόκα μ᾽, γιὰ νὰ μὴν κρυώσης. Ὅπως ἀποφασίση ὁ παπάς σ᾽, μικρό μ᾽. Τώρα σύρ᾽ νὰ πῆς τὴν προσευχή σ᾽ καὶ νὰ κάμης μετάνοια τ᾽ παπᾶ σ᾽, νὰ πλαγιάσης, γιὰ νὰ μὴ μαργώνης[25], κανάρι μ᾽!

[Μιχαὴλ Ψελλοῦ *Θεολογικά*, 11ος μ.Χ. αἰών],

►«*περιβάλωμεν οὖν ἀλλήλους καὶ περιπτυξώμεθα ἐν ὁμονοίᾳ τοῦ πνεύματος...*»
[Γεωργίου τοῦ᾽ Ακροπολίτου *Κατὰ Λατίνων*, 13ος μ.Χ. αἰών].

Ὁ Παπαδιαμάντης τῷ μέσῳ χρᾶται τύπῳ τοῦ ῥήματος, ὥστε εἰκότως ἂν ἀποδοθείη ἡ ὅλη φράσις ὧδε:

«*ἐψιθύρισεν ἀγκαλιάζων τὸν λαιμόν της*».

[25] *μαργώνω* [ἴσως ἐκ τοῦ *μαργάω-ῶ*, δι᾽ οὗ οἱ ἀρχαῖοι ἐνενόουν τάσδε τὰς ἐννοίας: *μαίνομαι, φέρομαι ὡς μανιακός*. Μόνον δὲ ὡς μετοχὴ ἀπαντᾷ τὸ ῥῆμα *μαργῶ* ἐν τοῖς ἀρχαίοις κειμένοις, καὶ εἰς τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν, βλέπε εἰς τὴν περίπυστον τοῦ Αἰσχύλου τραγῳδίαν, τὴν ἐπιγραφομένην «*Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις*»:

«*Τυδεὺς δὲ μαργῶν καὶ μάχης λελιμμένος μεσημβριναῖς κλαγγαῖσιν ὡς δράκων βοᾷ...*»,

ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον,

«*Καὶ ὁ Τυδεὺς μαινόμενος καὶ μάχης ἄπληστος, ἐν μεσημβρινοῖς τῶν ὅπλων κρότοις καὶ ἀλαλαγμοῖς ὡς δράκων κραυγάζει*»
(ἀπόδοσις, Γ.Σ. Ζάρβανος).

Ὅρα ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς *Ἱκέτιδας*:

«*Περίφρονες δ᾽ ἄγαν ἀνιέρῳ μένει μεμαργωμένοι κυνοθρασεῖς, θεῶν οὐδὲν ἐπαΐοντες...*»,

ἤγουν,

«*ὑπέρφρονες δὲ λίαν καὶ ἀλαζόνες, ὡς ἐξ ἀνιέρου θράσους μαινόμενοι, ἀναιδεῖς ὡς κύνες, θεῶν οὐδὲν ἐπακούοντες...*»
(στ. 758, ἀπόδοσις: Γ.Σ. Ζάρβανος).

Λαμβανόμενον δὲ ὡς μεταβατικόν, ἢ καὶ ὡς ἀμετάβατον, ἐν τῇ νῦν κοινῶς λαλουμένῃ Ἑλληνικῇ, τὸ ῥῆμα *μαργώνω* (μετοχὴ παθητ. παρακ., *μαργωμένος*) ἀντιστοιχεῖ ταῖσδε ταῖς ἐννοίαις· «*ναρκόνω*», «*παγόνω*», «*μουδιάζω*», «*ναρκοῦμαι ἐκ τοῦ ψύχους*». Ὅρα ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν᾽ *Ερωτόκριτον*:

«*Ἐμάργωνεν εἰς τὴ φωτιά, κι ἤβραζε στὸν ἀέρα...*»

Ὅρα ὡσαύτως καὶ εἰς Γεώργιον τὸν Βιζυηνόν (1849-1896):

—Ναί, θὰ πᾶς· ἂμ δὲ θὰ πᾶς! ἔκραξε τὸ Μυγδαλιώ, ἀπαντῶσα, εἰς ἓν ρῆμα τῆς μητρός της.

—Σιωπᾶτε! ἀκόμα δὲν ἀποφασίσαμε τίποτε, κ᾽ ἐσηκώσατ᾽ ἐπανάσταση, εἶπεν ὁ παπάς. Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῇ κι ὁ μπαρμπα-Στεφανής.

Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὴν παπαδιά[26]:

—Μᾶς φέρανε τίποτε λειτουργιές[27], μπάριμ[28];

Ἡ παπαδιὰ ἔδειξε διὰ τοῦ βλέμματος, σκεπασμένας μὲ ραβδωτὴν δίχρουν[29] σινδόνα, τὰς ὀλίγας προσφοράς[30], ὅσας εἶχαν φέρει εἰς τὴν

«Ὁ Πασχάλης ἐκοκκίνισεν αἴφνης, ὡς πταῖσαν παιδίον, καὶ μὲ μαργωμένην γλῶσσαν: «Ὁ Ὁλλανδός!» εἶπεν. «Ὁ Πετῶν Ὁλλανδός!»
(“*Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας*”).

᾽Εκ τοῦ ῥήματος *μαργώνω* παράγεται καὶ τὸ οὐσιαστικὸν **μάργωμα** (τό), ὅπερ λαμβάνεται μετὰ δύο σημασιῶν, οἷαι αἱ ἑξῆς:

α΄) ᾽Η ἕνεκα τοῦ ψύχους ἐπιοῦσα νάρκη, ἡ ψῦξις, ἢ κοινῶς, «τὸ μούδιασμα»·
β΄) ᾽Η γεωργικὴ ἐκείνη ἐργασία, ἥτις γίνεται κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅπως τὸ ἔδαφος μεταπλασθῇ τῇ ἀναμείξει μάργης.

[26] *Ἔπειτα ἐστράφη πρὸς τὴν παππαδιά...*|| ***εἶτα***· ἐπίρρημα, ὅπερ ἰωνιστὶ ἐκφέρεται ὡς ***εἶτεν***. Τὸ ἐπίρρημα τοῦτο ἐν γένει κεῖται ἐν ταῖς προτάσεσι πρὸς δήλωσιν ἀκολουθίας πράξεώς τινος ἢ καταστάσεως, λεγόμενον κυριώτατα ἐπὶ χρόνου, μὴ ἐμφαινομένης τινὸς αἰτιολογίας. ᾽Αποδίδοται δὲ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν δι᾽ ἐπιρρημάτων καὶ περιφράσεων, οἷα τὰ ἑξῆς: «*ἔπειτα*», «*ἀκολούθως*», «*ὕστερον*», «*μετὰ ταῦτα*», «*κατόπιν*», «*εὐθὺς κατόπιν*» κ.ἄ.τ.. Βλέπε ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν Θουκυδίδην:

«Εἶτα καὶ οἱ ἄλλοι Σικελιῶται ξυνελθόντες ἐς Γέλαν, ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων πρέσβεις...» 4.58.1
(*Ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ Σικελιῶται συνῆλθον εἰς Γέλαν, πρέσβεις ἀφ᾽ ὅλων τῶν πόλεων τῆς νήσου...*)

[27] **λειτουργιά** (ἡ)· κοινῶς *ἡ λειτουργία*· ὁ ἄζυμος ἄρτος, ᾧ ἐχρᾶτο ὁ ἱερεὺς πρὸς παρασκευὴν τῆς θείας μεταλήψεως· ἄλλως, «προσφορά», «πρόσφορον». Συνεκδοχικῶς, πᾶς ἄζυμος ἄρτος ὑπὸ πιστοῦ προσφερόμενος εἰς ἱερέα πρὸς χρῆσιν διὰ τὴν ὡς εἴρηται τελετήν.

[28] **μπάριμ**<**μπάρεμ**<**μπάρεμ**(**ου**) [τουρκ. bari (= τελικῶς), ἐν συνθέσει μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας **μοῦ** (*ἐμοῦ*)]· ἤτοι, τοὐλάχιστον: «*μᾶς φέρανε τίποτε λειτουργιές, τοὐλάχιστον;*». Ὅρα ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ διήγημα τοῦ᾽ Α. Μωραϊτίδου, ὃ ἐπιγράφεται «*Ο Δεκατιστής*» (1893):

— Γι᾽ αὐτὸ ἴσα-ἴσα, νὰ παίρνης, ἀδελφή μ, καὶ τὸ κορίτσι. Γιὰ συντροφιά, μπάρεμ!

[29] ὁ-ἡ δίχρους, τὸ δίχρουν· ὁ ἔχων δύο χρώματα, ὁ δίχρωμος. ᾽Επίθετον τριγενὲς δικατάληκτον.

οἰκίαν τοῦ ἱερέως τινὲς τῶν ἐνοριτισσῶν, μέλλουσαι νὰ μεταλάβωσι τῇ ἐπαύριον[31], παραμονῇ τῶν Χριστουγέννων. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ τὰς εἶχεν ἰδεῖ πρὸ πολλοῦ, καὶ προσεπάθει νὰ τὰς ξεσκεπάσῃ οἱονεὶ[32] μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ βλέμματος, νὰ μαντεύσῃ ὡς πόσαι νὰ ἦσαν.

— Μᾶς βρίσκεται καὶ τίποτε παξιμάδι; ἠρώτησε πάλιν ὁ ἱερεύς.

— Θὰ ἔμεινε κάτι ὀλίγο ἀπ᾽ τῆς Παναγιᾶς. Ὅλο τὸ Σαραντάημερο ζυμώνομε κὶ τρῶμε ἀπ᾽ τὰ βλογούδια, εἶπεν ἡ πρεσβυτέρα.

Βλογούδια ἦσαν οἱ μικροὶ σταυροσφράγιστοι ἀρτίσκοι, οἱ προσφερόμενοι ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἱερέων κατὰ τὸ Σαρανταήμερον. Ἀντὶ ὅμως ἀρτίσκων, αἱ περισσότεραι ἐνορίτισσαι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπροτίμων νὰ προσφέρωσιν ἁπλοῦν ἄλευρον, καὶ διὰ τοῦτο ἡ παπαδιὰ εἶπεν ὅτι «ἐζύμωναν ἀπ᾽ τὰ βλογούδια».

* * *

Βῆμα ἠκούσθη εἰς τὸν πρόδομον. Ἠνοίχθη ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς ὁ Μπέρκας, ὑψηλός, στιβαρός, σχεδὸν ἑξηκοντούτης, μὲ παχὺν φαιὸν μύστακα, μὲ σκληρὸν καὶ ἡλιοκαὲς δέρμα, φορῶν πλατὺν κοῦκον καὶ καμιζόλαν μαλλίνην βαθυκύανον, μὲ τὸ ζωνάρι κόκκινον δύο

---

[30] *Προσφορά*...,(ἡ)· καθόλου τὸ ἀφιέρωμα, τὸ ἀνάθημα· ὅρα ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ: (Δανιήλ, 4.37b.4.) «*Κυρίῳ τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ αἰνεῖται καὶ θυσίαν καὶ προσφορὰν προσφέρετε αὐτῷ ἐνδόξως...*» || ἐνταῦθα, ὁ παρὰ τῶν πιστῶν προσφερόμενος τῷ ναῷ ἄρτος πρὸς τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὸ πρόσφορον.

[31] *Τῇ ἐπαύριον...* (ἐννοεῖται τὸ "*ἡμέρᾳ*")· ἐπίρρημα χρονικόν, λαμβανόμενον ὡς ἐπίθετον, συνεπείᾳ τοῦ ἄρθρου, ὅπερ ἅτε προτασσόμενον τοῦ ἐπιρρήματος προσδίδωσιν αὐτῷ χαρακτῆρα ἐπιθέτου· «*τῇ ἐπαύριον ἡμέρᾳ...*», ἤγουν, «*τὴν ἑπομένην*», «*τὴν ἐπιοῦσαν*». Σημειωθήτω, ὅτι ἡ δοτική, λαμβανομένη ἐνταῦθα ἐπιρρηματικῶς, δηλοῖ χρόνον ὡρισμένον, διορίζουσα τὸ ῥῆμα *μεταλάβωσι*. Καὶ οὕτω λαμβάνεται εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἡ δοτικὴ ὀνομάτων δηλούντων χρόνον, καθὼς καὶ ἡ δοτικὴ ὀνομάτων δηλούντων καθόλου τὰς ἑορτάς, οἷον: «*τῇδε τῇ νυκτί*», «*ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ*», «*τῷ ἐπιόντι μηνί*», «*τῷ ἐπιόντι ἔτει*», ἀλλὰ καί: «*Παναθηναίοις*», «*Θεσμοφορίοις*», «*Ἀπατουρίοις*» κ.τ.τ.. Ὅρα ἐπὶ παραδείγματι ἐν τοῖσδε τοῖς χωρίοις:

•«*Δερκυλίδας εὐθὺς ὥσπερ ἔτυχε κεκαλλιερκὼς ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀναλαβὼν τὰ ὅπλα ἤγεῖτο πρὸς τὰς πύλας...*» (Ξενοφῶντος *Ἑλληνικά*, 3.1.19.),
•«*Εστράτευσε δὲ καὶ τῷ ἐπιόντι ἔτει πάλιν ἐπὶ Θήβας...*» (Ξενοφῶντος *Ἀγησίλαος*, 2.22.),
•«*Λίχας μὲν γὰρ ταῖς γυμνοπαιδίαις τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν Λακεδαίμονι ξένους ἐδείπνιζε...*», (*Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα*, 1.2.61.).

[32] *Οἱονεί...*· ἐπίρρημα ἐκφερόμενον ὑφ᾽ ἕν, ἀντὶ κατὰ διάστασιν, ἤτοι, «*οἷον εἰ*»: *ὡς ἐάν, ὡς εἰ, ὡσεί*· καὶ δημωδῶς: «*σάν*», «*κατὰ κάποιον τρόπον*».

πιθαμὲς πλατύ. Κατόπιν τούτου ἐφάνη καὶ ἄλλη μορφή, ὀρθὴ ἱσταμένη παρὰ τὴν θύραν. Ἦτο ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, ὅστις, ἂν καὶ εἶχεν ἀφήσει τὴν καλὴν νύκτα, εἰπὼν ὅτι θὰ μετέβαινεν οἴκαδε νὰ δειπνήση, οὐχ ἧττον[*ἐν τούτοις*], κεντηθείσης, φαίνεται, τῆς περιεργείας του νὰ μάθη τί τὸν ἤθελαν τὸν μπαρμπα-Στεφανὴ τὸν Μπέρκαν, ἀνέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ παπᾶ.

—Καπετὰν Στεφανή, εἶπεν ὁ ἱερεύς, τί λές, μ᾽ αὐτὸν τὸν καιρό, μπορεῖ κανεὶς νὰ πάη στὸ Κάστρο, μὲ τ᾽ βάρκα, ἀπὸ Σταβέτ;

—Ἀπὸ Σταβέτ;... μὲ τ᾽ βάρκα;... στὸ Κάστρο;... ἠκούσθη ἀπὸ τῆς θύρας ὡς καινή τις πρωθύστερος καὶ ἀνάστροφος ἐρωτηματικὴ ἠχώ.

Ἦτο ὁ μαστρο-Πανάγος ὁ μαραγκός, μὲ τὴν κεφαλὴν προέχουσαν ὡς τὸ ἀνώφλιον, μὲ τὴν μίαν πλευρὰν οἱονεὶ κολλημένην ἐπὶ τοῦ παραστάτου.

Ἀλλ᾽ ὁ μπαρμπα-Στεφανής, μόλις ἤκουσε τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἱερέως, καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ πλέον τοῦ δευτερολέπτου, μὲ τὴν χονδρήν, ταχεῖαν κ᾽ ἐμπερδεμένην προφοράν του ἀνέκραξε:

—Μπράβο! μπράβο! ἀκοῦς! ἀκοῦς! Στὸ Κάστρο; μετὰ χαρᾶς! ὄρεξη νά ᾽χης, ὄρεξη νά ᾽χης, παπά!

—Νά ἄνθρωπος! εἶπεν ὁ παπάς. Ἔτσι σὲ θέλω, Στεφανή! Τί λές, εἶναι κίνδυνος;

—Κίντυνος, λέει; Ντίπ, καταντίπ, καθόλ᾽! Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνου μ᾽, παπά. Μονάχα πὼς μπορεῖ νὰ κρυώσετε, τίποτε ἄλλο. Θὰ ᾽ρθῇ, θὰ ᾽ρθῇ κ᾽ ἡ παπαδιά, θὰ ᾽ρθῇ κι ἄλλος κόσμος, πολὺς κόσμος; Ἡ βάρκα εἶναι μεγάλη, κατάλαβες, παίρνει κὶ τριάντα νομάτοι, κὶ σαράντα νομάτοι, κὶ μ᾽ οὔλες τὶς κουμπάνιες σας, μὲ τὰ σέγια σας, μὲ τὰ πράματά σας. Κ᾽ ἡ φουρτούνα τώρα, κατάλαβες, ὅσον πάει κὶ πέφτ᾽. Ταχιὰ θὰ ᾽χουμε καλωσύνη, μπονάτσα, κάλμα. Ὅλο κὶ καλωσ᾽νεύει, νά, τώρα καλωσύνεψε!

Ὡς διὰ νὰ ψεύση τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθμέως, ὀξὺς συριγμὸς παγεροῦ βορρᾶ ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας, αἱ ὕελοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ[33].

---

[33] «**αἱ ὕελοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ**.» Ἐνδιαφέρον κρίνεται τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς μεταφορᾶς, ὃ μεταχειρίζεται ἐνθάδε ὁ

—Νά! ἀκοῦς; καλωσύνεψε! εἶπε καγχάζων θριαμβευτικῶς ὁ μαστρο-Πανάγος.[34]

συγγραφεὺς πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐκείνου συριγμοῦ (σφυρήγματος), ὃν παράγουσι τὰ παράθυρα, καὶ ἰδίᾳ τὰ παλαιὰ τὰ ἀπὸ ξύλου πεποιημένα, ὅταν παρεισφρέῃ ἐν τοῖς σχισμοῖς τῶν παραθυροφύλλων ὁ ἔξωθεν προσπίπτων αὐτοῖς ἀήρ. Κατέστη δὲ εἰς τοὺς καθ᾽ ἡμᾶς χρόνους ἐφικτὴ ἡ ἐπιτεχνητὴ ἀναπαραγωγὴ τοῦ ἐν λόγῳ ἤχου, δι᾽ ἑνὸς ὀργάνου, ὅπερ, κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, διετέλει ἐν εὐρυτάτῃ χρήσει εἰς ῥαδιοφωνικὰς προσαρμογὰς πλείστων ὅσων θεατρικῶν ἔργων, καὶ καθόλου ῥαδιοτηλεοπτικῶν σκηνοθεσιῶν.

[34α] Ὁρῶμεν ἐταῦθα δύο γεγονότα, ὧν ὁ συγχρονισμὸς ὀφείλεται εἰς αἴτιον πάντῃ συμπτωματικὸν (“*κατὰ συμβεβηκός*”)· δῆλον γὰρ ὅτι ὁ συριγμὸς τοῦ παγεροῦ βορρᾶ, ὃς «*ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου...*» (**γεγονὸς α΄**), οὐδόλως κεῖται ἐν λογικῇ συναφείᾳ πρὸς τὸ γεγονὸς τῆς διαβεβαιώσεως τοῦ Μπαρμπα-Στεφανῆ περὶ τῆς ἐνδεχομένης βελτιώσεως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν:

«Ταχιὰ θά ᾽χουμε καλωσύνη, μπονάτσα, κάλμα...» (**γεγονὸς β΄**).

Ὡστόσον ἡ χρῆσις τοῦ «*διὰ νά*» (ἐν τῇ φράσει “*ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ...*”), ἤτοι, «*γιὰ νά διαψεύσῃ...*» (συνδέσμου **τελικοῦ**, εἰσάγοντος πρότασιν τελικήν, δηλοῦσαν τὸ **τελικὸν αἴτιον,** τοῦτ᾽ ἔστι **τὸν τελικὸν σκοπόν,** ἐφ᾽ ᾧ τελεῖται ἡ πράξις ἡ σημαινομένη ὑπὸ τῆς προτάσεως ἐξαρτήσεως), τίθησι τὰ ὡς ἄνω γεγονότα ἐν στενωτάτῃ πρὸς ἄλληλα **σχέσει ἐσωτερικῇ**, ἤγουν, **λογικῇ**.

Εἰ δὲ ἐθέλοιμεν ἀναστρέφειν τὸ ἐν λόγῳ χωρίον, τῆς τελικῆς προτάσεως τιθεμένης οὐχὶ πρό ἀλλὰ μετὰ τὴν πρότασιν ἐξαρτήσεως, ἔχοιμεν ἂν τὴν σύνταξιν τήνδε:

«***Ο ὀξὺς συριγμὸς*** *τοῦ παγεροῦ βορέου* ***ἠκούσθη*** (ἐνν. “*παρ᾽ αὐτῶν*”, *δηλονότι, “τῶν παρόντων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ”*), ***σείων*** *τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους του,* ***διὰ νὰ ψεύσῃ*** *τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθμέως...*»

Οὕτω, καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς τελικῆς προτάσεως ἐπιτείνεται καὶ ἡ ἐπιρρηματικὴ αὐτῆς χρῆσις πλέον ἐμφανὴς καθίσταται.

Προτασσομένου, ὡστόσον, τοῦ ὁμοιωματικοῦ μορίου (*ὡς*) **πρὸ** τοῦ τελικοῦ συνδέσμου (*διὰ νά*),—ἤτοι «*ὡς διὰ νά...*»—, **ὁμοιωματικὴ σύνταξις** προκύπτει, δυναμένη ἀναλύεσθαι εἰς τὰ κατωτέρω:

«*Ο ὀξὺς συριγμὸς τοῦ παγεροῦ βορρᾶ ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας* {**ὡς πρὸς διάψευσιν**} **ἤ** {**ὡς ἐπὶ διάψευσιν (ἢ καί «ἀναίρεσιν») τῆς διαβεβαιώσεως**} *τοῦ γέροντος πορθμέως...*»

(ὡσαύτως καί: «*Ο ὀξὺς συριγμὸς τοῦ παγεροῦ βορρᾶ ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου...* {**ὡς ψεύσων**} *τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθμέως...*»)

Τοιουτοτρόπως, ὁ προρρηθεὶς οὗτος συσχετισμὸς τῶν γεγονότων (**α΄** καὶ **β΄**) εἰς αἴτιον ὑπερφυσικὸν νῦν ἀνάγεται, φέρον γνωρίσματα διανοίας ὑπερβατικῆς, δρώσης ἐν τῇ περιοχῇ τῆς φυσικῆς σφαίρας, ἤγουν ἐν τῇ τοῦ *ἐφ᾽ ἡμῖν*.

Τῷ ὄντι δέ, ὡς οἰωνὸς κακὸς παρίσταται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἡ ἐπίδρασις τοῦ βορέου ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας: ἔνθεν μὲν

—Σιώπα ἐσύ, δὲν ξέρ᾽ς ἐσύ, ἀνέκραξεν ὁ Στεφανής. Ἐσὺ ξέρ᾽ς νὰ πελεκᾷς στραβόξυλα* καὶ νὰ καρφώνῃς μαδέρια. Αὐτὴ εἶναι ἡ στερνὴ δύναμη τῆς φουρτούνας, εἶναι ἀέρας ποὺ ψυχομαχάει. Αὔριο θὰ μαλακώσ᾽ ὁ καιρός, σᾶς λέω ἐγώ. Μπορεῖ νά ᾽χουμε ἀκόμα καὶ καμμιὰ μικρὴ χιονιά, δὲ σᾶς λέω, μὰ ἡμεῖς, ἀπὸ Σταβέτ, ἀνάγκη δὲν ἔχουμε.

—Καὶ σὰν τόνε γυρίσῃ στὸ μαϊστρο[35]; ἐπέμεινεν ὁ μαραγκός.

—Κὶ χωρὶς νὰ τόνε γυρίσῃ στὸ μαϊστρο, ἐγὼ σ᾽ λέω πὼς ἀπ᾽ τὴν Κεχριὰ κ᾽ ἐκεῖ θέν᾽ ἔχουμε θαλασσίτσα, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας ὁ Στεφανής. Αὐτὰ εἶναι ἀποθαλασσιὲς[36] καὶ δὲ λείπουν, κατάλαβες, κι ὁ κόρφος[37] μπουκάρει ὁλοένα, κι οὖλο στρίβει. Μὰ δὲ μᾶς πειράζ᾽ ἡμᾶς αὐτό. Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνου μ᾽, ὁ Στεφανὴς σᾶς παίρνει ἀπάν᾽ τ᾽!

«ἐμπαίζων» —δυναίμεθ᾽ ἂν εἰπεῖν— ἅπασι τοῖς παραγιγνομένοις τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, ὅτε ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς φήσει λέγων αὐτοῖς ὡς «*Ὅλο κὶ καλωσ᾽νεύει, νά, τώρα καλωσύνεψε...*»· ἔνθεν δὲ προοιωνιζόμενος δυσκολίας καὶ κινδύνους περὶ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ πρὸς τὸ Κάστρον ἀπόπλου τῆς λέμβου, ἐφ᾽ ἧς —ὡς ὀψόμεθα κατωτέρω— μέλλουσι συνεπιβῆναι ἅπαντες οἱ πιστοὶ τοῦ παπα-Φραγκούλη σύντροφοι, σὺν αὐτῷ ἡγήτορι τούτων.

Ὅτι δύναμίς τις ὑπερφυσική ἐστιν ἡ ἐγείρουσα καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως κατὰ τῶν συντρόφων τοῦ παπα-Φραγκούλη, εἰς ἐκφόβισιν τῶν σφετέρων αὐτῶν ψυχῶν, τοῦτο ὀρθῶς ἂν λεχθείη· ὅτι εἰς τοῦ μαστρο-Πανάγου τὸν χαρακτῆρα σωματοποιεῖται ἡ κακοποιὸς αὕτη δύναμις, καὶ τοῦτο ὡσαύτως· εὐθὺς γὰρ ὡς ἔπνευσεν ὁ παγερὸς βορρᾶς, εἶπεν ὁ Πανάγος τῷ μπαρμπα-Στεφανῇ, μετὰ χλεύης καὶ εἰρωνείας φαρισαϊκῆς, φωνῶν φωνῇ μεγάλῃ καὶ φαιδρᾷ:

—Νά! ἀκοῦς; καλωσύνεψε!

Κἂν τὰς βιαίας αὐτὰς τῆς φύσεως ἐξάρσεις ὡς ἀποπείρας νομίσωμεν τοῦ ἀρχεγόνου ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου, *τοῦ ἀνθρωποκτόνου* Διαβόλου (Εὐαγγέλιον *Κατὰ Ἰωάννην*, 8.44.), σκοπὸν ἐχούσας ἐκφοβῆσαι τόν τε θαρραλέον καὶ θεοσεβῆ παπα-Φραγκούλην, ἅμα δὲ καὶ τοῦς ἑαυτοῦ συντρόφους, ἡμῖν δ᾽ ὅμως ἀνάγκη ἐστὶν εἰδέναι ὅτι ἅπασαι αἱ δυσκολίαι αὗται —ἱστάμεναι ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὡς μορμολύκεια, κρεμάμενα ἐξ ἥλων ἐπὶ πασσάλων— εὑρίσκονται ἐν τῇ Προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, Τοῦ ἀεί Ὄντος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, Τοῦ ἄνω Πατρὸς Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὃς ἐπάταξε τὸν *ἄρχοντα τοῦ κόσμου τούτου* προσηλούμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ τόπῳ τῷ Γολγοθᾷ· καὶ πάντα ταῦτα γίνονται, ἵνα δοκιμασθῇ καὶ ἐνδυναμωθῇ ἡ πίστις ἁπάντων: **Καὶ τοῦ εὐσεβοῦς τούτου ἱερέως, τοῦ παπα-Φραγκούλη, ἅμα δὲ καὶ τῶν συντρόφων αὐτοῦ**.

[35] ἤτοι εἰς ἄνεμον βορειοδυτικόν.

[36] ***ἀποθαλασσία*** [ἡ], (εἰς δὲ τὴν νῦν λαλουμένην δημώδη Ἑλληνικὴν ἐκφέρεται ὧδε: *ἀποθαλασσι<u>ά</u>*)· ἡ κυματοειδὴς διαταραχὴ τῆς θαλασσίας ἐπιφανείας, ἡ μένουσα καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ ἐπιφέροντος αὐτὴν πνέοντος ἀνέμου· ἡ φουσκοθαλασσιά, τοῦτ᾽ ἔστιν, ἡ *κυματώδης, τεταραγμένη θάλασσα.*

[37] ***κόρφος*** [*ό*]· [< ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἑλληνικῇ· ***κόρφος*** < ***κόλφος*** < ἐκ τοῦ ***κόλπος*** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς]· ἐνταῦθα, ὁ κόλπος τῆς θαλάσσης.

—Μπράβο, Στεφανή, τώρα μ᾽ ἔκαμες ν᾽ ἀποφασίσω. Ἤπιες ρακί; Τράβα κι ἄλλο ἕνα, εἶπεν ὁ παπάς.

—Ἔχω πιεῖ πέντ᾽ ἓξ ὡς τώρα, ἔτσι νά ᾽χω τὴν εὐχή σ᾽, παπά.

—Πιὲ κι ἄλλο ἕνα νὰ γίνουν ἑφτά.

Ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς ἐρρόφησε γενναίαν δόσιν ἐκ τῆς μικρᾶς φιάλης, τῆς πάντοτε κενουμένης καὶ οὐδέποτε στειρευούσης, τοῦ ἱερατικοῦ μελάθρου.

—Εἴσαστ᾽ ἕτοιμοι, εἴσαστ᾽ ἕτοιμοι; εἶπεν ἀκολούθως. Πῆρες τὰ ἱερά σ᾽, παπά, τὰ χαρτιά σ᾽ οὖλα, τά ᾽χεις ἕτοιμα; Ἔχετε τίποτε πράματα νὰ σᾶς κουβαλήσω, γιὰ νά ᾽μαστ᾽ ἀ-σένιο;

—Ἀπὸ τώρα; εἶπεν ὁ παπα-Φραγκούλης.

—Ἀπὸ τώρα! Τί λές; Νὰ εἴμαστ᾽ *ἀ-πρόντο*, παπά. Ἐγὼ στὲς δυὸ θὰ ᾽ρθῶ νὰ σᾶς φωνάξω, κ᾽ ἐσεῖς νὰ εἴσαστ᾽ *ἀ-λέστα*. Διάβασε τί θὰ διαβάσῃς, παπά, κὶ στὲς τρεῖς νὰ μπαρκάρουμε.

—Ἐγὼ θὰ εἶμαι ξυπνητὸς ἀπ᾽ τὴ μιά, εἶπεν ὁ ἱερεύς, γιατὶ ἔχω τὸ ξυπνητήρι μου… κ᾽ ἔπειτα εἶμαι καὶ μοναχός μου ξυπνητήρι. Μὰ στὲς τρεῖς εἶναι πολὺ νωρίς. Νὰ χαράξῃ, Στεφανή, καὶ νὰ μπαρκάρουμε.

—Στὲς τρεῖς, στὲς τέσσερες, παπά, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ ὁ ἀέρας, νὰ τὸν ἔχουμε πρύμα ὡς τὲς Κουκ᾽ναριές, νά ᾽χουμε μέρα μπροστά μας. Ἀπὸ κεῖ ὡς τὸ Μανδράκι κι ὡς τὸν Ἀσέληνο, τραβοῦμε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὸ κουπί. Ἀπὸ κεῖ ὡς τὶς Κεχρεὲς κι ὡς τὴν Ἁγία Ἑλένη, θὰ μᾶς παίρνῃ ἀγάλι-ἀγάλια μὲ τὸ πανάκι. Κι ἀπ᾽ τὴν Ἁγία Ἑλένη κ᾽ ἐκεῖ, ἂν δὲν μπορέσουμε νὰ μ᾽ντάρουμε[38]…

—Ἔ, ὕστερα;

—Ἐγὼ θαλασσώνω[39] καὶ βγαίνω στὴ στεριά, καὶ σᾶς τραβῶ μὲ τὴν μπαρούμα[40] ὡς τὸν Ἁι-Σώστη.

---

[38] ***μουντάρω*** [< ἰταλιστὶ montare (= ἀναβαίνω)]· κινοῦμαι ὁρμητικῶς πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐπιπίπτω ἐξαίφνης.

[39] ***θαλασσώνω*** [<ἐκ τοῦ ἀρχαίου ῥήματος θαλασσόω-ῶ < θάλασσα]· καταδύομαι εἰς τὴν θάλασσαν, βουτῶ, «πέφτω» εἰς τὴν θάλασσαν.

[40] ***μπαροῦμα*** [ἡ] [< βενετικὸν **paroma**]· οὕτω λέγεται παρὰ τοῖς ναυτικοῖς τὸ σχοινίον, δι᾽ οὗ γίνεται ἡ πρόσδεσις πλοίου ἢ λέμβου ἐκ τῆς πρῴρας αὐτοῦ· ἄλλως καὶ «*πεισμάτιον*».

Ἐκάγχασαν ὅλοι πρὸς τὸν ἀστεϊσμὸν τοῦ ἁπλοϊκοῦ ναύτου, ὁ δὲ παπάς, ὅστις ἐφοβεῖτο καὶ αὐτὸς τὴν τροπὴν τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ μέρος περὶ οὗ ὁ λόγος, παρετήρησε πρὸς παραμυθίαν[41] τῶν ἀκροατῶν:

—Μὰ ἐγὼ λέω ὅτι θὰ μπορέσουμε στεριὰ νὰ τραβήξουμε στὴν ἀκρογιαλιά, τὸν κρεμνὸ τὸν ἀνήφορο. Ὅσο ψηλὰ κι ἂν τὸ στοίβαξε τὸ χιόνι στὰ βουνά, στὲς ἀκρογιαλιὲς ὁ τόπος πατιέται.

Ἔμειναν σύμφωνοι νὰ ἔλθῃ ὁ λεμβοῦχος νὰ τοὺς δώσῃ εἴδησιν εἰς τὰς τρεῖς, διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν, καὶ εἰς τὰς τέσσαρας νὰ ἐκκινήσωσιν. Ὁ παπα-Φραγκούλης διέταξε νὰ τεθῶσιν εἰς σάκκους αἱ προσφοραὶ[42] ὅσας εἶχε, καί τινα δίπυρα[43], καὶ εἰς δύο μεγάλα κλειδοπινάκια[44] ἔθεσεν ἐλαίας καὶ χαβιάρι. Ἐγέμισε δύο ἑπταοκάδους φλάσκας μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν ἐσοδείαν του. Ἐτύλιξεν εἰς χαρτία δύο ἢ τρία ξηροχτάποδα, καὶ μικρὸν κυτίον τὸ ἐγέμισεν ἰσχάδας καὶ μεγαλόρραγας σταφίδας. Τὰ δύο παπαδοκόριτσα, μὲ τὰ παράπονα καὶ τοὺς γογγυσμούς της ἡ μία, μὲ τοὺς κρυφίους γέλωτας καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ταξιδίου ἡ ἄλλη, ἔβρασαν ὅσα αὐγὰ εἶχαν, ἕως τέσσαρας δωδεκάδας, καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὸν πάτον ἑνὸς καλαθίου, τὸ ὁποῖον ἀπεγέμισαν[45] εἶτα μὲ δύο πρόσφορα τυλιγμένα εἰς ὀθόνας[46], μὲ κηρία καὶ μὲ λίβανον. Προσέτι ὁ παπα-Φραγκούλης εἶχε

---

[41] ***παραμυθία*** [ἡ] [<ἀρχ. **παραμυθία** < **παραμυθοῦμαι**, (ὅ ἐστι «παρηγορῶ»)]· λόγος παρηγορητικός, «παρηγοριά»· ὅθεν, τὴν ὅλην φράσιν, «*[...] παρετήρησε πρὸς παραμυθίαν τῶν ἀκροατῶν*», τῇδε ἂν εἴη ἡμῖν ἐκληπτέον: «*[...] παρετήρησε πρὸς* ***παρηγορίαν*** *τῶν ἀκροατῶν...*»

[42] ***προσφορά*** [ἡ] [*προσφέρω*]· ὁ ἄρτος ὃν οἱ πιστοὶ προσφέρουσι τῷ ναῷ πρὸς τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἄλλως τὸ «*πρόσφορον*».

[43] ***δίπυρος-ον*** λαμβανόμενον ἐνταῦθα ὡς οὐσιαστικόν, σημαίνει τὸν ξηρὸν ἄρτον, τὸν παρασκευασθέντα διὰ διπλῆς ὀπτήσεως, ἤγουν, διὰ διπλοῦ ψησίματος (διπλοφουρνιστός)· κοινῶς, τὸ «παξιμάδιον».

[44] ***κλειδοπίνακον*** [τὸ] (λέξις τῆς δημοτικῆς γλώσσης)· πλατὺ ξύλινον πινάκιον φέρον ἐπικάλυμμα, ὃ ἐχρησίμευεν εἰς τὰς ἀγροτικὰς κοινωνίας τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς ἀποθήκευσιν καὶ μεταφορὰν τῶν ἐδωδίμων ἐκτὸς οἰκίας. Τὸ κλειδοπίνακον ἦν ἀπὸ ξύλου καστανέας πεποιημένον· διὸ καὶ «***καστανιά***» ἐπεκαλεῖτο.

[45] Ἐνεργητικὸς τύπος ἀορίστου α΄ τοῦ ῥήματος ***ἀπογεμίζω,*** ἤτοι «*ἐντελῶς πληρῶ*», «*γεμίζω ἐντελῶς*».

[46] ***ὀθόνη*** [ἡ]· ὕφασμα λευκὸν καὶ λεπτοφυές· ὅρα, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὴν *Ἰλιάδα*:

«[...]Τῶν δ' αἳ μὲν λεπτὰς ὀθόνας ἔχον, οἳ δὲ χιτῶνας εἵατ' ἐϋννήτους»,

[= καὶ ἐξ αὐτῶν αἱ μὲν (ἐνν. «*αἱ παρθένοι*») ἐφόρουν λεπτὰ ὑφάσματα ἐκ λίνου πεποιημένα, οἱ δὲ χιτῶνας καιροσπαθήτους... (Ὁμήρου Ἰλιάς, Σ 595)].

Ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ ἔχομεν:
1) Ὀθόνην τραπέζης, κοινῶς, τὸ «τραπεζομάνδηλον»·
2) Ὀθόνην κλίνης, ἢ ἄλλως, «σινδόνα»·

παρακαλέσει τὸν μπαρμπα-Στεφανὴν νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ σπίτια δύο ἐμποροπλοιάρχων φίλων του, ἐκ τῶν παραχειμαζόντων μὲ τὰ πλοῖά των εἰς τὸν λιμένα, νὰ τοὺς παρακαλέσῃ ἐκ μέρους του νὰ τοῦ στείλουν, ἂν τοὺς εὑρίσκετο, ὀλίγον κρέας *σαλάδο*[47], ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον μαγειρεύουν εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἐκτελοῦντα μακροὺς πλοῦς. Ἐκεῖνοι φιλοτιμηθέντες ἔστειλαν δύο μεγάλα τεμάχια, ἕως πέντε ὀκάδας τὰ δύο.

Ὅλας ταύτας τὰς προμηθείας ἔκαμνεν ὁ παπὰς προβλεπτικῶς διὰ τοὺς ἀποκλεισθέντας εἰς τὸ βουνὸν ἀπὸ τὴν χιόνα, περὶ ὧν ἔγινε λόγος ἐν ἀρχῇ, καθὼς καὶ δι᾽ ἑαυτὸν καὶ τοὺς μεθ᾽ ἑαυτοῦ συνεκδημήσοντας[48] προσκυνητάς, καθόσον ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ θυμώσῃ καὶ πάλιν ὁ καιρὸς καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ ὁ χειμὼν εἰς τὸ Κάστρον, ἂν ἐν τοσούτῳ[=ἂν ἐν τῷ μεταξὺ]ἔμελλον[ἐπρόκειτο]νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον σῶοι καὶ ὑγιεῖς.

Πρὶν κατακλιθῇ[49], ὁ παπα-Φραγκούλης ἔστειλε μήνυμα εἰς τὸν συνεφημέριόν του τὸν παπ᾽ Ἀλέξην, ὅστις ἄλλως[=*ἐξ ἄλλου*] ἦτο καὶ ὁ

---

3) Ὀθόνην κινηματογράφου, δηλονότι, τὸ λευκὸν ἐξ ὑφάσματος πέτασμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προβάλλονται αἱ εἰκόνες αἱ παραγόμεναι ὑπὸ τοῦ κινηματογραφικοῦ προβολέως.

[47] ***salado*** (Ἱσπανιστί)· τὸ παστὸν κρέας.

[48] ***Συνεκδημέω, ῶ*** «*σὺν ἑτέρῳ*», «*ὁμοῦ τινι*», ἢ καὶ «*ὁμοῦ μετά τινος ἐκδημέω*», τοῦτ᾽ ἔστιν «*ἀναχωρῶ ἐκ τοῦ δήμου μου*», «*ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος*», «*ὁμοῦ ταξιδεύω*». Ἔστι δὲ τὸ «*συνεκδημήσοντας*» κατ᾽ αἰτιατικὴν πληθυντικοῦ ἐκφερόμενος μετοχικὸς τύπος μέλλοντος τοῦ ῥήματος «**συνεκδημήσω**», ἤγουν «***θέλω συνεκδημήσει***» (Κοραϊστί), ἢ κοινῶς, «***θὰ συνεκδημήσω***». Ὅθεν «*οἱ συνεκδημήσοντες*» εἰσὶν οἱ «*μέλλοντες συνεκδημῆσαι*», ἤγουν «αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ συνεκδημήσωσιν», δηλονότι, «νὰ ἀναχωρήσωσιν ὁμοῦ», ἤτοι, «νὰ συνταξειδεύσωσιν». Μόνοι δὲ οἱ τύποι «ἐκδημέω-ῶ» καὶ «ἐξεδήμησα» νομίζονται δόκιμοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γραμματικοῖς. Ὅρα, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον (344-407)·

"*Αὐτὸς ἑαυτοῦ κιβωτὸς ὁ φιλόθεος, αὐτὸς κληρονόμος τῆς οἰκείας οὐσίας, **τῷ** τῆς εὐσεβείας συνεκδημεῖ βαλαντίῳ, τῷ τῶν ἐλπίδων συνεπάγεται βίῳ...*"
(Ὁμιλία Η΄. *Ὅτι πάντων ἡ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμοτέρα.* Τόμος 64 ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθμ. 477 σελίδι.)

Καὶ εἰς τὸν Πλούταρχον ὁμοίως·

«*Τῶν δὲ φίλων οἱ συνεκδημοῦντες φίλοις ἐχρῶντο...*» (Πλουτάρχου *Κάτων,* 5.7.1. Ziegler K. : Teubner: Leipzig, 1964).

Καθὼς καὶ εἰς τὸν ἱστορικὸν Ἔφορον τὸν Κυμαῖον (4ος π.Χ. αἰών)·

«*Καὶ αὕτη ἐρασθεῖσα νεανίσκου τινὸς Ἠπειρώτου συνεξεδήμησεν...*» (ἀπόσπασμα 2α, 70, Jacoby).

[49] ***Πρὶν κατακλιθῇ...,*** ἤτοι «***πρὸ τοῦ νὰ κατακλιθῇ***» ἢ «***πρὶν νὰ κατακλιθῇ***»· ἡ τελευταία δὲ περίφρασις ἀντιστοιχεῖ τῇ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἀττικῶν ***πρὶν*** + ***ἀπαρεμφάτῳ***, οἷον· «***Πρὶν κατακλινῆναι ὁ παπα-Φραγκούλης***» (***πρὶν*** +

ἐφημέριος τῆς ἑβδομάδος, ὅτι δὲν θὰ ἦτο συλλειτουργὸς τὴν ἐπιοῦσαν, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ, καθόσον ἀπεφάσισε, σὺν Θεῷ βοηθῷ, νὰ ὑπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ Κάστρον.

* * *

Εἶχαν πάρει εἴδησιν ἀφ᾽ ἑσπέρας[50] δύο-τρεῖς ἐνορίτισσαι, γειτόνισσαι τοῦ παπᾶ, διότι ὁ Πανάγος ἐξελθὼν[51] ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναῖκά του, καὶ αὕτη τὸ διηγήθη εἰς τὰς γειτονίσσας. Ἐπίσης καὶ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἐστάλη νὰ φέρῃ εἴδησιν εἰς τὸν κὺρ Ἀλεξανδρὴν τὸν ψάλτην,

---

ἀπαρεμφάτῳ τελικῷ) || **Κατακλίνω**, μέλλων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς **κατακλινῶ**, παθητικὸς ἀόριστος β΄ (ἀττικὸς) ***κατεκλίνην*** καὶ ***κατεκλίθην*** πλαγιάζω τι κάταντα (=πρὸς τὰ κάτω)· τίθημι κάτω ἐπὶ τὸ ἔδαφος, παρὰ τῇ ἕδρᾳ ἢ ἐπὶ τὴν στρωμνήν (=ἐπάνω εἰς τὸ στρῶμα)· ὅρᾳ δ᾽ ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ «*Λυσιστράτῃ*» τοῦ Ἀριστοφάνους· «***ἡ δ᾽ οἰκέτην ἤγειρεν, ἡ δὲ παιδίον κατέκλινεν*** (=ἔβαλε νὰ κοιμηθῇ)...» (Ἀριστοφάνους *Λυσιστράτη*, 18). Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, τὸ ἐκφερόμενον καθ᾽ ὑποτακτικὴν παθητικοῦ ἀορίστου ῥῆμα ***κατακλιθῇ*** ἀναπληροῖ καὶ τὴν χρείαν τῆς μέσης διαθέσεως, (ἅτε γνωστοῦ ἡμῖν ὄντος ὅτι ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ὁ παθητικὸς ἀόριστος προσλαμβάνει μὲν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ μέσου ἀορίστου τῆς ἀρχαίας γλώσσης, φυλάττων ὅμως οὐχὶ καθ᾽ ὁλοκληρίαν, ἀλλ᾽ ἐν μέρει μόνον τὰς ἰδιότητας τοῦ τελευταίου). Ὅθεν, τὸ εἰρημένον ῥῆμα ἐνθάδε νοεῖται ὡς καὶ τὰ ῥήματα «***ἐξηπλώθη***», «***ἐπλαγίασε***», φέρ᾽ εἰπεῖν, ἐν τῇ φράσει τῇδε: «*ἐπλαγίασεν ἐπὶ κλίνης*». Ὅρα ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου β΄, καὶ εἰδικώτερον τὴν ὁριστικὴν ***ἐκλίνην***, (ὑποτακτικῇ ***κλινῶ***, εὐκτικῇ ***κλινείην***, ἀπαρεμφάτῳ *κατα-**κλινῆναι***, μετοχῇ ***κλινεὶς*** - ***κλινεῖσα*** - ***έν***). Βλέπε δὲ προσφυῶς εἰς τὸν διάλογον *Φαῖδρος* τοῦ Πλάτωνος:

«*Ἐκεῖ σκιά τ᾽ ἐστὶν καὶ πνεῦμα μέτριον, καὶ πόα καθίζεσθαι ἢ ἂν βουλώμεθα* ***κατακλινῆναι***...»,

ἢ κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον:

«*Νὰ ἐξαπλωθῶμεν ἐπάνω εἰς τὰ χόρτα*»,

ᾧ ἀντιστοιχεῖ τὸ λατινικὸν **accumbo (**=κατακλίνομαι), ἐξ οὗ γίγνεται καὶ τὸ κοινῶς φωνούμενον «**ἀκουμπῶ**»· «*Κατακλινόμενοι ἐπὶ ταῖς κοίταις...*» (Ἀριστοφάνους *Εἰρήνη*, 1040), «***Κατακλίνεται*** (ἐνν. ἡ Πενία) ***παρ᾽ αὐτῷ*** (ἐνν. "παρὰ τῷ Πόρρῳ")» (= ἐξηπλώθη ἐγγὺς αὐτοῦ, ἤγουν «κοντά του», «πλάϊ του», Πλάτωνος *Συμπόσιον* 203 b8).

[50] ***ἀφ᾽ ἑσπέρας...*** ὅπερ ἀποσυντίθεται εἰς τὰ ἑξῆς τάδε· **ἀπὸ** + **ἑσπέρας** (ἀπὸ + Γενικῇ= ΧΡΟΝΟΣ= «ἀπὸ τὴν ἑσπέραν»), δηλονότι «*εἶχαν πάρει εἴδησιν* ***ἀπὸ τὴν ἑσπέραν*** *δύο-τρεῖς ἐνορίτισσαι...*»

[51] ***ἐξελθών*** μετοχὴ ἀορίστου β΄ τοῦ ῥήματος ***ἐξέρχομαι*** (*ἐκ* + *ἔρχομαι*)· ***ἐξελθών***, ***ἐξελθοῦσα***, ***ἐξελθόν***. Λαμβάνεται δὲ ἡ μετοχὴ αὕτη ὡς χρονική, διορίζουσα ἐπιρρηματικῶς τὸ ῥῆμα ***ἀνεκοίνωσε*** (ὅπερ καὶ καλεῖται **ῥῆμα ἐξαρτήσεως τῆς μετοχῆς**)· «*ἐπεὶ (=ἀφοῦ)* ἢ *«ὅτε»* ἢ *«μόλις»*, ἢ καὶ *«ἅμα» ἐξῆλθεν ὁ Πανάγος, ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναῖκά του...»*

μεθ᾽ ὃ ἐξελθοῦσα ἔσπευσε νὰ προσηλυτίση δύο ἢ τρεῖς πανηγυριστὰς καὶ ἄλλας τόσας προσκυνητρίας[52].

Ὅταν ἔμελλον νὰ ἐπιβιβασθῶσιν[53], εὑρέθησαν δεκαπέντε ἄτομα. Ἡ ἀπόφασις τοῦ παπᾶ καὶ ἡ γενναιότης τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ, μετὰ τὴν

---

[52] ***«μεθ᾽ ὃ ἐξελθοῦσα ἔσπευσε νὰ προσηλυτίση...», «μεθ᾽ ὅ»*** (κατὰ διάστασιν), καθὼς καὶ ὑφ᾽ ἕν: «***μεθό***».Ἔστι δὲ τοῦτο ἐπίρρημα μεταγενέστερον, ἰσοδύναμον τοῖς «***ἔπειτα***», «***ἀφ᾽ οὗ***»· ἡ δὲ μετοχὴ «***ἐξελθοῦσα*** » χρονική ἐστι, τὸ ῥῆμα «***ἔσπευσε***» διορίζουσα, οὗ ὑποκείμενον λογίζεται ἡ φράσις «***ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ***», ἥτις λαμβάνεται ἅμα καὶ ὡς ὑποκείμενον τῆς χρονικῆς μετοχῆς «***ἐξελθοῦσα*** », οὔσης **συνημμένης**. Ὅθεν τῇδε ἂν ἀναλυθεῖεν οἱ ὅροι τῇσδε τῆς προτάσεως· «***ἔπειτα, ὅτε ἐξῆλθεν, ἔσπευσε νὰ προσηλυτίση δύο ἢ τρεῖς πανηγυριστὰς κ.τ.λ....***».

[53] ***ἔμελλον νὰ ἐπιβιβασθῶσιν...*** Τὸ ῥῆμα «**μέλλω**» κανονικῶς ἐκφέρεται μετ᾽ ἀπαρεμφάτου μέλλοντος, (ὅθεν κατ᾽ ἐξαίρεσιν λαμβάνεται ὡς **τελικόν**).Ὡστόσον, συντάσσεται καὶ μετ᾽ ἀπαρεμφάτου ἀορίστου ἢ ἐνεστῶτος χρόνου· περίπτωσις, καθ᾽ ἣν τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα σημαίνει ὅ, τι καὶ τὰ ῥήματα «**σκοπεύω**» καί «**ἔχω** εἰς τὸν νοῦν».Ἕπονται δὲ τὰ ἑξῆς παραδείγματα:

«**Ἀρχίδαμος ἔμελλε δηώσειν** (ἀπαρφ. μέλλοντος τοῦ ***δηόω-ῶ***) **τὰ πεδία τὰ περὶ τὴν Ἀττικήν...**»,

ὅπερ ἑρμηνευτέον ὧδε:

«*Ὁ Αρχίδαμος **ἐσκόπευε νὰ λεηλατήση** τοὺς ἀγροὺς τοὺς πέριξ τῆς᾽Αττικῆς ..."*

Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἔννοιαν λαμβάνεται καὶ ὅταν ἐκφέρηται μετ᾽ ἀπαρεμφάτου **ἀορίστου**, καὶ τούτου ἀπόδειξις ἔστω τὸ χωρίον τόδε:

«**Εἰ** *μὴ μέλλομεν* ***καταισχῦναι*** **τὸν λόγον...**»,

ὅπερ ἑρμηνεῦσαι δεῖ οὕτως:

«*Εὰν **δὲν πρόκηται νὰ κατεντροπιάσωμεν** τὴν συζήτησιν...*»
(Πλάτωνος διάλογος, ὁ ἐπιγραφόμενος *Πολιτικός*, 268 δ)·

ὁμοίως λαμβάνεται καὶ ὅταν συντάττηται μετ᾽ ἀπαρεμφάτου **ἐνεστῶτος**, οἷον ἐπὶ παραδείγματι:

«**Γνόντας ὅτι πολύ τε ἀπὸ τῆς ἡμετέρας αὐτῶν** *μέλλομεν* ***πλεῖν...***»,

ὅ ἐστιν:

«*Γνῶμεν ὅτι **πρόκειται νὰ πλέωμεν** πολὺ μακρὰν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας χώρας*»
(Θουκυδίδης βιβλ. 6ον, κεφ. 21ον)·

καὶ ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ ὁμοίως:

«***εἰ μέλλει πόλις εἶναι...***»
(Πλάτωνος διάλογος *Πρωταγόρας,* 342Ε).

πρώτην ἔκπληξιν, ἐνέβαλε θάρρος εἰς ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Ἦσαν δὲ ὅλοι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συχνὰ τρέχουσιν, ἄρρητον εὑρίσκοντες ἡδονήν, εἰς πανηγύρια καὶ εἰς ἐξωκκλήσια. Ἦσαν ὁ παπα-Φραγκούλης μετὰ τῆς παπαδιᾶς, τῆς Βασῶς καὶ τοῦ Σπύρου, ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς μετὰ τοῦ δεκαεπταετοῦς υἱοῦ, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ναύτης του, ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς ὁ ψάλτης, τρεῖς ἄλλοι πανηγυρισταὶ καὶ τέσσαρες προσκυνήτριαι. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν προσετέθη καὶ δέκατος ἕκτος.

Οὗτος ἦτο ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀργύρη, τοῦ ἀποκλεισμένου ἀπὸ τὰς χιόνας. Ἦλθεν εἰς τὴν ἀποβάθραν μὲ σάκκον πλήρη τροφίμων καὶ μὲ ἄλλα τινὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκδρομήν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἱερεύς·

— Πῶς τὸ ἔμαθες, Βασίλη; τοῦ λέγει.

— Τὸ ἔμαθα παπά, ἀπ᾽ τὸ μαστρο-Πανάγο τὸ μαραγκό.

Καθάπερ δὲ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οὕτω καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ, τὸ ὡς εἴρηται ῥῆμα τὰς αὐτὰς ἰδιότητας κέκτηται, πλὴν μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι τὸ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐννοούμενον ἀπαρέμφατον (τελικὸν) παρὰ τῶν νεωτέρων ἀναλύεται εἰς τὴν περίφρασιν «**νὰ + ὑποτακτικῇ ἐνεστῶτος**» [ἵνα ἡ τῆς πράξεως παράτασις δηλωθῇ· φέρ᾽ εἰπεῖν, «**μέλλει νὰ γράφῃ**» ἢ «**νὰ γράφηται**» (ἐπὶ παθητικῆς ἐννοίας λαμβανόμενον) τὴν σήμερον, τὴν ἐπαύριον, μετ᾽ αὔριον καὶ οὕτω καθ᾽ ἑξῆς], ἢ «**νὰ + ὑποτακτικῇ ἀορίστου**» (ὅπως δηλωθῇ ἡ συντέλεια τῆς πράξεως· παραδείγματος ἕνεκα, «μέλλει νὰ γράψῃ» ἢ «μέλλει νὰ γραφῇ», αὔριον μόνον. Ὡστόσον, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, τῶν λογίων τινὲς προῃροῦντο κατὰ τρόπον Ἑλληνικὸν γράφειν τὸ ἀπαρέμφατον (ἤτοι καθάπερ ἔγραφον τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν Ἀττικοὶ πεζογράφοι), μηδενός γε λόγου γιγνομένου περὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου τῆς «ἁπλοελληνικῆς» (ἤγουν τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν ἐκ τῆς νῦν καθωμιλημένης τε καὶ γραφομένης δημώδους Ἑλληνικῆς), ὅπερ ἐν πυρὶ ἐνεπεπύριστο τοῖς τότε λογίοις συγγραφεῦσιν...! Καὶ ἔστιν ἐνδεικτικὸς τῶν ὡς ἄνω διαληφθέντων ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν συντάττει τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα μετὰ τοῦ ἀπαρεμφάτου ὁ μέγας λόγιος, φιλόσοφος καὶ ἱεροκῆρυξ ἐκ Σίφνου, Ἀπόστολος Μακράκης (1831-1905), ὅστις ἔγραφε τὴν ἀπαρέμφατον «Ἀττικῶς», οἷον ἐπὶ παραδείγματι:

«***Οἱ συλληφθέντες πρωτόπλαστοι... ἔμελλον γενέσθαι*** (= **ἐπρόκειτο νὰ γείνωσι**) ***τροφὴ τῆς πονηρᾶς τοῦ ὄφεως ἐπιθυμίας...***»
(Ὅρα εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον «*Ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι*» σύγγραμμα τοῦ ἀοιδίμου τούτου φιλοσόφου, Ἀποστόλου Μακράκη, καὶ εἰδικώτερον, βλέπε εἰς τὴν 120ην σελίδα τοῦ Β΄ τόμου).

Ὅρα καὶ ἑτέρωθί που τοῦ αὐτοῦ πονήματος:

«[...]***ἵνα χάριν αὐτῆς*** (ἐνν. ''*τῆς Ἐκκλησίας*'') ***δοκιμάσῃ*** (*ἐνν.* '*ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός*'') ***καὶ τὰς ἐκ τοῦ σταυροῦ λύπας, ἃς ἔμελλε δοκιμάσαι*** (= τὰς ὁποίας **ἐπρόκειτο νὰ δοκιμάσῃ**) ***καὶ ἡ μέχρι τοῦδε χαίρουσα νύμφη...***»
(αὐτόθι, ἐν τῇ 13ῃ σελίδι).

— Τί ὥρα καὶ ποῦ τὸν εἶδες;

— Κατὰ τὰς δέκα τὸν ηὗρα εἰς τὸ καπηλειὸ τοῦ Γιάννη τοῦ Μπούμπουνα. Εἶχε φάει ψωμὶ κ᾽ ἐβγῆκε νὰ πιῇ δυὸ τρία κρασιὰ μὲ τὸ ἰσνάφι[54]. Ἔλεγε πὼς ἀποφασίσατε νὰ πᾶτε στὸ Κάστρο, καὶ σᾶς ἐκατάκρινε γιὰ τὴν τόλμη[55]. Μὰ ἐγὼ τὸ χάρηκα, γιατὶ ἀνησυχῶ γιὰ κεῖνον τὸν ἀδερφό μου, καὶ θέλω νὰ ᾽ρθῶ μαζί σας ἂν μὲ παίρνετε.

---

[54] ***ἰσνάφι***[<ἐσνάφι< τουρκ. *esnaf*, λαμβανόμενον κατὰ παρετυμολογικὴν ἐπίδρασιν τοῦ *συναφῆς*]· ἡ συντεχνία· ἐν προκειμένῳ δέ, λέγεται ἐπὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς συντεχνίας τῶν μαραγκῶν, τῶν λοιπῶν δηλονότι ***συντεχνιτῶν***. Ὁ μαστρο-Πανάγος συνέπιε ὁμοῦ μετὰ τῶν ὁμοτέχνων αὐτοῦ, δηλονότι, μετὰ τῶν μετερχομένων τὴν αὐτὴν τέχνην.

[55] Δυνάμεθα ἐνταῦθα ἐννοῆσαι ὅτι ἐν τῷ θεϊκῷ σχεδίῳ ὑπάρχει προσέτι καὶ ἡ φαρισαϊκὴ εἰρωνεία τοῦ μαστρο-Πανάγου, ὁ ψόγος καὶ ἡ κατάκρισις αὐτοῦ ἐπὶ παντὶ τῷ ὑπερβατικῷ καὶ δυναμένῳ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἀνυψῶσαι τὸν ἄνθρωπον, καὶ θεῖναι αὐτὸν ἐν κόλπῳ Κυρίου Τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ ὡς ἤδη ἐλέχθη προπάροιθεν, ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 33 ὑπομνήματι τοῦ παρόντος πονήματος, ὁ μαστρο-Πανάγος ἔκφρασις τοῦ κακοῦ ἐστιν, ἓν φερέφωνον τῆς ἀρχεγόνου δυνάμεως τοῦ κακοῦ, ὅπερ, ἐν προκειμένῳ, πειρᾶται τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ ἀπόπλου ἅπαν τὸ πλήρωμα ἀποτρέψαι. Ἡ τοιαύτη ὅμως διαγωγὴ τοῦ μαστρο-Πανάγου πρὸς τοὺς συνανθρώπους αὐτοῦ ἐμπίπτει τῇ Προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ δεῖ ἡμᾶς ἐννοῆσαι, **ὅτι ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς οὐκ ἂν ἐγίγνωσκέ τι περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἐγχειρήματος, εἰ μὴ ὁ μαστρο-Πανάγος ἔψεγεν ἐν τῷ καπηλείῳ τὴν τόλμην τοῦ παπα-Φραγκούλη καὶ τῶν ἐκείνου συντρόφων, καθὼς καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ὅπως ἀναχωρήσωσιν εἰς Κάστρον**. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Βασίλη τῆς Μυλωνοῦς εἰς τοῦτο τὸ ταξείδιον λίαν σημαντικὴ καθίσταται τῷ ἀναγνώστῃ προς τὴν σύλληψιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τοῦ ἐν λόγῳ ἐγχειρήματος τῶν προσκυνητῶν· ὡς γὰρ πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ συγγραφεύς, ὁ Βασίλης ἐστὶν ἀδελφὸς ἑνὸς τῶν χιόνεσσιν ἀποκεκλεισμένων καί, ὡς ἐκ τούτου, φανερὸν ἡμῖν γίνεται ὅτι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν πρόδηλον καθίσταται τὸ ἐλατήριον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Βασίλη ὅπως μετάσχῃ τῆς ἐν λόγῳ ἀποστολῆς, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ μείζονος σημασίας τυγχάνει ἐνταῦθα ἡ σύνδεσις τοῦ προσώπου τούτου πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἀναχωρήσεως· καὶ τοῦτο κατάδηλον ἡμῖν γίνεται, ἰδίᾳ δέ, εἰ ἐπὶ νοῦν λάβοιμεν τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον μεγάλα μέλλει ὠφελῆσαι τοὺς σφετέρους συντρόφους, ὅτε (ὡς ὀψόμεθα περαιτέρω) βοηθήσει αὐτοῖς ἐπὶ τὸ τεύξεσθαι τοῦ σκοποῦ (ἰδὲ προσφυῶς ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀριθμ. 67 ὑπομνήματι τοῦ παρόντος πονήματος).

Ἡ δὲ ἀντίδρασις τοῦ μαστρο-Πανάγου εἰς τὴν εἴδησιν τῆς εἰς Κάστρον ἀναχωρήσεως τοῦ παπα-Φραγκούλη καὶ τῶν ἐκείνου συντρόφων τῇ φύσει ἐμπίπτει τῇ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, τῇ φύσει **τῶν πολλῶν**· τῶν γὰρ «**κοινῶν**» οἱ πλεῖστοι, ἀκούοντες περὶ ἐνεργειῶν ἑτέρων ἀνθρώπων, ὑπερβαινουσῶν τὰς φυσικὰς δυνατότητας τῶν πολλῶν, οὐ πιστεύουσι τοῖς λεγομένοις. Καὶ σημειωτέον ἐνθάδε ὅτι τὰς τοιαύτας τῶν ἀνθρώπων ἕξεις καὶ καθόλου διαγωγὰς Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος πρῶτος κατέδειξεν ἐν τῷ *Ἐπιταφίῳ τοῦ Περικλέους Λόγῳ* : **Πᾶς ὁ μὴ ἔχων ἰδίαν πεῖραν ὧν παρ᾽ ἄλλων ἀκούει πραγμάτων νομίζει ταῦτα ὡς φήμας ὑπερβαλλούσας**, «*διὰ φθόνον*», λέγει ὁ Περικλῆς, «*εἴ τι ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἀκοῦοι*»· καὶ πρὸς τούτοις ὁ Περικλῆς ἐπιφέρει περαιτέρω ὅτι «**μέχρι τοῦδε ἀνεκτοί εἰσι παρὰ τῶν πολλῶν οἱ ἔπαινοι περὶ κατορθωμάτων παρ᾽ ἑτέροις γεγενημένων ἀφηγούμενοι**»· «*Ἐς ὅσον*», λέγει ὁ

— Ἂς εἶναι, καλῶς νὰ ᾽ρθῇς, εἶπεν ὁ ἱερεύς.

Ἐξέπλευσαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τοῦ λιμένος, ἔβαλαν πλώρη τὸ ἀκρωτήριον Καλαμάκι. Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικός, καὶ ὁ πλοῦς εὐοίωνος ἤρχιζε. Ναὶ μέν, ἐκρύωναν πολύ, ἀλλ᾽ ἦσαν ὅλοι βαρέως ἐνδεδυμένοι. Ὁ παπὰς ἐκάθισεν εἰς τὸ πηδάλιον φορῶν τὴν γούναν του. Ἡ πρεσβυτέρα εἶχε τὸ σάλι της τὸ διπλό, ἡ θειὰ ⟨τὸ⟩ Μαλαμὼ εἶχε τὸ βαρὺ γουνάκι καὶ τὴν κουζούκα της. Ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς ἦτο μὲ τὴν *νιτσεράδα*[56] του, μὲ τὸν κηρωτὸν πῖλόν του μὲ τὸν ἱμάντα δεδεμένον ὑπὸ τὸν πώγωνα, μὲ τὰ μακρὰ πτερύγια σκεπάζοντα τὰ ὦτα, καὶ ὁ υἱός του Σπύρος, ὁ καλούμενος κοινῶς τὸ Μπερκάκι, μὲ τὰς πρεκνάδας καὶ μὲ τὰς βούλας εἰς τὸ πρόσωπον, ἦτο μὲ τὰ μανίκια τῆς μαλλίνης καμιζόλας[57] του ἀνασφουγγωμένος ὡς τοὺς ἀγκῶνας.

Εὐτυχῶς δὲν ἐχιόνιζεν, ἀλλ᾽ ὁ ἄνεμος ἦτο παγερός. Αἴθριος ὁ οὐρανός, σαρωμένος ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ἡ σελήνη ἦτο εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον, καὶ εἶχε δύσει πρὸ πολλοῦ. Τὰ ἄστρα ἔτρεμαν εἰς τὸ στερέωμα, ἡ πούλια ἐμεσουράνει, ὁ γαλαξίας ἔζωνε τὸν οὐρανόν. Ὁ πῆχυς καὶ ἡ ἄρκτος καὶ ὁ ἀστὴρ τοῦ πόλου ἔλαμπαν μὲ βαθεῖαν λάμψιν ἐκεῖ ἐπάνω. Ἡ θάλασσα ἔφρισσεν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ, καὶ ἠκούοντο τὰ κύματα πλήττοντα μετὰ ρόχθου τὴν ἀκτήν, εἰς ἣν μελαγχολικῶς ἀπήντα ὁ φλοῖσβος τοῦ ὕδατος περὶ τὴν πρῷραν τῆς μεγάλης καὶ δυνατῆς βάρκας.

Ἔκαμψαν τὸ Καλαμάκι, καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε χαράξει. Ἤρχισε μόλις νὰ γλυκοχαράζῃ πέραν τῆς ἀγκάλης τοῦ Πλατανιᾶ. Ἔφεξαν εἰς τὸν Στρουφλιά, ἀντικρὺ τοῦ τερπνοῦ καὶ συνηρεφοῦς δάσους τῶν πιτύων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται Κουκ᾽ναριές. Τότε οἱ ἐπιβάται εἶδον ἀλλήλους ὑπὸ τὸ πρῶτον λυκόφως τῆς ἡμέρας, ὡς νὰ ἔβλεπαν ἀλλήλους πρώτην φοράν. Πρόσωπα ὠχρὰ καὶ χείλη μελανά, ῥῖνες ἐρυθραὶ καὶ χεῖρες κοκκαλιασμέναι. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ εἶχεν ἀποκοιμηθῆ δὶς ἤδη ὑπὸ τὴν πρύμνην, ὅπου ἔσκεπε τὸ πρόσωπόν της μὲ τὴν μαύρην μανδήλαν ὡς τὴν ῥῖνα, μὲ τὴν ῥῖνα σχεδὸν ὡς τὰ γόνατα. Ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς εἶχε πάρει δύο τροπάρια παραπλεύρως αὐτῆς, ὀνειρευόμενος ὅτι ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν

Περικλῆς, «*ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται ἱκανὸς εἶναι δρᾶσαί τι ὧν ἤκουσεν*», ἤγουν «*ἕως ἂν ἕκαστος τῶν ἀκροατῶν νομίζῃ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ὅτι ἱκανῶς ἔχει πρᾶξαί τι τῶν κατορθωμάτων ἃ ἤκουσεν*» (Θουκυδίδου *Ἱστορία*, βιβλίον 2ον, κεφάλαιον 35ον).

[56] ***νιτσεράδα*** [ἡ] [<ἰταλ. **incerata** <ἑλλην. *κηρός*]· ἐπανοφώριον ἢ ἐπικάλυμμα οἱουδήποτε πράγματος ἐκ μουσαμά πεποιημένου.

[57] ***καμιζόλα*** [<γαλλ. **camisole** < ἰταλ. **camiciola**, ὅπερ λαμβάνεται ὡς ὑποκοριστικὸν τοῦ λατινικοῦ **camisia** (ἤτοι τὸ γυναικεῖον ὑποκάμισον)]οὕτω καλεῖται εἶδός τι εὐρέος καὶ ἐλαφροῦ γυναικείου ὑποκαμίσου.

κλίνην του, καὶ ἀπορῶν πῶς αὕτη ἐκινεῖτο εὐρύθμως ὡς βρεφικὸν λίκνον. Ὁ υἱὸς τοῦ παπᾶ, ὁ Σπύρος, ἔκαμε συχνὲς μετάνοιες, καὶ ὅσον αἷμα εἶχεν, εἶχε συρρεύσει ὅλον εἰς τὴν ῥῖνά του, ἥτις ἦτο καὶ τὸ μόνον ὁρατὸν μέλος τοῦ σώματός του. Ἡ παπαδιὰ ἐν τῇ εὐσεβεῖ φιλοστοργίᾳ της εἶχε κρίνει ὅτι ὤφειλε νὰ τὸν πάρῃ μαζί, ἀφοῦ δι᾽ αὐτὸν ἦτο τὸ τάξιμον. Τὸν ἀπέσπασεν ἀποτόμως τῆς κλίνης, τὸν ἔνιψε καὶ τὸν ἐνέδυσε μὲ διπλᾶ ὑποκάμισα, δύο φανέλας, χονδρὸν μάλλινον γελέκιον, διπλοῦν σακκάκι κ᾽ ἐπανωφόρι, καὶ περιετύλιξε τὸν λαιμόν του μὲ χνοῶδες ὁλομάλλινον μανδήλιον, ποικιλόχρουν καὶ ραβδωτόν, μακρὸν καταπῖπτον ἐπὶ τὸ στέρνον καὶ τὰ νῶτα. Τώρα παρὰ τὴν πρύμνην ἀριστερόθεν τοῦ παπᾶ καθημένη, ἀριστερά της εἶχε τὸν Σπύρον, καὶ ζητοῦσα αὐτομάτως νὰ ψηλαφήσῃ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στῆθός του, δὲν εὕρισκε σχεδὸν σάρκα ὑπὸ τὴν βαρεῖαν σκευήν, δι᾽ ἧς εἶχε περιχαρακώσει τὸν υἱόν της.

Ὁ παπάς, ὅστις δὲν εἶχεν ἀποβάλει τὴν φαιδρότητά του, οὐδ᾽ ἔπαυε ν᾽ ἀνταλλάσσῃ ἀστεϊσμοὺς καὶ σκώμματα μὲ τὸν μπαρμπα-Στεφανήν, στρεφόμενος πρὸς αὐτὴν ἐνίοτε τῆς ἔλεγε:

— Νά, γι᾽ αὐτόνε τὸ Λαμπράκη, τὸ γυιό σου, τὰ παθαίνουμε αὐτά, παπαδιά.

— Κὶ τί πάθαμε μὲ τ᾽ δύναμ᾽ τ᾽ Θεοῦ; ἀπήντα ἡ παπαδιά, ἥτις, κατὰ βάθος, πολὺ ἀνησύχει μὲ αὐτὸ τὸ παράτολμον ταξίδιον. Εὐτυχῶς, ἡ παρουσία τοῦ παπᾶ τῆς ἔδιδε θάρρος.

— Δὲ μ᾽ λές, παπαδιά, εἶπε μὲ τὴν τραχεῖαν φωνήν του ὁ μπαρμπα-Στεφανής, θελήσας ν᾽ ἀστεϊσθῇ καὶ μὲ τὴν πρεσβυτέραν, δὲ μ᾽ λές, γιατί λένε: «Κύρι᾽ ἐλέησον! παπαδιά· πέντε μῆνες δυὸ παιδιά!»

— Γιατί, μαθές, τὸ λένε; ἀπήντησε χωρὶς νὰ πειραχθῇ ἡ πρεσβυτέρα. Πάρε παράδειγμα ἀπὸ μένα. Ὀχτὼ γέννες, δέκα παιδιά.

— Θὰ πῇ, τὸ λοιπόν, πὼς οἱ παπαδιὲς εἶναι πολὺ καρπερές. Μὰ γιατί;

— Γιατὶ οἱ παπάδες δὲ λείπουν χρόνο-χρονικῆς* ἀπὸ κοντά τους, εἶπεν ἡ θειὰ ⟨τὸ⟩ Μαλαμώ.

— Νά, τὸ Μαλαμὼ πάλι τὸ κατάλαβε, εἶπεν ὁ παπάς, δὲν σᾶς τό ᾽λεγα ἐγώ; Ἐσὺ κι ὁ ἐξάδερφός σου ὁ Ἀλεξανδρὴς (ἐννοῶν τὸν ψάλτην) ἔχετε μεγάλον νοῦ.

Ὁ παπὰς δὲν ἔπαυε ν᾽ ἀστεΐζεται μὲ ὅλας τὰς ἐν τῷ πλοιαρίῳ ἐνοριτίσσας του. Εἰς τὴν μίαν ἔλεγε: «Μὰ κεῖνος ὁ Θοδωρὴς (ἐννοῶν τὸν

ἄνδρα της) κοιμᾶται ὅταν τὰ φτιάνῃ αὐτὰ τὰ παιδιά;» Εἰς τὴν ἄλλην: «Μὰ δὲν εἶναι καμμιὰ ποὺ νὰ μὴ θέλῃ παντρειά! Ἐγὼ ἔχω στεφανωμένα, τριάντα χρόνια τώρα, παραπάν᾽ ἀπὸ διακόσια ἀνδρόγυνα, καὶ καμμιὰ δὲν εὑρέθη νὰ πῇ πὼς δὲν θέλει!»

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον θῦμα τοῦ παπα-Φραγκούλη ἦτον ὁ Ἀλεξανδρὴς ὁ ψάλτης. Ἔξαφνα τὸν ἠρώτα:

— Δὲ μοῦ λές, Ἀλεξανδρή, τί θὰ πῇ, τώρα, στὴν *καταβασία*[58] τῶν Χριστουγέννων, «ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν»; Ποιὸς εἶν᾽ αὐτός, *ὁ ἀνυψώσας*;

— Νά, *ὁ ἀνιψιός σας*, ἀπήντα ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς μὴ ἐννοῶν ἄλλως τὴν λέξιν[59].

— Καὶ τί θὰ πῇ «Σκῦλα Βαβυλὼν τῆς βασιλίδος Σιών»[60]; ἠρώτα πάλιν ὁ παπάς.

---

[58] ***καταβασία*** [ἡ]· ἡ κατάβασις· οὕτω δὲ καλεῖται παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ **εἱρμός**, ἤγουν τὸ κατὰ σειρὰν πρῶτον τροπάριον ἑκάστης ᾠδῆς τοῦ Κανόνος.

[59] ***Ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν, ἅγιος εἶ Κύριε...,*** ἤτοι *«Ἅγιος εἶ Κύριε, ὁ μεγαλύνας τὴν ἡμετέραν δύναμιν»*. Ὅρα ἐν τῇ γ΄ ᾠδῇ τοῦ Κανόνος παρὰ Κοσμᾶ τοῦ Μελῳδοῦ·

"Τῷ πρὸ τῶν αἰώνων, ἐκ Πατρὸς γεννηθέντι ἀῤῥεύστως Υἱῷ, καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων ἐκ Παρθένου, σαρκωθέντι ἀσπόρως, Χριστῷ τῷ Θεῷ βοήσωμεν· Ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν, ἅγιος εἶ Κύριε."

[60] «***Σκῦλα Βαβυλὼν τῆς Βασιλίδος Σιῶν, καὶ δορίκτητον ὄλβον ἐδέξατο· θησαυροὺς Χριστὸς ἐν Σιὼν δὲ ταύτης καὶ βασιλεῖς, σὺν ἀστέρι ὁδηγῷ ἀστροπολοῦντας ἕλκει...***»,

ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον:

«Τῆς βασιλικῆς Σιὼν τὰ λάφυρα, καὶ τὸν δορίληπτον πλοῦτον ἐδέξατο ἡ Βαβυλών· τοὺς θησαυροὺς δὲ αὐτῆς ὁ Χριστὸς ἐν Σιὼν ἐπαναφέρει καὶ τοὺς εἰδότας τὰ ἄστρα βασιλεῖς, ὁδηγουμένους ὑπὸ ἀστέρος...» (Γ.Σ. Ζάρβανος)

Μέρος ἐστὶ τροπαρίου, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων ψαλλομένου καὶ ἀπαντῶντος ἐν τῇ η΄ ᾠδῇ τοῦ πρώτου ᾀσματικοῦ Κανόνος, οὗ ποιητὴς Κοσμᾶς ὁ Μελῳδός ἐστιν (7ος-8ος αἰών), ὁ καὶ *Ἁγιοπολίτης* ἢ *Ἱεροσολυμίτης* ἐπικαλούμενος. Ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος Μαϊουμᾶ τῆς Γάζης καὶ ἦν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ὑμνογράφων καὶ μελῳδῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· διὸ καὶ τὴν μουσικὴν αὐτοῦ δεινότητα πάνυ ἐπαινεῖ ὁ Σουΐδας, λέγων: «***Ἀνὴρ εὐφυέστατος καὶ πνέων μουσικὴν ὅλως τὴν ἐναρμόνιον***» (Λεξικὸν *Σουΐδα*, λῆμμα *ἰῶτα*, 467.5).

—Νά, *σκύλα* Βαβυλών, ἀπήντα ὁ ψάλτης, νομίζων ὅτι περὶ σκύλας πράγματι ἐπρόκειτο[61].

Ὀλιγοέτης δὲ γενόμενος καὶ μείνας ὀρφανὸς γονέων, ὁ Κοσμᾶς υἱοθετήθη ὑπὸ Σεργίου, πατρὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (περὶ τὸ 680-754), λαμβάνων τὴν αὐτὴν τῷ Ἰωάννῃ ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν. Διδάσκαλος ἀμφοτέρων ὑπῆρξεν ὁ ἐξ Ἰταλίας Κοσμᾶς (ἤτοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἰταλίας καταγόμενος), ὁ καὶ «*Ξένος*» ἢ «*Ἱκέτης*» ἐπικαλούμενος, παρ᾽ οὗ ὁ Μελῳδὸς ἔμαθε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν μουσικήν. Καὶ τὰ ἑαυτοῦ τροπάρια συνέταξεν ὁ Κοσμᾶς, χρώμενος ἰδίῳ μελῳδικῷ *ἤχῳ* ἐπὶ ἑκάστῃ τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν. Ὅθεν, συνέταξεν ἐν ἤχῳ α΄ τὰ τροπάρια τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, ἐν ἤχῳ β΄ τὰ τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ ἐν δ΄ τὰ τῶν Βαΐων, εἰς δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἑβδομάδα τῶν Παθῶν ψαλλόμενα, ἀπέβαλε τὸν πλάγιον τοῦ α΄ ὡς πανηγυρικὸν ὄντα. Καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἑορτῇ τῆς Πεντηκοστῆς ἤχῳ βαρεῖ χρᾶται, ἐπὶ δὲ τῇ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, τῷ πλαγίῳ τοῦ δ΄. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ὡς ἄνω εἰρημένη αὕτη τῶν *ἤχων* διευθέτησις ἄχρι καὶ νῦν τηρουμένη διετελεῖ, τὰ μέγιστα συμβάλλουσα, ὥσθ᾽ ἑκάστην τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν προσλαμβάνειν ἴδιον ἦθος. Περὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἀσματικοῦ Κανόνος, ὁ Παπαδιαμάντης γράφει τὰ ἑξῆς:

«*Καὶ ἐκ τοῦ πρώτου Κανόνος παραθέτω ἐπίσης τρία κατὰ σειρὰν τροπάρια τῆς η΄ ᾠδῆς. Καὶ τὰ τρία ἀναφέρονται εἰς τὴν προσκύνησιν τῶν Μάγων, ἀλλ᾽ ἐν μὲν τῷ α΄ καὶ γ΄ εὐφυῶς ἀντιπαραβάλλεται αὕτη πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν Βαβυλῶνος, ἐν δὲ τῷ β΄ γίνεται εὔγλωττος ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν ψαλμόν, «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν». Τὰ τρία τροπάρια ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:*

Ἕλκει Βαβυλῶνος ἡ θυγάτηρ, παῖδας δορικτήτους Δαυΐδ, ἐκ Σιὼν ἐν αὐτῇ· δωροφόρους πέμπει δὲ μάγους παῖδας, τὴν τοῦ Δαυΐδ θεοδόχον, θυγατέρα λιτανεύσοντας· διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν· εὐλογείτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερυψούτω, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὄργανα παρέκλινε τὸ πένθος ᾠδῆς, οὐ γὰρ ᾖδον ἐν νόθοις οἱ παῖδες Σιών· Βαβυλῶνος λύει δὲ πλάνην πᾶσαν, καὶ μουσικῶν ἁρμονίαν, Βηθλεὲμ ἐξανατείλας Χριστός· διὸ ἀνυμνοῦντες, κτλ.

***Σκῦλα Βαβυλὼν τῆς βασιλίδος Σιών, καὶ δορίκτητον ὄλβον ἐδέξατο· θησαυροὺς Χριστὸς ἐκ Σιὼν δὲ ταύτης καὶ βασιλεῖς, σὺν ἀστέρι ὁδηγῷ ἀστροπολοῦντας ἕλκει** κτλ. κτλ.*

Καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα ἀποσπάσματα, ἀδιστάκτως φρονῶ, ὅτι εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων λεκτικῶν καλλιτεχνημάτων πάσης ἐποχῆς, καὶ τὸ λέγω χάριν ἐκείνων ἐκ τῶν ἡμετέρων, ὅσοι ἐκ προκαταλήψεως νομίζουσιν, ὅτι δὲν ἐγράφοντο Ἑλληνικὰ κατὰ τὸν Ζ΄ καὶ Η΄ αἰῶνα, ὑποθέτοντες καλοκαγάθως, ὅτι τὰ παρ᾽ ἡμῶν τῶν σημερινῶν γραφόμενα εἶναι Ἑλληνικά, καὶ ὅτι θ᾽ ἀναγνωσθῶσι ποτὲ ὡς Ἑλληνικὰ ὑπὸ τῶν ἐπιγιγνομένων.» (Α. Παπαδιαμάντης «Θρησκευτικά», σ.54η)

[61] Ὁ κυρ᾽ Αλεξανδρὴς ἐκλαμβάνει τὸ οὐσιαστικὸν *σκύλα* (***ἡ***), ἤτοι τὴν θήλειαν τοῦ κυνός (τοῦ σκύλου δηλονότι), ἀντὶ τοῦ ὁμοήχου μέν, ἀλλὰ ἕτερον πρᾶγμα σημαίνοντος *σκῦλα* (***τά***), ὅπερ οὐδέτερον πληθυντικοῦ τοῦ οὐσιαστικοῦ *σκῦλον* (***τό***), ἤγουν ***τὸ λάφυρον, ἡ λεία***.

Ταῦτα ἐλέγοντο ἐνόσῳ ἦτο ὑπήνεμος ἡ βάρκα, μὲ τὰς κώπας βραδυποροῦσα, δεξιόθεν παραπλέουσα τὸν Ἀνάγυρον καὶ τὸν Ἀσέληνον, ἀριστερόθεν πελαγωμένη ἀντικρὺ τῶν Τρικέρων καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου. Ὁ παπα-Φραγκούλης ἐκάθητο κυβερνῶν εἰς τὸ πηδάλιον, οἱ ἄλλοι ἐβοήθουν εἰς τὴν κωπηλασίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ κὺρ Ἀλεξανδρής, ἂν καὶ ἀτζαμὴς περὶ τὰ ναυτικὰ πράγματα, ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κωπηλατήσῃ διὰ νὰ ζεσταθῇ. Κ᾽ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἐκωπηλάτησε σχεδὸν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Εὐτυχῶς, ἂν κ᾽ ἐκρύωναν ὅλοι, καὶ αἱ ψυχραὶ ριπαὶ αἱ κατερχόμεναι ἀπὸ τῶν χιονοφόρτων ὀρέων ἐξύριζον τὰ ὦτα καὶ τοὺς λαιμούς των, εἶχον ὅμως τοὺς πόδας θερμούς, τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς γειτνιάσεως τοῦ πόντου. Ὁ ἥλιος εἶχε προβάλει ἀπὸ τὰ σύννεφα ἐπ᾽ ὀλίγας στιγμάς (ἥλιος μὲ τὰ δόντια, — γριὰ μὲ τὰ χταπόδια! ἀνέκραξεν ὁ Λαμπράκης) διότι, ἐνῷ τὴν νύκτα ἠθρίαζε κ᾽ ἐγίνετο «ὁ οὐρανὸς καντήλι», τὴν ἡμέραν συνήγοντο πάλιν τὰ νέφη, καὶ ὁ βορρᾶς ἐφαίνετο ὑποχωρῶν εἰς τὸν ἀπηλιώτην, ὡς νὰ ἠπειλεῖτο βροχή· ἀλλὰ μόλις ἐπρόβαλε, κ᾽ ἐφάνη ὡς νὰ ἔβλεπε ποία ἦτο ἡ ὑψηλοτέρα καὶ ἐγγυτέρα κορυφὴ ἐκ τῶν καταλεύκων ὀρέων ὁλόγυρα, ἡ τοῦ Πηλίου ἢ ἡ τοῦ Ὄθρυος, διὰ νὰ σπεύσῃ τὸ ταχύτερον νὰ κρυφθῇ. Ἀλλὰ τὰ νέφη σωρευθέντα πάλιν τὸν ἀπήλλαξαν τοῦ κόπου τούτου.

Ἡ ἀκριβὴς ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ λιμένος ἕως τὸ βορεινότερον ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ἔπλεον, θὰ ἦτο ὡς δέκα ναυτικῶν μιλίων. Ὁ παπὰς ἔβλεπεν ὅτι ἤθελον νυκτώσει[62], πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἦτο μεσημβρία ἤδη, καὶ δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν Κεχρεάν, τὴν ὡραίαν μελαγχολικὴν κοιλάδα, μὲ τὰς ἐλαιοφύτους κλιτῦς, μὲ τὸν Ἀραδιᾶν, τὸν πυκνὸν δρυμῶνά της, μὲ τὸ ρεῦμα καὶ τὰς πλατάνους καὶ τοὺς νερομύλους της. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κεχρεάν, συνέβη ἐκεῖνο τὸ

---

[62] Τοῦ ῥήματος τούτου πλέον εὔχρηστος κατέστη ὁ μέσος τύπος, ἤτοι ***νυκτώνομαι***· ὅθεν προκριτέον ἂν εἴη τοῦτο ἐκφέρεσθαι τῇδε:

«***ἤθελον νυκτωθῇ***».

Καὶ πρόκειται περὶ τοῦ λεγομένου *Ὑποθετικοῦ* τῆς ἁπλοελληνικῆς γλώσσης, τοῦ σχηματιζομένου Κοραϊκῶς, (ἤτοι καθ᾽ ὃν τρόπον ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς ᾤετο δεῖν ἐκφέρεσθαι τοῦτον), ὅσπερ ἀντιστοιχεῖ τῇ τῆς νῦν καθωμιλημένης Ἑλληνικῆς **δυνητικῇ ὁριστικῇ** (***Θα*** + ***παρατατικῷ*** τοῦ οἰκείου ῥήματος), σχηματιζόμενος τῇ συνεκφορᾷ τοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος ***ἤθελον*** - ***ες*** - ***ε*** καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου τοῦ οἰκείου ῥήματος, φέρ᾽ εἰπεῖν, «***γράψει***»· ὥστε πᾶσα ἡ φράσις ὧδε ἔχει: «***ἤθελον γράψει***» (ὅπερ γίγνεται ἐκ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου α΄ τῆς ἀρχαίας, ἤγουν «*γράψαι*», μεταβάλλον ὅμως τὴν κατάληξιν ***αι*** εἰς ***ει***), ὃ ἰσοδυναμεῖ τῇ δυνητικῇ ὁριστικῇ τῆς νῦν κοινῶς λαλουμένης καὶ γραφομένης Ἑλληνικῆς: «***θὰ ἔγραφα***». Περὶ τοῦ *Ὑποθετικοῦ* τῆς καθαρευούσης, καθόλου, ὅρα ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθμ. 25 σημειώσει τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως τοῦ διηγήματος *Ἡ σταχομαζώχτρα* τοῦ Ἀ. Παπαδιαμάντη [ἐπιμελείᾳ καὶ φιλολογικῷ σχολιασμῷ ὑπὸ Γ. Σ. Ζαρβάνου (odeiosibelius.gr, βλέπε εἰς τὴν ὑπ᾽ ἀριθμ. 16 σελίδα)].

ὁποῖον ὁ μὲν κακόμαντις Πανάγος προέλεγεν, ὁ δὲ Στεφανὴς δὲν ἠγνόει καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης προέβλεπεν. Εἴτε τροπὴ εἰς τὸν μαΐστρον ἦτο, εἴτε ἀποθαλασσιὰ καὶ «μπουκάρισμα τοῦ κόρφου», τὰ κύματα ἤρχισαν νὰ ὀγκοῦνται κατάπρῳρα τοῦ μικροῦ σκάφους, καὶ ἡ βάρκα μὲ τὸ λευκὸν πανίον της, καὶ μὲ τὸν φλόκον καὶ τὴν ἀντένα της, ἤρχισε νὰ σκιρτᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὁμοία μὲ Ἑλληναλβανὸν χορεύοντα ἡρωικοὺς χοροὺς μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα ἀνεμίζοντα, μὲ τὸν ἕνα βραχίονα τριγωνοειδῆ εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸν ἄλλον ὑψιτενῆ καὶ παίζοντα τὰ δάκτυλα[63]. Αἱ γυναῖκες ἤρχισαν νὰ δειλιῶσιν. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἠρώτα τὸν παπὰ ἂν δὲν ἦτο καλὸν ν᾽ ἀποβιβασθῶσι καὶ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κεχρεὰν νὰ λειτουργήσωσιν, ὅπως ἑορτάσωσιν ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα. Ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς ζαλισθεὶς ἐζάρωσεν εἰς μίαν γωνίαν, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιβάται μεγάλως ἀνησύχουν. Μόνον δύο ἄνδρες δὲν ἐδειλίασαν, ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς καὶ ὁ παπα-Φραγκούλης[64].

---

[63] Ἔστι λίαν συνήθης τῷ παπαδιαμαντείῳ ἔργῳ ὁ τοιοῦτος τῆς παρομοιώσεως τύπος. Ἡ χρῆσις τοῦ ἐπιθέτου *«ὅμοιος»* —ὅπερ ἐν προκειμένῳ νοεῖται ἐπὶ τοῦ β΄ συγκρινομένου ὅρου «*ὁμοία μὲ Ἑλληνοαλβανὸν χορεύοντα ἡρωϊκοὺς χορούς*», ἔνθα ὡς α΄ ὅρος συγκρίσεως (ἤτοι **παρομοιώσεως**· ἔστι γὰρ εἶδός τι συγκρίσεως ἡ παρομοίωσις) λαμβάνεται «*ἡ βάρκα μὲ τὸ λευκὸν πανίον της*»— ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα ὅσα διηγήματα τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, καὶ ἐνδεικτικῶς παρατίθεται τὰ χωρία τάδε:

(*Η νοσταλγός*) *«Ἀυθορμήτως ὁ Μαθιὸς ὕψωσε τὰς κώπας καὶ τὰς ἐκράτησεν ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῆς κωπαστῆς, καὶ ἔμεινεν ἐν ἠρεμίᾳ, ὅμοιος μὲ τὸ λευκὸν πτηνὸν τῆς θαλάσσης, τὸ κῦπτον χαριέντως πρὸς τὸ κῦμα, ἀκινητοῦν ἐπ᾽ ὀλίγας στιγμάς, μὲ τὴν μίαν πτέρυγα κάτω, τὴν ἄλλην ἄνω, πρὶν ἐφορμήσῃ καὶ συλλάβῃ τὸ κολυμβῶν ὀψάριον καὶ τὸ ἀνυψώσῃ ἀσπαῖρον καὶ λαχταρίζον εἰς τὸν ἀέρα.»*,(*Ἡ χτυπημένη*) *«Ἡ γρια-Περμάχου εἶχεν ἔλθει νὰ κάμῃ τὴν συνήθη πρωινὴν ἐπίσκεψιν, νὰ δώσῃ κανὲν ψευτογιατρικὸν εἰς τὴν πάσχουσαν καὶ νὰ πίῃ τὴν φασκομηλιάν της μὲ τὸ πετιμέζι· ὀκλάζουσα εἰς μίαν γωνίαν ἀντικρὺ τῆς ἑστίας, ὁμοία μὲ τὴν κουκουβάγια, προσήλου τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς της ἐπὶ τὴν ἀσθενῆ, καὶ κατεμέτρει τοὺς προϊόντας βαθμοὺς τῆς φθορᾶς ἐπὶ τοῦ προσώπου της»*, (*Ο ΑΒΑΣΚΑΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΑ*) «*Ὅμοιον μὲ νεκρικὸν κρανίον ἀρτίως ἐκταφέντος σκελετοῦ, μὲ τὰς κόγχας κενὰς ὀφθαλμῶν, μὲ τὴν μύτην φαγωμένην, φοβερὸν θέαμα, σκέλεθρον γυμνὸν καὶ παγωμένον φαντάζει ἀπὸ μακρὰν τὸ μικρὸν τζαμίον τοῦ ἐρημωμένου χωρίου*»· ἐν τούτῳ δὲ τῷ χωρίῳ (*Ο ΑΒΑΣΚΑΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΑ*) ὁρῶμεν τὸν β΄ τῆς παρομοιώσεως ὅρον (*νεκρικὸν κρανίον*) πρὸς πλείονα ἔμφασιν προτασσόμενον πρὸ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος αὐτῷ α΄ ὅρου (*τὸ μικρὸν τζαμίον τοῦ ἐρημωμένου χωρίου*). Καὶ φαίνεται ἡ τοιαύτη παρομοίωσις μάλα ἐγγίζουσα τῆς **μεταφορᾶς**, ἣν καὶ ἐνδυναμοῖ ἐνθάδε τὸ οὐσιαστικὸν «***σκέλεθρον***» (=ὁ σκελετός).

[64] ἤτοι ὁ καπετάνιος τῆς ἀκάτου καὶ ὁ ἱερεύς. Ὁ δὲ καπετάνιος τῆς νηὸς κυβερνήτης ἐστίν· καὶ ὑπάρχει μὲν κυβερνήτης νηός, ὑπάρχει δ᾽ ὅμως καὶ κυβερνήτης πόλεώς τινος ἢ κράτους, ὅθεν καὶ νοητή ἐστιν ἐνθάδε ἡ συμβολικὴ ὑπόστασις, ἣν προσλαμβάνει τὸ πρόσωπον τοῦ καπεταν-Στεφανῆ, διότι, μετατεθείσης τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου «*κυβερνήτης*» ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς κυριολεξίας (ὁ διευθύνων τὸ πλοῖον, ὁ πλοίαρχος ἢ καπετάνιος), εἰς τὸ τῆς

Εἷς τῶν ἐπιβατῶν ἐπρότεινε ν᾽ ἀράξωσι προσωρινῶς εἰς τὴν Κεχρεάν, ἑωσότου κοπάσῃ ὁ ἄνεμος. Ὁ Στεφανὴς καὶ ὁ ἱερεὺς συνεννοοῦντο διὰ νευμάτων. Ἀπεῖχον ἀκόμη ἀπὸ τὸ Κάστρον ὑπὲρ τὰ τρία μίλια. Δύο μέσα ἠδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν τὰ εὕρισκον τελεσφόρα· ἢ νὰ συστείλωσι[65]

μεταφορᾶς (ὁ κυβερνήτης τῆς πόλεως· «*ἐπεί τοι κοὐδὲν αἰτία πόλις κακῶς κλύουσα διὰ κυβερνήτην κακόν...*» Εὐριπίδου *Ἱκέτιδες*, 879), ὁ ῥόλος τοῦ καπεταν-Στεφανῆ πλείονα σημασίαν προσκτᾶται. Ἐπεὶ ἐξομοιωθείη ἂν ὁ τῆς νηὸς κυβερνήτης τῷ τοῦ κράτους ἢ τοῦ ἔθνους, ὅπερ κυβερνώμενον ἔνθεν μὲν ὑπὸ κυβερνήτου σώφρονος καὶ φιλοσόφου, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ —ἣν ἐν τῷ προκειμένῳ συμβολίζει ὁ παπα-Φραγκούλης—, πορεύεται τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν αἰώνιον ζωήν, ἥνπερ ἐνταῦθα συμβολίζει τὸ τελικὸν αἴτιον τῆς περιπετείας τῶν ἡρώων τοῦ παρόντος διηγήματος. Καὶ τὸ **τελικὸν** τοῦτο **αἴτιον**, ἤγουν ὁ **τελικὸς λόγος** αὐτῆς τῆς «Ὀδυσσείας», δυναίμεθ᾽ ἂν εἰπεῖν, τῶν ἡρώων, οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰμὴ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν, ἣν ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀνὰ χεῖρας διηγήματος τίθησιν ἱδρυμένην ἐντὸς κάστρου ᾠκοδομημένου ἐπ᾽ ἄκρῳ ἀπορρῶγος βράχου, ὥσπερ ἦν ἄλλοτε ἱδρυμένα τὰ «*δῶματα τῶν ἀθανάτων*» ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Διός, ὃς ἔσχε ποτὲ «*κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου*», καθ᾽ ἅ φησιν ὁ Ἡσίοδος (ἰδὲ ἐν τῇ «*Θεογονίᾳ*», στ. 118).

Ὡστόσον, ἡ ἄκατος, ἐφ᾽ ἧς ἐπιβαίνουσιν ὁ παπα-Φραγκούλης καὶ οἱ σύντροφοι αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀπόπλουν πρὸς τὸ Κάστρον, αὐτὴν ἂν ταύτην τὴν ψυχικὴν ὑπόστασιν τοῦ Α. Παπαδιαμάντη δηλοίη, τὴν δεινῶς χειμαζομένην ὑπὸ τῶν ἀδηρίτων δυνάμεων ἑνὸς κόσμου σκληροῦ, **τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων καὶ τῆς πλάνης τῶν ἀνθρώπων τῆς πραγματικότητος**: **Τοῦ κόσμου τοῦ «*γίγνεσθαι*»**. Καὶ καθὼς μικρά τις ἄκατος, κλυδωνιζομένη ὑπὸ βριμωδῶν κυμάτων θαλάσσης πολυφλοίσβου, παλαίουσα πρὸς ἄνεμον λυσσαλέον, εὑρήσει ἐπὶ τέλους, ἔν τινι ἐρήμῳ λιμένι, τὴν γαλήνην, τὴν μακαριότητα καὶ τὴν ἐλπίδα, οὕτω καὶ τοῦ παρόντος διηγήματος ὁ συγγραφεὺς εὑρήσει ἐν τῷ μητρικῷ κόλπῳ, ἐν τῇ μητρικῇ ἀγκάλῃ, τὴν τρυφερότητα, τὴν ζέσιν καὶ τὴν συμπάθειαν· ἰδέ, ἐπὶ παραδείγματι, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθμ. 27 ἐπιστολῇ, ἣν ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης ἀπέστειλε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, τῇ 18η Ἀπριλίου, τὸ ἔτος 1874, καὶ εἰδικώτερον, βλέπε ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε:

«Ἐγὼ βαρκοῦλα μοναχή, βαρκοῦλ᾽ ἀποδαρμένη
μέσα σὲ πέλαγο ἀνοιχτό, σὲ θάλασσ᾽ ἀφρισμένη,
παλαίβω μὲ τὰ κύματα, χωρὶς πανί, τιμόνι
κι᾽ ἄλλη δὲν ἔχω ἄγκουρα πλὴν τὴν εὐχή σου μόνη.

Στὴν ἀγκαλιά σου τὴ γλυκειά, μανοῦλά μου,
ν᾽ ἀράξω μὲς τὸ βαθὺ τὸ πέλαγο αὐτὸ πριχοῦ βουλιάξω.
Μανοῦλά μου, ἤθελα νὰ πάω, νὰ φύγω, νὰ μισέψω,
τοῦ ῥοιζικοῦ μου ἀπὸ μακρυὰ τὴ θύρα ν᾽ ἀγναντέψω.»

Κἂν τις ἐθέλῃ καὶ δύνηται τὴν ψυχολογικὴν ἐρευνῆσαι διάστασιν, ἣν ἂν ἐνδεχομένη τις τοῦ ἀνωτέρω χωρίου ἑρμηνεία προσλάβοι, τοῦτ᾽ ἂν ἴδοι τις εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον «*Αἰών: Τὸ σύμβολον τοῦ ἰχθῦος*», βιβλίον τοῦ Κ. Γιοῦγκ, καὶ εἰδικώτερον, εἰς κεφάλαιον τρίτον ἰδέτω, ὃ ἐπιγράφεται· «*Ἡ Συζυγία: Ἄνιμα καὶ Ἄνιμους*».

[65] ***συστέλλω***· ἀόρ. *συνέστειλα*, παρακ. *συνέσταλκα*, παθητικὸς ἀόριστος *συνεστάλην*, μτχ. παθ. παρακ. *συνεσταλμένος*· «συνέλκω», «συμμαζεύω»,

τὰ ἱστία καὶ νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰς κώπας, καταφρονοῦντες τὸν ἀφόρητον διὰ τὰς γυναῖκας μάλιστα σάλον, περιβρεχόμενοι ἀπὸ τὰ θραυόμενα καὶ εἰσπηδῶντα εἰς τὸ σκάφος κύματα, ῥιγοῦντες καὶ δεινῶς πάσχοντες[66], ἢ ν᾽ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ δοκιμάσωσιν ἂν θὰ εὕρισκον δρομίσκον τινά, ὄχι πολὺ πλακωμένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ εἶναι βατὸς εἰς ἀνθρώπους. Πτυάρια καὶ ἀξίνας δύο-τρεῖς εἶχε πάρει μαζί του ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, προβλέπων ὅτι ἴσως θὰ ἐχρησίμευον διὰ ν᾽ ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του[67]. Ὁ παπα-Φραγκούλης ἀπεφάνθη ὅτι, ἀφοῦ ἐξ ἅπαντος θὰ ἐνύχτωναν, κάλλιον θὰ ἦτο νὰ δοκιμάσωσι τὸ πρῶτον, διότι κέρδος θὰ ἦτο, εἶπεν, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι διὰ θαλάσσης, καὶ ὕστερον θὰ εἶχον καιρὸν νὰ καταφύγωσι καὶ εἰς τὴν δευτέραν μέθοδον.

Ἤδη ὁ ἥλιος ἐπιφανεὶς ἀκόμη μίαν φοράν, ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ἦτο τρίτη καὶ ἡμίσεια ὥρα. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκούλα τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ μὲ τὸ ἀνθρώπινον φορτίον της, ἐχόρευεν, ἐχόρευεν ἐπάνω εἰς τὸ κῦμα, πότε ἀνερχομένη εἰς ὑγρὰ ὄρη, πότε κατερχομένη εἰς ρευστὰς κοιλάδας, νῦν μὲν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ

«συμπτύσσω», περιτυλίσσω στενῶς εἰς τρόπον ὥστε τὴν ἔκτασιν ἢ τὸν ὄγκον τινὸς πράγματος περιστεῖλαι. Ἐν δὲ τῷ παρόντι χωρίῳ, τὸ «***συστείλωσι***» τῇδε ἂν εἴη ἑρμηνευτέον· «*νὰ διπλώσουν τὰ πανιά*», «*νὰ μαζεύσουν τὰ ἱστία*».

[66] ***δεινῶς πάσχω*** ὅπερ ἰσοδυναμεῖ τῷ «***δεινοπαθῶ***»· ὅθεν, λαμβανομένη ὡς τροπικὴ τὸ εἶδος καὶ διορίζουσα ἐπιρρηματικῶς τοὺς ῥηματικοὺς τύπους «***νὰ συστείλωσι***»-«***νὰ προχωρήσωσι***», ἡ μετοχὴ ***πάσχοντες***, μετὰ τοῦ ἐπιρρήματος «***δεινῶς***» ἐκφερομένη (ἤτοι «***δεινῶς πάσχοντες***», ὅ ἐστι «***δεινῶς ὑποφέροντες***»), ἀντιστοιχεῖ τῇ μετοχῇ «***δεινοπαθοῦντες***», ἥτις σύγκειται ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ***δεινός*** (= φοβερός, τρομερὸς) καὶ τοῦ μετοχικοῦ τύπου ***παθὼν*** (***-οῦσα-ὸν***) τοῦ ῥήματος ***ἔπαθον*** (χρονικοῦ τύπου ἀορ. β΄ τοῦ ***πάσχω***= *καλῶς ἢ κακῶς διατίθεμαι, παθαίνω, ὑποφέρω*), καὶ ἑρμηνεύεται ὧδε ἐν τῇ νῦν κοινῶς λαλουμένῃ Ἑλληνικῇ:

«*Υποφέροντας δεινά*», «*κακοπαθαίνοντας*», «*ταλαιπωρούμενοι*».

[67] Ἐννοητέον ἡμῖν ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια, ἥτις ἐνταῦθα λαμβάνει ἔκφρασιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ «Βασίλη τῆς Μυλωνοῦς», προμηθεῖται τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως ταύτης τῆς ἀποστολῆς, εἰ δὲ μή, ἄνευ τῆς ἀρωγῆς τοῦ Βασίλη, ἀλλοίως ἂν εἶχε τῶν πραγμάτων ἡ ἔκβασις (Ἰδὲ προσφυῶς ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθμ. 55 σημειώσει τοῦ παρόντος πονήματος). Τὸ ἐμπρόθετον «***πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του...***», ὅπερ δηλοῖ τὸν σκοπὸν εἰς τὸ ῥῆμα «***ἀνοίξῃ***», ἐμφαίνει τὸ γεγονός, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐθέλει δεῖξαι ἡμῖν τὸ ἐνεργοῦν κίνητρον, ἐξ᾽ οὗ ὁρμώμενος ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς ἠκολούθησε τοῖς συντρόφοις τοῦ παπα-Φραγκούλη εἰς τὴν περιπέτειαν ταύτην, ᾧ καὶ ἀποδίδοται ἡ ἀγωνία τοῦ Βασίλη ἐπὶ τῇ τύχῃ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὅθεν, ὁρῶμεν ἐνταῦθα τὸ ἀτομικὸν κίνητρον αἴτιον ὂν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Βασίλη, ἵνα καὶ οὗτος μετάσχῃ τοῦ λίαν ἐπισφαλοῦς αὐτοῦ ἀπόπλου. Καθὼς ὅμως ἐν τῇ Λογικῇ ἐπιστήμῃ τὸ ***ἐπὶ μέρους*** ἐνέχεται τῷ ***καθόλου***, οὕτω καὶ τὸ προρρηθὲν τοῦ «Βασίλη» κίνητρον ὑπόκειται εἰς τὸ καθολικὸν τοῦ Θεοῦ σχέδιον, ὥστε ἀποδείκνυται ἡ παντοδυναμία Αὐτοῦ καὶ ἡ κατίσχυσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωποκτόνου διαβόλου.

καταποντισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, νῦν δὲ ἑτοίμη νὰ κατασυντριβῇ κατὰ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγε μέσα του τὴν Παράκλησιν ὅλην ἀπὸ τὸ «Πολλοῖς συνεχόμενος» ἕως τὸ «Πάντων προστατεύεις». Κι ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς ἐστενοχωρεῖτο μὴ δυνάμενος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ παπᾶ νὰ ἐκχύσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀφελεῖς βλασφημίας του, τὰς ὁποίας ἐμάσα κ᾽ ἔπνιγε μέσα του, ὑποτονθορύζων[68]: «Σκύλιασε, ὁ διαολόκαιρος, λύσσαξε! Θὰ σκάσῃς, ἀντίχριστε, Τοῦρκο! τὸ Μουχαμέτη σου, μέσα!» Κ᾽ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἔλεγε τὸ «Θεοτόκε Παρθένε», κ᾽ ἐπανελάμβανεν, «Ἔλα Κ᾽στέ μ᾽! βόηθα, Παναϊά μ᾽!» Καὶ τὰ κύματα ἔπληττον τὴν πρῷραν, ἔπληττον τὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους, καὶ εἰσορμῶντα εἰς τὸ κύτος ἐκτύπων τὰ νῶτα, ἐκτύπων τοὺς βραχίονας τῶν ἐπιβατῶν. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκούλα ἐκινδύνευε ν᾽ ἀφανισθῇ. Καὶ ἡ ἀπορρὼξ βραχώδης ἀκτὴ ἐφαίνετο διαφιλονικοῦσα τὴν λείαν πρὸς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.[69]

* * *

Τέλος ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ἐνύκτωσεν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ᾽ ἣν θὰ ἔβλεπον ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, οὗ ἀπεῖχον τώρα δύο ἀκόμη μίλια. Νέφη

---

[68] ***ὑποτονθορύζων*** μετοχὴ ἐνεστῶτος τοῦ ῥ. ***ὑποτονθορύζω***, ὅ ἐστι «**γογγύζω**» (*Ἡσύχιος, 773.1*) «**ἠρέμα γογγύζω**», «**ψιθυρίζω**», «**ὑπογογγύζω**», «**κρυφομουρμουρίζω**»· καὶ βλέπε ἐπὶ παραδείγματι ἐν Λουκιανῷ:

«*Καὶ σχετλιάζουσιν καὶ εἰς τὸ φανερὸν μὲν οὐ τολμῶσι λέγειν,* ***ὑποτονθορύζουσι*** *δὲ συγκεκυφότες αἰτιώμενοι τὸν χρόνον...* »
(Λουκιανοῦ «*Δὶς κατηγορούμενος*» 4.6.),

ὁμοίως:

«*Καὶ τὰ χείλη διεσάλευες* ***ἠρέμα ὑποτονθορύζων...***»
(Λουκιανοῦ «*Ἑρμότιμος ἢ περὶ αἱρέσεων*», 1. 3.).

[69] Λίαν θαυμαστὸν ὑπάρχει ἐνταῦθα τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς μεταφορᾶς, ἔνθα ἡ βραχώδης ἀκτὴ καὶ ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης (***βυθός***) —ἤτοι τὰ στοιχεῖα τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος— ὡς ἔμψυχα ἁρπακτικὰ παρίστανται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ἐρίζοντα ἀλλήλοις ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς «λείας», ἤγουν τῆς λέμβου πεπληρωμένης ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἥτις— ὡς εἴρηται ἤδη προπάροιθεν— αὐτὴν ἂν ταύτην τοῦ συγγραφέως τὴν ὕπαρξιν ὑποδηλοίη (ὅρα εἰς τὴν ὑπ᾽ ἀριθμ. 64 σημείωσιν τοῦ παρόντος). Καὶ ἀκολούθως τῇ θεωρίᾳ τῶν *τεσσάρων ἀρχετύπων*, τῇ ὑπὸ Κ. Γιοῦγκ (1875-1961) διατετυπωμένῃ, ἡ μὲν θάλασσα ὡς *ἀρχετυπικὴ ἰδέα* τοῦ *συλλογικοῦ ἀσυνειδήτου* νομίζεται παρὰ τῷ τρισμεγίστῳ τούτῳ ψυχαναλυτῇ καὶ ψυχιάτρῳ, ἡ δὲ ξηρά, ὡς σύμβολον τῆς ὀντότητος τοῦ *«Ἐγώ»*, ὅπερ ἐμπεριέχεται τῷ *«Ταὐτόν»*. (περὶ τῆς θεωρίας τῶν *τεσσάρων ἀρχετύπων*, ὅρα εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον *«Τα τέσσερα αρχέτυπα»*, βιβλίον τοῦ Κ. Γιοῦγκ.) || ***Διαφιλονικοῦσα*** μετοχικὸς τύπος ἐστὶ τοῦ κατ᾽ ἐνεστῶτα χρόνον ἐκφερομένου ῥήματος ***διαφιλονικέω-ῶ***, ὅπερ, ἐν τῷ προκειμένῳ τοῦ διηγήματος τόπῳ, νοεῖται κατὰ τὰς ἑξῆς ἐννοίας: *διεκδικῶ, διαμφισβητῶ τι πρός τινα*· βλέπε ἐπὶ παραδείγματι ἐν ταῖσδε ταῖς φράσεσιν: «*διαφιλονικεῖ τὴν κληρονομίαν*», ἢ καθόλου «*τὴν κατοχήν τινος πράγματος*».

συσσωρευμένα πρὸς ἀνατολὰς ἠμπόδιζον νὰ φανῇ τὸ παρήγορον φέγγος τῆς σελήνης. Ἀλλ᾽ ὁ ἄνεμος, ἀντὶ νὰ πέσῃ, ἐδυνάμωνε, καὶ ἀγρίευε καὶ ἐθέριευε, καὶ ὁ πλοῦς κατέστη ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ. Δὲν ἔβλεπον πλέον οὔτε ἐμπρὸς οὔτε δεξιὰ τίποτε, εἰμὴ[70] δύο ὄγκους φαιούς[71], ἀμαυρούς. Εὐτυχῶς ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς ἐγνώριζε καλὰ τὸ μέρος.

—Ἐδῶ, ἐδῶ, εἶν᾽ ἕνα λιμανάκι, παπά, κάτ᾽ ἀπ᾽ τὸ Πρυΐ, ἀποκάτ᾽ ἀπ᾽ τὴν Ἁγία Ἀναστασιά, στὰ Μποστάνια.

—Θυμᾶσαι καλά, Στεφανή;

—Ὅπως ξέρ᾽ς ἡ ἁγιωσύνη σ᾽ τὰ γράμματα τς ἐκκλησιᾶς ἀπ᾽ ὄξου, παπά, ἔτσι κ᾽ ἐγὼ τὰ ξέρω ἀπ᾽ ὄξου, ὅλα τὰ λιμανάκια, τοὺς κάβους, κὶ τς ἀμμουδιές, ὅλες τὶς ξέρες κὶ τὰ γκρίφια* κὶ τὰ θαλάμια[72].

Καὶ προσήγγισαν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἀγῶνα καὶ βάσανον, βρεγμένοι, θαλασσοπνιγμένοι, μισοπαγωμένοι.

—Ἐκεῖ, ἐκεῖ διαναστάει*.

Ὑπῆρχεν ἓν θαλάσσιον μάρμαρον, ὡς φυσικὴ ἀποβάθρα, πότε καλυπτόμενον ἀπὸ τὸ κῦμα, πότε ἀνέχον ὑπεράνω τῆς θαλάσσης[73]. Τὴν φορὰν ταύτην τὸ ἐκάλυπτε καὶ δὲν τὸ ἐκάλυπτε τὸ κῦμα. Ἐπλησίασαν καὶ ἠσθάνθησαν πάραυτα τὸ εὐάρεστον αἴσθημα τῆς παύσεως τοῦ σάλου καὶ τῆς προσεγγίσεως εἰς σκεπαστὸν κ᾽ εὐλίμενον μέρος.

—Πάντα κατευόδιο! εἶπε ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρής, ὅστις τότε ἐξεζαλίσθη κ᾽ ἐστάθη εἰς τοὺς πόδας του.

---

[70] ***εἰ μή...*** (σύνδεμος)· ὅ ἐστι *«παρὰ μόνον»*, *«ἐκτός»*.

[71] ***φαιός*** ἤτοι «ὁ ἔχων χρῶμα μεταξὺ λευκοῦ καὶ μέλανος», «σκοτεινόχρους», «τεφρόχρους», «σκοῦρος», «σταχτερός»· βλέπε ἐπὶ παραδείγματι ἐν *Τιμαίῳ* τοῦ Πλάτωνος: «*Φαιὸν /γίγνεται/ λευκοῦ τε καὶ μέλανος /κράσει/...*» (68.c.3), ἤγουν «*φαιὸν χρῶμα παράγεται ἐκ τῆς μείξεως τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος*».

[72] ***θαλάμι*** [τὸ]· κοίτη, φωλεά, ὀπὴ ἐν ᾗ διαιτῶνται ὑδρόβια ζῷα:

(*Η γλυκοφιλοῦσα*) «*Καὶ τὸ μὲν δόλωμα τὸ ἔφαγεν ὁ πελώριος ὀρφὸς ἢ ἡ σμέρνα ἡ παρδαλὴ καὶ μαυρειδερή, ἡ ἀντιπαθὴς καὶ ἄπιαστη, τὸ ἄγκιστρον ἐβραχώθη κάτω εἰς τὸ θαλάμι, καὶ δὲν ἐβγαίνει πλέον, ἡ δὲ ἀπετουνιὰ τραβᾶται καὶ τεντώνεται καὶ κόπτεται, καὶ ὁ ψαρὰς μένει μὲ δύο πήχεις σπάγκον εἰς τὴν χεῖρα...*»

[73] ***ὑπεράνω τῆς θαλάσσης ἀνέχον...***, ἤτοι «προεξέχον ἐπάνω ἀπὸ τὴν θάλασσαν». Ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, τὸ ῥῆμα ***ἀνέχω*** ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν Ἡρόδοτον· «*σκόπελοί τε γὰρ ἐν τῷ Νείλῳ ὀξέες ἀνέχουσι καὶ χοιράδες πολλαί εἰσι...*» (2.26), ἤγουν: «*Διότι καὶ σκόπελοι ὀξεῖς (μυτεροὶ) ὑπερέχουσι τῆς τοῦ Νείλου ἐπιφανείας καὶ ὕφαλοι πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ*».

Ἐπήδησαν εἷς εἷς ἔξω· ἐξεφόρτωσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἠλάφρυναν τὴν βάρκαν. Ἀνάμεσα εἰς τὸ μάρμαρον καὶ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν ἐσχηματίζετο μικρὰ ἀμμουδιά, ὅση θὰ ἤρκει διὰ νὰ σύρῃ ἁλιεὺς τὴν ψαροπούλαν του, γυρμένην ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ κοιμηθῇ θεωρῶν [74]τοὺς ἀστέρας.

—Τώρα νὰ σύρουμε τὴ βάρκα, παπά, εἶπεν ὁ μπαρμπα-Στεφανής, κ᾽ ὕστερα οἱ ἄνδρες νὰ φορτωθοῦμε ὅλα τὰ πράγματα καὶ ν᾽ ἀρχίσουμε σιγὰ-σιγὰ ν᾽ ἀνεβαίνουμε. Ἂς πάρουν κ᾽ οἱ γυναῖκες ὅ,τι μποροῦν.

—Νά τώρα τί ἄξιζε νά ᾽χα τὸ μ᾽λάρι μαζί μ᾽, εἶπεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς· σοῦ εἶπα, μπαρμπα-Στεφανή, νὰ τὸ μπαρκάρουμε, δὲ θέλησες.

Ἔσυραν τὴν λέμβον. Ἤναψαν τὰ δύο φανάρια ποὺ εἶχαν[75]. Ὁ Βασίλης ἔλαβε τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας του, καὶ ἀπομακρυνθεὶς προσωρινῶς ἤρχισε νὰ κατοπτεύῃ ποῦ θὰ εὕρισκε μονοπάτι ὄχι πολὺ πατημένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ δύνανται ἄνθρωποι νὰ βαδίσωσιν. Ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὡς τὸ Κάστρον, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο ὡς πελώριος ἀμαυρὸς ὄγκος ὑψηλὰ πρὸς Βορᾶν, ἡ ὁδὸς δὲν θὰ ἦτο πλέον τῆς ὥρας, ἀλλ᾽ εἰς ἣν κατάστασιν ἦτο τώρα ὁ δρόμος ἀπὸ τὰς χιόνας, τίς οἶδεν ἂν θὰ ἤρκει καὶ τὸ τριπλάσιον τοῦ χρόνου ὅπως φθάσωσιν. Ἐδείπνησαν ὅλοι ἐπὶ ποδὸς μὲ δίπυρα καὶ μὲ ἐλαίας καὶ ἔπιον ὀλίγον οἶνον ἢ ρακήν.

Ὁ Βασίλης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεῦρε τὸ μονοπάτι, πλακωμένον πολὺ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἀλλ᾽ ὅτι μὲ πολὺν κόπον, ἂν προπορεύωνται δύο ἄνθρωποι καὶ ξεχιονίζουν, ἐλπίζει νὰ φθάσουν εἰς τὸ Κάστρον τὸ γρηγορώτερον… ἕως τὰ μεσάνυκτα. Ἐφορτώθησαν τὰς ἀποσκευάς. Ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς ἔλαβε τὸ ἕνα φανάρι καὶ μία τῶν γυναικῶν τὸ ἄλλο. Ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς καὶ ὁ υἱός του, ἔλαβον τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας καὶ προπορευόμενοι ἤρχισαν νὰ ξεχιονίζωσιν. Ὁ δρομίσκος ἀνήρχετο ἕρπων εἰς τὸν κρημνὸν κατ᾽ ἀρχάς, εἶτα κατήρχετο εἰς ἓν παραθαλάσσιον κοίλωμα. Ἐπάτουν προσεκτικῶς, ὡς νὰ ἐμετροῦσαν τὰ βήματά των. Ἡ σελήνη εἶχεν ἀπαλλαγῆ τῶν νεφῶν καὶ προσεπάθει νὰ φέξῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ κρυερὸν φῶς της[76]. Ἐνίοτε ἔχαναν τὸ χάραγμα τοῦ δρόμου, ἀπεπλανῶντο κ᾽

---

[74] *θεωρῶν τοὺς ἀστέρας*, ἤτοι «παρατηρῶν τοὺς ἀστέρας».

[75] *Ἄνθρωπος ἐν εὐφρόνῃ φάος ἅπτεται ἑαυτῷ ἀποσβεσθεὶς ὄψεις…* «Ὁ ἄνθρωπος, μεσούσης τῆς νυκτός, ὅταν παύσῃ ὁρῶν, φῶς ἀνάπτει δι᾽ ἑαυτόν…» (*Ἡρακλείτου ἀπόσπασμα 52ον*).

[76] Ἡ φύσις ἐπὶ τέλους ὑπακούει τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως καὶ ἵσταται ἀρωγὸς τῶν εἰς τὸ Κάστρον ὁδοιπορούντων, καίτοι τὸ πρὶν κωλύσασα αὐτοὺς μὴ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἄρξασθαι (ὅρα ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀριθμ. 35 ὑπομνήματι τοῦ παρόντος).

εὑρίσκοντο αἴφνης ἐπὶ τῆς κορυφῆς πελωρίων βράχων, κάτω τῶν ὁποίων ἄβυσσος ἤνοιγε τὸ στόμα της, καὶ πάλιν κατέβαινον μὲ τρεμουλιαστὰ γόνατα, κρατούμενοι ἐκ τῶν πετρῶν καὶ τῶν θάμνων. Ἀνεῖρπον εἰς τὸν κρημνὸν ὡς μικρὸν κοπάδιον αἰγῶν ἀποπλανηθὲν καὶ ἀπαγόμενον ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν ἀπὸ τοὺς δύο βοσκούς του, οἵτινες τὸ ἀνεζήτησαν κρατοῦντες φανάρια, καὶ μακρόθεν ἂν τοὺς ἔβλεπέ τις ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐκλάβῃ ὡς συστρεφόμενον κρικωτὸν τέρας, φωσφορίζον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐράν, μὲ τοὺς δύο φανούς. Μὲ ὅλον τὸ ξεχιόνισμα, τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ τις πόσον ἀτελῶς ἐνηργεῖτο, ἐπάτουν ἐνίοτε σφαλερῶς, κ᾽ ἐχώνοντο ὡς τὸ γόνυ καὶ ὡς τὸν μηρὸν εἰς τὴν χιόνα.

Ἐπλησίαζε μεσάνυκτα, ὅταν ἔφθασαν ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου, μισοπνιγμένοι, παγωμένοι, ἁλμυροὶ ἀπὸ θάλασσαν καὶ λευκοὶ ἀπὸ χιόνα, μελανιασμένοι τὰ χείλη, ἀλλὰ θερμοὶ τὴν καρδίαν.

* * *

Ἐκεῖ ἐπάνω, πρὶν διέλθωσι τὴν γέφυραν, ἀπὸ τὴν σιδερόπορταν τοῦ Κάστρου, ἠκούσθησαν φωναί:

— Ποιοὶ εἶστε; Ποιοὶ εἶστε;

Καὶ ἀντήχησε βαρὺς ὁ τριγμὸς τῶν ἐσκωριασμένων στροφέων, ὡς νὰ ἐδοκίμαζέ τις νὰ κλείσῃ ἔσωθεν τὴν σιδηρᾶν πύλην. Ἠκούσθη δὲ καὶ μικρὸς κρότος, ὡς ὁ τῆς ὑψώσεως σκανδάλης τουφεκίου.

— Καλοί! καλοί! πατριῶτες! ἀπήντησεν ὁ μπαρμπα-Στεφανής. Μὰ ἐσεῖς ποιοὶ εἶστε;

— Πέστε μας τὰ ὀνόματά σας!

— Ἡμεῖς εἴμαστε… ἤρχισεν ὁ μπαρμπα-Στεφανής, καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ βλέμματος ἐσυμβουλεύετο τὸν παπάν.

— Μπά! αὐτὴ εἶναι ἡ φωνὴ τ᾽ ἀδερφοῦ μου, ἀνέκραξεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς.

Καὶ εἶτα ἐντείνας τὴν φωνήν:

— Ἀργύρη! ἐγὼ εἶμαι!… ἐφώναξε.

— Τόσο καλύτερα… μᾶς ἔβγαλαν κι ἀπὸ ἕναν κόπο, ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεύς.

* * *

Ἀνέβησαν εἰς τὸ Κάστρον, ὅπου συνήντησαν τὸν Ἀργύρην τῆς Μυλωνοῦς καὶ τὸν σύντροφόν του τὸν Γιάννην τὸν Νυφιώτην. Οὗτοι ἐν ὀλίγοις διηγήθησαν πῶς τοὺς εἶχε κλείσει τὸ χιόνι ἐπάνω στὸ Στοιβωτό, ὅπου ἐτρύπωσαν δύο νύκτας εἰς μίαν σπηλιάν, καὶ πῶς τὴν προχθές, ἤτοι εἰς τὰς 22 τοῦ μηνός, ἐλθόντες τοὺς ἀπηλευθέρωσαν ἐκεῖθεν, ἐκτοπίσαντες μεγάλους ὄγκους χιόνος, δύο αἰγοβοσκοί, ὁ Γιαλὴς ὁ Κόνιζας καὶ ὁ Γιώργης ὁ Μπάντας, οἵτινες καὶ εὑρίσκοντο τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ ὅλον τὸ αἰπόλιόν των εἰς τὸ φρούριον.

Τὸ φρούριον τοῦτο, ὅπερ ἀλλαχοῦ περιεγράψαμεν, ἦτο γιγαντιαῖος βράχος φυτρωμένος ἐκεῖ παρὰ τὸ πέλαγος, προεκβολὴ τῆς γῆς πρὸς τὸν πόντον, ὡς νὰ ἔδειχνεν ἡ ξηρὰ τὸν γρόνθον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὴν προεκάλει· φοβερὸς μονοκόμματος γρανίτης ἁλίκτυπος[77], ὅπου γλαῦκες καὶ λάροι ἤριζον περὶ κατοχῆς, διαφιλονικοῦντες ποῦ ἀρχίζει ἡ κυριότης τοῦ ἑνὸς καὶ ποῦ σταματᾷ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄλλου. Προσφιλὴς σκοπὸς τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν γειτόνων του, τοῦ Καικίου καὶ τοῦ Ἀργέστου, ὧν τὸ στάδιον εὐρὺ ἐκτείνεται ἀναμέσον τῆς Χαλκιδικῆς, τοῦ Θερμαϊκοῦ, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Πηλίου· μεμονωμένος ὑψιτενὴς βράχος, ἐφ᾽ οὗ οἱ κάτοικοι ἐξ ἀνάγκης εἶχον κλεισθῆ διὰ φύλαξιν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων, ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον μετὰ τὸ 1821, ὅτε ἐκτίσθη ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ πολίχνη.

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσώζοντο ἀκόμη οἰκίαι τινὲς μὲ τὰς στέγας καὶ τὰ πατώματά των ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τελευταῖον, ἡ ὀλιγωρία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ὁ ὄκνος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ Κάστρον συχνότερα, καὶ ἡ ἀσυνειδησία ὀλίγων τινῶν συλαγωγῶν, πλεονεκτῶν ἢ οἰκοδόμων, εἶχε καταστήσει ἐρειπίων σωρὸν τὸ Κάστρον. Ἐντεῦθεν ἀμελήσαντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς σημερινῆς πολίχνης, ἄφηναν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀλειτούργητον τὸν ναὸν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς.

Ὁ ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. Ὁ ναΐσκος, πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθείς, ἵστατο ἀκόμη εὐπρεπὴς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. Ὁ παπα-Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ καρδία των ἠσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. Ὁ ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ᾽ ἐνδομύχου συγκινήσεως τό, «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου», κ᾽ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ἀφοῦ ἤλλαξε τὴν φ᾽στάνα* της τὴν βρεγμένην κ᾽ ἐφόρεσεν ἄλλην στεγνὴν καὶ τὸ γ᾽νάκι της τὸ καλό, τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς εἶχεν εἰς

[77] *ἁλίκτυπος·* τοῦτ᾽ ἔστιν «*ὑπὸ τῆς θαλάσσης πληττόμενος*».

ἀβασταγὴν[78] καλῶς φυλαγμένα ὑπὸ τὴν πρῶραν τῆς βάρκας, ἔδεσε μέγα σάρωθρον[79] ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῷ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἤναπταν ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια, καὶ ἤναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια, καὶ παρεσκεύασαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐσχηματίζετο μακρὸν στένωμα παράλληλον τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου, κλειόμενον ὑπὸ σωζομένου ὀρθοῦ τοιχίου γείτονος οἰκοδομῆς, κ᾽ ἐγέμισαν ἄνθρακας τὸ μέγα πύραυνον, τὸ σωζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, κ᾽ ἔθεσαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, ρίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. *Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας*[80].

---

[78] ***ἀβασταγὴ*** [ἡ] [<ἀ προθεματικὸν + **βασταγὴ** < **βαστάζω**] τὸ βασταζόμενον δέμα, τὸ δεμάτιον.

[79] ***Σάρωθρον*** (τὸ) *οὐσ.* [<**σαρώνω**]· ἡ σκούπα.

[80] *Γένεσις* 8.20.1.: «*Καὶ ᾠκοδόμησεν Νῶε θυσιαστήριον τῷ θεῷ καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν καὶ ἀνήνεγκεν ὁλοκαρπώσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον.* (8.21.) **καὶ ὠσφράνθη κύριος ὁ θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας**, *καὶ εἶπεν κύριος ὁ θεὸς διανοηθείς Οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος:* **οὐ προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα**.»

Πάντα ταῦτα ἔπραξεν ὁ Νῶε μετὰ τὸ πέρας τοῦ Κατακλυσμοῦ, ὅτε, ὑποχωρησάντων τῶν ὑδάτων, ὁ βιβλικὸς Θεὸς εἶπε τῷ Νῶε ἐξελθόντι ἐκ τῆς κιβωτοῦ· «*Σὺ καὶ ἡ γυνή σου καὶ οἱ υἱοί σου καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ καὶ πάντα τὰ θηρία, ὅσα ἐστὶ μετὰ σοῦ, καὶ πᾶσα σὰρξ ἀπὸ πετεινῶν ἕως κτηνῶν, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἐξάγαγε μετὰ σεαυτοῦ· καὶ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς.*» (*Γένεσις* ***8.15-8.18***).

Αἱ γυναῖκες τοῦ διηγήματος πράττουσιν εἰς τὸ παρὸν ὅ, τι ὁ Νῶε ἔπραξεν εἰς τὸ ἀπώτατον παρελθὸν πρὸς ἐξιλασμὸν τοῦ Θεοῦ, πλὴν μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι αἱ μὲν γυναῖκες λίβανον καὶ σμύρναν προσφέρουσιν Αὐτῷ, ὁ δὲ Νῶε *ὁλοκαρπώσεις*. Καὶ ὁ βιβλικὸς Θεὸς τῷ ὄντι ἐξηυμενίσθη, καὶ ὀσφρανθεὶς τὴν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ἀναδύσαν ὀσμὴν ἀπεφήνατο ὅτι οὐ πάμπαν ἔτι ἔμελλε βλάψαι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ καθόλου, «*πᾶσαν σάρκα ζῶσαν*»:

«***Οὐ προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα***».

Αἱ θυσίαι ἃς προσήνεγκεν ὁ Νῶε τῷ βιβλικῷ Θεῷ πρὸς ἐξευμένισιν Αὐτοῦ ὑπομιμνήσκουσιν ἡμᾶς τὰς ἑκατόμβας ταύρων, αἵτινες προσηνέχθησαν τῷ Ἀπόλλωνι παρὰ τοῦ στρατεύματος τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἔνθα, καθὰ γράφεται ἐν τῇ Ὁμήρου Ἰλιάδι, «***ἐλισσομένη περὶ καπνῷ***» ἀνῆλθεν εἰς οὐρανὸν ἡ «*κνῖσα*», ἤγουν ἡ ὀσμὴ τῆς ὀπτῆς σαρκὸς τῶν πρὸς θυσίαν τοῖς θεοῖς προσφερομένων θυμάτων (Ὁμήρου *Ἰλιάς*, Α΄, στ. 315)· ἐν θυσίαις γὰρ θυμάτων καὶ ἑκατόμβαις ὁ ἀρχέγονος ἄνθρωπος φαίνεται ἐνίοτε δυνάμενος οὐ μόνον τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν δυσωπεῖν, **ἀλλὰ καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν μεταβάλλειν**, ὅτι **οὐκ ἀείποτε θυμώδης ὁ νοῦς τῶν «*ἀθανάτων*» θεῶν**· διὸ καί φησι Φοῖνιξ πρὸς Ἀχιλλέα:

«Στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοὶ
τῶν περ καὶ μείζων ἀρετὴ τιμή τε βίη τε.
καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι καὶ εὐχωλῇς ἀγανῇσι

Ἔλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος, καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην κ᾽ ἐπιβλητικὴν μορφήν, καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυρίας γλυφὰς τέμπλον, μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου «Παρθένος καθέζεται τὰ Χερουβεὶμ μιμουμένη»[81], ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ θείου Βρέφους καὶ τῆς ἀμώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωνταναὶ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὡς ἐὰν ἡ γραφικὴ ἐλάλει, φαντάζεταί τις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅτι ἀκούει τό, *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ!*[82]

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ κρέμαται ὁ μέγας ὀρειχάλκινος καὶ πολύκλαδος πολυέλεος, καὶ ὁλόγυρα ὁ κρεμαστὸς χορός, μὲ τὰς εἰκόνας τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, ὑφ᾽ ὃν ἐτελοῦντο τὸ πάλαι οἱ σεμνοὶ γάμοι τῶν χριστιανικῶν ἀνδρογύνων. Καὶ ὁλόγυρα αἱ μορφαὶ τῶν Μαρτύρων, Ὁσίων καὶ Ὁμολογητῶν. Ἵστανται ἐπὶ τῶν τοίχων ἠρεμοῦντες, ἀπαθεῖς, ὁποῖοι ἐν τῷ Παραδείσῳ, εὐθὺ καὶ κατὰ πρόσωπον βλέποντες, ὡς βλέπουσι καθαρῶς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Μόνος ὁ Ἅγιος Μερκούριος, μὲ τὴν βαρεῖαν περικεφαλαίαν του, μὲ τὸν θώρακα, τὰς περικνημῖδας καὶ τὴν ἀσπίδα, φαίνεται ὀλίγον τι ἐγκαρσίως βλέπων καὶ κινούμενος καὶ δρῶν, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ ὅπου διατρυπᾷ μὲ τὸ δόρυ του τὸν ἐπὶ θρόνου

λοιβῇ τε κνίσῃ τε παρατρωπῶσ᾽ ἄνθρωποι λισσόμενοι,
ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ καὶ ἁμάρτῃ»

[81] Ἦχος δ΄. Ἀνδρέου Ἱεροσολυμίτου.

Εὐφραίνεσθε δίκαιοι· οὐρανοὶ ἀγαλλιᾶσθε·
σκιρτήσατε τὰ ὄρη, Χριστοῦ γεννηθέντος·
Παρθένος καθέζεται, τὰ Χερουβὶμ μιμουμένη,
βαστάζουσα ἐν κόλποις,
Θεὸν Λόγον σαρκωθέντα.
Ποιμένες τὸν τεχθέντα δοξάζουσι.
Μάγοι τῷ Δεσπότῃ δῶρα προσφέρουσιν.
Ἄγγελοι ἀνυμνοῦντες λέγουσιν·
Ἀκατάληπτε Κύριε, δόξα σοι.

[82] Πρόκειται περὶ τοῦ ὕμνου τῶν ἀγγέλων ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς τοῦ Χριστοῦ Θείας Γεννήσεως, ὡς ἀπαντᾷ ἐν τῷ κατὰ Λουκὰν Εὐαγγελίῳ, (2.10- 2.14)·

« [..] *καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ ὅς ἐστιν Χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαυίδ· καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον, εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ. καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου αἰνούντων τὸν θεὸν καὶ λεγόντων,* ***Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας.***»

καθήμενον ὠχρὸν Παραβάτην[83]. Πελιδνὸς ὁ παράφρων τύραννος, μὲ τὸ βλέμμα σβῆνον, μὲ τὸ στῆθος αἱμάσσον, μάτην προσπαθεῖ ν᾽ ἀποσπάση ἀπὸ τὸ στέρνον του τὸν ὀξὺν σίδηρον, καὶ ἐξεμεῖ μετὰ τῆς τελευταίας βλασφημίας καὶ τὴν μιαρὰν ψυχήν του. Γείτων τῆς τρομακτικῆς ταύτης σκηνῆς παρίσταται γλυκεῖα καὶ συμπαθεστάτη εἰκών, ὁ Ἅγιος Κήρυκος, τριετίζον παιδίον, κρατούμενον ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τῆς μητρός του, τῆς Ἁγίας Ἰουλίττης. Διὰ δώρων καὶ θωπειῶν ἐζήτει ὁ διώκτης Ἀλέξανδρος νὰ ἑλκύση τὸ παιδίον, καὶ διὰ τοῦ παιδίου τὴν μητέρα. Ἀλλ᾽ ὁ παῖς καλῶν τὴν μητέρα του καὶ ὑποψελλίζων τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ἔπτυσε τὸν τύραννον κατὰ πρόσωπον, κ᾽ ἐκεῖνος ἐξαγριωθεὶς ἐκρήμνισε τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς μαρμαρίνης κλίμακος, ὅπου συνέτριψε τὸ τρυφερὸν καὶ διὰ στεφάνους πλασθὲν κρανίον.

Καὶ εἰς τὴν χιβάδα[84] τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὑψηλά, ἐφαίνετο στεφανουμένη ὑπὸ ἀγγέλων ἡ τῶν Οὐρανῶν Πλατυτέρα. Καὶ κατωτέρω περὶ τὸ θυσιαστήριον ἵσταντο ἄρρητον σεμνότητα ἀποπνέουσαι αἱ μορφαὶ τῶν μεγάλων Πατέρων, τοῦ Ἀδελφοθέου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεολόγου, κ᾽ ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἔχαιρον διότι ἔμελλον ν᾽ ἀκούσωσι καὶ πάλιν τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς ὕμνους τῆς Εὐχαριστίας, οὓς αὐτοὶ ἐν Πνεύματι συνέθεσαν. Πέριξ δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτός, εἰκονίζετο περιτέχνως ὅλον τὸ Δωδεκάορτον, καὶ τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων, καὶ ἡ Βρεφοκτονία, καὶ οἱ κόλποι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ληστὴς ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμολογήσας.

* * *

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος[85] ἐθώπευσε τὴν ψυχήν των, ὥστε ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι, καὶ ἂν ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ἠσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωσις[86]. Οἱ αἰπόλοι,

---

[83] Πρόκειται περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ καὶ «Παραβάτου» ἐπικαλουμένου, γενομένου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου περὶ τὰ ἔτη 361-363 μ.Χ..

[84] Εἰς τὴν *ἀχιβάδα.*

[85] ***Θάλπος*** {τὸ} [<θάλπω]· ἡ θαλπωρή, ζέσις, ζεστασιά.

[86] Ὑπὸ ἔποψιν δὲ μορφοσυντακτικὴν ἡ ἑνότης αὕτη ἐμφανίζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ἰδία δὲ ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν συγδέονται αἱ κύριαι προτάσεις μετὰ τῶν δευτερευουσῶν, καθὼς καὶ αἱ δευτερεύουσαι αὐταὶ πρὸς ἀλλήλας· πράγματα δέ, ἅπερ ἐμφαίνουσι τὸ τεχνικώτατον τῆς γραφῆς τοῦ συγγραφέως.

Εἰδικώτερον δέ, ἡ χρονικὴ πρότασις «*ὅταν ἔφθασαν... καὶ εἰσῆλθον*» διορίζει ὡς επιρρηματικὸς διορισμὸς (χρονικὸς) τὴν κυρίαν πρότασιν «*τόσον θάλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχήν των*», ἥτις καὶ διορίζεται ὑπὸ τῆς συμπερασματικῆς προτάσεως «*ὥστε... ἠσθάνθησαν τόσον τὴν χαράν*», ἥπερ καὶ διορίζεται ὁμοίως ὑπὸ τῆς ὁμοειδοῦς αὐτῇ προτάσεως (***ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα...***). Ἐν δὲ τῇ προτάσει «*ὥστε... ἠσθάνθησαν...*» παρεντίθενται δύο τὸν ἀριθμὸν προτάσεις, καλούμεναι **παραχωρητικαὶ** (ἢ ἄλλως καὶ ***ἐνδοτικαί***), αἵτινες ἐκφράζουσιν

εὑρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον τυλιγμένοι μὲ τὲς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων, οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι, μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ τὰ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον ψοφήσει ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητὸν καὶ ἐψάλη ἡ *λιτὴ* τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, μεθ᾽ ὃ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις, καὶ ὅσοι ἦσαν νυστασμένοι ἀπεκοιμήθησαν σιγὰ εἰς τὰ στασίδιά των (Ἄ! ἔμελλον ἄρα τοῦ Προφητάνακτος οἱ θεσπέσιοι ὕμνοι ἀπὸ ψαλμῶν νὰ καταντήσωσιν ἀνάγνωσις νυστακτική, καὶ ὡς ἀνάγνωσις νὰ παραλείπωνται ὅλως ὡς φορτικόν τι καὶ παρέλκον[87]!), βαυκαλιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔρρινον καὶ μονότονον ἀπαγγελίαν τοῦ κὺρ Ἀλεξανδρῆ. Ὁ ἀγαθὸς γέρων ἦτο ἐκ τοῦ ἀμιμήτου ἐκείνου τύπου τῶν ψαλτῶν, ὧν τὸ γένος ἐξέλιπε δυστυχῶς σήμερον. Ἔψαλλε κακῶς μέν, ἀλλ᾽ εὐλαβῶς καὶ μετ᾽ αἰσθήματος. Κανὲν σχεδὸν κῶλον δὲν ἔλεγεν ὀρθῶς, οὔτε μουσικῶς οὔτε γραμματικῶς. Πότε ἓν καὶ ἥμισυ κῶλον τὰ ἥνου εἰς ἓν, πότε δύο καὶ ἥμισυ τὰ διήρει εἰς τέσσαρα. Ἀλλὰ **προκριτωτέρα[88] ἡ ἀμάθεια τῆς δοκησισοφίας**…

ἐπιρρηματικῶς σχέσιν ἐναντιώσεως πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ὑπ᾽ αὐτῶν διακεκομμένης προτάσεως (*ὥστε… ἠσθάνθησαν τόσον τὴν χαράν*), μεθ᾽ ἧς ἑκατέρα τῶν παραχωρητικῶν προτάσεων ἀποτελεῖ **ἐναντιωματικὸν** ἢ **παραχωρητικὸν ὑποθετικὸν λόγον**· ὁμοιοτρόπως δέ, αἱ αὐταὶ προτάσεις ἐκφράζουσι σχέσιν ἐναντιώσεως καὶ πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἑπομένης συμπερασματικῆς (*ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα…*). Τῶν ἐν λόγῳ παραχωρητικῶν προτάσεων ἡ μὲν πρώτη (*ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι*) εἰσάγεται διὰ τοῦ **παραχωρητικοῦ** (ἢ **ἐνδοτικοῦ**) συνδέσμου «*ἂν καί*» (ὅστις ἐγράφετο «*εἰ καί*» παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων = *ἂν καί, μολονότι*), δηλοῦσα **παραχώρησιν** (ἢ **ἐναντίωσιν**), γιγνομένην πρός τι **θεωρούμενον** παρὰ τῷ γράφοντι **ὡς πραγματικὸν** (ἤτοι: «***μολονότι*** *ἦσαν* ***τῷ ὄντι*** *κατάκοποι*», ἤγουν: «***μολονότι*** *ἦσαν* ***πράγματι*** *κατάκοποι*», τοῦθ᾽ ὅπερ ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται, καὶ ὅπερ οὐδεὶς δύναται ἀμφισβητεῖν), ἡ δὲ δευτέρα πρότασις εἰσάγεται διὰ τοῦ παραχωρητικοῦ συνδέσμου «*καὶ ἂν*» (καθ᾽ ὃν ἀκριβῶς τρόπον ἔγραφόν ποτε τον σύνδεσμον τοῦτον καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι· *καὶ ἐάν, καὶ ἂν ἢ κἄν, καὶ ἢν = ἀκόμη καὶ ἄν, καὶ ἂν ἀκόμη*), δηλοῦσα παραχώρησιν πρός τι, ὅπερ ὁ γράφων **νομίζει ἀβέβαιον** (= «***καὶ ἂν ἀκόμη*** *ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν*»), διότι ἄδηλον ἦν τῷ γράφοντι εἴ τινες αὐτῶν νυστάζοιεν.

[87] *Παρέλκον* {τὸ} [<*παρὰ* καὶ *ἕλκω*]· τὸ περιττεῦον.

[88] *Προκριτωτέρα*· ἀντὶ «***προτιμοτέρα*** *ἡ ἀμάθεια τῆς δοκισησοφίας*» ‖ *δοκισησοφία*· τὸ πεπλανημένως νομίζειν ἑαυτὸν σοφόν, τὸ ἐκ πλάνης οἴεσθαι ἑαυτὸν σοφὸν εἶναι, νοῦν ἔχειν καὶ μεγάλα λέγειν.

Ἀλλ᾽ ὅτε ὁ ἱερεὺς ἐξελθὼν ἔψαλε τὸ «Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός»[89], τότε αἱ μορφαὶ τῶν Ἁγίων ἐφάνησαν ὡς νὰ ἐφαιδρύνθησαν εἰς τοὺς τοίχους· «Ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ»[90], καὶ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς ἐνθουσιῶν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν καλάμην καὶ ἔσεισε τὸν πολυέλεον μὲ τὰς λαμπάδας ὅλας ἀνημμένας. «Ἄγγελοι ὑμνοῦσιν, ἀκαταπαύστως ἐκεῖ»[91], κ᾽ ἐσείσθη ὁ ναὸς ὅλος ἀπὸ τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ παπα-Φραγκούλη μετὰ πάθους ψάλλοντος: «Δόξα ἐν ὑψίστοις λέγοντες, τῷ σήμερον ἐν σπηλαίῳ τεχθέντι»[92], καὶ οἱ ἄγγελοι οἱ ζωγραφιστοί, οἱ περικυκλοῦντες τὸν Παντοκράτορα ἄνω εἰς τὸν θόλον, ἔτειναν τὸ οὖς, ἀναγνωρίσαντες οἰκεῖον αὐτοῖς τὸν ὕμνον.

Καὶ εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐπῆρε καιρόν, καὶ ἤρχισε νὰ προσφέρῃ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

* * *

Αἴφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. Ἐξῆλθόν τινες τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει. Ἐξῆλθε κ᾽ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, κι ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του, καὶ διέκοψε τὴν ψαλμῳδίαν του. Ὁ παπὰς ἔρριψεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρήξει ὁ εἷς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἷς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσόν, ἀνατολικῶς τοῦ ναΐσκου. Διὰ

---

[89] **Καθίσματα. Ἦχος δ΄. Κατεπλάγη Ἰωσήφ.**

Δεῦτε ἴδωμεν πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός·
ἀκολουθήσωμεν λοιπόν, ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ,
μετὰ τῶν Μάγων Ἀνατολῆς τῶν βασιλέων.
Ἄγγελοι ὑμνοῦσιν, ἀκαταπαύστως ἐκεῖ. Ποιμένες
ἀγραυλοῦσιν, ᾠδὴν ἐπάξιον, Δόξα ἐν ὑψίστοις
λέγοντες, τῷ σήμερον ἐν Σπηλαίῳ τεχθέντι, ἐκ τῆς
Παρθένου, καὶ Θεοτόκου, ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.
[= Ἐλᾶτε νὰ ἰδοῦμε, πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός·
ν᾽ ἀκολουθήσουμε λοιπὸν ἐκεῖ ποὺ ὁδεύει ὁ ἀστέρας,
μαζὶ μὲ τοὺς Μάγους, τῆς Ἀνατολῆς τοὺς βασιλιάδες.
Ἄγγελοι ὑμνοῦν ἀκαταπαύστως ἐκεῖ. Ποιμένες
στοὺς ἀγροὺς ψάλλουν ἐπάξια ᾠδή. Δόξα ἐν ὑψίστοις,
λέγοντας, σ᾽ αὐτὸν ποὺ σήμερα στὸ σπήλαιο ἐτέχθη
ἀπ᾽ τὴν Παρθένο καὶ Θεοτόκο, στὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.]

[90] Ἰδὲ αὐτόθι.
[91] Ἰδὲ αὐτόθι.
[92] Ἰδὲ αὐτόθι.

τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἴς τινας κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ᾽ ἀντικρύ, ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ἐκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη ἐσχηματίζετο ἐπισφαλὴς ὅρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα ἑωσοῦ ἐννοήσωσι τί τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἔμειναν μόνοι ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του, φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια, ἑτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν προσκομιδήν, καὶ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρής, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως.

Ἐν τούτοις, κατ᾽ εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας, ἐνόησαν ὅτι ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Κουρούπη εἶχε προσαράξει πλοῖον ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἔβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι, εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδόν, ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἁλικτύπων βράχων, ἔβλεπον σῶμά τι ἀμυδρῶς κινούμενον, μελανώτερον τῶν βράχων. Ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, μεγεθυνόμεναι ἀπὸ τὰς ἠχούς, κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς, ὅμοιαι μ᾽ ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Οἱ ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδία εἶχον πρόχειρα ἀκόμη, σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανὴς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νυφιώτης ὁ Γιάννης καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφός του, ἔλαβον ἀνὰ ἕνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν Μικρὸν Γιαλόν. Ἀλλ᾽ ἐὰν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα διὰ νὰ κατέλθῃ τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον, καὶ τώρα ὁποὺ ἦτο χιονισμένος, καὶ ἦτο νύξ, τρίτη ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυκτα, οὔτε μία ὥρα δὲν θὰ ἤρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἧττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἥτις εἶναι οἱονεὶ φυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἴσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν μετὰ τὴν πρώτην ἔκπληξιν, καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύσῃ ἡ παγερὰ πνοὴ τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, λέγω,

ἐκεῖνοι ἔλαβον τοὺς δαυλούς των, κ᾽ ἔτρεξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας, καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον.

Οἱ λοιποί, μείναντες ἐπάνω, ἠσχολοῦντο ν᾽ ἀνανεῶσιν ὁλονὲν τὴν φλόγα, μὴ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

* * *

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Πρόθεσιν, κ᾽ ἐμνημόνευσε τὴν πρωίαν ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του, οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτά, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δ᾽ ἐκ μνήμης ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς πολίχνης, ἀποθαμένα καὶ ζωντανά. Ἐδεήθη καὶ ὑπὲρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὗ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἐξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσει τὰ συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσαν, ἡσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη ὅτι βωβὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας. Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες, ἐξῆλθον ἕως τὴν Ἁγίαν Κυριακήν, πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας, μὲ δύο πυρσοὺς εἰς τὰς χεῖρας.

* * *

Παρῆλθεν ὀλίγη ὥρα· ὁ ἱερεὺς ἀργὰ-ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν λειτουργίαν, ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἀλλ᾽ ἡ λειτουργία προυχώρει, καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος, εἰς τὸ «Μετὰ φόβου Θεοῦ», ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξελθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλόν, καὶ μετ᾽ αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικὰ ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἔφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κὺρ Ἀλεξανδρὴς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα. Τὸ ἐξοκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολετὶ τοῦ καπετὰν Κωσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου, αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσῆλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἁδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἑξῆς: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλ᾽ ὁ βοριὰς τὸν ἐξούριασε, αἱ ἁλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου, καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθησε μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸν Κωφόν, τὸν γνωστὸν ὅρμον τῆς Συκιᾶς, τοῦ μεσαίου λαιμοῦ τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἅμα εἰσπλεύσῃ τις δὲν βλέπει πλέον πόθεν εἰσέπλευσεν, ἀλλ᾽ ὅπου δυσκόλως εἰσπλέει τις. Ὁ ὅρμος ὁμοιάζει μὲ λίμνην μεσόγειον, μὴ ἔχουσαν ὁρατὸν στόμιον, τόσον

εἶναι ἀσφαλής. Καὶ τὸ γολετὶ ξυλάρμενον μετὰ ματαίας προσπαθείας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων, οἱ ἀγωνιῶντες ναυβάται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὁδηγοῦντα αὐτούς, τοὺς πυρσοὺς οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναΐσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ τραχεῖς αἰπόλοι. Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι, οἱ ἀκούσαντες τὸ *Δόξα ἐν ὑψίστοις*[93]. Ἐπλησίασαν φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς, δι᾽ ἐπιτηδείου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τὴν καταστροφήν, κ᾽ ἐκάθισαν τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχά, ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του, τὰς μεινάσας ὡς ὁμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὅρμου τῆς Δάφνης.

* * *

Ἔφεξεν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν, καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐνῷ οἱ δύο ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοσσύφια ἁλατισμένα· καὶ ὁ καπετὰν Κωσταντὴς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν, ὅπως ἦτο καθισμένον, ἂν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀνεβίβασε δύο ἀσκοὺς γενναίου οἴνου καὶ ἓν καλάθιον μὲ αὐγὰ καὶ κασκαβάλι τῆς Αἴνου, καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ηὐφράνθησαν, ἑορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου. Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν, μὲ ἀρκετὰ δὲ σκεπάσματα καὶ καπότες, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχαν φέρει μεθ᾽ ἑαυτῶν, καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχαν εἰς τὸ Κάστρον, καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολύ, κ᾽ ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος, ἀπεφάσισαν ν᾽ ἀπέλθωσιν. Ὁ μπαρμπα-Στεφανὴς καὶ ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοηθῶν ἐπανῆλθον

---

[93] Ὅρα προσφυῶς εἰς τὰ παρὰ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ διαλαμβανόμενα, ἐν τῷ χωρίῳ 2.16-2.17 τοῦ ὁμωνύμου Εὐαγγελίου, ἔνθα τὸ Θεῖον βρέφος παρίσταται ἐσπαργανωμένον, «*κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ*» παρὰ τῇ Μαριὰμ καὶ τῷ Ἰωσήφ:

«Οἱ ποιμένες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονὸς ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. καὶ ἦλθον σπεύσαντες καὶ ἀνεῦρον τήν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ· ἰδόντες δὲ ἐγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.»

εἰς τὴν μικρὰν ἀμμουδιὰν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθείλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς, καὶ κάμψαντες τὸ Κάστρον, τὴν ἔφεραν ἀπὸ *Σοφρὰν* εἰς τὸ βορειανατολικὸν μέρος. Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπα-Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελούκας τοῦ Λημνίου κυβερνήτου, τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες, δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ᾽ ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετίσαντες τοὺς αἰπόλους, ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολετί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην, πότε ρυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἱστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες, διὰ τῆς βορειανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην, ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλοωτέρας εἰς τὴν κάθοδον, ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

(1892)

ΤΕΛΟΣ

www.odeiosibelius.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τριανταφυλλοπούλου Ν. Δ., *᾽Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη Ἅπαντα, τόμος δεύτερος*, σ.σ. 275- 301,᾽ Αθήνα 1982.

Βάμβα Ν., *Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης,᾽* Εν Κωνσταντινουπόλει 1849.

Ζωσιμάδων, *᾽Απάνθισμα τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς*, Αὐστρία 1802.

Τζαρτζάνου᾽ Α, *Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης,᾽* Εν᾽ Αθήναις 1966, *Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης,* 1967.

᾽Αναγνωστοπούλου Βασιλείου Δ., *ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ,* ΑΘΗΝΑ.

Τριανταφυλλίδη Μ., *Νεοελληνικὴ γραμματική,* Θεσσαλονίκη 1946.

Δημητράκου Δ., *ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ*, 1964.

ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ, *ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΗΡΗΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΤΡΕΙΣ*: ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ, ἐπιστασίᾳ καὶ διορθώσει Σπυρίδωνος Βλαντῆ: *ΕΝ ΒΕΝΕΤΙᾳ*: ΤΥΠΟΙΣ ΜΙΧΑΗΛ ΓΛΥΚΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ: 1809.

LIDDELL & SCOTT, *ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ,* ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, 1901.

Τεγοπούλου- Φυτράκη, *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ,* 1988.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ Α., *Διηγήματα᾽Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη,* Λευκωσία 2010.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ *"Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας":* ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ Ε Λ Λ Η Ν Ι Κ Η Σ Α Ν Ε Ξ Α Ρ Τ Η Σ Ι Α Σ, 1874.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ «*ΜΕ ΤΟΥ ΒΟΡΗΑ ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ*», *ΤΑΞΕΙΔΙΑ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ- ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ: Σειρὰ Α΄*: ΕΚΔΟΤΗΣ: Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ.

Ἡ Φιλοσοφία καὶ αἱ Φιλοσοφικαὶ Ἐπιστῆμαι ὑπὸ Ἀποστόλου Μακράκη: Τόμος Α΄: Ἔκδοσις 2α: ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ- ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «Χ. ΠΕΡΓΑΜΑΛΗ» Θ. ΑΡΑΠΟΓΙΑΝΝΗ, 1961.

P. Decharme: *Ἑλληνικὴ Μυθολογία*: Μετάφρασις Ἰωάννου Οἰκονομίδου, τ. καθηγητοῦ τῆς Βαρβακείου προτύπου Σχολῆς τοῦ Διδασκαλείου μέσης ἐκπαιδεύσεως: Ἐκδόσεις «Χρήσιμα βιβλία»: Ἀθῆναι 1959.

Κ. ΓΙΟΥΓΚ: *ΑΙΩΝ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΟΥ ΙΧΘΥΟΣ*: Μετάφρασις Σοφίας Ἄντζακα: Ἐκδόσεις ΑΝΤΙΝΕΑ, 1978.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΩΡΑΪΤΙΔΟΥ «*Ο ΔΕΚΑΤΙΣΤΗΣ*», *διήγημα*: ΕΚΔΟΤΗΣ: Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ: ΑΘΗΝΑΙ, 1914.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ-ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ, *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ*, Αθήνα 2011.

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ (*Ἑβδομήκοντα*), «*Δανιήλ*»: Rahlfs, A.: Württembergische Bibelanstalt: Stuttgart, 1971.

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ: ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΚΟΙΝΗΝ ΔΙΑΛΕΚΤΟΝ: Ἐτυπώθη παρὰ Ἡ. Ρ. ΟΥΑΤΤΣ, ΕΝ ΛΟΝΔΡΑι, 1830.

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ: Τὸ πρωτότυπον κείμενον μὲ νεοελληνικὴν μετάφρασιν: ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ: ΚΗΦΙΣΙΑ. Ἡ παροῦσα ἔκδοσις ἐξετυπώθη ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, εἰδικῶς διὰ τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος: The New Testament in modern Greek (Ancient with modern Greek translation), R263DI © UBS 1967.

Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Ὁμιλία Η΄. *Ὅτι πάντων ἡ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμοτέρα.* Τόμος 64: Dumortier, J. *Jean Chrysostome*: Cerf: Paris: 1966.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: Τὸ πρωτότυπο κείμενο μὲ νεοελληνικὴ ἀπόδοση τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονυσίου (+1998)

ΟΜΗΡΟΣ: ἰλιάδα (τόμοι Α-Β-Γ): *εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια* Ο. ΚΟΜΝΗΝΟΥ—ΚΑΚΡΙΔΗ: «Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ».

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ: *ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΣΧΟΛΙΑ:* ΑΔ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ «Π Α Π Υ Ρ Ο Σ»: ΑΘΗΝΑΙ — 1953.

π. Τιμόθεος Κ. Κιλίφης, *«Ἤθη, ἔθιμα καί... ἄλλα»*.

῾Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ Ὕμνος 16ος (6ος μ.Χ. αἰών), Grosdidier de Matons, J.: vol. 4: Cerf: Paris, 1981.

«Τοῦ μεγάλου λογοθέτου Γεωργίου τοῦ᾽Ακροπολίτου Λόγος κατὰ Λατίνων» (13ος μ.Χ. αἰών): Heisenberg, A.: Teubner: Leipzig, 1903.

Μιχαὴλ Ψελλοῦ *Θεολογικά* (11ος μ.Χ. αἰών), τόμος 1ος: Gautier, P, vol. 1: Teubner: Leipzig, 1989.

Παυσανίου᾽Ελλάδος περιήγησις, Spiro, F.: Teubner: Leipzig, 1903.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ *ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ* (τόμοι 2): Μετάφρασις- Σχόλια- Σημείωσις: ΚΩΣΤΑ ΒΑΡΝΑΛΗ: ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ & Π. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ: ΑΘΗΝΑΙ- ΣΤΟΑ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ, 1939.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ *ΕΛΛΗΝΙΚΑ* (τόμοι 2): ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΡΟΔΗ ΡΟΥΦΟΥ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΑΛΑΞΙΑ»: Ἐκδοτικὴ᾽ Ἑταιρία᾽ Αθηνῶν, 1966.

Πλουτάρχου *Κάτων,* 5.7.1. Ziegler K. : Teubner: Leipzig, 1964.

Farquharson, A.S.L., *The meditations of the emperor Marcus Aurelius,* vol. 1: Oxford: Clarendon Press, 1968.

Klostermann, E. *Neue Homilien des Macarius-Symeon*, Akademie Verlag, Berlin, 1961.

Ziegler K., *Plutarchi vitae parallelae*, Leipzig 1969.

Murray G., *Aeschylian tragedies*, Oxford 1960.

Latte K., *Hesychii Alexandrini lexicon*, **Kopenxagh 1953.**

Quandt W., *Orphei hymni*, Berlin 1973.

Metzger B. M., *The Greek New Testament*, Württemberg Bible Society, Stuttgart 1968.

Rahlfs, A., *Septuaginta*: Württemberg Bible Society, Stuttgart 1971.

Gaisford T., *Etymologigum magnum*, Oxford 1848.

Butcher, S.H. *Demosthenes orationes*, Oxford, Clarendon Press.

Von der Muhll, *ODYSSEA*, Basel, Helbing, Lichtenhahn

www.odeiosibelius.gr

ΠΙΝΑΞ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΕΚ ΠΑΡΑΔΡΟΜΗΣ.

Σελίς.	Ὑπόμνημα.	Στίχος.	ἀντὶ	ἀνάγνωθι
22α	23ον	4ος	[...] *καὶ κατὰ μὲν τοὺς* ***ἱστορικοὺς*** *χρόνους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς...*	[...] *καὶ κατὰ μὲν τοὺς* ***ἀρκτικοὺς*** *χρόνους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς*

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-Η ΣΤΑΧΟΜΑΖΩΧΤΡΑ-

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως e-book, δακτυλογράφησις-σελιδοποίησις, σχεδιασμὸς ἐξωφύλλου:

Ζάρβανος Σ. Γεώργιος

Πρώτη ἔκδοσις: Ἰούνιος 2016

Copyright©: www.odeiosibelius.gr

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-Η ΣΤΑΧΟΜΑΖΩΧΤΡΑ-

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἔκδοσις ἐπιμελείᾳ καὶ φιλολογικῷ σχολιασμῷ

ΖΑΡΒΑΝΟΥ Σ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

www.odeiosibelius.gr

Ἐν Ἀθήναις
2016

Ὅστις οὖν ἔχῃ τι κακὸν δρᾶσαι τήν τε γᾶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἐς κόρακας ἄπεισι ὡς κριθησόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἔσσεται γὰρ ἦμαρ ε ὔ δ ι ο ν, ὅτε «**Δίκη καταλήψεται ψευδῶν τέκτονας καὶ μάρτυρας...**», καθά φησιν Ἡράκλειτος.

(Ἐκ τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς ἐκδόσεως...)

Η ΣΤΑΧΟΜΑΖΩΧΤΡΑ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

Μεγάλην ἐξέφρασεν ἔκπληξιν ἡ γειτόνισσα τὸ Ζερμπινιώ, ἰδοῦσα[1] τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους 187… τὴν θεια-Ἀχτίτσα φοροῦσαν[2]

---

[1]*Ἰδοῦσα·* εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ μετοχὴ *ἰδοῦσα* εἶναι μετοχικὸς τύπος Ἀορ. β' τοῦ εἴδω (=βλέπω), τὸ ὁποῖον ἐτέθη ἐν ἀχρηστίᾳ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ῥήματος *ὁράω-ῶ*, ὅπερ σημαίνει *παρατηρῶ, κυττάζω,* (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ῥ. *βλέπω*, ὃ σημαίνει *στρέφω τὸ βλέμμα πρός τι*). Οἱ χρονικοὶ τύποι τοῦ ῥήματος *ὁράω-ῶ* εἶναι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν οἱ ἑξῆς: **Παρατ.** ἑώρων, **Μέλλ.**—λαμβανόμενος μετὰ σημασίας ἐνεργητικῆς— ὄψομαι, ἤτοι ***θέλω ἰδεῖ(ν)***, **Ἀόρ. β'** - ὑφ᾽ ἑτέρας ῥίζης σχηματισθεὶς- εἶδον, **Παρακ.** ἑόρακα & ἑώρακα, **Μέσ. κ. Παθ.** ὁρῶμαι, **Παρατ.** ἑωρώμην, **Παθ. ἀόρ.** ὤφθην, **Παθ. μέλλ.** ὀφθήσομαι, **Μέσ. Αόρ. β'** εἰδόμην, **Παθ. παρακ.** ἑώραμαι & ἑόραμαι & ὦμμαι. Τοῦ ῥήματος ὁράω καταργηθέντος ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη (τῆς κληθείσης τότε *ἁπλοελληνικῆς*), το *εἶδον* ἔκτοτε ἐλογίσθη ὡς χρονικὸς τύπος οὐχὶ τοῦ ἀπαντῶντος ἐν τοῖς ἀρχαίοις κειμένοις ῥήματος ὁρῶ, ἀλλὰ τοῦ βλέπω τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς (ὅπερ εἰσέτι καὶ νῦν εὑρίσκεται ἐν τῇ συγχρόνῳ δημώδει συνηθείᾳ, πλὴν ὅμως λαμβανόμενον οὐχὶ ὡς τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐννοούμενον ῥῆμα βλέπω, ἀλλὰ καθάπερ τὸ ὁράω.)· ὅθεν, ἡ χρονικὴ τοῦ ῥήματος ἀντικατάστασις ἔχειν οὕτωσί: Παρατ. ἔβλεπον, Αόρ. εἶδον, ἀλλὰ καὶ ἴδον (κατ᾽ ἀφαίρεσιν τοῦ ε ἀπὸ τοῦ εἴδω), Ὑπερσ. εἶχα ἰδεῖ, Μέλλ. θέλω ἰδεῖ, Προστ. ἰδέ, ἰδέτε, Ὑποτ. ἐὰν ἴδω, ἀλλὰ καὶ ἰδῶ. Παρατίθεται κατωτέρω ἡ ἐγκλιτικὴ τοῦ ῥήματος ἀντικατάστασις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἐνεστῶτος, τοῦ Μέλλοντος καὶ τοῦ Ἀορίστου τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης:

www.odeiosibelius.gr
www.odeiosibelius

	ὁριστ.	ὑποτ.	εὐκτ.	προστ.	ἀπαρ.	μτχ
ἐνεστ.	ὁρῶ	ὁρῶ	ὁρῷμι	ὅρα	ὁρᾶν	ὁρῶν
μέλλ.	ὄψομαι	—	ὀψοίμην	—	ὄψεσθαι	ὀψόμενος
ἀόρ. β'	εἶδον	ἴδω	ἴδοιμι	ἰδὲ	ἰδεῖν	ἰδών
μ. ἀόρ. β'	εἰδόμην	ἴδωμαι	ἰδοίμην	ἰδοῦ	ἰδέσθαι	ἰδομενος
παθ	ὤφθην	ὀφθῶ	ὀφθείην	ὄφθητι	ὀφθῆναι	ὀφθεὶς

Ἄξιον ἐπισημάνσεως τυγχάνει ἐνταῦθα τὸ γεγονὸς ὅτι, ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν, ὁ Ἀ. Παπαδιαμάντης μεταχειρίζεται τὰς μετοχὰς Ἀττικῶς (καθ' ὃν δηλ. ἀκριβῶς τρόπον μετεχειρίζοντο ταύτας οἱ ἀρχαῖοι ἀττικοὶ πεζογράφοι), καίτοι ἡ τοιαύτη σύνταξις τοῦ λόγου ἦτο τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἤδη ἐκβεβλημένη τῆς κοινῆς συνηθείας (οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς καθαρευούσης ἣν μετεχειρίζετο ὁ συγγραφεὺς τῆς *ΣΤΑΧΟΜΑΖΩΧΤΡΑΣ* πρὸς μόρφωσιν τοῦ γλωσσικοῦ του ἰδιώματος—ἑνὸς ἰδιάζοντος γλωσσικοῦ κράματος, ἀποτελουμένου ἔκ τινων λογίων, ἐκκλησιαστικῶν καί λοιπῶν λαϊκῶν στοιχείων). Ἐνδεικτικὸν στοιχεῖον ἑνὸς — δυνάμεθα εἰπεῖν — «ἀττικίζοντος» ὕφους γραφῆς τοῦ πεζογράφου ἀποτελεῖ ἡ ἐξάρτησις τῆς κατηγορηματικῆς μετοχῆς φοροῦσαν ἐκ τῆς χρονικῆς μετοχῆς ἰδοῦσα (ὅπου, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ἡ κατηγορηματικὴ αὕτη μετοχὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς μετοχῆς ἐξαρτήσεως), τοῦθ᾽ ὅπερ ἀντίκειται πρὸς τοὺς τεχνολογικοὺς καὶ συντακτικοὺς κανόνας τῆς νέας γλώσσης τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως (προδρόμου τῆς νῦν δημοτικῆς), ἥτις ἀφ᾽ ἑνὸς ἤθελεν τὰς μετοχὰς τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου τῶν περισπωμένων εἰς -εω ῥημάτων νὰ ἐκφέρωνται ἀκλίτως, ἀφ᾽ ἑτέρου μετεχειρίζετο μίαν ἁπλουστέραν σύνταξιν (ὅρα σημ. 2) πρὸς εὐκόλυνσιν τῆς παρὰ τοῦ ἀναγνώστου συλλήψεως τοῦ νοηματικοῦ τῆς προτάσεως περιεχομένου. Σημειωτέον δ᾽ ἐνταῦθα ὅτι αἱ ἀνωτέρω εἰρημέναι μετοχαὶ ἐκφέρονται ἀσυνδέτως —καθ᾽ ὅτι ἑτεροειδεῖς—, ὡς ἀκριβῶς ὁρίζουσιν οἱ περὶ συντάξεως κανόνες τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ὁ τρόπος καθ᾽ ὃν συντάσσει ὁ Παπαδιαμάντης τὰς μετοχὰς εἶναι ὅμοιος ἐκείνῳ ᾧ ἐχρῶντο οἱ ἀττικοὶ ῥήτορες καὶ ἱστοριογράφοι· οἷον εὐθέως, ὁ Θουκυδίδης, ἱστορῶν τὰ περὶ τοῦ μεγάλου λοιμοῦ —του ἐν ἔαρι τοῦ 430 π.Χ. ενσκήψαντος εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας—, ἐκ προοιμίου λέγει ἡμῖν τὰ ἑξῆς: *[...] ταῦτα δηλώσω αὐτός τε νοσήσας καὶ ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας [...]*, ἤγουν «ταῦτα θέλω δηλώσει, ἀφ᾽ οὗ αὐτός τ᾽ ἐνόσησα καὶ εἶδον ἄλλους πάσχοντας» (Θουκ. Ἱστ. 2.48.3.)· ὁ δὲ Παπαδιαμάντης γράφει: ἡ γειτόνισσα...ἰδοῦσα τὴν θεια-Ἀχτίτσα φοροῦσαν [...]· ἡ συντακτικὴ ὁμοιότης μεταξὺ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων εἶναι λίαν πρόδηλος: *αὐτὸς...ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας*—ἡ γειτόνισσα... ἰδοῦσα τὴν θεια-Ἀχτίτσα φοροῦσαν.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα κρίνεται ἐπάναγκες νὰ ἐπισημανθῇ ἐνταῦθα, ὅτι τὰ κατωτέρω παρατεθειμένα σχόλια καὶ ἀναλύσεις γίγνονται οὐχὶ μόνον κατὰ τοὺς συντακτικοὺς καὶ τεχνολογικοὺς τῆς γλώσσης κανόνας — τοὺς ἰσχύσαντας ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καθ᾽ ὃν ὁ συγγραφεὺς διήγαγε τὸν συγγραφικὸν αὐτοῦ βίον, ἀλλὰ προσέτι καὶ κατὰ τὸ συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅπου ἂν τοιοῦτό τι κρίνηται ἀναγκαῖον.

Συμφώνως τοῖς προπάροιθεν εἰρημένοις, ἡ μετοχὴ ἰδοῦσα τοῦ παρόντος χωρίου εἶναι **χρονική** (πιθανὸν νὰ συνυπάρχῃ καὶ ἡ αἰτιολογικὴ σχέσις), ἰσοδυναμοῦσα πρὸς δευτερεύουσαν πρότασιν καὶ λαμβανομένη ὡς ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς δηλῶν τὴν χρονικὴν βαθμίδα ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ῥῆμα ἐξαρτήσεώς της, ὅπερ τὸ ῥ. ἐξέφρασεν· ὑποκείμενον δὲ ταύτης εἶναι τὸ οὐσιαστικὸν ἡ γειτόνισσα — ὃ λαμβάνεται συγχρόνως

www.odysseibelius.gr

καὶ ὡς ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος ἐξαρτήσεως· δι᾽ ὃ ἡ τοιαύτη μετοχὴ καλεῖται **συνημμένη**, ἐπειδὴ ἔχει ὑποκείμενον αὐτῆς ὄνομα ἀνῆκον εἰς τὴν πρότασιν ἣν προσδιορίζει καὶ τιθέμενον ἐν τῇ προτάσει εἴτε ὡς ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον (ἄμεσον ἢ ἔμμεσον) εἴτε ὡς δοτικὴ προσωπικὴ ἢ ὑποκείμενον ἀπαρεμφάτου.Ὅθεν, ἀφ᾽ οὗ ἡ ἐν λόγῳ μετοχὴ ἰσοδυναμεῖ πρὸς δευτερεύουσαν **χρονικήν** πρότασιν, δύναται ὡς ἐκ τούτου καὶ ν᾽ ἀναλύηται εἰς τὴν ἀντίστοιχον τοιαύτην, ἥτις θέλει εἰσάγεσθαι διὰ τῶν οἰκείων χρονικῶν συνδέσμων τῆς νέας ἑλληνικῆς, οἷον: *ἀφοῦ, ὅταν, ἐνῷ, μόλις, ἀφότου, ἀφ ἧς στιγμῆς* κ.τ.τ., πάντων δὲ τούτων συνεκφερομένων μετὰ πτώσεως **ὁριστικῆς**. Τῆς μετοχῆς ταύτης ἡ σημασία ἤθελεν εἶναι σαφεστέρα, ἐὰν προσετίθετο αὐτῇ ἐπίρρημά τι, οἷον: *ἅμα, εὐθύς, ἐξαίφνης* κ.τ.τ.. (δῆλον ὅτι: *ἅμα εἶδε, σὰν εἶδε, μόλις εἶδε, εὐθὺς ὡς εἶδε* κ.τ.τ..).

Ἡ **χρονικὴ μετοχὴ** καθόλου ἐκφέρεται εἰς ἅπαντας τοὺς χρόνους **πλὴν τοῦ μέλλοντος**. Ὥσπερ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἡμῶν γλώσσῃ, οὕτω καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ταύτῃ, ἡ χρονικὴ μετοχὴ ἐν γένει ἰσοδυναμεῖ πρὸς χρονικὴν πρότασιν, δέχεται τὰ ἀποφατικὰ οὐ καὶ μή, προσέτι δὲ ἀποδίδοται εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν διὰ προτάσεως **χρονικῆς**· παραδείγματος ἕνεκα: *τούτων ἀκούσαντες ἀπῆλθον[...]*· ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν χρονικὴν πρότασιν: *ἐπεὶ τούτων ἤκουσαν, ἀπῆλθον...(Ισοκρ. Φίλιπ. 23.1.).*

Καθόλου δὲ **αἰτιολογικαὶ** λέγονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ μετοχαὶ ῥημάτων σημαινόντων **γνῶσιν**, **αἴσθησιν**, **γνώμην** ἢ **κρίσιν** (οἷον: *οἶδα, νοῶ, ἐννοῶ, ἀγνοῶ, αἰσθάνομαι, ὁρῶ, ἀκούω, ἀκροῶμαι, οἴομαι ἢ οἶμαι, νομίζω, δοκῶ, ἡγοῦμαι, ὑπολαμβάνω* κ.τ.τ.), καθὼς καὶ αἱ μετοχαὶ ῥημάτων σημαινόντων ψυχικόν τι πάθημα (οἷον **ἔκπληξιν, θαυμασμόν, χαράν, λύπην, ὀργήν, ἀγανάκτησιν, φόβον** κ.τ.τ.)· τοιαῦτα ῥήματα λογίζονται καὶ τὰ ἑξῆς: *χαίρω, ἥδομαι, θαυμάζω, βαρέως ἢ χαλεπῶς φέρω, ἀγανακτῶ, ἄχθομαι, αἰσχύνομαι, μεταμέλομαι* καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

[2] Φοροῦσαν· μετοχικὸς τύπος Ἐνσ. τοῦ ῥ. φορέω-ῶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἡ μετοχὴ αὕτη εἶναι κατηγορηματική, ἀναφερομένη εἰς τὸ ἀντικείμενον τὴν θεια-Ἀχτίτσα τῆς μετοχῆς ἰδοῦσα. Ὥστε ὅλη ἡ περιόδος δύναται ν᾽ ἀναλυθῇ εἰς τὰ ἀκόλουθα: [...]*σὰν εἶδε* (ὑποκείμενον *ἡ γειτόνισσα*), *τὴν ἡμέραν* (*τῇ ἡμέρᾳ*: δοτικὴ λαμβανομένη ἐπιρρηματικῶς καὶ δηλοῦσα τὸν ὡρισμένον χρόνον εἰς τὴν μετοχὴν *ἰδοῦσα*) *τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους 187..., πὼς ἡ θεια- Ἀχτίτσα ἐφόρει* (εἰς δὲ τὴν ἁπλοελληνικήν: *ἐφοροῦσε**) *καινουργῆ μανδήλαν, καὶ τὸν Γέρο καὶ τὴν Πατρώνα μὲ καθαρὰ ὑποκαμισάκια καὶ μὲ νέα πέδιλα[...].*—

Τὸ ῥῆμα φορέω τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἔχειν ὡς ἀκολούθως: Μέλλ. -ήσω ἀόρ. α᾽ ἐφόρησα, ἐπ. φόρησα· ῥῆμα θαμιστικὸν τοῦ φέρω (τοῦτ᾽ ἔστι *μεταφέρω, βαστάζω*)· φέρω διαρκῶς ἢ περιοδικῶς, φέρω συνήθως· ἐντεῦθεν, φορῶ.—

* τὸ ῥῆμα φορῶ ἅτε ἀνῆκον εἰς τὴν πρώτην συζυγίαν ῥημάτων τῆς πάλαι λεγομένης *ἁπλοελληνικῆς γλώσσης* κλίνεται κατὰ τὸν παρατατικὸν ὡς ἀκολούθως: ἐφοροῦσα, ἐφοροῦσες, ἐφοροῦσε —καὶ ἐφόρης [ἐκ τοῦ ἰωνικοῦ *ἐφόρεε*: [...] *ἐκ τοῦ ζωστῆρος τοῦ θώρηκος ἐφόρεε χαλκέη ἁλύσι δεδεμένην ἄγκυραν σιδηρέην* (*Ἡροδότου ἱστορία, Θ᾽ 74*) = ἐκ τοῦ ζωστῆρος τοῦ θώρακος χαλκείῃ ἁλύσι δεδεμένην ἄγκυραν σιδηρᾶν.], ἐφορούσαμεν, ἐφορούσετε, ἐφοροῦσαν. Ὡστόσον, ὁ Παπαδιαμάντης μεταχειρίζεται τοὺς χρονικοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, οἵτινες κατὰ τὸν παρατατικὸν κλίνονται ὧδε: ἐφόρουν, ἐφόρεις, ἐφόρει, ἐφοροῦμεν, ἐφορεῖτε, ἐφόρουν. Ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ῥήματος φορῶ εἶναι συνηθεστάτη εἰς πλεῖστα ὅσα ἔργα τοῦ συγγραφέως· πρὸς ἀπόδειξιν ἔστω: ("Ἡ μετανάστις") ***ἐφόρει*** *ἐσθῆτα μεταξίνην καὶ ἦτο ἐπιμελῶς κεκοσμημένη...*, ("Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν") *Πάντες οὗτοι* ***ἐφόρουν*** *μακροὺς μανδύας καὶ ἦσαν περὶ τοὺς δέκα...*, ("Ἡ γυφτοπούλα") *Ὁ δὲ Πλήθων* ***ἐφόρει*** *ἐφεστρίδα καὶ ἐξετέλει ἔργα ἱερέως...*, ("Χρῆστος Μηλιόνης") *Ἀλλὰ διότι*

www.onedesiberius.gr

καινουργῆ[3] μανδήλαν, καὶ τὸν Γέρο καὶ τὴν Πατρώνα μὲ καθαρὰ ὑποκαμισάκια καὶ μὲ νέα πέδιλα.

Τοῦτο δὲ διότι ἦτο γνωστότατον ὅτι ἡ θεια-Ἀχτίτσα εἶχεν ἰδεῖ[4] τὴν προῖκα τῆς κόρης της πωλουμένην ἐπὶ δημοπρασίας πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν ἀναξίου γαμβροῦ, διότι ἦτο ἔρημος καὶ χήρα καὶ διότι ἀνέτρεφε τὰ δύο ὀρφανὰ ἔγγονά της μετερχομένη ποικίλα ἐπαγγέλματα. Ἦτο (ἂς εἶναι μοναχή της!) ἀπ᾽ ἐκείνας ποὺ δὲν ἔχουν στὸν ἥλιο μοῖρα. Ἡ γειτόνισσα τὸ Ζερμπινιὼ ᾤκτειρε[5] τὰς στερήσεις τῆς γραίας καὶ τῶν δύο ὀρφανῶν, ἀλλὰ μήπως ἦτο καὶ αὐτὴ πλουσία, διὰ νὰ ἔλθῃ αὐτοῖς ἀρωγὸς καὶ παρήγορος;

Εὐτυχὴς ὁ μακαρίτης, ὁ μπαρμπα-Μιχαλιός, ὅστις προηγήθη εἰς τὸν τάφον τῆς συμβίας Ἀχτίτσας, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὰ δεινὰ τὰ ἐπικείμενα αὐτῇ μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἦτο καλῆς ψυχῆς, ἂς εἶχε ζωή! ὁ συχωρεμένος. Τὰ δύο παιδιά, «τὰ ἀδιαφόρετα*», ὁ Γεώργης καὶ ὁ Βασίλης, ἐπνίγησαν βυθισθείσης τῆς βρατσέρας των τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 186… Ἡ βρατσέρα ἐκείνη ἀπωλέσθη αὔτανδρος[6], τί φρίκη, τί καημός! Τέτοια τρομάρα καμμιᾶς καλῆς χριστιανῆς νὰ μὴν τῆς μέλλῃ.

Ὁ τρίτος ὁ γυιός της, ὁ σουρτούκης, τὸ χαμένο κορμί, ἐξενιτεύθη, καὶ εὑρίσκετο, ἔλεγαν, εἰς τὴν Ἀμερικήν. Πέτρα ἔρριξε πίσω του. Μήπως τὸν εἶδε; Μήπως τὸν ἤκουσεν; Ἄλλοι πάλιν πατριῶτες εἶπαν ὅτι ἐνυμφεύθη

ἔφερε σχῆμα μετανοίας…, (''Ὁ ἀντίκτυπος τοῦ νοῦ'') ***Ἐφόρει*** *πότε εἶδος κούκκου ἢ κασκέτου εἰς τὴν κεφαλήν, πότε ἡμίψηλον ἢ ρεμπούπλικαν…* καὶ ἄλλα πολλά.

[3] καινουργός, ον (καινὸς+ἔργω), ὁ καινούργιος: (Α. Μωραϊτίδης, «Μὲ τοῦ βορηᾶ τὰ κύματα», Σμύρνη) *Τῷ ὄντι ἡ Σμύρνη πρώτη, καθὼς μανθάνω, πρώτην φορὰν σήμερον εἰσέπλευσεν ἐντὸς εἰς τὸν καινουργῆ λιμένα, ὅπου ἡ βυθοκόρος ἀκόμη ἐργάζεται…*

[4] εἶχεν ἰδεῖ· ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Ὑπερσυντελίκου τῆς νέας ἑλληνικῆς, ὅστις μορφοῦται διὰ τοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος ἔχω (ἐν τῷ 3ῳ ἑνικῷ προσώπῳ τοῦ παρατατικοῦ: *εἶχεν*), ὅπερ ἐκφέρεται ὁμοῦ τῷ ἀπαρεμφατικῷ τύπῳ ἰδεῖ(ν) (ἤτοι: *ἔχω ἰδεῖ*) τοῦ εἶδον, ῥήματος Ἀορ. β᾽ τοῦ βλέπω (ὅρα τὴν ὑπ᾽ ἀριθμὸν 1 σημείωσιν τοῦ παρόντος). Ἡ κατ᾽ αἰτιατικὴν πτῶσιν ἐκφερομένη κατηγορηματικὴ μετοχὴ *πωλουμένην* ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀντικείμενον *τὴν προῖκα*, δύναται δὲ ν᾽ ἀποδοθῇ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν διὰ τοῦ συμπλέγματος ***νὰ + ὑποτακτικῆς***, δῆλον ὅτι: *νὰ πωλῆται* (ἢ καί: *πουλημένη*). Ὅθεν ἅπασα ἡ εἰδικὴ πρότασις (*ὅτι ἡ θεια-Ἀχτίτσα* […]*ἀναξίου γαμβροῦ*), ἥτις λαμβάνεται ὡς ὑποκείμενον εἰς τὸ κατηγορούμενον *ἦτο γνωστότατον*, δύναται ν᾽ ἀποδοθῇ εἰς τὴν σύγχρονον γλῶσσαν ὧδε: *Καὶ* (τὸ δὲ ἐνταῦθα μεταβατικόν, συνδέον τὴν ἡγουμένην περίοδον μετὰ τῆς ἑπομένης) *τοῦτο διότι ἦταν λίαν γνωστὸν* (ἤγουν, *γνωστότατον*) *ὅτι ἡ θεία-Ἀχτίτσα εἶχε δεῖ τὴν προῖκα τῆς κόρης της πουλημένη σὲ δημοπρασία γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν χρεῶν ἑνὸς ἀναξίου γαμπροῦ…*

[5] οἰκτείρω, ὀρθότερος δὲ τύπος εἶναι τὸ *οἰκτίρω* (οἶκτος)· σημαίνει ὅ, τι καὶ νῦν: λυποῦμαί τινα, αἰσθάνομαι οἶκτον διά τινα, συμπονῶ, συντασσόμενον μετ᾽ αἰτιατικῆς (**Παρατ.** ᾤκτιρον, **Μέλλ.** οἰκτιρῶ, **Αόρ. α΄** ᾤκτιρα).

[6] αὔτ-ανδρος, *ον* (αὐτὸς + ἀνήρ): ἀπολεσθεῖσα αὐτοῖς ἀνδράσιν, αὐτῷ πληρώματι, ὁμοῦ τοῖς ἐπιβάταις, καταποντισθεῖσα σύψυχος (ἐπὶ ἐμψύχων καὶ ἀψύχων).

www.odeiosibellus.gr

εἰς ἐκεῖνα τὰ χώματα, κ᾽ ἐπῆρε, λέει, μιὰ φράγκα. Μιὰ ᾽γγλεζοπούλα, ἕνα ξωθικό, ποὺ δὲν ἤξευρε νὰ μιλήσῃ ρωμέικα. Μὴ χειρότερα! Τί νὰ πῇ κανείς, ἠμπορεῖ νὰ καταρασθῇ τὸ παιδί του, τὰ σωθικά του, τὰ σπλάγχνα του;

Ἡ κόρη της ἀπέθανεν εἰς τὸν δεύτερον τοκετόν, ἀφεῖσα αὐτῇ τὰ δύο ὀρφανὰ κληρονομίαν. Ὁ πατεριασμένος* τους ἐζοῦσε ἀκόμα (ποὺ νὰ φτάσουν τὰ μαντᾶτα του, ὥρα τὴν ὥρα!), μὰ τί νοικοκύρης, τὸ πρόκοψε ἀλήθεια! Χαρτοπαίκτης, μέθυσος καὶ ⟨μὲ⟩ ἄλλας ἀρετὰς ἀκόμη. Εἶπαν πὼς ξαναπαντρεύτηκε ἀλλοῦ, διὰ νὰ πάρῃ καὶ ἄλλον κόσμον εἰς τὸν λαιμόν του, ὁ ἀσυνείδητος! Τέτοιοι ἄντρες!... Ἔκαμε δὰ κι αὐτὴ ἕνα γαμπρό, μὰ γαμπρὸ (τὸ λαμπρό τ᾽ νὰ βγῇ!).

Τί νὰ κάμῃ, ἔβαλε τὰ δυνατά της, κ᾽ ἐπροσπαθοῦσε ὅπως-ὅπως νὰ ζήσῃ τὰ δύο ὀρφανά. Τί ἀξιολύπητα, τὰ καημένα! Κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους, ἐβοτάνιζε, ἀργολογοῦσε, ἐμάζωνε ἐλιές, ἐξενοδούλευε. Ἐμάζωνε κούμαρα καὶ τὰ ἔβγαζε ρακί. Μερικὰ στέμφυλα ἀπ᾽ ἐδῶ, καμπόσα βότσια ἀραβοσίτου ἀπ᾽ ἐκεῖ, ὅλα τὰ ἐχρησιμοποίει. Εἶτα κατὰ Ὀκτώβριον, ἅμα ἤνοιγαν τὰ ἐλαιοτριβεῖα, ἔπαιρνεν ἕνα εἶδος πῆχυν, ἓν πενηντάρι ἐκ λευκοσιδήρου, μίαν στάμναν μικράν, κ᾽ ἐγύριζεν εἰς τὰ ποτόκια*, ὅπου κατεστάλαζαν αἱ ὑποστάθμαι τοῦ ἐλαίου, κ᾽ ἐμάζωνε τὴν μούργα. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ᾠκονόμει ὅλον τὸ ἐνιαύσιον ἔλαιον τοῦ λυχναρίου της.

Ἀλλὰ τὸ πρώτιστον εἰσόδημα τῆς θεια-Ἀχτίτσας προήρχετο ἐκ τοῦ σταχομαζώματος. Τὸν Ἰούνιον κατ᾽ ἔτος[7] ἐπεβιβάζετο εἰς πλοῖον, ἔπλεεν ὑπερπόντιος καὶ διεπεραιοῦτο εἰς Εὔβοιαν. Περιεφρόνησε τὸ ὀνειδιστικὸν ἐπίθετον τῆς «καραβωμένης», ὅπερ ἐσφενδόνιζον ἄλλα γύναια κατ᾽ αὐτῆς, διότι ὄνειδος ἀκόμη ἐθεωρεῖτο τὸ νὰ πλέῃ γυνὴ εἰς τὰ πελάγη. Ἐκεῖ, μετ᾽ ἄλλων πτωχῶν γυναικῶν, ἠσχολεῖτο συλλέγουσα τοὺς ἀστάχυς, τοὺς πίπτοντας ἀπὸ τῶν δραγμάτων τῶν θεριστῶν, ἀπὸ τῶν φορτωμάτων καὶ κάρρων. Κατ᾽ ἔτος, οἱ χωρικοὶ τῆς Εὐβοίας καὶ τὰ χωριατόπουλα ἔρριπτον κατὰ πρόσωπον αὐτῶν τὸ σκῶμμα: «Νά! οἱ φ᾽στάνες! μᾶς ἦρθαν πάλιν οἱ φ᾽στάνες!» Ἀλλ᾽ αὕτη ἔκυπτεν[8] ὑπομονητική, σιωπηλή, συνέλεγε τὰ ψιχία ἐκεῖνα τῆς πλουσίας συγκομιδῆς τοῦ τόπου, ἀπήρτιζε[9] τρεῖς ἢ τέσσαρας σάκκους, ὁλόκληρον

---

[7] κατ᾽ ἔτος: κάθε χρόνον.

[8] ἔκυπτεν· ἤτοι *ἐσκυβε*. **Παρατ.** ἔκυπτον, **Μέλλ.** κύψω, **Αόρ.** ἔκυψα, **Παρακ.** κέκυφα

[9] ἀπαρτίζω· ἐκ τοῦ **ἀπαρτία** (ὅπερ παρ᾽ ἀρχαίοις σημαίνει ἀποσκευή, οἰκιακὰ σκεύη, κινητὰ πράγματα, ἔπιπλα). Μέλ. *-ίσω*, ἀττ. *-ιῶ*. Τὸ ῥῆμα ἀπαρτίζω σημαίνει παρ᾽ ἀρχαίοις: *ἑτοιμάζω, συμπληρώνω*· ἐν τῇ νέᾳ δὲ γλώσσῃ: *συγκροτῶ, σχηματίζω*.— Παθ. ἀπαρτίζομαι, ὅπερ παρ᾽ ἀρχαίοις σημαίνει: *συμπληρώνομαι, τελειοποιοῦμαι ἀκριβῶς*, ἐν τῇ νέᾳ δ᾽ ὅμως γλώσσῃ, *ἀποτελοῦμαι, συνίσταμαι*.

www.odeiosibellus.gr

ἐνιαυσίαν ἐσοδείαν δι᾽ ἑαυτὴν καὶ διὰ τὰ δύο ὀρφανά, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰς φροντίδας τῆς Ζερμπινιῶς, καὶ ἀποπλέουσα[10] ἐπέστρεφεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον χωρίον της.

* * *

Πλὴν[11] ἐφέτος, δηλ. τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἀφορία εἶχε μαστίσει τὴν Εὔβοιαν. Ἀφορία εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς μικρᾶς νήσου, ὅπου κατῴκει ἡ θεια-Ἀχτίτσα. Ἀφορία εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ εἰς τοὺς ἀραβοσίτους, ἀφορία σχεδὸν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κούμαρα[12][13], ἀφορία πανταχοῦ[14].

Εἶτα[15], ἐπειδὴ οὐδὲν κακὸν ἔρχεται μόνον, βαρὺς χειμὼν ἐνέσκηψεν[16] εἰς τὰ βορειότερα ἐκεῖνα μέρη. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μηνός, χωρὶς σχεδὸν νὰ πνεύσῃ νότος καὶ νὰ πέσῃ βροχή, ἤρχισε νὰ χιονίζῃ. Μόλις ἔπαυεν εἷς νιφετὸς[17] καὶ ἤρχιζεν ἄλλος. Ἐνίοτε ἔπνεε ξηρὸς βορρᾶς, σφίγγων ἔτι μᾶλλον[18] τὰ χιόνια, τὰ ὁποῖα δὲν ἔλυωναν εἰς τὰ βουνά. «Ἐπερίμεναν ἄλλα».

Ἡ γραῖα μόλις εἶχε προλάβει νὰ μεταφέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων της ἀπὸ τῶν φαράγγων καὶ δρυμῶν ἀγκαλίδας[19] τινὰς ξηρῶν ξύλων, ὅσαι μόλις θὰ

---

[10] Μετοχὴ τροπικὴ ἐπιρρηματικὴ (συνημμένη), προσδιορίζουσα ἐπιρρηματικῶς τὸ ῥῆμα ἐπέστρεφε· ὑποκείμενον δὲ ταύτης οἷον καὶ τοῦ ῥήματος ἐξαρτήσεώς της, ἤτοι τὸ αὕτη (*Ἀλλ᾽ αὕτη ἔκυπτεν ὑπομονητική, σιωπηλή...*).

[11] ὅμως, ἀλλά.

[12] τουτέστιν: *ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἴδια τὰ κούμαρα...* (ὁ σύνδεσμος *καὶ* ἐνταῦθα εἶναι ἐπιδοτικός). Περὶ τῆς ἀντωνυμίας αὐτός -τή -τὸ ὅρα ἐν τῷ "ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ", (σελ. 6, σημ. 31. ἐπιμέλεια-φιλολογικὸς σχολιασμὸς Ζάρβανος Γεώργιος, © 2016 www.odeiosibelius.gr).

[13] Κούμαρα, *τά* (ἐκ τοῦ ἀρχ. κούμαρος, *ό, ή*)· ὅ ἐστι **ἡ κουμαριά**, λατινιστὶ **urbitus**: οἱ καρποὶ τῆς κουμαριᾶς.

[14] Πανταχοῦ, *ἐπίρρ.*: παντοῦ, εἰς ἅπαντα τὰ μέρη, ἐν παντὶ μέρει· φρ.: *πανταχοῦ τῆς γῆς*, ἤτοι *εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου*. || *Συνών.* ἁπανταχοῦ || *Ἀντίθ.* οὐδαμοῦ.

[15] ἤγουν: ἔπειτα.

[16] Ἐνσκήπτω [ἐν + σκήπτω], μελ. ***-ψω***· ῥῆμα ἀμετάβατον· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σημαίνει πίπτω, ἐπιπίπτω ἐπί τινος· ἐν τῇ συγχρόνῳ δημοτικῇ τὸ ῥῆμα τοῦτο σημαίνει: *παρουσιάζομαι ξαφνικά*, λαμβανόμενον ὅμως ὑπὸ ἀρνητικὴν ἔννοιαν, οἷον εὐθέως: *ἐνέσκηψε λοιμός*.

[17] Νιφετὸς, *-οῦ, ὁ*· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σημαίνει **χιονοθύελα**, παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ **βροχή** (παρ᾽ ἀρχαίοις ὁ ***ὑετὸς*** ἐκ τοῦ ῥ. ***ὕω***, ἤτοι ῥίπτω βροχή, βρέχω, καθ᾽ ὅσον ὁ ὅρος βροχὴ δὲν ἀπαντᾶται εἰς τὰ κείμενα τῶν Ἀττικῶν πεζογράφων)· ὄνομα προερχόμενον ἐκ τοῦ ῥήματος **νίφω**, ὅ ἐστι **χιονίζω**.

[18] *ἔτι πλέον*, ἤγουν, *ἀκόμη περισσότερον*.

[19] Ἀγκαλίς, ***-ίδος, ἡ***· ὑποκοριστικὸν τοῦ οὐσιαστικοῦ *ἀγκάλη*· ἡ ἀγκαλίτσα· ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀγκαλίδες, ἀγκάλαι· ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ ὁ ὅρος *ἀγκαλὶς* σημαίνει ***δεμάτι ὅσον χωρεῖ εἰς τὴν ἀγκάλην***.

www.odeiosibelius.gr

ἤρκουν διὰ δύο ἑβδομάδας ἢ τρεῖς, καὶ βαρὺς ὁ χειμὼν ἐπέπεσε. Περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου μόλις ἐπῆλθε μικρὰ διακοπή, καὶ δειλαί τινες ἀκτῖνες ἡλίου ἐπεφάνησαν ἐπιχρυσοῦσαι τὰς ὑψηλοτέρας στέγας. Ἡ θεια-Ἀχτίτσα ἔτρεξεν εἰς τὰ «ὀρμάνια» ἵνα προλάβῃ καὶ εἰσκομίσῃ καυσόξυλά τινα. Τὴν ἐπαύριον ὁ χειμὼν κατέσκηψεν[20] ἀγριώτερος. Μέχρι τῶν Χριστουγέννων οὐδεμία ἡμέρα εὔδιος[21], οὐδεμία γωνία οὐρανοῦ ὁρατή, οὐδεμία ἀκτὶς ἡλίου.

Κραταιὸς καὶ βαρύπνοος βορρᾶς, «χιονιστής», ἐφύσα κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἁγίας ἡμέρας. Αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν ἦσαν κατάφορτοι ἐκ σκληρυνθείσης χιόνος. Τὰ συνήθη παίγνια τῶν ὁδῶν καὶ τὰ χιονοβολήματα ἔπαυσαν. Ὁ χειμὼν ἐκεῖνος δὲν ἦτο φιλοπαίγμων. Ἀπὸ τῶν κεράμων τῶν στεγῶν ἐκρέμαντο ὡς ὥριμοι καρποὶ σπιθαμιαῖα κρύσταλλα, τὰ ὁποῖα οἱ μάγκαι τῆς γειτονιᾶς δὲν εἶχον πλέον ὄρεξιν νὰ τρώγουν.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 23, ὁ Γέρος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὸ σχολεῖον περιχαρής, διότι ἀπὸ τῆς αὔριον ἔπαυον τὰ μαθήματα. Πρὶν ξεκρεμάσῃ τὸν «φύλακα» ἀπὸ τῆς μασχάλης του, ὁ Γέρος πεινασμένος ἤνοιξε τὸ δουλάπι, ἀλλ᾽ οὐδὲ ψωμὸν ἄρτου εὗρεν ἐκεῖ. Ἡ γραῖα εἶχεν ἐξέλθει, ἴσως πρὸς ζήτησιν ἄρτου. Ἡ ἀτυχὴς Πατρώνα ἐκάθητο ζαρωμένη πλησίον τῆς ἑστίας, ἀλλ᾽ ἡ ἑστία ἦτο σβεστή. Ἐσκάλιζε τὴν στάκτην, νομίζουσα ἐν τῇ παιδικῇ ἀφελείᾳ της (ἦτο μόλις τετραετές, τὸ πτωχὸν κοράσιον) ὅτι ἡ ἑστία εἶχε πάντοτε τὴν ἰδιότητα νὰ θερμαίνῃ, καὶ ἂς μὴ καίῃ. Ἀλλ᾽ ἡ στάκτη ἦτο ὑγρά. Σταλαγμοὶ ὕδατος, ἐκ χιόνος τακείσης[22] ἴσως διά τινος λαθραίας καὶ παροδικῆς ἀκτῖνος ἡλίου, εἶχον ρεύσει διὰ τῆς καπνοδόχου. Ὁ Γέρος, ὅστις ἦτο ἑπταέτης μόλις, ἕτοιμος νὰ κλαύσῃ διότι δὲν εὕρισκε ψιχίον τι πρὸς κορεσμὸν τῆς πείνης του, ἤνοιξε τὸ μόνον παράθυρον, ἔχον τριῶν σπιθαμῶν μῆκος. Ὁ οἰκίσκος ὅλος, χθαμαλός[23], ἡμιφάτνωτος μὲ εἶδος σοφᾶ, εἶχεν ὕψος δύο ἴσως ὀργυιῶν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι τῆς ὀροφῆς.

---

[20] κατα-σκήπτω, ἤτοι ***ἐπιπίπτω***. **Παρατ.** ἔσκηπτον, **Μέλλ.** σκήψω, **Αόρ.** ἔσκηψα, **Μέσ. μέλλ.** σκήψομαι, **Μέσ. αόρ.** ἐσκηψάμην, **Παθ. αόρ.** ἐσκήφθην, **Παθ. παρακ.** ἔσκημμαι.

[21] εὔδιος, ***-ον*** (ἐπίθ.) [εὖ + δῖος, ἔκ τινος ῥίζης **δει-*F***ος= θεός, οὐράνιος] =**αἴθριος**.

[22] τακείσης· μετοχικὸς τύπος Αορ. β' τοῦ ῥήματος ἐτάκην (τοῦ τήκω = λιώνω).

[23] Χθαμαλός, -ή, -ὸν (ἐκ τοῦ **χαμαί**, ἤτοι **κατὰ γῆς, χάμω, χάμου**)· ἐξ οὗ καὶ αἱ ἀγγλικαὶ λέξεις **chamaephyte- chameleon**)· *χαμηλός, ὁ ἐγγὺς πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ τι ἕρπει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους*: (Ἀ. Παπαδιαμάντη *"Ἡ γυφτοπουλα"*) ***Τὸ βάθρον ἐφ᾽ οὗ ἦτο ἱδρυμένον τὸ ἄγαλμα ἦτο χθαμαλόν, μόλις δακτύλους τινὰς ἀνέχον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος...***, (Ἀ. Παπαδιαμάντη *"Οἱ ἔμποροι των ἐθνῶν"*) *τῷ ὄντι, ἐκεῖθεν τῆς ἀντικρὺ ἀκτῆς, ἔνθα ἐσχηματίζετο ὅρμος, ἐφαίνοντο ἱστοὶ πλοίου ὑψηλότεροι ὄντες τοῦ χθαμαλοῦ μέρους τοῦ ἰσθμοῦ...,* ὡσαύτως σημαίνει καὶ **ἐπίπεδος** (καθόλου ἀντίθετον τῷ ὑψηλός)||

www.odeiosibelius.gr

Ὁ Γέρος ἀνεβίβασε σκαμνίον τι ἐπὶ τοῦ λιθίνου ἐρείσματος τοῦ παραθύρου, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ σκαμνίου, ἐστηρίχθη διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τοῦ παραθυροφύλλου, ἀνοικτοῦ, ἐστηλώθη μετὰ τόλμης πρὸς τὴν ὀροφήν, ἀνέτεινε τὴν δεξιάν, καὶ ἀπέσπασεν ἓν κρύσταλλον, ἐκ τῶν κοσμούντων τοὺς «σταλαμοὺς» τῆς στέγης. Ἤρχισε νὰ τὸ ἐκμυζᾷ βραδέως καὶ ἡδονικῶς, καὶ ἔδιδε καὶ εἰς τὴν Πατρώνα νὰ φάγῃ. Ἐπείνων τὰ κακόμοιρα.

* * *

Ἡ γραῖα Ἀχτίτσα ἐπανῆλθε μετ᾽ ὀλίγον φέρουσα πρᾶγμά τι τυλιγμένον εἰς τὸν κόλπον της. Ὁ Γέρος, ὅστις ἐγνώριζεν ἐκ τῆς παιδικῆς του πείρας ὅτι ποτὲ ἄνευ αἰτίας δὲν ἐφούσκωναν οἱ κόλποι τῆς μάμμης του, ἀναπηδήσας ἔτρεξεν εἰς τὸ στῆθός της, ἐνέβαλε τὴν χεῖρα καὶ ἀφῆκε[24] κραυγὴν χαρᾶς. Τεμάχιον ἄρτου εἶχεν «οἰκονομήσει» καὶ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἡ καλή, καίτοι ὀλίγον τι αὐστηρὰ μάμμη, **τίς οἶδεν ἀντὶ ποίων ἐξευτελισμῶν καὶ διὰ πόσων ἐκλιπαρήσεων**!

Καὶ τί δὲν ἤθελεν ὑποστῆ[25], πρὸ ποίας θυσίας ἠδύνατο νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, διὰ τὴν ἀγάπην τῶν δύο τούτων παιδίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν δὶς παιδία δι᾽ αὐτήν, καθόσον ἦσαν τὰ τέκνα τοῦ τέκνου της! Ἐν τούτοις δὲν ἤθελε νὰ δεικνύῃ αὐτοῖς μεγάλην ἀδυναμίαν, καὶ «ἥμερο μάτι δὲν τοὺς ἔδιδε». Ἐκάλει τὸν ἄρρενα «Γέρον», διότι εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθοῦς Γέρου της, τοῦ μακαρίτου μπαρμπα-Μιχαλιοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα τῆς ἐπόνει ν᾽ ἀκούσῃ ἢ νὰ προφέρῃ. Τὸ ταλαίπωρον τὸ θῆλυ τὸ ἐκάλει Πατρώνα

λαμβανόμενον μεταφορικῶς: ***ἕρπων, χαμερπής, ταπεινός***, (λατινιστὶ **humillis**). Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως βλέπε ἐν τοῖς λήμμασι χθών, χαμαὶ τῶν προσφυῶν λεξικογραφικῶν ἐργασιῶν.

[24] Ἀφῆκα· χρονικὸς τύπος ΑΟΡ β᾽ τοῦ ῥήματος ἀφίημι (ἵημι)· ἀφῆκα, ἀφῆκες, ἀφῆκε-ἀφῆκεν, ἀφεῖμεν, ἀφεῖτε, ἀφεῖσαν ἢ αφῆκαν = ἄφησε.

[25] "*καὶ τί δὲν ἤθελεν ὑποστῆ* [...]"· δηλονότι, " *καὶ τί δὲν θὰ ὑπέστη*"· ἤθελεν ὑποστῆ... Ἐνταῦθα ἔχομεν τὸν λεγόμενον **Ὑποθετικὸν** τῆς καθαρευούσης, οὗ ἡ σύνθεσις γίνεται τριχῶς· οἷον, α᾽. διὰ τοῦ κλινομένου παρατατικοῦ τῆς ἐνεργητικῆς ὁριστικῆς τοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος **ἐθέλω** καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου **ἀορίστου** χρόνου τοῦ κλινομένου ῥήματος (πρὸς δήλωσιν τῆς συντελείας τῆς πράξεως) —ἐν προκειμένῳ τοῦ ἀπρμφ. **ὑποστῆ** (ἤτοι ***ἐθέλω ὑποστῆ***) τοῦ ῥ. ὑπέστην—, ἢ καὶ διὰ τοῦ ἀπρμφ. **ἐνεστῶτος** τοῦ κλινομένου ῥήματος (πρὸς δήλωσιν τῆς παρατάσεως τῆς πράξεως)· β᾽. διὰ τοῦ εἰρημένου ἐθέλω ῥήματος βοηθητικοῦ —**ἀκλίτως ὅμως ἐκφερομένου**— καὶ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ κλινομένου ῥήματος· οἷον, ἤθελεν ὑποστῶ, -ῇς, -ῇ κ.τ.τ.· γ᾽. ὅπως εἰς τὴν σύγχρονον δημοτικὴν ἤθελον νὰ γράψω, -ῃς, -ῃ κ.τ.λ. (ἢ καὶ νὰ γράφω, -ῃς, -ῃ —πρὸς δήλωσιν τοῦ παρατεταμένου τῆς πράξεως). Ὁ **Ὑποθετικὸς** συντίθεται πρὸς τούτοις καὶ διὰ τοῦ μορίου θὰ καὶ τοῦ Παρατατικοῦ τῆς ὁριστικῆς τοῦ κλινομένου ῥήματος· οἷον, θὰ ὑφιστάμην, θὰ ὑφίστασο, θὰ ὑφίστατο κ.τ.λ..

www.odeiosipelius.gr

θωπευτικῶς[26], καὶ ὀλίγον «σὰν ἀρχοντοξεπεσμένη ποὺ ἦτον», μὴ ἀνεχομένη ν᾽ ἀκούῃ τὸ Ἀργυρώ, τὸ ὄνομα τῆς κόρης της, ὅπερ ἐδόθη ὡς κληρονομία εἰς τὸ ὀρφανόν, λεχοῦς[27] θανούσης ἐκείνης. **Πλὴν τοῦ ὑποκορισμοῦ τούτου, οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιδεικτικὴν τρυφερότητα ἀπένεμεν εἰς τὰ δύο πτωχὰ πλάσματα, ἀλλὰ μᾶλλον πρακτικὴν ἀγάπην καὶ προστασίαν.**

Ἡ ταλαίπωρος γραῖα ἔστρωσε διὰ τὰ δύο ὀρφανά, ἵνα κοιμηθῶσιν, ἀνεκλίθη[28] καὶ αὐτὴ πλησίον των, τοῖς εἶπε νὰ φυσήσουν ὑποκάτωθεν τοῦ σκεπάσματός των διὰ νὰ ζεσταθοῦν, τοῖς ὑπεσχέθη ψευδομένη, ἀλλ᾽ ἐλπίζουσα νὰ ἐπαληθεύσῃ, ὅτι αὔριον ο Χριστὸς θὰ φέρῃ ξύλα καὶ ψωμὶ καὶ μίαν χύτραν κοχλάζουσαν ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ ἔμεινεν ἄυπνος πέραν τοῦ μεσονυκτίου, ἀναλογιζομένη τὴν πικρὰν τύχην της.

* * *

Τὸ πρωί, μετὰ τὴν λειτουργίαν (ἦτο ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων) ὁ παπα-Δημήτρης, ὁ ἐνορίτης της, ἐπαρουσιάσθη αἴφνης εἰς τὴν θύραν τοῦ πενιχροῦ οἰκίσκου:

— Καλῶς τὰ ᾽δέχθης, τῆς εἶπε μειδιῶν.

«Καλῶς τὰ ᾽δέχθη» αὐτή! Καὶ ἀπὸ ποῖον ἐπερίμενε τίποτε;

—Ἔλαβα ἕνα γράμμα διὰ σέ, Ἀχτίτσα, προσέθηκεν ὁ γέρων ἱερεύς, τινάσσων τὴν χιόνα ἀπὸ τὸ ράσον καὶ τὸ σάλι του.

—Ὁρίστε, δέσποτα! Καὶ μακάρι ἔχω τὴ φωτιά, ἐψιθύρισε πρὸς ἑαυτήν, ἢ τὸ γλυκὸ καὶ τὸ ρακὶ νὰ τὸν φιλέψω;

Ο ἱερεὺς ἀνέβη τὴν τετράβαθμον κλίμακα καὶ ἐλθὼν ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ σκαμνίου. Ἠρεύνησε δὲ εἰς τὸν κόλπον του καὶ ἐξήγαγε μέγαν φάκελον μὲ πολλὰς καὶ ποικίλας σφραγῖδας καὶ γραμματόσημα.

---

[26] θωπευτικῶς· ἐπίρρημα τρόπου σημαντικόν, παραγόμενον ἐκ τοῦ ἐπιθέτου θωπευτικός [ῥ. *θωπεύω* (= ψαύω, χαϊδεύω)]· ἐνταῦθα σημαίνει ὅ, τι καὶ τὰ ἐπιρρήματα χαϊδευτικῶς, ἢ καὶ κολακευτικῶς.

[27] ἡ λεχώ (λέχος), *τῆς λεχοῦς*· ἡ νεωστὶ τεκοῦσα γυνὴ καὶ εἰσέτι ἐν τῇ κλίνῃ κατακειμένη · παρ᾽ ἡμῖν ἡ λεχώνα.

[28] Ἀνεκλίθη· χρονικὸς τύπος παθ. Ἀορ. α᾽ τοῦ ἐν ἐνεστῶτι χρόνῳ ἐκφερομένου ῥήματος ἀνακλίνομαι, ἤτοι κεῖμαι (ἤγουν εἶμαι πλαγιασμένος, ἀνάκειμαι, βυθίζομαι ἢ στηρίζομαι ὀπίσω)· ἐνταῦθα τὸ ῥῆμα λαμβάνεται ὡς καὶ τὸ ἐπλάγιασε· ὥστε: *ἀνεκλίθη ... πλησίον των*, δῆλον ὅτι *ἐπλάγιασε κοντά των, σιμά των, δίπλα των*.

www.odeiosibelius.gr

— Γράμμα, εἶπες, παπά; ἐπανέλαβεν ἡ Ἀχτίτσα, μόλις τότε ἀρχίσασα νὰ ἐννοῇ τί τῆς ἔλεγεν ὁ ἱερεύς.

Ὁ φάκελος, ὃν εἶχεν ἐξαγάγει ἐκ τοῦ κόλπου του, ἐφαίνετο ἀνοικτὸς ἀπὸ τὸ ἓν μέρος.

—Ἀπόψε ἔφθασε τὸ βαπόρι, ἐπανέλαβεν ὁ ἐφημέριος, ἐμένα μοῦ τὸ ἔφεραν τώρα, μόλις ἐβγῆκα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν.

Καὶ ἐνθεὶς τὴν χεῖρα ἔσω τοῦ φακέλου ἐξήγαγε διπλωμένον χαρτίον.

— Τὸ γράμμα εἶναι πρὸς ἐμέ, προσέθηκεν, ἀλλὰ σὲ ἀποβλέπει.

—Ἐμένα; ἐμένα; ἐπανελάμβανεν ἔκπληκτος ἡ γραῖα.

Ὁ παπα-Δημήτρης ἐξεδίπλωσε τὸ χαρτίον.

— Εἶδεν ὁ Θεὸς τὸν πόνον σου καὶ σοῦ στέλλει μικρὰν βοήθειαν, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἱερεύς. Ὁ γυιός σου σοῦ γράφει ἀπὸ τὴν Ἀμερικήν.

—Ἀπ᾽ τὴν Ἀμέρικα; Ὁ Γιάννης! Ὁ Γιάννης μὲ θυμήθηκεν; ἀνέκραξεν περιχαρής, ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἡ γραῖα.

Καὶ εἶτα προσέθηκε:

— Δόξα σοι, ὁ Θεός!

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλε τὰ γυαλιά του καὶ ἐδοκίμασε ν᾽ ἀναγνώσῃ:

— Εἶναι κακογραμμένα, ἐπανέλαβε, κ᾽ ἐγὼ δυσκολεύομαι νὰ διαβάζω αὐτὲς τὶς τζίφρες ποὺ ἔβγαλαν τώρα, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ βγάλωμεν νόημα.

Καὶ ἤρχισε μετὰ δυσκολίας, καὶ σκοντάπτων συχνά, ν᾽ ἀναγινώσκῃ:

«Παπα-Δημήτρη, τὸ χέρι σου φιλῶ. Πρῶτον ἐρωτῶ διὰ τὸ αἴσιον, κτλ. κτλ. Ἐγὼ λείπω πολλὰ χρόνια καὶ δὲν ἠξεύρω αὐτοῦ τί γίνονται, οὔτε ἂν ζοῦν ἢ ἀπέθαναν. Εἶμαι εἰς μακρινὸν μέρος, πολὺ βαθιὰ εἰς τὸν Παναμᾶ, καὶ δὲν ἔχω καμμίαν συγκοινωνίαν μὲ ἄλλους πατριῶτες ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἀμερικήν. Πρὸ τριῶν χρόνων ἐντάμωσα τὸν (δεῖνα) καὶ τὸν (δεῖνα), ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔλειπαν χρόνους πολλούς, καὶ δὲν ἤξευραν τί γίνεται εἰς τὸ σπίτι μας.

»Ἐὰν ζῇ ὁ πατέρας ἢ ἡ μητέρα μου, εἰπέ τους νὰ μὲ συγχωρήσουν, **διότι διὰ καλὸ πάντα πασχίζει ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰς κακὸ πολλὲς φορὲς**

www.odeiosibelius.gr

βγαίνει. Ἐγὼ ἀρρώστησα δύο φορὲς ἀπὸ κακὲς ἀσθένειες τοῦ τόπου ἐδῶ, καὶ ἔκαμα πολὺν καιρὸν εἰς τὰ σπιτάλια[29]. Τὰ ὅ,τι εἶχα καὶ δὲν εἶχα ἐπῆγαν εἰς τὴν ἀσθένειαν καὶ μόλις ἐγλύτωσα τὴν ζωήν μου. Εἶχα ὑπανδρευθῆ πρὸ δέκα χρόνων, κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου ἐδῶ, ἀλλὰ τώρα εἶμαι ἀπόχηρος, καὶ ἄλλο καλύτερον δὲν ζητῶ παρὰ τὸ νὰ πιάσω ὀλίγα χρήματα νὰ ἔλθω εἰς τὴν πατρίδα, ἂν προφθάσω τοὺς γονεῖς μου νὰ μ᾽ εὐλογήσουν. Καὶ νὰ μὴν ἔχουν παράπονο εἰς ἐμέ, διότι ἔτσι θέλει ὁ Θεός, καὶ δὲν ἠμποροῦμε ἡμεῖς νὰ πᾶμε κόντρα. Καὶ νὰ μὴ βαρυγνωμοῦν[30], **διότι ἂν δὲν εἶναι θέλημα Θεοῦ, δὲν ἠμπορεῖ ἄνθρωπος νὰ προκόψῃ.**

»Σοῦ στέλνω ἐδῶ ἐσωκλείστως ἕνα συνάλλαγμα ἐπ᾽ ὀνόματί σου, νὰ ὑπογράψῃς ἡ ἁγιωσύνη σου, καὶ νὰ φροντίσουν νὰ τὸ ἐξαργυρώσουν ὁ πατέρας ἢ ἡ μητέρα ἐὰν ζοῦν. Καὶ ἄν, ὃ μὴ γένοιτο[31], εἶναι ἀποθαμένοι, νὰ τὸ ἐξαργυρώσῃς ἡ ἁγιωσύνη σου, νὰ δώσῃς εἰς κανένα ἀδελφόν μου, ἐὰν εἶναι αὐτοῦ, ἢ εἰς κανὲν ἀνίψι μου καὶ εἰς ἄλλα πτωχά. Καὶ νὰ κρατήσῃς καὶ ἡ ἁγιωσύνη σου, ἐὰν οἱ γονεῖς μου εἶναι ἀποθαμένοι, ἓν μέρος τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ διὰ τὰ σαρανταλείτουργα…»

Πολλὰ ἔλεγεν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη καὶ ἓν σπουδαῖον παρέλειπε. Δὲν ἀνέφερε τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων, δι᾽ ὅσα ἦτο ἡ συναλλαγματική. Ὁ παπα-Δημήτρης παρατηρήσας τὸ πρᾶγμα, ἐξέφερε τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν, λησμονήσας, νομίζων ὅτι εἶχεν ὁρίσει τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων παραπάνω, ἐνόμισε περιττὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβῃ παρακατιών, διὸ καὶ ἔλεγε «τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ».

Ἐν τούτοις ἄφατος[32] ἦτο ἡ χαρὰ τῆς Ἀχτίτσας, λαβούσης μετὰ τόσα ἔτη εἰδήσεις περὶ τοῦ υἱοῦ της. Ὡς ὑπὸ τέφραν κοιμώμενος ἀπὸ τόσων ἐτῶν, ὁ σπινθὴρ τῆς μητρικῆς στοργῆς ἀνέθορεν ἐκ τῶν σπλάγχνων εἰς τὸ πρόσωπόν της καὶ ἡ γεροντική, ρικνή[33], καὶ ἐρρυτιδωμένη ὄψις της ἠγλαΐσθη μὲ ἀκτῖνα νεότητος καὶ καλλονῆς.

---

[29] σπιτάλιον, *τό* (ἐκ τοῦ λατινικοῦ **hospitale)**: τὸ νοσοκομεῖον.

[30] Ὅρα *βαρυγκωμῶ* [<βαρυγνωμῶ, ἐκ τοῦ *βαρύγνωμος* (βαρὺς+γνώμη)], ἤτοι δυσανασχετῶ, ἀγανακτῶ. Ὅρα καὶ ἀλλαχοῦ: (Α. Παπαδιαμάντη *"Τὸ ἐνιαύσιον θῦμα"*) *καὶ νὰ μὴ **βαρυγνωμᾷ** ποὺ δὲν πῆγα μαζί του*..., (Νικολάου Μακρῆ *"Ἡ βασιλικὴ σουλτάνα Ἀθηναία"*) *καὶ κάμε δύο μετάνοιες εἰς τὴν Παναγίτσα μας διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ πατρός σου, ὅστις **θὰ βαρυγνωμήσῃ**, ὕστερα ἔμβα εἰς τὸν ἐργαλιό σου νὰ ὑφάνῃς...*

[31] Εὐκτικὴ ΑΟΡ τοῦ ῥ. γίγνομαι (γενοίμην, γένοιο, γένοιτο) κ.τ.λ.· ἡ φράσις *ὃ μὴ γένοιτο* σημαίνει ὅ, τι καὶ αἱ ἐκφράσεις: μακάρι ἢ εἴθε νὰ μὴ γείνῃ.

[32] ὁ, ἡ ἄφατος, τὸ ἄφατον [**α** στερητικὸν + φημὶ (τοῦ λέγω)]: ἄρρητος, ἀνέκφραστος, ἀπερίγραπτος.

[33] ῥικνή, ἤτοι ῥυτιδωμένη, ζαρωμένη.

www.odeiosibelius.gr

πρόσωπόν της καὶ ἡ γεροντική, ρικνή[33], καὶ ἐρρυτιδωμένη ὄψις της ἠγλαΐσθη μὲ ἀκτῖνα νεότητος καὶ καλλονῆς.

Τὰ δύο παιδία, ἂν καὶ δὲν ἐνόουν περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἰδόντα τὴν χαρὰν τῆς μάμμης των, ἤρχισαν νὰ χοροπηδῶσι.

* * *

Ὁ κὺρ Μαργαρίτης δὲν ἦτο ἰδίως προεξοφλητής, ἢ τοκιστής, ἢ ἔμπορος, ἦτο ὅλα αὐτὰ ὁμοῦ. Ἕνα φόρον ἐπιτηδεύματος ἐπλήρωνεν, ἀλλ᾽ ἔκαμνε τρεῖς τέχνας.

Ἡ γραῖα Ἀχτίτσα, εἰς φοβερὰν διατελοῦσα ἔνδειαν, ἔλαβε τὸ παρὰ τοῦ υἱοῦ της ἀποσταλὲν γραμμάτιον, ἐφ᾽ οὗ ἐφαίνοντο γράμματα κόκκινα καὶ μαῦρα, ἄλλα ἔντυπα καὶ ἄλλα χειρόγραφα, ἐξ ὧν δὲν ἐνόει τίποτε οὔτε ὁ γηραιὸς ἐφημέριος οὔτε αὐτή, καὶ μετέβη εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ κὺρ Μαργαρίτη.

Ὁ κὺρ Μαργαρίτης ἐρρόφησε δραγμίδα[34] ταμβάκου, ἐτίναξε τὴν βράκαν του, ἐφ᾽ ἧς ἔπιπτε πάντοτε μέρος ταμβάκου, κατεβίβασε μέχρι τῶν ὀφρύων τὴν σκούφιαν του, ἔβαλε τὰ γυαλιά του, καὶ ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ διὰ μακρῶν τὸ γραμμάτιον.

—Ἔρχεται ἀπ᾽ τὴν Ἀμέρικα; εἶπε. Σ᾽ ἐθυμήθηκε, βλέπω, ὁ γυιός σου. Μπράβο, χαίρομαι.

Εἶτα ἐπανέλαβεν:

—Ἔχει τὸν ἀριθμὸν 10, ἀλλὰ δὲν ξέρομε τί εἴδους μονέδα νὰ εἶναι, δέκα σελλίνια, δέκα ρούπιες, δέκα κολωνᾶτα ἢ δέκα…

Διεκόπη. Παρ᾽ ὀλίγον θὰ ἔλεγε «δέκα λίρες».

— Νὰ φωνάξουμε τὸ δάσκαλο, ἐμορμύρισεν ὁ κὺρ Μαργαρίτης, ἴσως ἐκεῖνος ξεύρῃ νὰ τὸ διαβάσῃ. Τί γλῶσσα νὰ εἶναι τάχα;

Ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος, ὅστις ἐκάθητο βλέπων τοὺς παίζοντας τὸ κιάμο εἰς παράπλευρον καφενεῖον, παρακληθεὶς μετέβη εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ κὺρ Μαργαρίτη. Εἰσῆλθεν, ὀρθός, δύσκαμπτος, ἔλαβε τὸ γραμμάτιον,

---

[33] ρικνή, ἤτοι ρυτιδωμένη, ζαρωμένη.

[34] ὑποκοριστικὸν τῆς λέξεως δρᾶγμα (δράττομαι): ἀδραξιὰ μὲ τὰ τρία δάκτυλα, ἐν προκειμένῳ «πρέζα».

www.odeiosibelius.gr

παρεκάλεσε τὸν κὺρ Μαργαρίτην νὰ τὸν δανείσῃ τὰ γυαλιά του, καὶ ἤρχισε νὰ συλλαβίζῃ τοὺς λατινικοὺς χαρακτῆρας:

— Πρέπει νὰ εἶναι ἀγγλικά, εἶπεν, ἐκτὸς ἂν εἶναι γερμανικά. Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται αὐτὸ τὸ δελτάριον;

— Ἀπ᾽ τὴν Ἀμέρικα, κὺρ δάσκαλε, εἶπεν ἡ θεια-Ἀχτίτσα.

— Ἀπὸ τὴν Ἀμερικήν; τότε θὰ εἶναι ἀγγλικόν.

Καὶ ταῦτα λέγων προσεπάθει νὰ συλλαβίσῃ τὰς λέξεις ten pounds sterling*, ἃς ἔφερε χειρογράφους ἡ ἐπιταγή.

— Sterling, εἶπε· sterling θὰ σημαίνῃ τάλληρον, πιστεύω. Ἡ λέξις φαίνεται νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς ἐτυμολογίας, ἀπεφάνθη δογματικῶς.

Καὶ ἐπέστρεψε τὸ γραμμάτιον εἰς χεῖρας τοῦ κὺρ Μαργαρίτη.

— Αὐτὸ θὰ εἶναι, εἶπε, καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει ἐπὶ τῆς κεφαλίδος ὁ ἀριθμὸς 10, θὰ εἶναι χωρὶς ἄλλο γραμμάτιον διὰ δέκα τάλληρα. Τὸ κάτω-κάτω, ὀφείλω νὰ σᾶς εἴπω ὅτι δὲν γνωρίζω ἀπὸ χρηματιστικά. Εἰς ἄλλα ἡμεῖς ἀσχολούμεθα, οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων.

Καὶ τοῦτο εἰπών, ἐπειδὴ ἠσθάνθη ψῦχος εἰς τὸ κατάψυχρον καὶ πλακόστρωτον μαγαζεῖον τοῦ κὺρ Μαργαρίτη, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ καφενεῖον, ἵνα θερμανθῇ.

* * *

Ὁ κὺρ Μαργαρίτης εἶχεν ἀρχίσει νὰ τρίβῃ τὰς χεῖρας, καὶ κάτι ἐφαίνετο σκεπτόμενος.

— Τώρα, τί τὰ θέλεις, εἶπε στραφεὶς πρὸς τὴν γραῖαν, οἱ καιροὶ εἶναι δύσκολοι, μεγάλα κεσάτια. Νὰ τὸ πάρω, νὰ σοῦ τὸ ἐξαργυρώσω, ξέρω πὼς εἶναι σίγουρος ὁ παράς μου, ξέρω ἂν δὲν εἶναι καὶ ψεύτικο; Ἀπὸ κεῖ κάτω, ἀπ᾽ τὸν χαμένον κόσμον, περιμένεις ἀλήθεια; Ὅλες οἱ ψευτιές, οἱ καλπουζανιὲς[35] ἀπὸ κεῖ μᾶς ἔρχονται. Γυρίζουν τόσα χρόνια, οἱ σουρτούκηδες[36] (μὲ συγχωρεῖς, δὲν λέγω τὸ γυιό σου) ἐκεῖ ποὺ ψένει ὁ

---

[35] καλπουζανιά [ἐκ τοῦ ***καλπουζάνης*** τουρκ. **kalpazan**, τουτέστιν παραχαράκτης, ὁ κίβδηλα νομίσματα κατασκευάζων· λαμβανόμενον δὲ μεταφορικῶς, ἐπὶ προσώπων, σημαίνει: ὁ δόλιος, ὁ ἀπατεών]· ὅθεν ἡ καλπουζανιὰ εἶναι ἡ δολιότης, ἡ ἀπάτη ἐν γένει.

[36] σουρτούκης (τουρκ. **sürtük**): ὁ περιπλανώμενος ἀσκόπως εἰς τοὺ δρόμους.

www.odeiosibelius.gr

ἥλιος τὸ ψωμί, καὶ δὲν νοιάζονται νὰ στείλουν ἕναν παρά, ἕνα σωστὸν παρά, μοναχὰ στέλνουν παλιόχαρτα.

Ἔφερε δύο βόλτες περὶ τὸ τεράστιον λογιστήριόν του, καὶ ἐπανέλαβε:

— Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα αὐτό, νὰ σὲ χαρῶ, εἶναι δέκα τάλλαρα! Νὰ εἶχα δέκα τάλλαρα ἐγώ, παντρευόμουνα.

Εἶτα ἐξηκολούθησε:

— Μὰ τί νὰ σοῦ πῶ, σὲ λυποῦμαι, ποὺ εἶσαι καλὴ γυναίκα, κ᾽ ἔχεις κ᾽ ἐκεῖνα τὰ ὀρφανά. Νὰ κρατήσω ἐγὼ ἑνάμισυ τάλλαρο διὰ τοὺς κινδύνους ποὺ τρέχω καὶ γιὰ τὰ ὀχτώμισυ πλιά… Καὶ γιὰ νά ᾽μαστε σίγουροι, μὴ γυρεύης κολωνᾶτα, νὰ σοῦ δώσω πεντόφραγκα, γιὰ νά ᾽μαστε μέσα. Ὀχτώμισυ πεντόφραγκα λοιπόν… Ἄ! ξέχασα!…

Τοὐναντίον, δὲν εἶχε ξεχάσει· ἀπ᾽ ἀρχῆς τῆς συνεντεύξεως αὐτὸ ἐσκέπτετο.

—Ὁ συχωρεμένος ὁ Μιχαλιὸς κάτι ἔκανε νὰ μοῦ δίνῃ, δὲν θυμοῦμαι τώρα…

Καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ λογιστήριόν του:

— Μὰ κ᾽ ἐκεῖνος ὁ τελμπεντέρης ὁ γαμπρός σου, μοῦ ἔφαγε δύο τάλλαρα θαρρῶ.

Καὶ ὡπλίσθη μὲ τὸ πελώριον κατάστιχόν του:

— Εἶναι δίκιο νὰ τὰ κρατήσω… ἐσένα, ὅσα σοῦ δώσω, θὰ σοῦ φανοῦν χάρισμα.

Ἤνοιξε τὸ κατάστιχον.

Αἱ κατάπυκνοι καὶ μαυροβολοῦσαι σελίδες τοῦ καταστίχου τούτου ὡμοίαζον μὲ πίονας[37] ἀγρούς, μὲ γῆν ἀγαθήν. Ὅ,τι ἔσπειρέ τις ἐν αὐτῷ, ἐκαρποφόρει πολλαπλασίως.

Ἦτο ὡς νὰ ἔκοπτέ τις τὰ φύλλα τοῦ δενδρυλλίου, ἑκάστοτε ὅτε ἐγίνετο ἐξόφλησις κονδυλίου τινός, ἀλλ᾽ ἡ ρίζα ἔμενεν ὑπὸ τὴν γῆν, μέλλουσα καὶ πάλιν ν᾽ ἀναβλαστήσῃ.

---

[37] ἤτοι εὐφόρους ἀγρούς.

www.odeiosibelius.gr

Ὁ κὺρ Μαργαρίτης εὗρε παρευθὺς τοὺς δύο λογαριασμούς.

—Ἐννιὰ καὶ δεκαπέντε μοῦ χρωστοῦσεν ὁ μακαρίτης ὁ ἄντρας σου, εἶπε· καὶ δύο τάλλαρα δανεικὰ κι ἀγύριστα τοῦ γαμπροῦ σου γίνονται…

Καὶ λαβὼν κάλαμον ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ τὴν πρόσθεσιν πρῶτον καὶ τὴν ἀναγωγὴν τῶν ταλλήρων εἰς δραχμάς, εἶτα τὴν ἀφαίρεσιν ἀπὸ τοῦ ποσοῦ τῶν δέκα γαλλικῶν ταλλήρων.

— Κάνει νὰ σοῦ δίνω… ἤρχισε νὰ λέγῃ ὁ κὺρ Μαργαρίτης.

Τῇ στιγμῇ ἐκείνη εἰσῆλθε νέον πρόσωπον.

* * *

Ἦτο ἔμπορος Συριανός, παρεπιδημῶν δι᾽ ὑποθέσεις εἰς τὴν μικρὰν νῆσον.

Ἅμα εἰσελθὼν[38] διηυθύνθη μετὰ μεγίστης ἐλευθερίας καὶ θάρρους εἰς τὸ λογιστήριον, ὅπου ἵστατο ὁ κὺρ Μαργαρίτης.

— Τί ἔχουμε κὺρ Μαργαρίτη;… Τ᾽ εἶν᾽ αὐτό; εἶπεν ἰδὼν πρόχειρον ἐπὶ τοῦ λογιστηρίου τὸ γραμμάτιον τῆς πτωχῆς χήρας.

Καὶ λαβὼν τοῦτο εἰς χεῖρας:

— Συναλλαγματικὴ διὰ δέκα ἀγγλικὰς λίρας ἀπὸ τὴν Ἀμερικήν, εἶπε καθαρᾷ τῇ φωνῇ. Ποῦ εὑρέθη ἐδῶ; Κάμνεις καὶ τέτοιες δουλειές, κὺρ Μαργαρίτη;

— Γιὰ δέκα λίρες! ἐπανέλαβεν αὐθορμήτως ἡ θεια-Ἀχτίτσα ἀκούσασα εὐκρινῶς τὴν λέξιν.

— Ναί, διὰ δέκα ἀγγλικὰς λίρας, εἶπε καὶ πάλιν στραφεὶς πρὸς αὐτὴν ὁ Ἑρμουπολίτης. Μήπως εἶναι δικό σου;

— Μάλιστα.

Ἡ θεια-Ἀχτίτσα, ἐν καταφάσει, ἔλεγε πάντοτε *ναί*, ἀλλὰ νῦν ἠπόρει καὶ αὐτὴ πῶς εἶπε *μάλιστα*, καὶ ποῦ εὗρε τὴν λέξιν ταύτην.

— Γιὰ δέκα ναπολεόνια θὰ εἶναι ἴσως, εἶπε δάκνων τὰ χείλη ὁ κὺρ Μαργαρίτης.

---

[38] Εὐθὺς ὡς εἰσῆλθε, μόλις εἰσῆλθε... διηυθύνθη εἰς τὸ λογιστήριον (μετοχὴ χρονική).

www.odeiosibelius.gr

— Σοῦ λέγω διὰ δέκα ἀγγλικὰς λίρας, ἐπανέλαβε καὶ αὖθις ὁ Συριανὸς ἔμπορος. Παίρνεις ἀπὸ λόγια;

Καὶ ἔρριψε δεύτερον μακρὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ γραμματίου:

— Εἶναι σίγουρος παράς, *ἀρζὰν-κοντάν*, σοῦ λέγω. Θὰ τὸ ἐξοφλήσῃς, ἢ τὸ ἐξοφλῶ ἀμέσως;

Καὶ ἔκαμε κίνημα νὰ ἐξαγάγῃ τὸ χρηματοφυλάκιόν του.

— Μπορεῖ νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς γιὰ ἐννέα λίρες… γαλλικές, εἶπε διστάζων ὁ κὺρ Μαργαρίτης.

— Γαλλικές; Τὸ παίρνω ἐγὼ διὰ ἐννιὰ ἀγγλικές.

Καὶ στρέψας ὄπισθεν τὸ φύλλον τοῦ χάρτου, εἶδε τὴν ὑπογραφὴν ἣν εἶχε βάλει ὁ ἀγαθὸς ἱερεύς, παρέβαλεν αὐτὴν μὲ τὸ ὄνομα τὸ φερόμενον ἐν τῷ κειμένῳ, καὶ τὴν εὗρε σύμφωνον.

Καὶ ἀνοίξας τὸ χρηματοφυλάκιον ἐμέτρησεν εἰς τὴν χεῖρα τῆς θεα-Ἀχτίτσας καὶ πρὸ τῶν ἐκθάμβων ὀφθαλμῶν αὐτῆς ἐννέα στιλπνοτάτας ἀγγλικὰς λίρας.

Καὶ ἰδοὺ διατί ἡ πτωχὴ γραῖα ἐφόρει τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέννων καινουργῆ «ἄδολην» μανδήλαν, τὰ δὲ δύο ὀρφανὰ εἶχον καθαρὰ ὑποκαμισάκια διὰ τὰ ἰσχνὰ μέλη των καὶ θερμὴν ὑπόδεσιν διὰ τοὺς παγωμένους πόδας των.

(1889)

ΤΕΛΟΣ

www.odeiosibelius.gr

ΠΙΝΑΞ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΕΚ ΠΑΡΑΔΡΟΜΗΣ.

Σελίς.	Ὑπόμνημα.	Στίχος.	ἀντὶ	ἀνάγνωθι
9η	1ον	5ος ἄνωθεν	[...] *εἶναι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν* ***οἱ ἑξῆς***[...]	[...] *εἶναι* ***οἱ ἑξῆς*** *εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν[...]*
10η	1ον	5ος ἄνωθεν	*[...]πρὸς* ***μόρφωσιν*** *τοῦ γλωσσικοῦ του ἰδιώματος*	*πρὸς* ***διαμόρφωσιν*** *τοῦ γλωσσικοῦ* ***αὐτοῦ*** *ἰδιώματος[...]*
10η	1ον	7ος ἄνωθεν	[...] *ἔκ* ***τινων*** *λογίων...*	*[...] ἐκ λογίων (ἄνευ τοῦ* ***τινῶν****)*
10η	1ον	10ος ἄνωθεν	*[...]ἡ κατηγορηματικὴ* ***αὕτη*** *μετοχή[...]*	*[...] ἡ κατηγορηματικὴ μετοχή[...]*
10η	1ον	15ος ἄνωθεν	*[...] πρὸς εὐκόλυνσιν τῆς παρὰ τοῦ ἀναγνώστου συλλήψεως τοῦ νοηματικοῦ τῆς προτάσεως περιεχομένου [...]*	*[...] ἵνα δύνηται ὁ ἀναγνώστης νὰ κατανοῇ εὐκολώτερον τὸ νοηματικὸν τῆς προτάσεως περιεχόμενον.*
10η	1ον	18ος ἄνωθεν	*[...] ὡς ἀκριβῶς ὁρίζουσιν οἱ* ***περὶ συντάξεως*** *κανόνες τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς[...]*	*[...] ὡς ἀκριβῶς ὁρίζουσιν οἱ* ***συντακτικοὶ*** *κανόνες τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς[...]*
10η	1ον	23ος	*[...] ἀφ᾽ οὗ* ***αὐτός τ᾽*** *ἐνόσησα καὶ*	*[...]* ***ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος*** *ἐνόσησα καὶ εἶδον*

			εἶδον ἄλλους πάσχοντας.	*ἄλλους πάσχοντας.*
10η	1ον *ἰδοῦσα*	13ος ἄνωθεν	*[...] ἀφ᾽ ἑνὸς ἤθελεν... ἀφ᾽ ἑτέρου μετεχειρίζετο*	*[...] ἀφ᾽ ἑνὸς **μὲν** ἤθελε... ἀφ᾽ ἑτέρου **δὲ** μετεχειρίζετο*
11η	1ον *ἰδοῦσα*	13ος ἄνωθεν	*[...] οὕτω καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ **τάυτῃ**[...]*	*οὕτω καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ[...]*
11η	2ον *φοροῦσαν*	*1ος*	*μετοχικὸς τύπος᾽**Ενσ.***	*μετοχικὸς τύπος **ἐνεστ.***
11η	2ον φοροῦσαν	*8ος*	*[...] ἔχειν ὡς ἀκολούθως[...]*	*[...] **ἔχει** ὡς ἀκολούθως[...]*
12η	*3ον καινουργὸς*	*1ος*	*Καινουργός,* ον	***Καινουργής, -οῦς, -ές.***
12η	*4ον εἶχεν ἰδεῖ*	*2ος*	*ὅστις **μορφοῦται διὰ τοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος ἔχω***	*[...] ὅστις **λαμβάνει σχῆμα (σχηματίζεται) διὰ τοῦ «ἔχω» ῥήματος βοηθητικοῦ**[...]*
12η	*6ον αὔτ-ανδρος*	*1ος*	*αὔτ-ανδρος, **ον***	*αὔτ-ανδρος, **-ον***
20η	*33ον ῥικνή*	*1ος*	παντάπασιν ἀπαλειφθήτω ἐκ τῆς σελίδος τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ἅτε ἀναγεγραμμένον ἤδη ἐν τῇ 19^{η} σελίδι. Σημειωθήτω δὲ ὅτι ἡ πρότασις, εἰς ἣν ἀφορᾷ τὸ ἐν λόγῳ ὑπόμνημα, ἐγράφη δὶς ἐκ παραδρομῆς.	

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΟ-

www.odeiosibelius.gr

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως e-book, δακτυλογράφησις-σελιδοποίησις, σχεδιασμὸς ἐξωφύλλου:

Ζάρβανος Σ. Γεώργιος

Πρώτη ἔκδοσις: Νοέμβριος 2016

Copyright©: Ζάρβανος Σ. Γεώργιος

www.odeiosibelius.gr

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΟ-

ΔΙΗΓΗΜΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

Ἔκδοσις ἐπιμελείᾳ καὶ φιλολογικῷ σχολιασμῷ

ΖΑΡΒΑΝΟΥ Σ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

www.odeiosibelius.gr

Ἐν Ἀθήναις

2016

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

Ν. ΛΥΤΡΑ **«Τὰ κάλαντα»**

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

Μεταξὺ τῶν πολλῶν[*ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς*] δημωδῶν[1][δημοφιλῶν] τύπων [ἀνθρωπίνων χαρακτήρων], τοὺς ὁποίους θὰ ἔχωσι νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν[*ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἔχουν κάτι νὰ ἐπωφεληθοῦν*] οἱ μέλλοντες διηγηματογράφοι μας, διαπρεπῆ[2][*διακεκριμένη, ἐπιφανῆ*] κατέχει θέσιν ἡ κακὴ πενθερά, ὡς[*καθώς, ὅπως*] καὶ ἡ κακὴ μητρυιά. Περὶ μητρυιᾶς

---

[1] *δημώδης, ες* (*δῆμος* + *εἶδος*)· ποὺ ὁμοιάζει μὲ τὸν λαό, ποὺ ἀνήκει στὸν λαό, ἀρέσκει στὸν λαό, λαοφιλής, δημοφιλής.

[2] *διαπρεπής, ές* [<αρχ. διαπρεπής < διαπρέπω]· ἔξοχος, διακεκριμένος, ἐπιφανής. Ἐπίθετο προερχόμενο ἐκ τοῦ ρήματος **διαπρέπω**(=εἶμαι ἐπιφανής, ἐξέχω, ὑπερέχω τῶν ἄλλων, εἶμαι διακεκριμένος, διακρίνομαι).

www.odeiosibelius.gr

ἄλλοτε[*μιὰν ἄλλη φορὰ*] θὰ ἀποπειραθῶ νὰ διαλάβω[3][*νὰ πραγματευθῶ, ν᾽ ἀναφέρω*] τινὰ[*μερικά, κάποια πράγματα, ὀλίγα σχετικὰ*] πρὸς ἐποικοδόμησιν[4] [*πρὸς περαιτέρω προαγωγή, πληροφόρηση*][5] τῶν ἀναγνωστῶν μου. Περὶ μιᾶς κακῆς πενθερᾶς σήμερον ὁ λόγος[*θὰ γίνη*][6].

Εἰς τί ἔπταιεν ἡ ἀτυχὴς νέα Διαλεχτή, οὕτως ὠνομάζετο, θυγάτηρ τοῦ Κασσανδρέως[*τοῦ καταγομένου ἀπὸ τὴν «Κασσάνδρα» τῆς Χαλκιδικῆς*] μπαρμπα-Μανώλη, μεταναστεύσαντος[*ποὺ μετανάστευσε*] κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν[*κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*][7] εἰς μίαν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου[σ᾽ ἕν᾽ ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου], εἰς τί ἔπταιεν[σὲ τί ἔφταιγε][8] ἂν ἦτο[9][ἂν

---

[3] ὑποτακτικὴ **Ἀορ. β᾽** τοῦ ρήματος διαλαμβάνω (*δια + λαμβάνω*)· ἡ χρονικὴ τοῦ ρήματος ἀντικατάστασις στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γίνεται συμφώνως πρὸς ἐκείνη τοῦ ρήματος λαμβάνω καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς: **Παρατ.** ἐλάμβανον, **Μέλλ.** λήψομαι, **Παρακ.** εἴληφα, **Ὑπερσ.** εἰλήφειν, **Μέσ. αόρ. β᾽** ἐλαβόμην, **Παθ. μέλλ.** ληφθήσομαι, **Παθ. αόρ. α᾽** ἐλήφθην, **Παθ. παρακ.** εἴλημμαι, **Παθ. υπερσ.** εἰλήμμην. Στὴν *ἁπλοελληνικὴ* γλῶσσα τοῦ 19ου αἰῶνος (πρόδρομο τῆς νῦν καθομιλουμένης *δημοτικῆς*), ἡ χρονικὴ τοῦ ρήματος λαμβάνω ἀντικατάστασις γίνεται στοὺς ἀκολούθους χρόνους ὡς ἑξῆς: **Παρατ.** ἐλάμβανον. **Ἀόρ.** ἔλαβον (ἀπὸ τοῦ *λήβω*). **Ὑπερσ.** εἶχα λάβει. **Μέλλ.** **θέλω λάβει**. **Προστ.** λάβε, λάβετε. **Μτχ.** ὁ λαβών, ἡ λαβοῦσα, τὸ λαβόν· ὁμοιοτρόπως γίνεται καὶ ἡ χρονικὴ ἀντικατάστασις τῶν ρημάτων *καταλαμβάνω, μεταλαμβάνω, παραλαμβάνω* κτλ.. Στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τὸ ρῆμα τοῦτο ἔχει τὶς ἀκόλουθες σημασίες: λαμβάνω τὸ μερίδιό μου, ὅταν ἔλθη ἡ σειρά μου, χωρίζω, διαιρῶ. Στὴ νεωτέρα γλῶσσα λαμβάνεται ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ ρήματα **πραγματεύομαι, ἀναφέρω**· γιὰ τὴν τοιαύτη τοῦ ρήματος διαλαμβάνω σημασία βλέπε καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ παραδείγματι: [Π. Σούτσου (α᾽ ἀθηναϊκὴ σχολὴ)*΄΄ Τρία λυρικά΄΄*] *ἤκουσεν ὁ ποιητὴς ἀπὸ ἁπλοῦς ποιμένας ὅλα τα ἐν τῇ σκηνῇ τῶν ποιμένων διαλαμβανόμενα...,* (Βερναρδάκης Δημήτριος Ν. ΄΄Μαρία Δοξαπατρῆ΄΄) *Τὰ γράμματα αὐτὰ διαλαμβάνουν* (=πραγματεύονται, ἀναφέρουν) *τὰ καθ᾽ ἕκαστα...,* (Α. Παπαδιαμάντη *΄΄ΒΑΡΔΙΑΝΟΣ ΣΤΑ ΣΠΟΡΚΑ΄΄*) *Τὸ ἔγγραφον διελάμβανεν ὅτι ἀπεστέλλοντο αὐθημερὸν φύλακες διὰ τὰ ἐπιχόλερα πλοῖα...*

[4] ἐποικοδόμησις, *ἡ, ὄνομα οὐσιαστικὸ* (*ἐποικοδομέω-ῶ*)· λαμβανόμενο κυριολεκτικῶς σημαίνει τὴν οἰκοδομὴ ἐπάνω σὲ προϋπάρχουσα δομή· στὸ παρὸν ὅμως χωρίο ἐννοεῖται μεταφορικῶς καὶ σημαίνει τὴν περαιτέρω προαγωγὴ καὶ ἀνάπτυξι τῆς σκέψεως διὰ τῆς προσκτήσεως (ἤτοι ἐπὶ πλέον ἀποκτήσεως) κάποιων γνώσεων. Ἀντὶ δηλαδὴ τῆς ἐκφράσεως *«πρὸς περαιτέρω **πληροφόρησιν** τῶν ἀναγνωστῶν μου»*, ὁ συγγραφεὺς ἐδῶ μεταχειρίζεται τὴν ἔκφρασι *«πρὸς **ἐποικοδόμησιν** τῶν ἀναγνωστῶν μου»*.

[5] *πρὸς ἐποικοδόμησιν...*(πρὸς + αἰτιατικὴ= ΣΚΟΠΟΣ)= *γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν περαιτέρω οἱ ἀναγνῶστες μου.*

[6] *Περὶ μιᾶς κακῆς πενθερᾶς... ὁ λόγος ...* (περὶ + γενικὴ = ΑΝΑΦΟΡΑ)= *σχετικὰ μέ, γιὰ μιὰ κακὴ πενθερὰ ὁ λόγος.*

[7] *μετηνάστευσε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν εἰς μίαν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου... κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν* (κατὰ + αἰτιατικὴ= ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΧΡΟΝΟΥ)= *κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως— εἰς μίαν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου* (εἰς + αἰτιατικὴ=ΤΟΠΟΣ ἢ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΙΣ). Συνεπῶς, ὅλη ἡ φράσις μπορεῖ ν᾽ ἀποδοθῆ στὴ σύγχρονη γλῶσσα ὡς ἀκολούθως: *ποὺ μετανάστευσε κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως σ᾽ ἕν᾽ ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου...*

[8] *πταίω·* οἱ χρονικοὶ τύποι τοῦ ρήματος στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ εἶναι οἱ ἑξῆς: **Παρατ.** ἔπταιον, **Μέλλ.** πταίσω, **Αόρ.** ἔπταισα, **Παρακ.** ἔπταικα.

ἦταν][10] στεῖρα καὶ ἄτεκνος; Εἶχε νυμφευθῆ πρὸ ἑπταετίας[πρὶν ἀπὸ ἑπτὰ ἔτη], ἔκτοτε[ἀπὸ τότε] δὶς[δύο φορὲς] μετέβη εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Αἰδηψοῦ, πεντάκις[πέντε φορὲς] τῆς ἔδωκαν νὰ πίῃ[11] διάφορα τελεσιουργὰ[ἀποτελεσματικὰ][12] βότανα, εἰς μάτην[ματαίως], ἡ γῆ ἔμενεν[παρέμενε]

Τὸ ρῆμα αὐτὸ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ σημαίνει:

1.(λαμβανόμενο κυριολεκτικῶς) κάμνω κάποιον νὰ σκοντάψῃ, καὶ ὡς ἀμετάβατον, σκοντάφτω.

2. (λαμβανόμενο μεταφορικῶς) κάμνω σφάλμα, εἶμαι ἔνοχος, ὑπαίτιος: ***νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ τὸ τοὺς μεθύοντας, ἄν τι πταίσωσι*** (=ἐὰν δηλαδὴ κάμουν κάποιο σφάλμα, ἐὰν ὑποπέσουν σὲ κάποιο παράπτωμα), ***πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων…*** (Ἀριστοτέλους *Πολιτικά*, 1270b, D. Ross, *Oxford Clarendon Press*).

Ὡστόσον, στὴ νέα ἑλληνική, τὸ αὐτὸ ρῆμα λαμβάνεται μόνον κατὰ τὴν δεύτερη σημασία, δηλαδὴ μεταφορικῶς, παραδείγματος χάριν: (Σπυρίδωνος Βασιλειάδου «*Γαλάτεια*», δρᾶμα εἰς πράξεις πέντε) *ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ (γονυκλιτῶν πρὸ τῆς νεκρᾶς). Ὦ Γαλάτεια, Γαλάτεια, Γαλάτεια, εἰς τί σοὶ ἔπταισα; Πῶς λοιπὸν, ἀποθνήσκεις, ἐκλείπεις, ὄνειρον…,* (Εμμανουὴλ Ροΐδου «*Ψυχολογία Συριανοῦ συζύγου*») *Πρέπει ὅμως νὰ εἴπω ὅτι διὰ τὸ χωριστὸν ἐκεῖνο δωμάτιον δὲν ἔπταιεν ἐκείνη…,* (Α. Παπαδιαμάντη «*Ἡ γυφτοπούλα*») *Εἰς οὐδὲν ἔπταισες. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ πληρωθῆ τὸ πεπρωμένον…*

[9] ἦτο· ὁ χρονικὸς τύπος παρατατικοῦ τοῦ ῥήματος **εἶμαι** τῆς καθαρευούσης (βλέπε τὴ σημείωσι 11 στὸ «*Πάσχα Ρωμέϊκο*»): **ἦμην**(ἤμουν), **ἦσο**(ἤσουν), **ἦτο**(ἦταν), **ἤμεθα**(ἤμαστε) **ἦσθε**(ἤσαστε), **ἦσαν**(ἦταν).

[10] ***ἂν ἦτο·*** ὁ σύνδεσμος **ἂν** (συνώνυμος τοῦ ὑποθετικοῦ *ἐὰν*) δύναται νὰ ἐκληφθῆ ἐδῶ καὶ ὡς ἐκφράζων αἰτιολογία (ἢ ἔτι μᾶλλον καὶ ἀμφιβολία), καθ' ὅσον ἡ ὑπόθεσις ποὺ ἐκφράζει ἡ ὅλη φράσις, ἔχει προσέτι καὶ αἰτιολογικὸ χαρακτῆρα. Μπορεῖ δὲ νὰ ἀποδοθῆ στὴν καθ' ἡμᾶς δημοτικὴ διὰ τοῦ **πού**, ἀντὶ τῶν αἰτιολογικῶν συνδέσμων **γιατὶ** καὶ **ἐπειδή**: *σὲ τί ἔφταιγε* ***πού*** *(=ἐπειδὴ) ἦταν στεῖρα καὶ ἄτεκνος;* Σὲ αὐτὴν ὅμως τὴν περίπτωσι ἡ αἰτιολογία θὰ ἐλαμβάνετο **ὡς ἀντικειμενική**.

[11] ὑποτακτικὴ **Ἀορ. β'** τοῦ ρήματος **πίνω,** τὸ ὁποῖο, λαμβανόμενο κυριολεκτικῶς, ὅπως στὸ παρὸν χωρίο, σημαίνει ὅ, τι καὶ νῦν, ἤτοι **πίνω**, λαμβανόμενο ὅμως μεταφορικῶς σημαίνει **ἀπορροφῶ:** (*Ἐπίχαρμος, ἀπόσπασμα 34.3.*) *ἀλλ' ἔμπας ὅδε ἄμυστιν ὥσπερ κύλικα πίνει τὸν βίον* (= «πίνει» τὴ ζωὴ διὰ μιᾶς, μονοροῦφι… σὰν σὲ κρασοπότηρο…). Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ εἶναι οἱ ἑξῆς: **Παρατ.** ἔπινον, **Μέλλ.** πίομαι, **Ἀόρ. β'** ἔπιον, **προστακτ.** πίε, **ἀπρμφ.** πιεῖν, **Παρακ.** πέπωκα (=ἔχω πίῃ, εἶμαι μεθυσμένος, εἶμαι «πιωμένος»), **Παθ. μέλλ.** ποθήσομαι, **Παθ. αόρ.** ἐπόθην, **Παθ. παρακ.** πέπομαι. Στὴν δὲ *ἁπλοελληνικὴ* γλῶσσα τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ ρῆμα πίνω κλίνεται κατὰ τὰ ἑξῆς: **Παρατ.** ἔπινον (ὡς ἀκριβῶς ἐκφέρεται τὸ ρῆμα αὐτὸ καὶ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ), **Ἀόρ.** ἔπιον καὶ ἔπια, καθὼς καὶ ἤπια (ὅπως καὶ στὴ νῦν καθομιλουμένη δημοτική), **Ὑπερσ.** εἶχα πίει καὶ ὡς νῦν πιεῖ, **Προστ.** πίε, πίετε, **Ὑποτ.** ἐὰν πίω καὶ πιῶ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπο κλίνεται καὶ τὸ **καταπίνω**: **Ἀόρ. παθ.** κατεπόθην, **Μτχ.** ὁ καταποθείς.

[12] ***τελεσιουργός, όν*** · ποὺ τελεσιουργεῖ, ποὺ συμπληρώνει κάποιο ἔργο, ποὺ ἐκτελεῖ τὸν σκοπό του, ἀποτελεσματικός.— ***τελεσιουργέω-ῶ***· στὴν ἀρχαία ἑλληνική τὸ ρῆμα τοῦτο λέγεται: 1) ἐπὶ τῶν ζῳωτόκων ζῴων: (Ἀριστοτέλους *Περὶ ζῴων γενέσεως*, 733a, H.J. Drossaart Lulofs, Oxford Clarendon Press) ***οἱ μὲν γὰρ ὄρνιθες καὶ τὰ φολιδωτὰ διὰ μὲν θερμότητα τελεσιουργοῦσι, διὰ δὲ ξηρότητα ᾠοτοκοῦσι…,*** καὶ 2) ἀντὶ τῶν φράσεων ***ἐκτελῶ ἐντελῶς, κάμνω κάτι ἀποτελεσματικό*** (*Ἡσυχίου Λεξικόν, 6540, M. Schmidt, Hakkert.*).

ἄγονος[13]. Δύο ἢ τρεῖς γύφτισσαι τῆς ἔδωκαν νὰ φορέση περίαπτα[*προβασκάνια, φυλακτὰ*][14] θαυματουργὰ περὶ τὰς μασχάλας, εἰποῦσαι αὐτῇ[*λέγοντάς της*] ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ μόνον μέσον, ὅπως γεννήση[*γιὰ νὰ γεννήση*], καὶ μάλιστα[*καὶ πρὸ πάντων*] υἱόν[15]. Τέλος καλόγηρός τις Σιναΐτης[*κάποιος*

---

[13] ἀντὶ τοῦ «**ἡ γυνὴ** ἔμενε ἄγονος...»· ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται ἐδῶ τὸν ἐκφραστικὸ τρόπο τῆς μεταφορᾶς διὰ τῆς ἀλληγορικῆς χρήσεως τοῦ ὅρου **γῆ**· τοιουτοτρόπως ἡ **γυνὴ** παραβάλλεται μὲ τὴν **γῆ** ἕνεκα τοῦ κοινοῦ μεταξὺ τῶν δύο ὅρων σημασιολογικοῦ ἐκείνου στοιχείου, τὸ ὁποῖο σημαίνεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου **ἄγονος** (*ἔμενεν ἄγονος...*), ποὺ σημαίνει τὴν ἔλλειψι γονιμότητος, ἡ ὁποία ἐν γένει συνδέεται μὲ τὴν ἔλειψι ὕδατος: ἡ ἀνομβρία ἐπιφέρει τὴν ἀγονία (=ἀκαρπία, ἀφορία) τῆς γῆς καὶ, ὡς ἐκ τούτου, ἐπέρχεται ἡ σιτοδεία, ἤτοι ἡ καταστροφὴ τῆς σοδειᾶς. Οἱ μεταξὺ τῶν ὅρων γῆ καὶ γυνὴ ὑπάρχουσες ἐννοιολογικὲς ὁμοιότητες ἐπερείδονται ἀποκλειστικῶς στὴν ὕπαρξι τοῦ προαναφερθέντος σημασιολογικοῦ ἐκείνου στοιχείου, τὸ ὁποῖο καὶ ἀναδεικνύει ἡ μεταφορά. Ἔτσι, κατὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω, στὸ παρὸν χωρίο προκύπτει ἡ ἑξῆς λεκτικὴ καταχώρησις: «**γῆ ἄγονος**», ἀντὶ τοῦ «**γυνὴ στεῖρα**».

Ἡ γαῖα εἶναι ἡ μήτηρ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ἡ τροφὸς τῶν πάντων, ἡ κύουσα τοὺς καρποὺς τῶν πάντων καί, συνεπῶς, ἡ φέρουσα τὴν ζωή: **Γαῖα θεά, μῆτερ μακάρων θνητῶν τ' ἀνθρώπων, πάντροφε...ἣ λοχίαις ὠδῖσι κύεις καρπὸν πολυειδῆ...**(*Ὀρφικῶν Ὕμνος 26*). Στὸν ἐξαιρετικὸ καὶ πλήρη μυστικιστικοῦ δέους ὕμνο τοῦτο τῶν Ὀρφικῶν, οἱ ἰδιότητες τῆς μητρός (*μῆτερ*), τῆς ἐπιλοχείου ὀδύνης (*λοχίαις ὠδῖσι*) καὶ τῆς κυοφορίας (*κύεις*) ἀποδίδονται **κυριολεκτικῶς** στὴ φύσι τῆς γυναικὸς καὶ **μόνον κατὰ μεταφορὰ** στὴν ὀντότητα **Γαῖα**· οἱ λέξεις δηλαδὴ μετατοπίζονται, ἤτοι «μετατίθενται» ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς **κυριολεξίας**: ***ἡ γυνὴ-μήτηρ***, *ποὺ μὲ τὴν ὀδύνη, τὸν πόνο τοῦ τοκετοῦ φέρει στὴ ζωὴ τὸ κύημα*..., σὲ αὐτὸ τῆς **μεταφορᾶς**: ***ἡ Γαῖα- μήτηρ***, *ποὺ μὲ τὴν ὀδύνη, τὸν πόνο τοῦ τοκετοῦ φέρει στὴ ζωὴ καρπὸ πολύμορφο...* Βλέπομε συνεπῶς ὅτι οἱ ἔννοιες τῆς **καρποφορίας** καὶ τῆς **γονιμότητος**, ἔννοιες μείζονος σπουδαιότητος γιὰ τὴν πλοκὴ τοῦ παρόντος διηγήματος, στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίησι λαμβάνονται ὁμοῦ—ὡς μία ἔννοια— μὲ αὐτὴν τῆς **Γαίας-μητρός**, καθὼς καὶ μ᾽ ἐκείνην τῆς **γυναικὸς-μητρός**· ὅπου δηλαδὴ **Γαῖα-μήτηρ** καὶ **γυνὴ-μήτηρ**, ἐννοοῦνται **ἡ κύησις, ἡ καρποφορία καὶ ἡ γονιμότης**. Στὴν ὀρφικὴ ποίησι ἡ ***Γαῖα-μήτηρ*** κυοφορεῖ μόνο κατὰ μέθεξι τοῦ ἀρσενικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖο καὶ ἀντιπροσωπεύει **ὁ Ζεύς**. Ἡ βροχή, τὴν ὁποία φέρει ὁ Θεὸς ὅλων τῶν θεῶν διὰ **τῶν νεφελῶν**, εἶναι τὸ σπέρμα ποὺ κάμνει τὴν Γῆ γόνιμη: ***Ἀέριοι νεφέλαι, καρποτρόφοι...ὀμβροτόκοι...πέμπειν καρποτρόφους ὄμβρους ἐπὶ μητέρα γαῖαν***...[=Αἰθέριες νεφέλες, ποὺ μεστώνετε τοὺς καρπούς... πρόξενοι τοῦ ὑετοῦ (=τῆς βροχῆς)...ἂς στείλετε καρποτρόφους βροχὲς στὴν μητέρα γῆ (*Ὀρφικῶν Ὕμνος 21*)].Ὁ συγγραφεὺς πάντως δὲν μᾶς διασαφηνίζει (καὶ μᾶλλον σκοπίμως), ἐὰν ἡ πρὸς τεκνοποιία ἀνικανότης τῆς Διαλεκτῆς ὀφείλεται στὴν ἰδία ἢ στὸν σύζυγό της...(δὲν ἠδύναντο ἄλλωστε οἱ ἄνθρωποι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους νὰ γνωρίζουν κάτι τέτοιο, ἀφοῦ δὲν τὸ ἐπέτρεπαν τὰ τεχνολογικὰ μέσα τῆς ἐποχῆς).

[14] *περίαπτος, ον*, ἐπίθετον (***περιάπτω***= δένω γύρω, περιδένω), προσαρτῶ σὲ κάτι· ἐδῶ, τὸ οὐδέτερο **περίαπτον**, κεῖται ὡς οὐσιαστικόν (ἀντικείμενο στὸ **νὰ φορέση**), διότι οὐσιαστικοποιεῖται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου **τὸ** (**τὸ** περίαπτον). Κατὰ τὸ Λεξικὸ τοῦ Ἡσυχίου (*Ἡσυχίου Λεξικόν, 1576*), **τὸ περίαπτον** εἶναι **τὸ περίαμμα**, τουτέστι φυλακτήριον, τὸ «φυλακτό»: ***ἄκος περίαπτον*** (Κρατίνος, ἀπόσπ. 22).

[15] *εἰποῦσαι αὐτῇ ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ μόνον μέσον, ὅπως γεννήση...,* ***αὐτῇ***· ἔμμεσον ἀντικείμενο στὸ **εἰποῦσαι** (=μετοχικὸς τύπος Ἀορ. β᾽ τοῦ **λέγω**)|| ***ὅτι ἦτο...*** εἰδικὴ πρότασις ὡς ἀντικείμενο στὸ **εἰποῦσαι**|| ***ὅπως γεννήση...*** (ὅπως+ ὑποτακτικὴ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου). Στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὁ τελικῶς σύνδεσμος **ὅπως** (**γιὰ νὰ**), ὁ ὁποῖος ἀρχῆθεν

Σιναΐτης καλόγερος] τῇ ἐδώρησεν[*τὴν ἐδώρησε*] ἡγιασμένον κομβολόγιον[*ἁγιασμένο κομποσχοινι*][16], εἰπὼν αὐτῇ νὰ τὸ βαπτίζῃ[*νὰ τὸ βυθίζῃ στὸ νερὸ*] καὶ νὰ πίνῃ τὸ ὕδωρ. Τὰ πάντα μάταια.

Ἐπὶ τέλους[*στὸ τέλος*] μὲ τὴν ἀπελπισίαν[*μαζὶ μὲ τὴν ἀπελπισία*] ἦλθε καὶ ἡ ἀνάπαυσις τῆς συνειδήσεως, καὶ δὲν ἐνόμιζεν ἑαυτὴν[*τὸν ἑαυτό της*] ἔνοχον. Τὸ αὐτὸ[*τὸ ἴδιο*] ὅμως δὲν ἐφρόνει[*δὲν ἐπίστευε*] καὶ ἡ γραῖα Καντάκαινα, ἡ πενθερά της, ἥτις ἐπέρριπτεν[*ἡ ὁποία ἀπέδιδε*] εἰς τὴν νύμφην αὐτῆς τὸ σφάλμα τῆς μὴ ἀποκτήσεως ἐγγόνου διὰ τὸ γῆράς της[*γιὰ τὰ γεράματά της*].

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ σύζυγος τῆς Διαλεχτῆς ἦτο τὸ μόνον τέκνον τῆς γραίας ταύτης, καὶ οὗτος δὲ[*ἀκόμη καὶ αὐτὸς* (ἤ: *ἐτοῦτος*) *ὅμως*] συνεμερίζετο[*ἀποδεχόταν*] τὴν πρόληψιν[*τὴν ἀστήρικτη γνώμη*] τῆς μητρός του ἐναντίον τῆς συμβίας αὐτοῦ. Ἂν δὲν τῷ ἐγέννα[*ἂν δὲν τοῦ γεννοῦσε*][17] ἡ σύζυγός του, ἡ γενεὰ ἐχάνετο. Περίεργον δὲ ὅτι[*καὶ εἶναι περίεργον ὅτι*] πᾶς Ἕλλην τῆς ἐποχῆς μας[*κάθε Ἕλληνας τῆς ἐποχῆς μας*] ἱερώτατον θεωρεῖ[*νομίζει λίαν ἱερὸν*][18] χρέος καὶ ὑπερτάτην[*ὑψίστην*] ἀνάγκην τὴν διαιώνισιν τοῦ γένους του[19].

ἐσήμαινε ὅ, τι καὶ τὸ **πῶς** (=μὲ ποιόν τρόπο), ἀπέκτησε τὴν τελική του σημασία ἀπὸ φράσεις, φερειπεῖν, ὅπως: *(Ὁμ. α 76)* ***περιφραζώμεθα πάντες νόστον, ὅπως ἔλθῃσι*** (=πῶς νὰ ἔλθῃ, γιὰ νὰ ἔλθῃ. Βλέπε Ἀ. Τζαρτζάνου *Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης*, σελ. 122). Ἡ τελικὴ πρότασις λειτουργεῖ ἐδῶ ὡς ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμός, δηλῶν **τὸν σκοπὸ** στὸ ρῆμα ἐξαρτήσεως τῆς εἰδικῆς προτάσεως (σύνδεσις καθ᾽ ὑπόταξιν).

[16] ***κομβολόγιον*** (**κόμβος** + περιληπτικὴ κατάληξις ***-λόγιον***): τὸ κομπολόι. Ἐδῶ σημαίνει τὸ κομποσχοῖνι τῶν χριστιανῶν μοναχῶν.

[17] ***τῷ ἐγέννα... τῷ·*** ἀδύνατος (ἢ *κατ᾽ ἀφαίρεσιν*) τύπος τῆς ἀντωνυμίας ***αὐτός***, κατὰ δοτικὴ πτῶσι (***αὐτῷ***) ἐδῶ ἐκφερομένης καὶ ἀναφερομένης στὸ ὑποκείμενον ***οὗτος*** (τοῦ ρήματος ***συνεμερίζετο***), τὸ ὁποῖον ἀκολούθως ἀναφέρεται στὸ ὑποκείμενον ***ὁ σύζυγος τῆς Διαλεχτῆς*** τῆς ἡγουμένης περιόδου. Ἡ εἰρημμένη δοτικὴ λαμβάνεται ἐδῶ ὡς προσωπικὴ (**δοτικὴ προσωπική**), δηλοῦσα τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο — δηλαδὴ **τὸν σύζυγο τῆς Διαλεχτῆς**—, γιὰ χάρι ἢ ὠφέλεια τοῦ ὁποίου συντελεῖται ὅ, τι δηλοῖ τὸ ρῆμα τῆς προτάσεως, δηλαδὴ τὸ ***ἐγέννα***. Κατὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω, ὅλη ἡ φράσις, «***ἂν δὲν τῷ ἐγέννα ἡ σύζυγός του...***», δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ἐδῶ ὡς ἑξῆς: «***ἂν δὲν τοῦ γεννοῦσε***», δηλ. «**γιὰ χάρι του, γιὰ ὠφέλειά του**», «***ἂν***», ἐν τέλει, «***δὲν ἐγεννοῦσε γι᾽ αὐτὸν ἡ σύζυγός του, ἡ γενεὰ ἐχάνετο...***»

[18] ***θεωρέω-ῶ·*** στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸ ρῆμα αὐτὸ φέρει τὶς ἑξῆς σημασίες: **1**) **παρατηρῶ**, 2) **παρακολουθῶ**, 3) **ἐξετάζω**, **σκέπτομαι**, **μελετῶ**· συντάσσεται δὲ τοῦτο διχῶς: **1**) μὲ μόνη τὴν αἰτιατική, ὅπως: «***ἐθεώρει δὲ τὴν μάχην καὶ Ἀγησίλαος...***», καὶ **2**): μετ᾽ ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ, ὅπως: «***γενομένης τῆς μάχης, Λακεδαιμόνιοι ἐθεώρουν εἰς τὸ πεδίον...***»

Ὡστόσο, στὴ νέα ἑλληνική, τὸ «**θεωρῶ**» ἔχει ἐν γένει τὶς ἑξῆς σημασίες: 1) «βλέπω» ἢ «παρατηρῶ μὲ προσοχὴ» (ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν ἀρχαία ἑλληνική): (Ἀ. Παπαδιαμάντη *Ἡ γυφτοπούλα*) ***Ὁ Γεμιστὸς τὸν ἐθεώρησε*** (τουτέστι ***τὸν εἶδε***, ***τὸν ἐκύτταξε***) ***μὲ βλέμμα πλῆρες δυσπιστίας...,*** 2) **ἐξετάζω**, **ἐλέγχω** ἢ **ἐγκρίνω κάτι**, 3) **δίδω κάτι πρὸς θεώρησι**: «*ἐθεώρησα τὸ δίπλωμα ὁδηγήσεως...*», 4) **νομίζω**: «*τὸν θεωροῦν περὶ πολλοῦ...*»

Ἑκάστοτε[*σὲ κάθε περίπτωση, πάντοτε*][20], ὁσάκις[*ὅσες φορὲς*] ὁ υἱός της ἐπέστρεφεν ἐκ τοῦ ταξιδίου[*ἀπὸ τὸ ταξίδι*] του, διότι εἶχε βρατσέραν[21], καὶ ἦτο τολμηρότατος[*ἐξαιρετικὰ θαρραλέος καὶ εὔτολμος*] εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν[*στὸν ἀκταῖο πλοῦ*], ἡ γραῖα Καντάκαινα ἤρχετο εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ[*ἐρχόταν γιὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῆ*], τὸν ὡδήγει εἰς τὸν οἰκίσκον της[*στὸ σπιτάκι της*], τὸν ἐδιάβαζε[*τὸν καθοδηγοῦσε, τὸν «ἐδασκάλευε»*], τὸν ἐκατήχει[*τὸν κατηχοῦσε*], τοῦ ἔβαζε *μαναφούκια*[22], καὶ οὕτω[*καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπο*] τὸν προέπεμπε[*τὸν ἐξαπέστελλε*][23] παρὰ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ[*κοντὰ στὴ γυναῖκα του*][24]. Καὶ δὲν ἔλεγε

Λαμβάνεται ἐπίσης ὡς καὶ τὸ **ἀναθεωρῶ,** ὅπερ ἔχει τὶς ἑξῆς σημασίες: 1) **ἐξετάζω κάτι ἐκ νέου**, 2) **ἀνακαλῶ προηγουμένη γνώμη ἢ ἀπόφασι**... Σημαίνει ἐπίσης ὅ, τι καὶ τὸ ρῆμα **ἐπιθεωρῶ**, ἤτοι, **εξετάζω μετὰ προσοχῆς, ἐξελέγχω.** Στὸ παρὸν χωρίο τὸ ρῆμα **θεωρῶ** σημαίνει ὅ, τι ἀκριβῶς καὶ τὸ ρῆμα **νομίζω** (ρῆμα δόξης σημαντικό), τὸ ὁποῖο συντάσσεται μετὰ δύο αἰτιατικῶν (ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ ρῆμα **ἡγοῦμαι** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι κατηγορούμενο τῆς ἄλλης. Συνεπῶς, πᾶσα ἡ πρότασις (δηλονότι, ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ συνδέσμου **ὅτι**, ἄχρι καὶ τοῦ τέλους τῆς περιόδου) δύναται ν᾽ ἀναλυθῆ ὡς ἀκολούθως: [...]***ὅτι πᾶς Ἕλλην***(*ὑποκείμενο*) ***τῆς ἐποχῆς μας ἱερώτατον*** (*ἐπιθ. προσδ. στὸ οὐσ. χρέος*) ***θεωρεῖ***(=*νομίζει*) ***χρέος*** (*κατηγ. 1ο τοῦ ἀντικ.*) ***καὶ ὑπερτάτην*** (*ἐπιθετ. προσδ. στὸ οὐσ.*) ***ἀνάγκην*** (*κατηγ. 2ο τοῦ ἀντικ.*) ***τὴν διαιώνισιν*** (*ἀντικείμενον*) ***τοῦ γένους*** (*γενικὴ ἀντικειμενική*).

[19] ***ἱερώτατον θεωρεῖ χρέος...*** διὰ τῆς προτάξεως ἐδῶ τοῦ ἐκφερομένου καθ᾽ ὑπερθετικὸ βαθμὸ ἐπιθέτου ***ἱερώτατον*** πρὸ τοῦ ρήματος καὶ οὐχὶ πρὸ τοῦ προσδιοριζομένου ὅρου (θεωρεῖ **ἱερώτατον** χρέος), —ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ ἐπίθετον ***ὑπερτάτην***, τὸ ὁποῖο κεῖται πρὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ **ἀνάγκην** (*καὶ **ὑπερτάτην** ἀνάγκην*) —, προσδίδεται ἔμφασις ἰδιαιτάτη στὸ οὐσιαστικὸ ***χρέος***,—ὅπερ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, εἶναι κατηγορούμενον Α᾽ τοῦ ἀντικ. (***τὴν διαιώνισιν).*** Τοιαύτη σύνταξις ἀπαντᾶται καὶ στὸν Κωνσταντῖνο Παπαρρηγόπουλο· λόγου χάρι: (*Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμος α᾽*) [...]*κατὰ δὲ τὰς διαφόρους χώρας* ***διάφορα ἔφερον ὀνόματα****, ἅπαντα ἐμφαντικὰ τῆς ἀθλίας αὐτῶν καταστάσεως καὶ τῆς περιφρονήσεως...*

Πάντα ταῦτα, βέβαια, ἀνάγονται, ὡς εἰκός, στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα. Βλέπε ἐπὶ παραδείγματι στοὺς *Πέρσας* τοῦ Αἰσχύλου, ὅπου ὁ Δαρεῖος λέγει: [...] ***ὕβρις ἐξανθοῦσ᾽ ἐκάρπωσε στάχυν ἄτης, ὅθεν πάγκλαυτον ἐξαμᾷ πένθος*** *στιχ.* 821-822 (=Ὅταν ἀκμάση ἡ ὕβρις τίκτει τὸν καρπὸ τῆς ἄτης, ὅπου ὅλως διόλου ἀξιοθρήνητο φέρει θερισμό). Στὸ σημεῖο αὐτό, δέον νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι, στὴν ἀρχαία ἑλληνική, ἐὰν ὁ λόγος εἶναι ὅλως ἀπαθής, ὁ ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς **τάσσεται πρὸ τοῦ προσδιοριζομένου οὐσιαστικοῦ**· λόγου χάρι: ***εὐειδὴς γυνή, ἡ εὐειδὴς γυνή,*** ἀντὶ τοῦ, ***γυνὴ εὐειδής***, ὅπερ προσδίδει πλειοτέρα ἔμφασι στὸ προσδιοριζόμενο.

[20] ***Ἑκάστοτε,*** *ἐπίρ.·* σὲ κάθε φορά, σὲ κάθε περίπτωσι, πάντοτε.

[21] ***βρατσέρα***, *ἡ·* λέξις ποὺ ἀποτελεῖ δάνειο προερχόμενο ἐκ τῆς ἰταλικῆς γλώσσης (ἰταλιστὶ **bracciera**). Ἡ **βρατσέρα** ἦταν μικρὸ ἰστιοφόρο τὸ ὁποῖο ἔφερε δύο τριγωνικὰ ἱστία καὶ δύο φλόκους (ἰταλιστὶ **flocco** =τριγωνικὸ ἱστίο ποὺ προεξέχει τῆς πλώρης).

[22] ***μαναφούκι***, [ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως münafık (=ὑποκριτής), προερχομένης ὡσαύτως ἐκ τῆς ἀραβικῆς منافق (munāfiq= ὑποκριτής)]· ἡ διαβολή, ἡ συκοφαντία ||ἡ ῥαδιουργία ||τὸ κουτσομπολιό.

[23] ***προπέμπω*** (προ-πέμπω)**,** ἡ χρονικὴ ἀντικατάστασις τοῦ ρήματος **πέμπω** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἔχει στοὺς παρακάτω χρόνους ὡς ἑξῆς: **Παρατ.** ἔπεμπον, **Μέλλ.** πέμψω, **Αόρ.** ἔπεμψα, **Παρακ.** πέπομφα, **Μέσ. μέλλ.** πέμψομαι, **Παθ. μέλλ.** πεμφθήσομαι, **Μέσ. ἀόρ.** ἐπεμψάμην, **Παθ. ἀόρ.** ἐπέμφθην, **Παθ. παρακ.** πέπεμμαι. Στὴ νεωτέρα ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὸ ρῆμα **προπέμπω** σημαίνει ὅ, τι καὶ τὰ ρήματα **συνοδεύω, ξεπροβοδῶ**.

μόνα τὰ ἐλάττώματά της, ἀλλὰ τὰ *αὐγάτιζε*[*τὰ «μεγάλωνε»*]· δὲν ἦτο μόνον «μαρμάρα»[25], τουτέστι[*δηλαδὴ*] στεῖρα, ἡ νύμφη της, τοῦτο δὲν ἤρκει[*δὲν ἀρκοῦσε*], ἀλλ᾽ ἦτο *ἄπαστρη*[26], *ἀπασσάλωτη*[27], *ξετσίπωτη*[28], κτλ. Ὅλα τὰ εἶχεν, «ἡ ποίσα, ἡ δείξα, ἡ ἄκληρη».

Ὁ καπετὰν Καντάκης, σφλομωμένος, θαλασσοπνιγμένος, τὰ ἤκουεν ὅλα αὐτά, ἡ φαντασία του ἐφούσκωνεν, ἐξερχόμενος εἶτα[*βγαίνοντας ἔπειτα*] συνήντα[*συναντοῦσε*] τοὺς συναδέλφους του ναυτικούς, ἤρχιζαν τὰ *καλῶς ὥρισες, καλῶς σᾶς ηὗρα*, ἔπινεν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ρώμια, καὶ μὲ τριπλῆν σκοτοδίνην, τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης[*θέλεις ἡ θάλασσα*][29], τὴν ἐκ τῆς γυναικείας διαβολῆς[30][*θέλεις ἡ γυναικεία συκοφαντία*] καὶ τὴν ἐκ τῶν ποτῶν[*καὶ τὸ πιστό*], εἰσήρχετο οἴκαδε[*ἔμπαινε μέσα στὸ σπίτι*][31] καὶ βάρβαροι σκηναὶ συνέβαινον

---

[24] ***παρὰ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ...*** (παρὰ + ΔΟΤΙΚΗ= **ΤΟΠΟΣ**)= *κοντὰ στὴ γυναῖκα του...*

[25] ***μαρμάρα*** < μάρμαρο + -α: (ἰδιωματικὸ) στεῖρα.

[26] ***ἄπαστρος*** [< *μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ* ἄπαστρος < πάστρα < σπάστρα < σπαστρεύω < *σπαρτεύω < σπάρτον < *ἀρχαία ἑλληνικὴ* σπάρτον < σπαρτός < σπείρω < *ἰνδοευρωπαϊκὴ (ρίζα)* *(s)pregh- (σπέρνω, τινάζω]· **βρόμικος, ἀκάθαρτος** (ὑπὸ τὴν ἔννοια τοῦ **ἐπιλήψιμος**).

[27] ***ἀπασσάλωτος, -η, -ο*** [< α- + πασσαλώνω + -τος]·(λαμβανόμενο ἐδῶ μεταφορικῶς) σημαίνει «ἀνοικοκύρευτος», «ἀκατάστατος», «σουρτούκης».

[28] ***ξετσίπωτος*** (ξετσιπώνομαι), *ἐπίθ.*· ἀδιάντροπος, ποὺ δὲν ἔχει τσίπα (=ντροπή, συστολή).

[29] ***τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης...***, ἤτοι τὴν σκοτοδίνη ἕνεκα, ἐξαιτίας (λόγῳ) τῆς θαλάσσης.

[30] ***δια-βολή***, ἡ ἐκ τοῦ **διαβάλλω**, τουτέστι **κατηγορῶ ψευδῶς**, **συκοφαντῶ**, **δυσφημῶ**· **ψευδὴς κατηγορία, συκοφαντία**, **δυσφήμησις**· ἐξ οὗ τὸ διάβολος, ἤτοι, ποὺ ψευδῶς κατηγορεῖ, ποὺ συκοφαντεῖ, συκοφαντικός. Ὡς οὐσιαστικό, ***ὁ Διάβολος*** εἶναι **ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν συκοφάντης, ὁ Σατανᾶς**. Ἡ γραῖα Καντάκαινα ἀντιπροσωπεύει ἐδῶ τὴν κατ᾽ ἐξοχὴν διαβολή, τὴν συκοφαντία καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ, τι ἀποδίδεται στὸ σατανικὸ στοιχεῖο, ποὺ πάντοτε σπεύδει ὅπως διαφθείρη, μολύνη καὶ ἀποσαθρώνη πᾶν τι τὸ ἀγαθὸν καὶ προερχόμενον ἐκ τοῦ Θεοῦ, Πατρὸς τοῦ Κυρίου μας Χριστοῦ. Ἡ γραῖα ἐπιχειρεῖ τεχνηέντως νὰ ἐνσταλάξη στὸν υἱό της τὸ δηλητήριο τῆς συκοφαντίας, **νὰ σπείρη στὴν ψυχή του τὸν σπόρο τοῦ κακοῦ**, διαβάλλοντας σ᾽ αὐτὸν τὴν νύμφη της.

[31] ***οἴκαδε,*** δωριστὶ **οἴκαδις**, *ἐπίρ.* (ἐκ τοῦ **οἶκος**)· ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἐπίρρημα **οἰκονδε**, ἤτοι στόν, πρὸς τὸν οἶκο· σημαίνει ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν πατρίδα.— Λαμβάνεται ὅπως καὶ τὸ ἐπίρρημα **οἴκοι**, τουτέστιν, «**ἐν τῷ οἴκῳ**», «**ἐν τῇ πατρίδι**». Τὸ ***οἴκαδε*** ἐν γένει τίθεται συνήθως κατόπιν ρημάτων σημαινόντων κίνησι· βλέπε λόγου χάρι στὰ «*Ἑλληνικὰ*» τοῦ Ξενοφῶντος: (*Βιβλ. 4ο, κεφ. 4ο, παρ.6) [...]**οὕτω δὴ ἀπῆλθόν τινες οἴκαδε αὐτῶν*** (=ἔτσι λοιπὸν κάποιοι ἀπ᾽ αὐτοὺς ἐπέστρεψαν στὰ σπίτια τους)· ἢ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν «Ἑλληνικῶν»: (*Βιβλ. 5ο, κεφ. 1ο, παρ.3η)* [...]**ὁ δὲ Τελευτίας μακαριώτατα δὴ ἀπέπλευσεν οἴκαδε** (=ὁ Τελευτίας ὅμως εὐδαιμονέστατα ἐξέπλευσε πρὸς τὴν πατρίδα του),(*Βιβλ. 4ο, κεφ. 26ο, παρ.7η)**τοὺς δὲ πολίτας οἴκαδε ἀπήγαγεν**...[=ὡδήγησε ὅμως τοὺς πολίτες (ἐνν. τοὺς Λακεδαιμονίους) στὴν πατρίδα των.], (7.1.38) ***ἀφίκοντο οἱ πρέσβεις οἴκαδε ἕκαστοι*** (=οἱ πρέσβεις ἔφθασαν ὁ καθεὶς στὸν τόπο του), καὶ πολλὰ ἄλλα.

τότε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του[32]. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα[*ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα*] μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους

---

[32] Ἐδῶ βλέπομεν ὅτι ἡ ἐν λόγῳ γυνή, παρεκτὸς τῆς ψυχικῆς, ὑπόκειται καὶ στὴν σωματικὴ βία τοῦ συζύγου της· σκηνὴ συνηθεστάτη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅπου, λόγῳ τῶν κοινωνικῶν προλήψεων, ἡ γυναῖκα ἐπρεπε να σιωπᾶ καὶ νὰ μὴ μαρτυρῆ στὸν κοινωνικό περίγυρο τὸ προσωπικό της δρᾶμα. Ἡ μόνη καταφυγὴ τῆς δυσμοίρου γυναικὸς εἶναι **ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία** τοῦ χωριοῦ, τὸ «**σῶμα**» **τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.** Ὁ παππὰς τοῦ χωριοῦ εἶν᾽ ὁ μόνος ἐξομολόγος της καὶ συμπαραστάτης στὰ βάσανά της, ἐνῷ κοντὰ στὴν παππαδιὰ (τὴν «**πρεσβυτέρα**») ἡ γυνὴ θὰ εὕρη πολλάκις τὸν παραμυθητικὸν ἐκεῖνο λόγο, τὴν παρηγορία ἐκείνη, ἡ ὁποία καὶ θὰ τῆς δώκη τὴν δύναμι ν᾽ ἀνθέξη τὸ βάρος τοῦ ἰδικοῦ της σταυροῦ, τὸν ὁποῖον «*λαμβάνει καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω Αὐτοῦ*»· διότι «***ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστι μου ἄξιος***» (Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, 10.38.1.) Δὲν εἶν᾽ ὀλίγες οἱ φορὲς ἐκεῖνες ποὺ ὁ παππὰς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ θὰ κατακεραυνώση μὲ τὸν λόγο του—πολλάκις δὲ καὶ μὲ τὸ ἔργο του θὰ στηλιτεύση—τὴν τοιαύτη μεταχείρισι τῆς γυναικός· ἄλλοτε μὲν στὸ καφενεῖο τοῦ χωριοῦ, ὑποβάλλων στὴν κρίσι τῶν συγχωριανῶν του τὴν ἐπίψογον καὶ κατάπτυστον συμπεριφορὰ τοῦ ἁμαρτάνοντος ἀνδρὸς πρὸς τὴν σύζυγό του· ἄλλοτε δὲ στὴν πρωϊνὴ λειτουργία τῆς Κυριακῆς, κηρύττων στοὺς ἐνορίτες του τὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπου καὶ θὰ τοὺς ὑπομνήση τοῦτο: ὅτι **γυνὴ ἦτο καὶ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, ἡ Μήτηρ Ἐκείνη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ**, «ἧς ἡ γαστὴρ ἔτεκε καὶ ἔσχεν υἱόν, ὃν ἐκάλεσαν **Ἐμμανουήλ**», ὅ ἐστι **'Μαζί μας ὁ Θεός'**(Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, 1.23.). Ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ ὁ παππὰς οὐδόλως θὰ φεισθῆ λόγου καὶ χρόνου, γιὰ νὰ κηρύξη: ***ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς... ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος.οὕτως ὀφείλουσιν καὶ οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλὰ ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ***. (Πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ Ἀποστόλου Παύλου, 5.28.). Καὶ συνεχίζει ὁ Παῦλος λέγων στοὺς Ἐφεσίους, ὅτι «*ὁ ἄνδρας εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, Αὐτὸς δὲ Σωτὴρ τοῦ σώματος.*»(αὐτόθι)

Διὰ τῶν προτάσεων τοῦ ὡς ἄνω ἐδαφίου καθίσταται σαφῆς ὁ ἐννοιολογικὸς συσχετισμός, ὁ ὑφιστάμενος μεταξὺ ἀφ᾽ ἑνὸς τῶν ὅρων **ἀνὴρ- Χριστός-κεφαλή** καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου μεταξὺ τῶν ὅρων **Γυνὴ-Ἐκκλησία-Σῶμα**. Οἱ ἐννοιολογικοὶ αὐτοὶ συσχετισμοὶ δέον νὰ ληφθοῦν ὑπ᾽ ὄψιν τοῦ ἀναγνώστου, προκειμένου ἡ σκέψις του νὰ ἀναχθῆ στὸ πεδίο τῆς ἀλληγορίας οὕτως, ὥστε νὰ μεταρσιωθῆ ὑπεράνω τῶν ἐπιφαινομένων χαρακτήρων τοῦ παρόντος διηγήματος καὶ θεαθῆ ἓν σύστημα ἐννοιῶν, οἱ ὁποῖες θὰ προαγάγουν τὴν σκέψι του στὴν ἀποκάλυψη μιᾶς ἱστορίας ποὺ ὑπολανθάνει στὴν ἐπιφαινομένη ἱστορία. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ἀναγνώστης θὰ γίνη κοινωνὸς μιᾶς θεολογικῆς ἀληθείας ἀποκεκρυμμένης ὑπὸ τὸν πέπλο τῆς ἀλληγορίας, καὶ θὰ δυνηθῆ πλέον νὰ κατανοήση τὴν συμβολικὴ ἐκείνη διάστασι ποὺ ὁ χαρακτὴρ τῆς **Διαλεχτῆς** λαμβάνει στὸ διήγημα τοῦτο.

Ἡ **Διαλεχτὴ** εἶναι ἡ **Ἐκλεκτή, ἡ Ξεχωριστή,** ὅπως ἀκριβῶς ἡ Παρθένος Μαρία εἶναι **Ἡ Εὐλογημένη** μεταξὺ τῶν γυναικῶν: ***καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου...,*** ὅ ἐστι, ***καὶ ἐκραύγασε μὲ δυνατὴ φωνὴ (ἐνν. ἡ Ἐλισάβετ) καὶ εἶπε, «Εὐλογημένη εἶσαι σὺ μεταξὺ τῶν γυναικῶν καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου»...*** (Κατὰ Λουκὰν Εὐαγγέλιον, κεφ. 1, ἐδάφ. 42, στ. 1-3). Ἡ **Διαλεχτὴ** εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ἁγνότητος, τὸ σύμβολο **τῆς κατ᾽ ἐξοχὴν Γυναικός** (ὅρα τὴν ὑπ᾽ ἀριθμὸν **13** σημείωσι στὸ παρὸν).

186… Ὁ καπετὰν Καντάκης πρὸ πέντε ἡμερῶν εἶχε πλεύσει[*εἶχε «ἀνοιχτῆ»*] μὲ τὴν βρατσέραν του εἰς τὴν ἀπέναντι νῆσον μὲ φορτίον ἀμνῶν καὶ

Ὁ κραταιὸς ρόλος τοῦ ἀνδρὸς στὸν πρωτογενῆ τομέα τῆς οικονομίας, οἱ ἐπιδόσεις του στὸν ἀγρὸ, τὴν ἁλιεία καὶ τὴν κτηνοτροφία, συνεπείᾳ τῆς ἐγγενοῦς φυσικῆς του ἀλκῆς, προσέδοσαν σ᾽ αὐτὸν— σὺν τοῖς ἄλλοις— καὶ τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρίζεται τὴν γυναῖκα καθ᾽ ὃν ἀκριβῶς τρόπον προβάλλεται στὸ παρὸν διήγημα, δίχως κάτι τέτοιο νὰ σύρῃ ἐπ᾽ αὐτοῦ τὴν κατάκρισι ἢ τὸν ψόγο τοῦ κοινωνικοῦ του περιγύρου.

Ὅπως στὶς ἀρχαῖες πατριαρχικὲς κοινωνίες, ἔτσι καὶ στὴν κοινωνία ἐκείνη τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ ἐν λόγῳ δικαίωμα τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐπερείδεται στὴν ἰσχὺ τῶν λεγομένων «ἀγράφων νόμων», τοὺς ὁποίους οἱ νεώτερες κοινωνίες ἐκληρονόμησαν παρ᾽ ἀρχαιοτέρων τύπων κοινωνικοῦ διοργανισμοῦ, οἱ ὁποῖοι καὶ ὑπέστησαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες συνεχεῖς μεταβολές, ἀνάλογες αὐτῶν ποὺ ὑπέστησαν καὶ οἱ κοινωνικὲς ἰδέες, πού, ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης, «οἱ κοινωνικὲς ἰδέες σχεδιάζονται ἐπὶ τῶν διαδοχικῶν τύπων τῆς κοινωνικῆς ὑφῆς» (Émile Durkheim, “Formes élémentaires de la vie riligieuse”, σ.74). Στὴν ἀγροτικὴν ὡστόσον κοινωνία τῆς ἑλληνικῆς περιφερείας οἱ ἄγραφοι τοῦτοι νόμοι, οἱ διαμορφοῦντες καὶ προκαθορίζοντες τὸν ἠθικὸ βίο τῶν ἱεραρχικῶς δεδομημένων κοινωνιῶν, παραμένουν σχεδὸν ἀμετάβλητοι.

Σ᾽ ὅτι δὲ ἀφορᾶ τὴν γυναῖκα τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη, ὁ γάμος, ἐξακολουθεῖ εἰσέτι ἀποτελῶν μιὰ διαδικασία ἀνήκουσα στὰ συναλλακτικὰ ἤθη, οἱονεὶ ἐμπορικὴ πράξις, τῆς ὁποίας τὰ συναλλασσόμενα μέλη εἶναι ἀφ᾽ ἑνὸς ὁ πατὴρ τῆς πρὸς γάμον διατελούσης γυναικός καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ σύζυγός της, τὸ δὲ ἐμπόρευμα οὐδὲν ἄλλο παρ᾽ αὐτὴ ἡ γυνή. Ἡ νύμφη φέρει προῖκα στὸν μέλλοντα σύζυγο, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ τὴν λάβη ὡς ἐγγύησι (ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ὑλικῆς του ἐξασφαλίσεως) ἀνθ᾽ ὧν μέλλει αὐτὸς ν᾽ ἀναλάβη μετὰ τὴν τέλεσι τοῦ μυστηρίου.

Ἡ πρὸς γάμον ὥριμος ἡλικία τῶν γυναικῶν εἶναι αὐτὴ τῶν εἴκοσι περίπου ἐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο συνεπάγεται τὸν περιορισμὸ τῆς νεάνιδος ἐντὸς τοῦ στενοῦ οἰκογενειακοῦ της περιβάλλοντος, «*παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς μητρός της καθημένη, πλησίον τῆς ἑστίας*», ὅπως μάλα πιστῶς μᾶς παριστᾶ ὁ συγγραφεὺς τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων τῆς παππαδιᾶς, τὴν εἰκοσαέτιδα, «τὸ Μυγδαλιώ», στὸ διήγημά του τὸ ἐπιγραφόμενο «*Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο*». Στὸ ἐν λόγῳ διήγημα, ἡ Μυγδαλιώ κλαίει ἀσπαίρουσα μετὰ μελανῶν δακρύων, ὅταν ἡ νεωτέρα της ἀδελφή, ἡ δεκαεξαέτις, «τὸ Βασώ», τῆς λέγει, ὅτι αὐτὴ μόνη θὰ πάρουν οἱ γονεῖς τους στὸ καΐκι γιὰ νὰ πάνε στὸ κάστρο, ὑπονοοῦσα βέβαια ἡ Βασὼ πὼς τὸ Μυγδαλιὼ θὰ ἔμενε μόνο του στὸ σπίτι. Λόγῳ τῆς ἡλικίας του «τὸ Βασώ» ἀπολαύει «*σχετικῆς τινος ἐλευθερίας*», διότι εἶναι ἀκόμη παιδίσκη· μπορεῖ νὰ παίζη στὸν ἀγρό, στὴ θάλασσα, ζῶσα ἐντὸς τοῦ ὀνειρικοῦ της κόσμου, ὅπου ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι ἔχουν μύτη, μάτια καὶ στόμα, ἐνῷ οἱ νεράϊδες χορεύουν καὶ παίζουν μαζί της, ὑποσχόμενες στὴ μικρὰ κορίσκη ὅτι κάποτε θὰ μεγαλώση καὶ θὰ γίνη πραγματικὰ ἐλεύθερη σ᾽ ἕνα κόσμο παραδείσιο! Ἐξ᾽ ἐναντίας δέ, «τὸ Μυγδαλιὼ» μένει ἐγκάθειρκτο στὸν πραγματικὸ κόσμο, ὅπου ἀντὶ νὰ τὸν κατακτήση αὐτή, μᾶλλον τὴν κατέκτησ᾽ ἐκεῖνος...

Ἡ μοῖρα τῆς γυναικὸς στὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι σκοτεινὴ καὶ δυσοίωνος, γέμουσα πόνου, θλίψεως καὶ βασάνων, τὰ ὁποῖα καλεῖται ἡ τάλαινα γυνὴ παραχρῆμα ν᾽ ἀποδεχθῆ μὲ στωικότητα καὶ ὑπομονὴ σχεδὸν βιβλική. Ἡ γυνὴ τοῦ παπαδιαμαντείου διηγήματος εἶν᾽ ἡ γυνὴ τῆς πραγματικότητος, ἡ γυνὴ ἐκείν᾽ ἡ ζῶσα «*εἰς τὴν ἔρημον ταύτην τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας...καθώς ποτε ἡ ὁσία Μαρία εἰς τὴν ἔρημον τὴν τοῦ Ἰορδάνου*» (*«Ἡ Μαυρομαντηλοῦ»*).

ἐρίφων, καὶ ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἑώρταζε τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀλλὰ τὸν λογαριασμὸν τὸν ἔκαμνεν ἄνευ τοῦ ξενοδόχου[*χωρὶς τὸν ξενοδόχο*], δηλ. ἄνευ τοῦ Βορρᾶ, ὅστις[*ὁ ὁποῖος*][33] ἐφύσησεν αἰφνιδίως ἄγριος[*ξάφνου ἐφύσηξε ἀγριεμένος*], καὶ ἔκλεισεν ὅλα τὰ πλοῖα εἰς τοὺς ὅρμους ὅπου εὑρέθησαν. Εἴπομεν ὅμως ὅτι ὁ καπετὰν Καντάκης ἦτο τολμηρὸς περὶ τὴν ἀκτοπλοΐαν[*στὴ θάλασσα*].

Περὶ τὴν ἑσπέραν[*πρὸς τὸ σούρουπο*] τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, ὁ ἄνεμος ἐμετριάσθη ὀλίγον[*ἔκοψε λίγο*], ἀλλ᾽ οὐχ ἧττον[*ὡστόσον, ἐντούτοις*] ἐξηκολούθει νὰ πνέῃ[*ἀλλ᾽ ἐξακολουθοῦσε νὰ φυσᾶ δίχως σταματημό*]. Τὸ μεσονύκτιον πάλιν ἐδυνάμωσε[*τὰ μεσάνυχτα πάλι δυνάμωσε*].

Τινὲς ναυτικοὶ[*κάποιοι ναυτικοὶ*] ἐν τῇ ἀγορᾷ[*στὴν ἀγορὰ*] ἐστοιχημάτιζον ὅτι, ἀφοῦ κατέπεσεν[*ἀφοῦ ἐκόπασε*] ὁ Βορρᾶς[*ὁ βοριὰς*], ὁ καπετὰν Καντάκης θὰ ἔφθανε περὶ τὸ μεσονύκτιον[*κατὰ τὰ μεσάνυχτα*]. Ἡ σύζυγός του ὅμως δὲν ἦτο ἐκεῖ νὰ τοὺς ἀκούσῃ καὶ δὲν τὸν ἐπερίμενεν.

Αὕτη ἐδέχθη μόνον περὶ τὴν ἑσπέραν[*κατὰ τὸ σούρουπο*] τὴν ἐπίσκεψιν τῆς πενθερᾶς της, ἀσυνήθως φιλόφρονος[34][*ποὺ ἦταν ἀσυνήθιστα εὐπροσήγορη, μειλίχια*] καὶ μειδιώσης[*καὶ μὲ ὑστερόβουλο χαμόγελο*][35], ἥτις[*ἡ ὁποία*] τῇ

---

[33] **ὅσ-τις, ἥ-τις, ὅ- τι·** ἀναφορικὴ ἀντωνυμία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἡ ὁποία σύγκειται ἐκ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας **ὅς**, (ἤτοι *ὁ ὁποῖος*), καὶ τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας **τίς**, (δηλαδὴ *κάποιος*). Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἀντωνυμία ὅστις κλίνεται ὡς ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀνωτέρω ἀντωνυμίες, ἀφοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶναι παρὰ σύνθεσις αὐτῶν καί, συνεπῶς, κλίνεται ὡς ἀκολούθως: ὀν. ὅσ-τις, γεν. οὗ-τινος ἢ ὅτου, δοτ. ᾧ-τινι ἢ ὅτῳ, αἰτ. ὅν-τινα (πληθ. οἵ-τινες, γεν. ὧν-τινων, δοτ. οἷσ-τισι, αἰτ. οὕσ-τινας κλπ.)· τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ στὰ ἄλλα γένη, δηλαδή: ἥτις-ἥστινος, αἵτινες-ὧντινων, ὅ,τι-οὗτινος, ἅτινα-ὧντινων κλπ..

Τὸ ὅστις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἰσοδυναμεῖ προς τὸ ἀοριστολογικὸν **ὅποιος, ὅποια, ὅποιο** τῆς νεωτέρας γλώσσης, καθὼς καὶ μὲ τὰ **πᾶς ὅστις** ἢ **ὁστισδήποτε** τῆς καθαρευούσης· τότε δὲ ἐκφέρεται λίαν συχνῶς μὲ τὰ **οὖν** καὶ **ἄν** (ὅστις οὖν, ὅστις ἄν), ὅπως ἀκριβῶς στὴν ἑξῆς πρότασι: ***ὅστις οὖν αὑτὸν (=ἑαυτὸν) φιλεῖ, μετ ἐμοῦ μαχέσθω...*** (=ὅποιος λοιπὸν ἀγαπᾶ τὸν ἑαυτό του, νὰ μαχηθῆ μαζί μου. *Κύρου παιδεία*, 7.1.13)· ἔχει δηλαδὴ μιὰν ἀοριστολογικὴ χροιά, μολονότι στὰ ἀρχαῖα κείμενα ἀπαντᾶ πολλάκις καὶ ὡς ἀναφερόμενον σὲ συγκεκριμένον (ἤτοι, **ὡρισμένον**) ὅρο μιᾶς προηγουμένης προτάσεως. Ἐν τούτοις τίθεται συχνάκις καὶ ἀντὶ τοῦ ὅς, (ἤγουν, ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖον), ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὸ παρὸν χωρίο τοῦ διηγήματός μας.

Τὸ ἐπίθετον **ἄγριος** εἶναι **ἐπιρρηματικὸ κατηγορούμενο τοῦ ὑποκειμένου** «**ὅστις**» καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐπίρρημα τρόπου σημαντικό : [...] ***ἐφύσησεν ἄγριος***..., ἤτοι, «ἐφύσησεν **ἀγρίως**»).

[34] **φιλόφρων**, ***-ονος***, ὁ, ἡ, *ἐπίθετο* [**φίλος** + **φρονέω-ῶ** (= σκέπτομαι, διανοοῦμαι, συλλογίζομαι)]· ἐκεῖνος ποὺ διάκειται φιλικῶς πρὸς κάποιον ἄλλον, φιλικός, εὐπροσήγορος, περιποιητικός, εὐγενής.

[35] μετοχὴ ἐνεργητικοῦ Ἐνεστῶτος τοῦ ρήματος **μειδιάω-ῶ**, **μέλ.** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς

μειλίχια] καὶ μειδιώσης[*καὶ μὲ ὑστερόβουλο χαμόγελο*][35], ἥτις[*ἡ ὁποία*] τῇ εὐχήθη[*τῆς εὐχήθηκε*][36] τὸ ἀπαραίτητον «καλὸ δέξιμο»[ἤτοι: «*μὲ τὸ καλὸ νὰ τὸν*

---

[35] μετοχὴ ἐνεργητικοῦ Ἐνεστῶτος τοῦ ρήματος **μειδιάω-ῶ**, **μέλ.** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς **-άσω**, ἀπαρέμφατο **μειδιᾶν**, **Πρτ. ἐμειδία**, **Ἀόρ. α᾽ ἐμειδίασα**, **μετοχὴ μειδιάσας**· χαμογελῶ, γελῶ ὄχι μὲ πλῆρες χαμόγελο, ἀλλὰ μὲ μικρὰ διαστολὴ τῶν χειλέων.

Ὁ τύπος τοῦτος τοῦ γέλωτος ἐν γένει ἐμφαίνει εἴτε κρυφία σκέψι τοῦ μειδιῶντος εἴτε ἐμβρίθεια γνώσεων, ἀκόμη καὶ ἀπόκρυφη γνῶσι· ἐξ᾽ οὗ καὶ ὁ ὅρος «ἀρχαϊκὸ μειδίαμα», ὅρος, ὁ ὁποῖος ἐπεκράτησε κατὰ τὸ παρελθὸν στὴν ἔρευνα τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς, ἀνταποκρινόμενος στὴ σχηματικὴ ἀποδοσι ἑνὸς τύπου γέλωτος, ἀποτελοῦντος τὸ κύριο μορφολογικὸ γνώρισμα τοῦ στόματος τῶν ἀγαλμάτων ἐκείνων, ποὺ ἡ κατασκευή των ἀνάγεται χρονολογικῶς στὴν ἀρχαϊκὴ περίοδο τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς τέχνης.

Στὸν παρόντα τόπο τοῦ διηγήματός μας, τὸ ὑπομειδίαμα αὐτὸ τῆς γραίας Καντάκαινας εὑρίσκεται σὲ ἄμεση συνάφεια μὲ ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται ἐντὸς ὀλίγου νὰ προσφέρη στὴ νύμφη της· ἐμφαίνει ἐπιβουλή, δολία σκέψι ἑνὸς νοῦ ποὺ ἀπεργάζεται πράξι ἀνοσιωτάτη.

[36] **εὐχομαι**· στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὸ ἐν λόγῳ ρῆμα εἶναι **μέσο ἀποθετικό, ἐνεργητικῆς διαθέσεως**. Κατὰ μὲν τοὺς ἀρκτικοὺς χρόνους τὸ ρῆμα σχηματίζεται ὡς ἑξῆς: **Ἐνεστ. εὐχομαι, Μέλλ. εὔξομαι, Παρακ. ηὔγμαι**. Κατὰ δὲ τοὺς παραγομένους σχηματίζεται ὧδε: **Παρατ. ηὐχόμην, Ἀόρ. ηὐξάμην, Ὑπερσ. ηὔγμην**. Συντάσσεται δὲ μὲ τὶς ἑξῆς πτώσεις: **1.** Μετ᾽ αἰτιατικῆς πτώσεως· ἐπὶ παραδείγματι, «***ηὔξατο τὴν ἐναντίαν ὡς ἔοικεν εὐχὴν τῷ Ἀχιλλεῖ***» (Πλουτάρχου, *βίος Ἀριστείδου*, 7.8.4.). **2.** Μετ᾽ ἀπαρεμφάτου· ὅπως, «***ἀφικομένη εἰς τὸν θάλαμον ἡ Μήδεια ηὔχετο αὐτὸν ἀποθανεῖν***». **3.** Μὲ δοτικὴ ἢ ἐμπρόθετο: «***τότ᾽ ηὔχετο λιταῖσι (=προσηύχετο εἰς τὰς Λιτάς,*** Αἰσχύλου *Πέρσαι*, στ. 496***)***».

Ὁ χρονικὸς τύπος **εὐχήθη** τοῦ παρόντος χωρίου δὲν ὑφίσταται στὴν ἀρχαία ἑλληνική, ὅπου τὸ ρῆμα τοῦτο δὲν ἐκφέρεται σὲ παθητικὴ διάθεσι, παρὰ μόνον σὲ μέση (***ηὔξατο***). Ὁ τύπος **εὐχήθη** ἀπαντᾶται τὸ πρῶτον στὴ ***Φυλλάδα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου***, ἀνάγνωσμα, τὸ ὁποῖο ἐξεδόθη στὴν ἑλληνικὴ δημώδη γλῶσσα μετὰ τὸ 1680, ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο πεζὴ διασκευὴ παλαιοτέρων ἔργων, βασιζομένων σὲ κάποιο μυθιστόρημα τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, ἀποδιδόμενον στὸν Ψευδο-Καλλισθένη καὶ φέρον τὸν τίτλο «***Ὁ βίος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου***». Εἰδικώτερον, παρατίθεται ενταῦθα τὰ χωρία ἐκεῖνα, στὰ ὁποῖα ἀπαντᾶ ὁ τοιοῦτος τοῦ ἐν λόγῳ ρήματος τύπος: (*''Φυλλάδα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου''*, Ἀναθεώρησις *V, σελ. 35, στ. 24*) **[...]Καὶ εὐχήθη τὸν Ἀλέξανδρον καὶ εἶπεν τον· "Υἱέ μου, ἡ βοήθεια τοῦ ἀοράτου θεοῦ νὰ ἔναι βοηθός σου, τὰ κεφάλια τοῦ κόσμου ὁλουνοῦ νὰ σὲ προσκυνήσουν καὶ τὸ χέρι τὸ ἐδικό σου νὰ γένη ἀπανωθέον ὁλουνοῦ τοῦ κόσμου"...,** (*''Φυλλάδα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου''*, *κεφ. 35, στ. 1*) **Καὶ τότε εὐχήθη τὸν Ἀλέξανδρον καὶ εἶπεν Ὕπαγε, υἱέ μου, εἰς τὰ κεφάλια τοῦ κόσμου νὰ σὲ προσκυνήσουν, καὶ τὸ χέρι τὸ ἐδικόν σου νὰ εἶναι ἐπάνωθεν ὅλου τοῦ κόσμου..., Καὶ ὡσὰν εἶδεν ὁ Δάρειος τὴν θυγατέρα του μὲ τὸ στέμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου,** (*''Φυλλάδα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου''*, *κεφ. 160, στ. 1*)**[...]ἐχάρη καὶ τοὺς εὐχήθη καὶ εἶπεν: Οἱ αὐθεντάδες καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς νὰ σὲ προσκυνήσουν, Ἀλέξανδρε, καὶ νὰ βασιλεύσης ὅλην τὴν οἰκουμένην.—**

Ἐν τούτοις, στὴ νεωτέρα ἑλληνική, προκειμένου ν᾽ ἀποδοθῆ **ἡ σημασία τοῦ μέσου ἀορίστου, τὸ ἐν λόγῳ ρῆμα ἐκφέρεται σὲ παθητικὸ ἀόριστο, ὁ ὁποῖος καὶ ἀναπληροῖ τὴν χρεία τῆς μέσης διαθέσεως, δίχως ὡστόσον νὰ σῴζη καὶ ὅλες τὶς ἰδιότητες αὐτῆς**. Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς γραμματικῆς τῆς νέας ἑλληνικῆς, ἡ σύγχρονος γλῶσσα **ἐν μέρει μόνον φυλάττει εἰσέτι ἀπὸ τῆς ἀρχαίας γλώσσης τὴν σημασία τῆς μέσης διαθέσεως**. Εἰς ὅ, τι δὲ ἀφορᾶ τοὺς σχηματισμούς της, ἐκ τῶν δύο χρόνων ἐκείνων τοῦ

δεχθῆς!»] καὶ διὰ χιλιοστὴν φορὰν τὸ στερεότυπον[*τὴν ἴδια καὶ ἀπαράλλακτη εὐχὴ*] «μ᾽ ἕναν καλὸ γυιό».

Καὶ οὐ μόνον τοῦτο[*καὶ ὄχι μόνο αὐτό*], ἀλλὰ τῇ προσέφερε[37][*ἀλλὰ τῆς προσέφερε*] καὶ ἓν *χριστόψωμο*[38] [39].

μέλλοντος καὶ τοῦ **ἀορίστου** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, —στοὺς ὁποίους ὁ σχηματισμὸς τοῦ μέσου ῥήματος καθίσταται διάφορος ἐκείνου τοῦ παθητικοῦ—, ἡ νέα γλῶσσα ἀπώλεσε τὸν μέσο μέλλοντα, **ἐνῷ ὁ παθητικὸς ἀόριστος προσέλαβε καὶ τὴν σημασία τοῦ μέσου**.—‖ **τῇ εὐχήθη...** δοτικὴ τοῦ ἀδυνάτου τύπου τῆς ἀντωνυμίας **αὐτός -ή -ό**, ἀντὶ γενικῆς: ***τῆς εὐχήθηκα***, ἢ αἰτιατικῆς: ***τὴν εὐχήθηκε...*** (βλέπε Βιζυηνό), πτώσεις, ποὺ μεταχειρίζεται ἡ σύγχρονος γλῶσσα ἐλλείψει δοτικῆς.

[37] **τῇ προσέφερε καὶ ἓν χριστόψωμο...** (*προσφέρω τινί τι*). Τὸ ἔμμεσο ἀντικείμενο **τῇ** (*τῇ προσέφερε*) εἶναι ἡ δοτικὴ τοῦ **ἀδυνάτου τύπου** τῆς ἀντωνυμίας **αὐτός -ή -ό.**

[38] **Καὶ οὐ μόνον... ἀλλὰ καὶ...**, ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς εἰσάγει τὸ πρωτεύον ἀφηγηματικὸ στοιχεῖο, **τὸ χριστόψωμο**, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ προσέτι καὶ τὸν ἀφηγηματικὸ πυρῆνα ὅλου τοῦ διηγήματος. Καὶ γιὰ νὰ κάμη ἔτι μᾶλλον αἰσθητὴ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ ἐν λόγῳ στοιχείου στὴν ἐξέλιξι τῆς ἀφηγηματικῆς δράσεως, ὁ συγγραφεὺς εἰσάγει αὐτὸ δι᾽ **ἐπιδοτικῆς συμπλοκῆς,** τύπου «***οὐ μόνον...ἀλλὰ καί...***», ὅπου τὸ δεύτερον τῶν συμπλεκομένων μερῶν: **ἀλλὰ τῇ προσέφερε καὶ ἓν χριστόψωμον**[...], παρίσταται ὡς σπουδαιότερον τοῦ πρώτου: **καὶ οὐ μόνον τοῦτο** [...](ἀναφερόμενον στὸ «***τῇ εὐχήθη... τὸ καλὸν δέξιμον... καὶ τὸ στερεότυπον ''μ᾽ ἕναν καλὸ γυιό''***»).

Ἡ **ἐπιδοτικὴ συμπλοκὴ** λαμβάνει στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τοὺς ἑξῆς ἐξωτερικοὺς τύπους:

1) τὸν τύπο **οὐ μόνον** ἢ **μὴ μόνον,** καθὼς καὶ **οὐχ ὅτι** ἢ **μὴ ὅτι- ἀλλὰ καί**...(=ὄχι μόνον, ἀλλὰ καί), ὅταν ἄμφω τὰ μέρη τῶν συμπλεκομένων ἐκφέρονται καταφατικῶς· ἐπὶ παραδείγματι: ***οὐ γὰρ μόνον ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ ἵδρυται ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἔξω τοῦ ἑρκείου***.
2) τοὺς τύπους **οὐχ ὅπως, μὴ ὅπως, μὴ ὅτι** (καὶ σπανιώτερον, **οὐχ ὅτι**)- **ἀλλ᾽ οὐδε, ἀλλὰ μηδέ**, ὅταν ἀμφότερα τὰ μέρη τῶν συμπλεκομένων ἐκφέρωνται ἀποφατικῶς· ἐπὶ παραδείγματι: ***λέγεται τούτους οὐχ ὅπως ἀνδραπόδοις χρῆσθαι πολλοῖς, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀκολούθῳ...*** (= **ὄχι μόνον δὲν** μεταχειρίζονται, **ἀλλ᾽ οὔτε**...).
3) τὸν τύπο **οὐχ ὅπως- ἀλλὰ καὶ**(= ὄχι μόνον δὲν - ἀλλὰ καί), ὅταν τὸ πρῶτον τῶν συμπλεκομένων ἐκφέρεται ἀποφατικῶς, τὸ δὲ δεύτερον καταφατικῶς· λόγου χάριν: ***γνῶτε ὅτι οὐχ ὅπως τοῖς ἄρχειν βουλομένοις μέμφομαι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶ αὐτούς...*** (= ὅτι **ὄχι μόνον δὲν** ψέγω ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἄρχουν, **ἀλλὰ καὶ** τοὺς ἐπαινῶ...).

[39] **Χριστόψωμο...** Οὕτω καλεῖται ὁ ἄρτος ποὺ παρασκευάζουν οἱ γυναῖκες πολλαχόθι τῆς Ἑλλάδος, δύο μὲ τρεῖς ἡμέρες πρὸ τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων. Ὁ ἄρτος αὐτὸς διαφέρει τοῦ κοινοῦ ἄρτου ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειά του, ἡ ὁποία εἶναι διαπεποικιλμένη δαψιλῶς μετὰ διαφόρων κεντημάτων ποὺ ὁ λαὸς καλεῖ «πλουμίδια». Ὡς πρὸς τὸν τρόπο τοῦ παρασκευάζεσθαι, τὸ χριστόψωμο οὐδὲν διαφέρει τοῦ κοινοῦ

ἄρτου ποὺ δεσπόζει στὸ οἰκογενειακὸ τραπέζι, τῇ ἐξαιρέσει μόνον ἀφ᾽ ἑνός τῆς ποιότητος τοῦ ἀλεύρου —ἡ ὁποία εἶναι ἀνωτέρα ἐκείνης τοῦ κοινοῦ ἄρτου— καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου τοῦ τρόπου τῆς κοσκινήσεώς του, ποὺ γίνεται μὲ τὴ *μπακλαβόσιτα*, εἶδος ψιλῆς σίτας. Τὸ Χριστόψωμο φέρει κυκλοειδῆ ἐπιφάνεια, ἐπὶ τῆς ὁποίας πλάττονται εἴτε σταυρὸς ἀπὸ ζύμης πεποιημένος εἴτε σφραγίς, ἐνίοτε δὲ ἐπιπάσσεται (πασπαλίζεται) μὲ σησάμη. Καθύπερθε τῆς τοῦ ἄρτου ἐπιφανείας παρίστανται διὰ «σωροῦ»— ἐπίσης ἀπὸ ζύμης πεπλασμένου— διάφορες εἰκονιστικὲς μονάδες, ἐμπεπνευσμένες ἀπὸ τῆς παραβολῆς *τοῦ σπορέως* στὴν Καινὴ Διαθήκη· ἓν κεφαλαῖο **Β** εἰκονίζεται ἀνάγλυφο, συμβολίζον τὸν ζυγὸ τοῦ ἀρότρου, σὲ ἄλλες δὲ παραστάσεις εἰκονίζονται βόδια, ἄροτρον καὶ ἐν γένει διάφορες στιγμὲς τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Στὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς ἐπιφανείας εἰκονίζονται θημωνιὲς ποὺ εἶναι περιβεβλημένες μὲ ἀμπελόφυλλα καὶ φύλλα ἐλαίας.

Ἡ σημασία τοῦ Χριστοψώμου στὸν ἐθιμικὸ καὶ θρησκευτικὸ βίο τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἔγκειται στὸ κύριο συστατικὸ τῆς συνθέσεώς του: **τὸν καρπὸ τοῦ σίτου**. Ὁ καρπὸς αὐτὸς εἶναι τὸ ἐπιγέννημα τοῦ *καλοῦ σπόρου* (*σπέρματος*), τὸν ὁποῖο σπείρει *ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα*, ἤτοι *ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, στὸν *ἀγρό*, τουτέστι τὸν κόσμο, γιὰ νὰ βλαστήση *ὁ Χόρτος* μέχρι *τῆς ἐποχῆς τοῦ Θερισμοῦ*, ἤτοι μέχρι *τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος* (μὲ τὴν εὐρυτέρα σημασία τοῦ ὅρου τούτου)· τότε, *οἱ Θερισταὶ*, ἤγουν *οἱ Ἄγγελοι Κυρίου*, ἀφ᾽ ἑνὸς θὰ συναγάγουν τὸν σῖτον στὴν ἀποθήκη Τοῦ Κυρίου καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου θὰ κατακαύσουν στὸ καμίνι *τὰ ζιζάνια*, τὰ ὁποία ἔσπειρε ὁ ἐχθρὸς διάβολος ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου: ***[...]καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Διασάφησον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ δὲ ἀγρός ἐστιν ὁ κόσμος τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας τὰ δὲ ζιζάνιά εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ, ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτά ἐστιν ὁ διάβολος ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοί εἰσιν. ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ καίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος·ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὦτα ἀκουέτω.*** (Κατὰ Ματθαῖον Ευαγγέλιον, 13.37).

Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔθος κατέστη νὰ θέτουν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοψώμου ἀκέραια τὰ κάρυα (καρύδια) μὲ τὸ κέλυφός τους, ἀλλαχοῦ δὲ προσθέτουν καὶ ξηρὰ σύκα, σταφίδες καὶ ἀμύγδαλα, ὅλα κατὰ διαφόρους σχηματισμοὺς διατεταγμένα. Ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος τυγχάνει κάποιο ἔθιμο ποὺ ἀπαντᾶται στὴν Καστοριά, ὅπου οἱ γυναῖκες, κατὰ τὴν διαδικασία τῆς παρασκευῆς τοῦ ἄρτου, ὀλίγον πρὸ τοῦ ψησίματος, εἴθισται νὰ θέτουν τὰ ἀκροδάκτυλά των ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄρτου καὶ νὰ πιέζουν αὐτὴν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μένη ἀνάγλυφο τὸ ἀποτύπωμα τῶν πέντε δακτύλων των, λέγουν δὲ στὰ παιδία ὅτι ὁ Χριστὸς ἦλθε στὴ γῆ ἐξ᾽ οὐρανοῦ γιὰ νὰ εὐλογήση τὸν ἄρτο. Τὸ ἔθιμο τοῦτο ἕλκει ἴσως τὴν καταγωγή του ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦ «κόκκου τῆς σινάπεως» (Καινὴ διαθήκη), ὅπου **ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ** ὁμοιοῦται μὲ **προζύμι**, «*τὸ ὁποῖον ἔλαβε μία γυνή, καὶ τὸ ἔκρυψε μέσα σὲ τρία μέτρα ἀλεύρου, ἕως ποὺ ἐζυμώθη ὅλο.*» (Ευαγγέλιον κατὰ Λουκάν, κεφ. ιγ', ἐδάφ. 21). Στὸ Μιχαλίτσι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ ἄρτος τῶν Χριστουγέννων φέρει τ᾽ ὄνομα *Χριστός*, στὴ δὲ Γρατινὴ τῆς Κομοτηνῆς το Χριστόψωμο φέρει τ᾽ ὄνομα *παράς*, διότι θέτουν ἐντὸς τοῦ ἄρτου νόμισμα, ἐνῷ στὴν Κύπρο ὁ Χριστουγεννιάτικος ἄρτος ὀνομάζεται *γεννόπιττα*, ἤγουν «πίττα τῶν Χριστουγέννων». Ἐνιαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος προετοιμάζουν *κουλουρες*, τὰ λεγόμενα *Χριστοκούλουρα*, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μὲ τὰ Χριστόψωμα, κατά τι σμικρότερα ὅμως αὐτῶν, τὰ ὁποῖα καὶ ἀναρτοῦν παρὰ τῶν εἰκονισμάτων τῆς οἰκίας.

— Τὸ ζύμωσα μοναχή μου, εἶπεν ἡ θεια-Καντάκαινα, μὲ γειὰ[*μὲ ὑγειὰ*][40] νὰ τὸ φᾷς.

— Θὰ τὸ φυλάξω ὡς τὰ Φῶτα, διὰ ν᾽ ἁγιασθῇ, παρετήρησεν[*εἶπε βλέποντας τὸν ἱερὸν ἄρτον ἐκ τοῦ πλησίον καὶ μετὰ προσοχῆς*] ἡ νύμφη.

—Ὄχι, ὄχι, εἶπε μετ᾽ ἀλλοκότου[41] σπουδῆς[42][*εἶπε μὲ μιὰ παράξενη βιασύνη*] ἡ γραῖα, τὸ δικό της φυλάει ἡ καθεμιὰ νοικοκυρὰ διὰ τὰ Φῶτα, τὸ πεσκέσι[43] τρώγεται[44].

— Καλά, ἀπήντησεν ἠρέμα[*ἥσυχα, σιγά, ἤρεμα*] ἡ Διαλεχτή, τοῦ λόγου σου ξέρεις καλύτερα.

Ἡ Διαλεχτὴ ἦτο ἀγαθωτάτης ψυχῆς νέα[*ἦταν ἀγαθώτατη ψυχή*], οὐδέποτε ἠδύνατο[*μποροῦσε*] νὰ φαντασθῇ ἢ νὰ ὑποπτεύσῃ[*νὰ ὑποψιασθῇ*] κακόν τι[*κάποιο κακό*].

— Πῶς τό ᾽παθε ἡ πεθερά μου καὶ μοῦ ἔφερε χριστόψωμο, εἶπε μόνον καθ᾽ ἑαυτήν[*ἀπὸ «μέσα» της*], καὶ ἀφοῦ ἀπῆλθεν[*ἀφοῦ ἀποχώρησε*] ἡ γραῖα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν της καὶ ἐκοιμήθη μετά τινος δεκαετοῦς παιδίσκης[45] γειτονοπούλας[*καὶ κοιμήθηκε συντροφιὰ μὲ μιὰ δεκάχρονη νεαρὴ γειτονοπούλα*], ἥτις[*ἡ ὁποία*] τῇ ἔκαμνε[*τῆς ἔκανε*] συντροφίαν ὁσάκις[*κάθε φορὰ ποὺ*] ἔλειπεν ὁ σύζυγός της.

---

[40] **γειά** [<μεταγενέστερος τύπος **γειά** < **ὑγειά** < ἐκ τοῦ ἀρχαίου **ὑγιεία** κ. **ὑγίεια**]· οὐσιαστικό, ἡ ὑγεία. Τίθεται κυρίως σὲ φράσεις χαιρετισμοῦ, εὐχῆς ἢ ἐπιδοκιμασίας.

[41] ἐκ τοῦ ἀρχαίου **ἀλλόκοτος**, ***ον*** (*ἄλλος*)· ὁ ἀσυνήθους εἴδους, φύσεως, παράδοξος, τερατώδης. **Ἐπίρρημα**: **ἀλλοκότως**. **Συνώνυμα**: περίεργος, ἰδιόρρυθμος, ἰδιότροπος. Ὡς πρὸς τὴν σύνταξι, ἡ γενικὴ **ἀλλοκότου** ἐπέχει τὴν θέσι ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐκφερομένου κατὰ γενικὴ πτῶσι οὐσιαστικοῦ **σπουδῆς.**

[42] **σπουδή**, *ἡ* (*σπεύδω*)· ἡ βιασύνη, ταχύτης, ζῆλος, προθυμία (ὁμοίως πρὸς τὴν ἀρχαία ἑλληνική).—|| **Μετ᾽ ἀλλοκότου σπουδῆς...**, τουτέστι: μὲ ἀσυνήθη, περίεργη βιασύνη, μὲ περίεργη προθυμία (**Μετὰ + Γενικὴ= ΤΡΟΠΟΣ**). Δυνατὸν τὸ αὐτὸ ἐμπρόθετο ν᾽ ἀποδοθῇ καὶ μὲ **δοτικὴ ὀργανικὴ** τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς: ***ἀλλοκότῳ σπουδῇ***..., τουτέστιν: ***ἐν ἀλλοκότῳ σπουδῇ***.

[43] **πεσκέσι** [<ὄψιμο μεταγενέστερο *πεσκέσιον* < τουρκ. **peke**] *τό*, (οὐσ.) · δῶρο ἀποτελούμενο κυρίως ἀπὸ ἐδώδιμα εἴδη: (Ἀ. Παπαδιαμάντη "*Τὰ ῥόδιν᾽ ἀκρογιαλια*")—***Μᾶς ἦρθε, εἶπεν, ἡ μυζήθρα, μυρωδάτη, ἀχνιστή. Τὴν ἔφερε πεσκέσι τὸ Ξενιώ, ἡ μικρὴ τσούπα* τοῦ Πατσοστάθη...***

[44] Ἡ διαβολικὴ γραῖα Καντάκαινα ἄγχεται, ὡς ἐκ τῆς ἀδημονίας της νὰ βρωθῇ τὸ ταχύτερον ὁ ἄρτος ὑπὸ τῆς Διαλεχτῆς. Ὁσονούπω θὰ καταλάβωμε τὸν λόγο...

[45] **παιδίσκη** *ἡ*, ὑποκοριστικὸ τοῦ **παῖς** *ἡ* · νεαρὰ κόρη, νεᾶνις, παρθένος. Στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα σημαίνει ἐξ᾽ ἴσου καὶ τὴ νεαρὰ δούλη, καθὼς καὶ τὴν ἑταίρα · βλέπε ἐπὶ παραδείγματι στὸν **Δημοσθένη**: (30.2.5.) ***ἡ δ᾽ ὑπηρετοῦσα παιδίσκη***(ἤτοι, **ἡ νεαρὰ δούλη**), ***πυνθανομένων τῶν περὶ τὸν Ἀρχίαν, φαίη πολὺν εἶναι χρόνον ἐξ οὗ φοροίη τὸν ἀπόδεσμον ἐκεῖνον ὁ Δημοσθένης ὡς φυλακτήριον...***,.

Ἡ Διαλεχτὴ ἐκοιμήθη πολὺ ἐνωρίς, διότι σκοπὸν εἶχε νὰ ὑπάγῃ[46] εἰς τὴν ἐκκλησίαν περὶ τὸ μεσονύκτιον[*περίπου κατὰ τὰ μεσάνυκτα*]. Ὁ ναὸς δὲ[*Καὶ ὁ ναὸς*] τοῦ ἁγ. Νικολάου μόλις ἀπεῖχε[*μόλις καὶ μετὰ βίας, μὲ δυσκολία ἀπεῖχε*] πεντήκοντα βήματα ἀπὸ τῆς οἰκίας της.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον[*κατὰ τὰ μεσάνυκτα*] ἐσήμαναν[*ἤχησαν*] παρατεταμένως οἱ κώδωνες[*οἱ καμπάνες*]. Ἡ Διαλεχτὴ ἠγέρθη[47][*σηκώθηκε*], ἐνεδύθη[*ντύθηκε*] καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν[*καὶ ἀναχώρησε (τράβηξε) γιὰ τὴν*] ἐκκλησίαν. Ἡ παρακοιμωμένη αὐτῇ κόρη[*ἡ κόρη ποὺ ἐκοιμᾶτο πλάι της*] ἦτο συμπεφωνημένον[*εἶχε συμφωνηθῆ*], ὅτι μόνον μέχρις οὗ σημάνῃ[*μέχρι ποὺ νὰ σημάνῃ*] ὁ ὄρθρος θὰ ἔμενε μετ᾽ αὐτῆς[*θὰ ἔμενε κοντά, μαζί της*], ὅθεν[*γι αὐτὸ*] ἀφυπνίσασα αὐτὴν[*ἀφοῦ τὴν ἐξύπνησε*] τὴν ὡδήγησε πλησίον τῶν ἀδελφῶν της[*κοντά, σιμὰ στ᾽ ἀδέλφια της*]. Αἱ δύο οἰκίαι[*τὰ δύο σπίτια*] ἐχωρίζοντο διὰ τοίχου κοινοῦ[*ἐχωρίζοντο μὲ μεσοτοιχία*].

Ἡ Διαλεχτὴ ἀνῆλθεν[*ἀνέβηκε*] εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ μόλις παρῆλθεν[*πέρασε*] ἡμίσεια[*μισὴ*] ὥρα καὶ γυνή τις[*καὶ κάποια γυναῖκα*] πτωχὴ καὶ χωλὴ[*κουτσὴ*] δυστυχής, ἥτις ὑπηρέτει[*ἡ ὁποία ὑπηρετοῦσε*] ὡς νεωκόρος[*ὡς ἐπιστάτης*] τῆς ἐκκλησίας, ἐλθοῦσα[*ἀφοῦ ἦλθε*] τῇ λέγει[48][*τῆς λέγει*] εἰς τὸ οὖς[*στὸ ἀφτί*]:

— Δῶσέ μου τὸ κλειδί, ἦλθε ὁ ἄντρας σου.

—Ὁ ἄντρας μου! ἀνεφώνησεν[*ἐφώναξε δυνατὰ*] ἡ Διαλεχτὴ ἔκπληκτος.

Καὶ ἀντὶ νὰ δώσῃ τὸ κλειδὶ ἔσπευσε νὰ καταβῇ ἡ ἰδία.

Ἐλθοῦσα[*ὅταν ἦλθε*] εἰς τὴν κλίμακα[*στὴ σκάλα*] τῆς οἰκίας βλέπει τὸν σύζυγόν της κατάβρεκτον, ἀποστάζοντα[*νὰ στάζῃ*] ὕδωρ καὶ ἀφρόν.

— Εἶμαι μισοπνιγμένος, εἶπε μορμυρίζων[*μουρμουρίζοντας*] οὗτος, ἀλλὰ δὲν εἶναι τίποτε. Ἀντὶ νὰ τὸ ρίξωμε ἔξω, τὸ καθίσαμε στὰ ρηχά.

— Πέσατε ἔξω; ἀνέκραξεν[*ἐκραύγασεν*] ἡ Διαλεχτή.

---

[46] **ὑπάγω**, πρτ. **ὑπῆγον**· μελλ. **ὑπάξω**· ἀόρ. β᾽ **ὑπήγαγον**· λαμβανόμενο ἐδῶ ὡς ἀμετάβατο τὸ **ὑπάγω** σημαίνει: πηγαίνω, πάω, προχωρῶ (ἀργὰ ἢ καὶ μετὰ προφυλάξεων)· φέρ᾽ εἰπεῖν: ὕπαγε=ἄγε (= πήγαινε ἐμπρὸς! λοιπόν! ἔλα τώρα! θάρρος!).

[47] **ἐγείρω** · **Παρατ.** **ἤγειρον**, **Μέλλ.** **ἐγερῶ**, **Ἀόρ.** **ἤγειρα**, **Παρακ.** ἀμετάβ., ὡς ἐνεστ. **ἐγρήγορα** «εἶμαι ξύπνιος», **Ὑπερσ.** ἀμετάβ., ὡς παρατ. **ἐγρηγόρειν** «ἤμην ξύπνιος», **Παθ. μέλλ.** **ἐγερθήσομαι**, **Παθ. ἀόρ.** **ἠγέρθην**, **Παθ. παρακ.** **ἐγήγερμαι**, **Παθ. ὑπερσ.** **ἐγηγέρμην**

[48] **τῇ λέγει**· τῆς λέγει (δοτικὴ τοῦ *ἀδυνάτου τύπου* τῆς ἀντωνυμίας **αὐτός, -ή, -ό**: ***λέγω τινί τι***).

—Ὄχι, δὲν εἶναι, σοῦ λέγω, τίποτε. Ἡ βρατσέρα εἶναι σίγουρη, μὲ δύο ἄγκουρες[*ἄγκυρες*] ἀραγμένη, καὶ καθισμένη.

— Θέλεις ν᾽ ἀνάψω φωτιά;

— Ἄναψε, καὶ δῶσέ μου ν᾽ ἀλλάξω.

Ἡ Διαλεχτὴ ἐξήγαγεν[*ἔβγαλε*] ἐκ τοῦ κιβωτίου[*ἀπὸ τὸ κιβώτιο*] ἐνδύματα διὰ τὸν σύζυγόν της καὶ ἤναψε πῦρ.

— Θέλεις κανένα ζεστό;

— Δὲν μ᾽ ὠφελεῖ ἐμένα τὸ ζεστό, εἶπεν ὁ καπετὰν Καντάκης. Κρασὶ νὰ βγάλῃς.

Ἡ Διαλεχτὴ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ βαρελίου οἶνον.

— Πῶς δὲν ἐφρόντισες νὰ μαγειρεύσῃς τίποτε; εἶπε γογγύζων[49][*τονθορύζοντας*] ὁ ναυτικός.

— Δὲν σ᾽ ἐπερίμενα ἀπόψε, ἀπήντησε μετὰ ταπεινότητος ἡ Διαλεχτή. Κρέας ἐπῆρα. Θέλεις νὰ σοῦ ψήσω πριζόλα;

— Βάλε στὰ κάρβουνα, καὶ πήγαινε σὺ στὴν ἐκκλησιά σου, εἶπεν ὁ καπετὰν Καντάκης. Θὰ ἔλθω κ᾽ ἐγὼ σὲ λίγο.

Ἡ Διαλεχτὴ ἔθεσε[*ἐτοποθέτησε*] τὸ κρέας ἐπὶ τῆς ἀνθρακιᾶς[*στ᾽ ἀναμμένα κάρβουνα*], ἥτις ἐσχηματίσθη ἤδη, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ συζύγου της, ἥτις ἦτο καὶ ἰδική της ἐπιθυμία, διότι ἤθελε νὰ κοινωνήσῃ. Σημειωτέον[*πρέπει νὰ σημειωθῆ, νὰ ληφθῆ ὑπ ὄψι*] ὅτι τὴν φράσιν «πήγαινε σὺ στὴν ἐκκλησιά σου» ἔβαψεν ὁ Καντάκης διὰ στρυφνῆς χροιᾶς[*μὲ τραχεία φωνή*].

—Ἡ μάννα μου δὲν θὰ τό ᾽μαθε βέβαια ὅτι ἦλθα, παρετήρησεν αὖθις[*ἐκ νέου, στὴ συνέχεια*] ὁ Καντάκης.

—Ἐκείνη εἶναι στὴν ἐνορία της, ἀπήντησεν ἡ Διαλεχτή. Θέλεις νὰ τῆς παραγγείλω;

— Παράγγειλέ της νὰ ἔλθῃ τὸ πρωί.

Ἡ Διαλεχτὴ ἐξῆλθεν. Ὁ Καντάκης τὴν ἀνεκάλεσεν αἴφνης[*τὴν ἐκάλεσεν ἔξαφνα πίσω*].

---

[49] **γογγύζω**· στενάζω, βογκῶ μεμψιμοιρῶ, παραπονοῦμαι.

— Μὰ τώρα εἶναι τρόπος νὰ πᾷς ἐσὺ στὴν ἐκκλησιά, καὶ νὰ μὲ ἀφήσῃς μόνον;

— Νὰ μεταλάβω κ᾽ ἔρχομαι, ἀπήντησεν ἡ γυνή[50].

Ὁ Καντάκης δὲν ἐτόλμησε ν᾽ ἀντείπῃ τι, διότι ἡ ἀπάντησις θὰ ἦτο βλασφημία. Οὐχ ἧττον[*παρὰ ταῦτα, ἐν τούτοις*] ὅμως τὴν βλασφημίαν ἐνδιαθέτως[*ἐνδόμυχα, ἀπὸ «μέσα του»*] τὴν ἐπρόφερεν[51].

---

[50] Ἡ Θεία μετάληψις, ἡ Θεία κοινωνία, ὅπου οἱ μετέχοντες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πιστοὶ κοινωνοῦν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, θὰ σώσῃ τὴν Διαλεχτὴ —καὶ συνεπῶς ὅ, τι αὐτὴ συμβολίζει (βλ. σημ. 30)— ἐκ τῆς διαβολικῆς ἐπιβουλῆς τῆς ἀνοσιουργοῦ γραίας Καντάκαινας. Στὴν Καινὴ Διαθήκη, καὶ εἰδικώτερον, στὸν Μυστικὸ Δεῖπνο, ὁ Ἰησοῦς ἀποκαλύπτει στοὺς μαθητές του **τὸν συμβολισμὸ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου**, τῶν δύο αὐτῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς Θείας Κοινωνίας: (*Κατὰ Ματθαῖον*,26.28.1) ***Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον καὶ εὐλογήσας ἔκλασεν καὶ δοὺς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν, Λάβετε φάγετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. λέγω δὲ ὑμῖν, οὐ μὴ πίω ἀπ᾽ ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ᾽ ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.*** (=Ἐνῷ δὲ αὐτοὶ ἔτρωγαν, ἔλαβε ὁ Ἰησοῦς ἄρτον καὶ ἀφοῦ τὸν ηὐλόγησε τὸν ἔκοψε καὶ δίνοντάς τον στοὺς μαθητές του εἶπε, " Λάβετε φάγετε, τοῦτο εἶναι τὸ σῶμα μου. Καὶ ἔλαβε ποτήριον καὶ ἀφοῦ ηὐχαρίστησε τὸν Θεό, τοὺς τὸ ἔδωκε λέγοντας, " Πίετε ἀπ᾽ αὐτὸ ὅλοι, διότι τοῦτο εἶναι τὸ αἷμα μου τῆς διαθήκης, τὸ ὁποῖον ἐκχύνεται πρὸς χάρι πολλῶν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Σᾶς λέγω δέ, ὅτι ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θὰ πίω ἀπὸ τοῦτο τὸ γένημα τῆς ἀμπέλου ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅπου θὰ τὸ πίνω μαζί σας καινούριο στὴν βασιλεία τοῦ πατρός μου.)

Ὁ ἄρτος εἶναι ἡ ἐξεικόνισις τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος ἡ ἐξεικόνισις τοῦ αἵματος. Τὸ ποίμνιον συλλήβδην ἀποτελεῖ **τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία στὸ παρὸν διήγημα συμβολίζεται μὲ τὴν παρουσία τῆς Διαλεχτῆς**, καὶ μετέχει τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Θεανθρώπου διὰ τῆς Θείας Κοινωνίας. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶναι μάλα σαφής, ὅταν γράφῃ πρὸς τοὺς Κορινθίους : (Ἀποστόλου Παύλου, *Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ* Α΄, 10.17) ***τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία ἐστὶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. ..(11.25)ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν... (11.27) ὁσάκις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἔλθῃ.*** (=Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ποὺ εὐλογοῦμε δὲν εἶναι κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; Ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον κόπτομεν, δὲν εἶναι κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ; Ἐπειδὴ ἕνας ὁ ἄρτος, ἕνα σῶμα καὶ ἐμεῖς οἱ πολλοὶ εἴμεθα, διότι οἱ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν... (**11.25**) ὁμοίως ἐπῆρε {ἐνν. ὁ Ἰησοῦς} καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸν δεῖπνον, καὶ εἶπε, " Τὸ ποτήριον τοῦτο εἶναι ἡ καινὴ διαθήκη σφραγισμένη μὲ τὸ αἷμά μου· τοῦτο κάμνετε, εἰς ἀνάμνησίν μου"... (**11.27**) Διότι κάθε φορὰ ποὺ τρώγετε τὸν ἄρτο τοῦτο καὶ πίνετε ἀπὸ τὸ ποτήριον τοῦτο, **τὸν θάνατο τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἕως ὅτου ἔλθῃ**.)

[51] Ἀπὸ τὰ ζιζάνια τοῦ κακοῦ ποὺ ἔσπειρε ἡ γραῖα Καντάκαινα στὴν ψυχὴ τοῦ υἱοῦ της ἐβλάστησε *ὁ χόρτος τοῦ κακοῦ*, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπέδωκε *καρπὸν κακόν*: **τὴν περιφρόνησι**

Ἡ Διαλεχτὴ ἐφρόντισε νὰ στείλῃ ἀγγελιοφόρον πρὸς τὴν πενθεράν της ἕνα δωδεκαετῆ παῖδα τῆς αὐτῆς[*τῆς ἰδίας*] ἐκείνης γειτονικῆς οἰκογενείας, ἧς ἡ θυγάτηρ ἐκοιμήθη ἀφ᾽ ἑσπέρας πλησίον της, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν ναόν.

Ὁ Καντάκης, ὅστις ἐπείνα τρομερά, ἤρχισε νὰ καταβροχθίζῃ τὴν πριζόλαν. Καθήμενος ὀκλαδὸν παρὰ τὴν ἑστίαν, ἐβαρύνετο νὰ σηκωθῇ καὶ ἀνοίξῃ τὸ *ἑρμάρι*[*τὸ ντουλάπι*][52] διὰ νὰ λάβῃ ἄρτον, ἀλλ᾽ ἀριστερόθεν αὐτοῦ[53][ἀπὸ ἀριστερά του] ὑπεράνω τῆς ἑστίας[*ἄνωθεν τῆς φωτιᾶς*] ἐπὶ μικροῦ

<u>ποὺ ἐν προκειμένῳ ἐκφράζει ὁ Καντάκης γιὰ τὴν Ἐκκλησία</u>, τὴν περιφρόνησι γιὰ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· κάτι ποὺ ὁ Καντάκης ἐξέφρασε καὶ πρὸ ὀλίγου, ὁπότε ἐξεστόμισε τὴν φράσι, «**Βάλε στὰ κάρβουνα, καὶ πήγαινε σὺ στὴν ἐκκλησιά σου...**»· θαρρεῖς καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι καὶ ἰδική **<u>του</u>** ἐκκλησία. Τὰ ζιζάνια τοῦ κακοῦ εἶν᾽ ἐκεῖνα ποὺ ὠθοῦν τὸν Καντάκη στὸ νὰ προσπαθήσῃ ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν Διαλεχτὴ ἀπὸ τοῦ νὰ πάῃ στὴν Ἐκκλησία γιὰ νὰ μεταλάβῃ.

Ἡ σπορὰ αὐτὴ ὁμοιάζει μ᾽ ἐκείνη τῆς **παραβολῆς τῶν ζιζανίων:** (Κατὰ Ματθαῖον, 13.24.1) ***Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐπέσπειρεν ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν. ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.*** (*=Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μ᾽ ἕνα ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος σπείρει καλὸ σπόρο στὸν ἀγρό του· καὶ ἐνῷ ἐκοιμῶντο οἱ ἄνθρωποι, ἦλθεν αὐτόθι ὁ ἐχθρός, <u>καὶ ἔσπειρε ζιζάνια</u> <u>ἀναμεσὶς τοῦ σίτου</u>· καὶ ὅταν ἐβλάστησε τὸ χορτάρι, καὶ ἔκαμε καρπό, <u>τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια</u>.)*

[52] **ἑρμάρι** [*ἀρμάρι* < μεταγενέστερον ***ἀρμάριν*** < μεταγενέστερον ***ἀρμάριον*** < λατινιστὶ ***armarium*** «ὁπλοθήκη, κιβωτός» (πρβλ. τὸ γαλλιστὶ ἐκφωνούμενον ***armoire*** < λατινιστὶ ***armarium***)]. ὁπλοθήκη || ξυλίνη κινητὴ θήκη, συρτάρι|| τουρκιστὶ **dolap,** (τοὐτέστι, «**ντουλάπι**»).

Ὡστόσον, ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ Λεξικοῦ*, ἀναφερόμενος στὸ Θ᾽ κεφάλαιο τοῦ «*περὶ Θείων Ὀνομάτων*» τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, διαλαμβάνει τὰ ἑξῆς σχετικῶς μὲ τὸν ὅρο «ἀρμάριον»: «***ἐπειδή***», λέγει, «<u>αὐτὰ ποὺ λέγονται ἀπὸ ἐμᾶς ''ἀρμάρια''</u>, <u>ὀφείλουν νὰ καλοῦνται ''ἑρμάρια''</u>, ὅπως ἠὖρα στὰ σχόλια τοῦ ἁγίου Διονυσίου, καὶ εἰδικώτερον ἀκρόθι τοῦ 9ου κεφάλαίου, ποὺ ἐπιγράφεται *''περὶ τῶν Θείων Ὀνομάτων''*. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες κατεσκεύαζαν κάποιους ἀνδριάντες οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν μήτε πόδας μήτε χεῖρας, τούτους ἐκαλοῦσαν ''Ἑρμᾶς''· τοῦ ὁποίου ὑποκοριστικὸν εἶναι τὸ ''ἑρμάριον''. Κατεσκεύαζαν δὲ τοὺς ἀνδριάντες αὐτοὺς κούφιους ἔσωθεν καὶ μὲ θύρες, καθ᾽ ὃν ἀκριβῶς τρόπον κατεσκευάζοντο καὶ οἱ τοιχοπυργίσκοι...» (Βλέπε «*Ἐτυμολογικὸν μέγα*», στὴ σελίδα 147, *Etymologicum magnum*, *Oxford University Press*)

[53] Διόλου τυχαῖο ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοποθετεῖ τὸν ἄρτον αὐτόν, ποὺ ἡ Καντάκαινα προώριζε γιὰ τὴν Διαλεχτή, ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Καντάκη («***ἐκ τοῦ εὐωνύμου***», ὡς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι), **καθότι τὸ ἀριστερὸ συμβολίζει τὸ <u>κακό</u> καὶ τὸ δεξὶ <u>τὸ καλό</u>**· ὁμοίως πρὸς τὰ παραγγέλματα τῶν Πυθαγορείων, οἱ ὁποῖοι τὸ μὲν δεξὶ ἐθεώρουν ὡς ἀρχὴ τῶν περιττῶν ἀριθμῶν —καί ἄρα θεῖο—, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὡς σύμβολο τῶν ἀρτίων ἀριθμῶν καὶ τῆς διαλύσεως καί, ὡς ἐκ τούτου, κακό.

Ἑνὰ ἄλλο πυθαγόρειο παράγγελμα, ἐνδεικτικὸ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, παρήγγελλε νὰ εἰσέρχωνται στὰ ἱερὰ κατὰ τοὺς δεξιοὺς τόπους καί, τἀνάπαλιν, νὰ

σανιδώματος[*ἐπάνω σ ἕνα μικρὸ ἐπίστρωμα μὲ σανίδες*] εὑρίσκετο τὸ *χριστόψωμον* ἐκεῖνο, τὸ δῶρον τῆς μητρός του πρὸς τὴν νύμφην αὐτῆς. Τὸ ἔφθασε καὶ τὸ ἔφαγεν ὁλόκληρον σχεδὸν μετὰ τοῦ ὀπτοῦ κρέατος[*μαζὶ μὲ τὸ ψημένο κρέας*].

. . . . . .

Περὶ τὴν αὐγήν, ἡ Διαλεχτὴ ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ ναοῦ, ἀλλ᾽ εὗρε[βρῆκε] τὴν πενθεράν της περιβάλλουσαν[*να περιζώνη, ν ἀγκαλιάζη*] διὰ τῆς ὠλένης[*μὲ τὸ κάτω μέρος τοῦ βραχίονος τῆς χειρός της*] τὸ μέτωπον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς καὶ γοερῶς θρηνοῦσαν[*καὶ νὰ θρηνῆ μὲ γόους, μὲ βόγγους*].

Ἐλθοῦσα[*ὅταν ἦλθε*] αὕτη πρὸ ὀλίγων στιγμῶν τὸν εὗρε κοκκαλωμένον καὶ ἄπνουν[*καὶ ἄνευ πνοῆς, νεκρόν*]. Ἐπάρασα[*ἀφοῦ σήκωσε ψηλὰ*] τοὺς ὀφθαλμούς [*τὰ μάτια της*], παρετήρησε τὴν ἀπουσίαν τοῦ *χριστοψώμου* ἀπὸ τοῦ σανιδώματος τῆς ἑστίας, καὶ ἀμέσως ἐνόησε[*κατάλαβε*] τὰ πάντα.

Ὁ Καντάκης ἔφαγε τὸ φαρμακωμένο χριστόψωμον, τὸ ὁποῖον ἡ γραῖα στρίγλα εἶχε παρασκευάσει[*εἶχε προετοιμάσει*] διὰ τὴν νύμφην της[54].

Ἰατροὶ ἐπιστήμονες δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ μικρᾷ νήσῳ· οὐδεμία νεκροψία ἐνεργήθη[*δὲν διενεργήθηκε καμιὰ νεκροψία*]. Ἐνομίσθη ὅτι ὁ θάνατος προῆλθεν ἐκ παγώματος συνεπείᾳ τοῦ ναυαγίου[*ἐξ αἰτίας, λόγῳ*]. Μόνη ἡ γραῖα Καντάκαινα ἤξευρε τὸ αἴτιον τοῦ θανάτου.

ἐξέρχωνται αὐτῶν κατὰ τοὺς ἀριστερούς: «[...] ***εἰσιέναι δὲ εἰς τὰ ἱερὰ κατὰ τοὺς δεξιοὺς τόπους παραγγέλλει, ἐξιέναι κατὰ τοὺς ἀριστερούς, τὸ μὲν δεξιὸν ἀρχὴν τοῦ περιττοῦ λεγομένου τῶν ἀριθμῶν καὶ θεῖον τιθέμενος, τὸ δὲ ἀριστερὸν τοῦ ἀρτίου καὶ διαλυομένου σύμβολον τιθέμενος***[...]» (Ἰαμβλίχου, *''Περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ βίου''*, κεφ. 28, παράγρ. 156, *''De vita Pythagorica'', Teubner, Leipzig.*)

54 Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ Διαλεχτὴ ἐσώθη χάρις στὴ Θεία μετάληψι, στὴν ὁποία ὀλίγου ἐδέησε νὰ μὴ προσέλθη, ἀφοῦ, ὅπως εἴδαμε πρωτύτερα, ἐπηρεασμένος ὁ Καντάκης ὑπὸ τῆς διαβολικῆς Καντάκαινας ἕνεκα τῶν ζιζανίων ποὺ ἐκείνη ἔσπειρε στὴν ψυχή του, προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψη τὴν Διαλεχτὴ ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπάγη στὴν ἐκκλησία, πρᾶγμα πού, ἐὰν εἶχε συμβῆ, θὰ ἀπέβαινε μοιραῖο γι᾽ αὐτήν. Ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ, στοιχεῖο ἀρχέτυπο στὸ παπαδιαμάντειο ἔργο, εἶναι ἐκείνη πού, διὰ τῆς Θείας Μεταλήψεως, ἔσωσε τὴν Διαλεχτὴ ἐκ τῆς ἀπωλείας· καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἡ Διαλεχτὴ συμβολίζει τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀλληγορικὸ νόημα τοῦ διηγήματος ἀποκαλύπτεται *ἐν αὐγῇ καθαρᾷ* στὸν ἀναγνώστη. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ «ἐμφιλοχωρεῖ» καὶ στὸ διήγημα " *Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο*", ὅπου ἡ Θεία Πρόνοια σῴζει τὶς ψυχὲς τῶν ἁπλῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι, ἀψηφήσαντες τὸν κίνδυνο, διέσχησαν τὴν τρικυμιώδη θάλασσα, γιὰ νὰ σῴσουν ἄλλες ψυχὲς καὶ νὰ λειτουργήσουν τὸν ναὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς Θείας μεταλήψεως στὴν Ὀρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία βλέπε τὴν σημείωσι **47**.

Σημειωτέον ὅτι ἡ γραῖα συναισθανθεῖσα[*ἐπειδὴ συναισθάνθηκε*] καὶ αὐτὴ[καὶ ἡ ἰδία] τὸ ἔγκλημά της, δὲν ἐμέμφθη τὴν νύμφην της, ἀλλὰ τοὐναντίον[ἐξ ἐναντίας, ἀντιθέτως] τὴν ὑπερήσπισε κατὰ τῆς κακολογίας ἄλλων. Ἐὰν ἔζησε καὶ ἄλλα κατόπιν Χριστούγεννα, ἡ ἄστοργος πενθερὰ καὶ ἀκουσία [*καὶ ἄθελά της*] παιδοκτόνος, δὲν θὰ ἦτο βεβαίως πολὺ εὐτυχὴς εἰς τὸ γῆράς της.

(1887)

ΤΕΛΟΣ

www.odeiosibelius.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βάμβα Ν., *Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης,*' Εν Κωνσταντινουπόλει 1849.

Ζωσιμάδων, *'Απάνθισμα τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς,* Αὐστρία 1802.

Τζαρτζάνου' Α, *Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης,*' Εν' Αθήναις 1966, *Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης,* 1967.

' Αναγνωστοπούλου Βασιλείου Δ., *ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ,* ΑΘΗΝΑ.

Τριανταφυλλίδη Μ., *Νεοελληνικὴ γραμματική,* Θεσσαλονίκη 1946.

Δημητράκου Δ., *ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ,* 1964.

LIDDELL & SCOTT, *ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ,* ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, 1901.

Τεγοπούλου- Φυτράκη, *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ,* 1988.

Τριανταφυλλοπούλου Ν. Δ., *'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη Ἅπαντα, τόμος δεύτερος,*' Αθήνα 1982.

Σούτσου Π., *Η ΚΙΘΑΡΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΣΟΥΤΣΟΥ,* ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1835.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ Α., *Διηγήματα' Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη,* Λευκωσία 2010.

π. Τιμόθεος Κ. Κιλίφης, *« Ἤθη, ἔθιμα καί... ἄλλα ».*

Durkheim E., *Les formes élementaires de la vie religieuse*, 1912.

D. Ross, *Ἀριστοτέλους Πολιτικά, Oxford Clarendon Press.*

Kaibel G. *Fragmenta Epicharmi,* Berlin 1899.

Ziegler K., *Plutarchi vitae parallelae*, Leipzig 1969.

Murray G., *Aeschyli tragoediae*, Oxford 1960.

Latte K., *Hesychii Alexandrini lexicon*, Κοπενχάγη 1953.

Quandt W., *Orphei hymni*, Berlin 1973.

Metzger B. M., *The Greek New Testament,* Stuttgart 1968.

Gaisford T., *Etymologigum magnum,* Oxford 1848.

Butcher, S.H. *Demosthenes orationes,* Oxford, Clarendon Press.

Von der Muhll, *ODYSSEA*, Basel, Helbing, Lichtenhahn

www.odeiosibelius.gr

ΠΙΝΑΞ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΕΚ ΠΑΡΑΔΡΟΜΗΣ.

Σελίς.	Ὑπόμνημα.	Στίχος.	ἀντὶ	ἀνάγνωθι
9	3	6	[...] τῆς νῦν καθομιλουμένης ...	[...] *τῆς νῦν* ***καθωμιλημένης...***
10	11	10	*[...] στὴ νῦν* ***καθομιλουμένη*** *δημοτική...*	*[...] στὴ νῦν* ***καθωμιλημένη*** *δημοτική...*
11	13	1	*[...]* ***ὁ ποιητὴς*** *μεταχειρίζεται...*	*[...] ὁ* ***συγγραφεὺς ἐδῶ*** *μεταχειρίζεται...*
11	13	15	*[...]* ***Στὸν*** *ἐξαιρετικὸ καὶ πλήρη μυστικιστικοῦ δέους ὕμνο* ***τοῦτο*** *τῶν Ὀρφικῶν...*	*[...]* ***Σὲ τοῦτον*** *τὸν ἐξαιρετικὸ καὶ πλήρη μυστικιστικοῦ δέους ὕμνο τῶν Ὀρφικῶν...*
13	19		*[...]* διὰ τῆς προτάξεως ἐδῶ τοῦ ἐκφερομένου καθ' ὑπερθετικὸ βαθμὸ ἐπιθέτου ***ἱερώτατον*** πρὸ τοῦ ρήματος...	*[/...] διὰ τῆς προτάξεως ἐδῶ τοῦ καθ' ὑπερθετικὸν βαθμὸν ἐκφερομένου ἐπιθέτου «****ἱερώτατον****», πρὸ τοῦ ῥήματος...*
			[...] *Τοιαύτη σύνταξις ἀπαντᾶται καὶ στὸν Κωνσταντῖνο Παπαρρηγόπουλο· λόγου χάρι:*	*[...] ἡ τοιαύτη δὲ σύνταξις τῶν προσδιορισμῶν καθόλου ἀπαντᾶται καὶ στὰ συγγραφικὰ*

				πονήματα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου, καὶ ἐπὶ παραδείγματι βλέπε ἐνταυθί:
			ὅπερ προσδίδει πλειοτέρα ἔμφασι στὸ προσδιοριζόμενο.	*[...] ὅπερ προσδίδει στὸν προσδιοριζόμενον ὅρο πλείονα ἔμφασι...*
14	30		[…] καὶ ἐν γένει **πᾶν ὅ, τι ἀποδίδεται** στὸ σατανικὸ στοιχεῖο…	*[...] καί, ἐν γένει,* ***πᾶν τι τὸ ἀποδιδόμενον*** *στὸ σατανικὸ στοιχεῖο...*
16	32		[…] Ἡ μοῖρα τῆς γυναικὸς στὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι σκοτεινὴ καὶ δυσοίωνος, γέμουσα πόνου, θλίψεως καὶ βασάνων,	*[...] Στὸ παπαδιαμάντειο διήγημα, ἡ μοῖρα τῆς γυναικὸς εἶναι σκοτεινὴ καὶ δυσοίωνος,* ***ἔμπλεος*** *πόνου, θλίψεως καὶ βασάνων...*
17	35	-	*Ὅλως ἀπαλειφθήτω τὸ 35ον ὑπόμνημα ἐκ τῆσδε τῆς σελίδος καὶ ἀναγνωσθήτω τὸ αὐτὸ ὑπόμνημα ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 18 σελίδι.*	

20	39	Τὸ χριστόψωμο οὐδὲν διαφέρει τοῦ κοινοῦ ἄρτου ποὺ δεσπόζει στὸ οἰκογενειακὸ τραπέζι, **τῇ ἐξαιρέσει μόνον** ἀφ᾽ ἑνὸς τῆς ποιότητος τοῦ ἀλεύρου - ἡ ὁποία εἶναι ἀνωτέρα ἐκείνης τοῦ κοινοῦ ἄρτου- **καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου τοῦ τρόπου τῆς κοσκινήσεώς του**.	*Τὸ χριστόψωμο οὐδὲν διαφέρει τοῦ κοινοῦ ἄρτου ποὺ δεσπόζει στὸ οἰκογενειακὸ τραπέζι,* ***ἐξαιρέσει μόνον,*** *ἀφ᾽ ἑνὸς τῆς ποιότητος τοῦ ἀλεύρου (ἡ ὁποία εἶναι ἀνωτέρα ἐκείνης τοῦ κοινοῦ ἄρτου),* ***καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου, τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἄλευρον κοσκινίζεται, ὁ ὁποῖος καὶ προσδίδει στὸ χριστόψωμο τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνη γεῦσι καὶ ὑφή, τὰ ὁποῖα καὶ καθιστοῦν αὐτὸ ἕναν ἄρτον ἰδιαίτερον.***
20	39	Ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος τυγχάνει **κάποιο** ἔθιμο ποὺ ἀπαντᾶται στὴν Καστοριά,	*[...]᾽Εξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος τυγχάνει* ***ἕνα*** *ἔθιμο ποὺ ἀπαντᾶται στὴν Καστοριά...*
20	39	εἴθισται νὰ θέτουν τὰ ἀκροδάκτυλά των ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄρτου καὶ νὰ	*[...]* εἴθισται νὰ θέτουν τὰ ἀκροδάκτυλά των ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄρτου καὶ νὰ πιέζουν αὐτὴν **εἰς τρόπον**, ὥστε νὰ μένῃ ἀνάγλυφο τὸ ἀποτύπωμα τῶν πέντε δακτύλων των...

		πιέζουν αὐτὴν **κατὰ τρόπον**, ὥστε νὰ μένη ἀνάγλυφο τὸ ἀποτύπωμα τῶν πέντε δακτύλων των	
21	41	ἐπέχει τὴν θέσι ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ **τοῦ ἐκφερομένου κατὰ γενικὴ πτῶσι οὐσιαστικοῦ σπουδῆς**	*[...] ἐπέχει τὴν θέσι τοῦ ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ* ***τοῦ κατὰ γενικὴ πτῶσι ἐκφερομένου οὐσιαστικοῦ «σπουδῆς».***

ΤΕΛΟΣ ΤΟΜΟΥ